

Landoeconomiske Tidender,

udgivne

af

e t S e l s k a b

t

Sjælland.

Femte Bind, som indeholder 2de Hefter.

Kjøbenhavn, 1816.

Trykt hos E. N. S. Møller,
Hof- og Universitetsbogtrykker.

Indhold

af

det femte Bind.

	Side
To Dages Løur, af en Unævnt	1.
Om løsgaaende Lyre, af J. E. Drewsen	49.
Erindring i Anledning af Landhuusholdnings- Selskabet's Forslag om Eweds Ophævelse, af Hr. Pastor Galskjøt	59.
Om Foringsmaaden med grøn Sæd ic., af Hr. For- pagter Mangold, ledsaget med Anbefaling og nogle Anmærkninger af Indvienderen, Hr. Professor Begtrup, samt med nogle Erin- dringer af B. S. Rønne	73.
Kartoffernes Historie paa Erenborg Amt, af Hr. Liebe, ligeledes indsendt af Hr. Professor Begtrup o. s. v.	86.
Om Brakmarkens Benyttelse med Vifter ic., af en Unævnt, m. d. Svar af J. E. Drewsen	91.
Brev til en Ven i Jylland angaaende Staldforing, af B. S. Rønne	121.
Blandede Bemærkninger over en Deel af det nordlige Sjælland; — Om Myse- og gammel norsk Ditt Tillavning; Et Tif: i en Hast at faae tyk Mælk; Om Ssia; Et probat Middel imod Muldvarpe, af Hr. Sønderup	145.
Paarefoldning, af Hr. Pastor G. G. Blicher	163.
Nogle Erindringer angaaende Agerdyknings-Red- skabers Conservation, af B. S. Rønne	169.
Om bedækte Vandgrosters Anlæg, af Hr. Joh. Stephansen	179.
Et Par besynderlige Naturbegivenheder, ved Hr. Joh. Stephansen	186.
Om Agrostis Stolonifera, af Hr. Joh. Stephansen	187.
Bekjendtgjørelse af et Brev til B. S. Rønne	189.

Bor Maaden, at frede paa, overlades til enhver Jord- brugers egen Raadighed, naar han kun skaffer Andre Fred, af J. P. E.	193.
I Anledning af det Kongelige Landhuusholdnings- Selskabs, i Aaret 1811, opstaaede Spørgsmaal, om Bondjords Bortforpagtning paa Livstid ic., af en Ubekendt	203.
Nogle Bemærkninger i Henseende til Højbjergningen, af B. F. Rønne	220.
Nogle Erindringer angaaende Forpagtningers Til- og Fra-Trædelser Ld, af Samme	237.
Gaaer det an at lade sine Kalve patte deres Modre? Er dette fordeelsagtigt og tilraadeligt? af Samme	244.
Om Dyrkningsbemærkningerne ved den store Kaaleabi (Korabaga) og dens Produkt, af J. E. Drewsen	252.
Brev til Hr. J. E. Drewsen i Anledning af Dennes Spørgsmaal: "om vi dyrke meer end eet Slags rod Klover," af Hr. J. Sønderup	270.
Et Par Ord til Hr. Auctionsdirecteur Ridder Lem- vig, af Samme	273.
End eet Brev til Hr. Drewsen i Anledning af Sammes Spørgsmaal: om vi dyrke flere, end et Slags Rødklover, af Hr. W. D. Faber	275.
Til Redacturen af disse Tidender, angaaende: Hvilke ere de væsentligste Hindringer for Agerbrugets Opkomst i Danmark, af Hr. J. Stephan sen	279.
Om Rengjorelse hos Bier, af Hr. Pastor Grechland	303.
Meddelelse af nogle Jagttagelser angaaende Svinets Frugtbarhed, af Hr. Oberst Falkenskjold	307.
Ogsaa et Par Ord om dækkede Vandgreener, af J. E. Drewsen	312.
Brev til en Ven paa Landet, angaaende Vægt i Korn- handelen, af B. F. Rønne	322.
Efterretning om Auction over spanske Gaar paa Gre- deriksborgs Ladegaard den 14 October 1816, af J. E. Drewsen	342.
Udtog af et til Udgiverne indsendt Forslag	344.
Et Spørgsmaal angaaende Brand i Byg og Havre, m. v., af B. F. Rønne	345.
Kunde Gæden ikke i vanskeligt Høstveirlikt bjerges paa en anden, end paa nogen af de sædvanlige Maader? af B. F. Rønne	346.

20 Dages Tour,

i

Breve til en Ven.

Første Brev.

Denne Gang sender jeg Dig Efterretningen om en vidtløftig Reise, jeg har gjort. En Reise, udbryder Du smilende? Ih nu! hvorfor ikke? Sagens er det, jeg agter at fortælle Dig, ikke samlet hiin Side af Linien; ikke engang fra Frankerige eller fra Engelland, men meget mere inden for de snevre Grændser af vor Kjønnede. Ikke heller maae Du vente andre, end nogle faa landoeconomiske Bemærkninger, i hvilke jeg hist og her vil indstøtte nogle af de Betragtninger, der opstode hos mig, i det Gjenstandene frembøde sig for mit Øie. Ikke desto mindre kunde min Reisebeskrivelse blive interessant nok, da jeg agter i Tanken at føre Dig til Amager, Frederiksborg og Esrum, hvis blot min Pen ikke søigtede mig alt for meget, og hvis jeg blot besad Evne nok, til rigtig at opfange de

forskjellige Gjenstande, der undertiden lidt for hurtigt vekslede fremstillede sig.

En smuk Morgensund i Augusti Maaned rullede min Bogn langs ad Kjøbenhavns Gader ud af Amager-Port. Men min ledsager og jeg vare neppe komne uden for den yderste Vold af Fæstningsværkerne, førend en sagte østlig Wind tilførte os en ubehagelig Lugt, som vi dog strax gjettede at maatte komme fra Renovations Kulen. Vel havde jeg aldrig seet denne, men jeg formodede dog snart, at den maatte være Skyld heri, og bedrog mig heller ikke. Jeg beklager derfor Enhver, der maae boe i Naboelaugene af denne pestilentialiske Stank.

Vi stode af Bognen hos Hr. J. Holmblad, der havde indbudet os, og som senere havde den Godhed, at kjøre os nogle Timer omkring paa Amager.

Hr. Holmblad eier her en Liimfabrik og dertil nogle Jorder. Jeg fandt atter her, hvad jeg saa ofte har truffet, at Jordeiendommene ikke altid have en Udstrækning, der staaer i Forhold til Jordeierens Evne og Lust til at dyrke dem. Hr. Holmblad frembringer betydelige Afgrøder paa et lidet Areal, og man finder hos ham, mange af de nyere og gode Agerdyrkningens Redskaber, saasom Exstirpatoren, Høyploven og Hestehakken. Han betjener sig ligeledes af den engelske Plov, og naaet nogle af hans Naboer forsikre ham, at han snart vil blive kjed deraf, mere han sig kun over deres Uvidenhed, og pløier daglig med to Heste ligesaameget, som hine med fire.

Paa et Stykke Jord, som var omtrent to Sønder Land stort, havde han Sommeren igjennem staldforet otte Køer og fire Heste! Provst Høegh har lært os, at et Næghoved kan staldfores paa to Skjepper Land med god Kløver. Her var derimod kun brugt $1\frac{1}{2}$ Skp. Land. Da jeg var hos Hr. Holmblad, havde han sat fire af sine Køer i Løir paa den unge Kløver, der var saaet i Bikkedavren. Kløveren var allerede den Gang afhugget med Bikkerne, og nu anden Gang saa stor, at den uden at afstøres kunde have været hugget om et Par Uger. Jeg formoder at denne Kløver har endnu groet tredje Gang i Veiret, inden Efteraaret!

Du vil af alt dette slutte, at denne Mark maae være i særdeles megen Kraft, og jeg troer virkelig, at flere Landmænd, der bruge Staldforing, med Fordeel kunne gjøde en separat, blot til Opelskningen af Foderplanter bestemt Mark, saa stærkt, at den kunde frembringe lignende Afgrøder. Hertil maae man vist nok være riig paa Gjødning, da et saadant Foretagende ellers kun blev iværksat paa hele Agerbrugets Bekostning, men en nogenlunde lykkelig udført Staldforing leder snart hertil. Det var formodentlig dog ikke tilstrækkeligt til dette Niemeed, at man gjødede stærkt; man maatte tillige indhegne og beplante denne Mark mod Norden og Vesten, for at gjøre den luun, og for at hindre Vindene fra, alt for meget at udtøre den. Alle de Planter, vi dyrke til grønt Foder, ynde Varme og Væde.

Efterat Hr. Holmblad havde laabet spænde for, gik Touren paa den skønne Landevei henad Taarnebye. Er det sandt, at vort Fædreland har faaet sit Navn af et gammelt dansk Ord — dan eller dann — der betyder jevn eller flet, saa for tjener vist nok Amager at kaldes Danmarks Slette. Saadanne Luer, som de, hvoraf vi, naar vi om Sommeren reise til Kilden, finde saa saare mange i Dyrehaugen, fordi man i Forsædrenes Tid ikke der udjevnede Muldvarpestuddene, kunne her til Rod gjælde for Høie, og jeg troer, at Maglehøi ved Frederiksværk, vilde paa Amager kunne gjælde for et Cimbourazzo.

Paa begge Sider af Veien seer man skønne nyopførte Bøndergaarde, Følger af den store Jldsvaade, som forrige Aar indtraf i Taarnebye. Her altsaa — blomstre Lilier, hvor Taaren randt! — To Gange betydelig Jldbrand, der har haft Sted, medens Sognets nærværende Præst, Hr. Pastor Bruun, har været ved Kaldet, var nødvendig, for at bevæge Bønderne i Taarnebye, til at flytte ud paa deres Lodder. Ved den første Jldbrand søgte den værdige Pastor forgjæves at overtale dem dertil. Denne Gang lykkedes det, og de Jldsvaader, der tidlig eller senere ville indtræffe i Kysten af Taarnebye og i de andre Byer, ville da lede til samme lykkelige Resultat. Den Bonde, der ligger midt i sin Lod, dyrker den med mindre Omkostninger, end den, der boer et godt Stykke derfra, og den

Fryghed, som Udflytteren nyder, da hans Gaard kun kan brænde ved den Tid, der opstaaer i eget Huus, var vel allene Udflytningen værd, naar Gaarden er afbrændt.

Ved at betragte disse nye Gaarde, hvis Vaaningshuse ere Grundmuur, med store Ruder i Vinduerne og af et endog flønt Udseende, var det mig paafaldende, at Udhufene alle vare opførte paa den usleste Maade, nemlig af klinede Vægge, og som det syntes, uden at de saa gode Forholdsregler vare iagttagne, hvoraf man kan betjene sig, naar man er daarlig nok, til at bygge paa saa forfæstelig en Maade. Jeg undrer mig for Resten ikke over, at her er bygget paa denne, maaskee ved Sekler sanctionerede Bygningsmaade, thi Alt viser, at Amagerne kun alt for meget ynde det Gamle. Uden dette vilde de for længe siden have forkastet deres stygge og til Arbejde lidet skikkede Dragt, og de vilde have givet deres Vogne en til Liderne og til deres Bestemmelse mere skikket Dannelse. Dersom Amagernes Sønner ikke bleve udstrebnne til Krigstjenesten, skulde vi endnu see den næste Generation klædt i Sort, men nu faae Drengene tildeels sædvanlige Klæder — fordi, siige Amagerkonerne, de dog siden maae bære dem — men Pigerne ville formodentlig beholde deres korte Skjorter og besynderlige Huer, indtil vi engang faae — et Amazon-Corps.

Dersom jeg ikke husker feil, sagde man mig, at hver afbrændt Gaardmand havde faaet 900

Rbblr. til Hjælp til den nye Gaard, hvilken Summa ved Medborgeres Goddædighed var sammenstødt. Det er imidlertid indlysende, at de langt fra ikke have kunnet bygge herfor, og jeg vil blot ønske, at de ikke maae have sat for meget af den Kapital i Bygninger, hvortil de vist nok trænge, til deres Jorders bedre Drikt.

Jeg maae sige Dig, at jeg ikke fandt mig synderlig opbygget ved Kulturen paa Amager, naar jeg betragtede denne i Almindelighed. Enkelte Marker, enkelte Jordbrug gjøre vist nok en Undtagelse, men i det Hele var Produktionen under min Forventning. Jorderne ere bekjendte for at være gode; man er saare nær ved Gjødningen, og man dyrker Kartofler og andre Brakfrugter i Marken. Af alt dette sluttede jeg, at Cæden maatte staae gandske fortreffeligt, men jeg fandt det Modsatte. Rugen var i det Hele maadelig, og, som det syntes, fordærvet paa mange Acre. Dette kunde vel have sin Oprindelse fra den alt for megen Væde, vi have haft i Sommer. Havren var gandske simpel og kun Bygget hist og her godt. Af Hvede saae jeg kun lidt, og denne var fuld af Brand. Hvad kan Aarsagen være hertil? Skulde den ikke tildeels ligge deri, at man ikke pløier godt, og at man forsømmer Afledning af skadeligt Vand? Jeg spørger herom, thi jeg veed det ikke. Man holder ikke reen Brak her; men man gjøder ikke heller til Kartoflerne, der tildeels indtage Brakkens Plads. Dette sker for at de

fulle blive bedre i Smagen. Til Raalen gjøder man vist nok, som ogsaa til nogle af de andre Haugebæxter, men naar der ikke brakkes mere, end de Stykker, som aarlig beplantes hermed, saa vover jeg at paastaae, at Brakkens Udelukkelse er een af de Aarsager, der medvirke til lignende maadelige Afgrøder, som dem jeg saa i Aar. Man sagde mig desuden, at Amagerne mere og mere indskrænke Dyrtningen af Haugevexterne, hvilket formodentlig har sin Oprindelse derfra, at flere og flere af vore Bønder — tildeels ved Landhuusholdnings-Selskabets Medvirking — anlægge Hauger og lære at indsee, at de selv kunne plante deres Kaal; maafee tildeels derfra, at flere Handelsgartnere nedsætte sig paa den anden Side af Kjøbenhavn, og at disse, mere bekendte med de nyere Principer, frembringe Haugevexterne for bedre Kjøb, end Amagerne, der ofte ikke engang betjene sig af en Hypeploug til deres Kartofler, og endnu den Dag i Dag er lade deres Koner skrabe (Lugningen skeer med en Skee af en vis Dannelsse, hvormed de virkelig skrabe Jorden) alle de Agre, hvorpaa de dyrke Haugeurter. Et Sædskifte, der ikke er godt valgt, anseer jeg ogsaa som en af Hovedaarsagerne, hvorfor Sæden ikke stod saa godt paa Amager, som den efter Omstændighederne burde staae.

Omtrent en Miil fra Kjøbenhavn toge vi en stampet Bygning i Niesyn. Den er temmelig stor, og bestemt saavel til Baaning, som til Stald

v. s. v., men der ikke er lykkes saa fuldkommen vel, som jeg havde ønsket. Efter hvad jeg kunde slutte, ved nærmere at betragte de Steder af Muren, paa hvilke Mursen var affalden, har Stampningen uden tvivl ikke været udført med den fornødne Omhu. Jorden, som man har bragt i Formerne, har været klumpet og haard, og naar dette er Tilfældet, kan Vægene aldrig blive tætte, da Klumperne ikke lade sig støde tæt sammen. Er Muren paa denne Maade løs, holder Mursen ikke fast, men falder af hvert Foraar. Det var saare ønskeligt, at Stampbygningerne for Fremtiden kun maatte opføres af Mænd, der vare fuldkomment bekendte med Omgangsmaaden ved deres Opbyggelse, for at de engang igjen kunde vinde den Agtelse, som der med Rette tilkommer dem, for deres Varigheds Skyld, og for den lave Priis, hvortil de kunne bygges.

Eieren af ovennævnte Stampbygning har for Resten, som Jordeier paa Amager, givet et Exempel, som man maatte ønske efterlignet. Han har nemlig, som man har sagt mig, opdyrket 200 Eder. Land af Amagers Overdrev og derved bevist — om saadant ellers er nødvendigt — at dette Foretagende ikke er ugjorligt.

En uanvgiven Forfatter har i Landoeconomiske Tidender med Rette beklaget, at 3000 Eder. Land skulle ligge udrykede, paa det, for sin Frugtbarehed, bekendte Amager. Der er vist heller ingen Tvivl om, at disse Jorder ville snart kunne

opdyrkes, ved de her forhaanden værende Hjælpe-
midler, naar de blot først vare udfisktede.

Overdrevets Jorder ansees i Almindelighed for at være slettere end de virkelig ere. Ved at see de Grøfter, hvormed nogle Stykker af dette Overdrev ere indhegnede, overbeviste jeg mig om, at kun det øverste Lag var Sand, men at tæt under dette floder Leer, som man endog paastod at være Mergel. Indblandes en Deel af dette Leer i Sandet, saa er Grundforbedringen allerede foretagen, og dette kunde vel see paa en af tvende Maader, nemlig enten ved at fordele det Leer over hele Ager'n, som man faaer op, ved at grave Afleds Grøfter, der nok ere nødvendige her, eller ogsaa, ved at lade to Plove følge hverandre i samme Fure, da Leeret nok paa denne Maade, i det ringeste meget ofte, kunne opbringes paa Agerens Overflade.

Erindrer man nu tillige, hvor let den første nødvendige Gjødning kan hentes fra Kjøbenhavn, saa kan man ikke tvivle paa, at disse Jorders Opdyrkning — naar de først engang udfisktes — maae kunne svare god Regning, for en oplyst og vindstibelig Agerdyrker, der har Ene nok, til at kunne gjøre det første Udlæg. Blev der endnu, engang i Tiden, truffet en bedre Foranstaltning med Gjødningskullen paa Amager, saa at Gjødningen kunde hentes derfra med mindre Besværlighed, end for nærværende Tid, saa maatte Overdrevets øde Jorder snart forvandles til frugtbare Sletter,

forudsat at de tilkommende Ciere vilde erindre den gylde Regel, at Gjødningen stedse først bør bruges til atter at skaffe Gjødning, og at en Agerdyrker først da, tør tillade sig at avle Sæd.

For denne Gang kom vi ikke længere ud paa Smager, men vendte om igien, for at besøge Hr. Pastor Bruun i Taarnhøje, om hv. S. Biscavl jeg allerede i Korbøien havde hørt tale, dog uden at jeg havde lagt synderlig Mærke dertil, fordi denne Green af Landoeconomien stedse har været een af dem, der mindst har interesseret mig. Jeg har nemlig troet, at disse Dyr ikke passede for vort Land, til hvilken Formening jeg er blevet ledet derved, at deels min Fader, der, som Du veed, lidenskabelig elskede Bierne og passede dem paa det omhyggeligste, dog ikke havde Held med dem, og deels derved, at det ikke er gaaet mig det mindste bedre. Jeg havde endog een Gang bragt det til, at eie 50 Bieftader, men denne Glæde varede kun kort, thi et Par Aar derefter saae jeg Antallet ført tilbage til nogle faa Stykker. Det gif nu mig i denne Henseende, som det ofte er gaaet Andre, at de nemlig skyde Skylden paa Sagen, for det mislykkede Foretagende, naar de derimod burde overbevise sig om, at Feilen laae i deres egen Fremgangsmaade. Saaledes gaaer det f. Ex. saare ofte med vor Dom over landoeconomiske Gjenstande. Vi blive bekendte med en Mening, eller et Foretagende, hvoraf vi mere eller mindre levende gennemtræn-

ges, alt eftersom det meer eller mindre stemmer med vore Meninger. Ere vi ikke gandske fordomsfulde, kunne vi vel falde paa at anstille Forsøg, for at nærme os Sandheden, men faae disse nu ikke strax det skønneste Udfald, forkastes Sagen, man betragter den ofte som idel Drømmerie, og ugleer eller spotter dens Ophavsmand.

Saaledes var jeg virkelig i mit Indre overbevist om, at Bieavlen ikke kunde lykkes hos os i det Store. Hvad Marsagen vel kunde være, havde jeg vist nok aldrig forklaret mig selv, men da jeg vidste, at Bierne lykkedes godt paa visse Streg af Søerrig, saa foresvævede dog den Tanke mig, skjøndt dunkel, at vore Skoves Medhugning vel for en Deel havde Skyld heri. Jeg troede mig saa meget mere berettiget til denne Formening, som jeg hørte alle dem, der syntes bedre oplyste om Bieavlen, at paastaae, at det kun var i Naboelsauget af Skove, at denne kunde have god Fremgang.

Du vil altsaa, kjære Ven, kunne slutte af det Foregaaende, at jeg mindst paa Anager ventede at see noget saa fortreffeligt i denne Art, som det, der nu viste sig for mine Øine, i Hr. Pastor Bruuns Have. Jeg kan ikke med Visshed sige Dig, hvor mange Stader her vare, da jeg har glemt Tallet paa dem, men mange vare de, i det ringeste mellem 20 og 30 Stykker, og hvis man vil tage Hensyn paa, hvad de indeholdte af Honning og Bøx, saa kunde de gjælde for dobbelt saa

mange. Sværmene, saabellom de unge Stader, der endnu vare bestemte til at yde Sværme, stode under aaben Himmel, men de ældre Stader, der vare optrukne til Magaziner, stode i et fortil aabent Huns. Blandt disse vare nogle af saa overordentlig Hsde og indeholdte saa megen Honning, at to Karle, kun ved Hjælp af en egen Indretning, vare i Stand til at løfte dem, naar der skulde sættes en nye Undersats under dem. Det ældste af disse Magaziner havde allerede, i nogle Aar, leveret Hr. Pastoren 12 Lpd. 10 Pd., siger tolv Lis pund ti Pund Honning, uagtet det vel i dette Dieblis endnu indeholdt halvt saameget. Fra disse svære Magaziner skjæres aarlig saameget, som Eieren af Erfaring veed de kunne taale at miste. Fornden den Fordeel, at et saadant Stade paa en Maade bliver evigvarende, og aarlig yder sin Eier en betydelig Indtægt, opnaaes endnu Dieavlens Hensigt, uden at det bliver nødvendigt, at lønne den arbeidsomme Die for sin Flid, med Svoveldøden. I Pastor Bruuns Have har jeg lært at Bierne kunne lykkes hos os, men er tillige blevet mindet om det, som jeg stedse har troet, at dette nemlig kun er Tilfældet, hoor de erholde den fornødne Pleie, og det tilbørlige Opsyn finder Sted. Her er det Pastorens egen Hustru og Børn, som have paataget sig at vaage over disse dem fjere Dyr. Adskillige Spørøsmale, som vi vare saa dristige at rette til Hunsmoderen, overbeviste os end mere om, at hun ikke blot

possede disse Skabninger for Fordelsens Skyld, men endog virkelig sølte levende Interesse for dem. Og hvor skulde de vel kunne behandles med større Omhu, end netop der, hvor de staae under den samme Huusmoders egen Varetægt?

Hr. Pastor Bruun forsikrede os, at han agtede engang i Landoec. Tidender at bekjendtgjøre, hvad han har erfaret, angaaende Vieavlen, da dette ikke vilde lidet bidrage til en bedre Behandling af dette Dyr, der med saa megen Ret kan gjøre Fordring paa vor Opmærksomhed. Voede jeg i Pastor Bruuns Naboelag, skulde jeg ubemærket anbringe paa hans Viehuus disse fire saa passende Linier, af een af vore Digtere:*)

O! viser Barmhjertighed, Brødre og skaaner
Den arme saa gandske uskyldige Vie.

For skjænkede Tilflugt dens Overflod laaner,
Men lader den frydes ved Livet som vi.

der neppe vilde læses uden Indrøkt, da her i Gjærningen vises, at Viernes Odelæggelse om Ester-aaret, ikke allene er unødvendig, men endog uoekonomisk, fordi man derved ligesom forsætlig berøver sig det, som de endnu i flere Aar havde kunnet indsamle.

Meget oprømte over det, vi havde seet hos Hr. Pastor Bruun, toge vi Afsked med hans Familie og vendte tilbage til vor Bogn, i det vi gik tværs over hans Marker. Hveden stod godt,

*) Professor E. C. Bruun.

men var fuld af Brand, hvilket jeg troede at iagttage flere Steder, for saavidt dette kunde skee fra Vognen. Pastoren havde lagt en god Deel Kartofler, men efter den her paa Amager brugelige Maade, uden Gjødning. Dette anseer man for uundgaelig nødvendigt, da Gjødningen skal give Kartoflerne Affmag. Det er gjerne mueligt, at der er noget sandt i denne Paaastand, som jeg ogsaa har hørt af kyndige Gartnere, men jeg vil som Landmand dog aldrig underkaste mig at dyrke Kartofler, uden at gjøde dertil, da jeg derved for en stor Deel taber deres brakkende Virkning paa min Ager. Man avle kun en god ordinaire Sort, der giver et stort Produkt, og man sælge da Kartoflerne for lidt bedre Pris, end almindeligt, hvis man ellers ikke vil opføre dem, og man skal da, det veed jeg af Erfaring, ikke mangle Affætning, der desuden kjøbes for dyrt, naar man derfor maae opofre Kartoflernes brakkende Virkning, som kun fuldkomment tilveiebringes, ved at gjøde til dem. Kun derved faae de en stor Top, der gvaerler Ufrudtet og beskygger Jorden om Sommeren.

Paa Hjemveien til vor gæstfrie Vert, saae jeg intet, som jeg kunde berette Dig, men desto mere om Eftermiddagen.

Tæt uden for Hr. Hofmblads Jorder, lod Hr. Etatsraad Viborg just da opføre en Stampbygning, hvis Væge allerede vare opstampede. Man kunde allerede see, at den vilde blive solid. Med de Udgivter, som dermed vare

forbundne, syntes Statsraaden særdeles tilfreds. Bygningen, der var omtrent 50 Alen lang, og vel 12 Alen dyb, var opstampet i otte Dage, og det, der endnu gjorde den her omtalte mærkelig, var, at der ikke var lagt Grund til den, da man blot havde kastet nogle Kampstene indent i Formerne, hvorpaa man siden havde stampet Leeret. Her var, i Ordets strængeste Forstand, bygget af Leer, af meget seigt Leer, hvorfor ogsaa de allerede temmelig tøre Vægge vare steenhaarde.

Læt herved havde Statsraaden Noret i Forveien opført en Bygning af Vållermånde, hvilken, efter min Formening, skjøndt god, dog ikke kunde maale sig med Stampbygningen.

Paa Fælleden, hvor adskillige søge Heste stode tærede, saae vi nogle Søer og en Orne af den lille men meget veldannede Race fra St. Helene. Statsraaden forstikrede os, at de, skjøndt smaa, betalte sig meget godt, og dette kan saa meget lettere være Tilfældet, som en Landmand, der veed at regne rigtigt, aldrig bør spørge, hvor mange Lispund kan vel et saadant Sviin veie, men blot, hvormange Lispund Flæsk kan der fremkomme efter et vist bestemt Quantum Foder? Her efter blive de Sviin de fordeelagtigste, der af det antagne Quantum Foder levere meest Flæsk, om de end hver især veie mindre, end en anden og større Race, der, for at yde et lige saa stort Produkt, behøve at saae en større Mængde Foder. I det første Tilfælde kunde man vel komme til at

(2)

holde flere Soiin, for at faae det attraaede Partie
 Flæst frembragt, men naaede man dette, ved et
 mindre Partie Goder, var Racen, som sagt, uag-
 tet sin liden Vægt, dog den fordeelagtigste. Det
 modsatte kunde kun være Tilfældet der, hvor man
 f. Ex. tilkjendte een stor Skinke mere Værd, end
 to smaae, hvilket ikke er almindeligt, og kun fore-
 kommer under særegne Omstændigheder. — Stats-
 raaden havde en Soe af blandet Race, fremkom-
 men ved Parring af en St. Helene Soe med en
 portugisisk Orne, og netop denne Soe forekom
 mig at være den fortrinligste i hele Flokken, saa-
 vel med Hensyn paa dens Former, som paa dens
 Trivelighed, da jeg forudsætter, at den har været
 fødte paa samme Maade, som de andre.

I Raboelauget af den store Renovations-
 Kule, kunde Samtalen ikke andet end falde der-
 paa. Havde vi end kunnet glemme den, vilde den
 dog paa en meget sandelig Maade have mindet
 vore Næser om sin Nærværelse. Med flere andre
 gik jeg hen, for at see en Masse af Gjødning,
 hvorom den, der ikke selv har taget den i Diesyn,
 neppe kan gjøre sig nogen Forestilling. Jeg maalte
 ikke Kulens Længde og Bredde, og kan derfor ikke
 nøie bestemme Dig den, men saare stor er den.
 Kirkanten er omgivet af temmelig høie Volde, og
 saavidt Dit Øie naaer, seer Du hele Bunden dækt
 af den, til en sortebrun Masse, forandrede
 Menneskegjødning. Hvor tykt Laget er, kan jeg
 ikke sige, men jeg formoder, at det vist er mere end

een Ales, især i Midten, og dersom Kulen selv har en skraa Bund, der er dybere i Midten, end ved Kanten, saa kan Laget vel endog være flere Ales tykt. Ingen Vegetation viser sig paa den brune Overflade, og vi see atter her igjen, at det samme Grundstof, der saa meget fremmer Vegetationen, kan ogsaa standse den, naar det i for stor Mængde er forhaanden.

Fra den ene — thi her er to saadanne Kuler ved Siden af hinanden — henter man nu Gjødning, medens den anden fyldes med Renovationen fra Kjøbenhavn.

Du vil let begribe, at jeg ikke kunde tilbageholde min Forundring, over at see en saa uhyre Mængde Gjødning, som den her ved mine Fødder, henligge saaledes ubenyttet; thi jeg kunde let slutte mig til, at hvis man med Iver søgte at hente denne Gjødning, kunde den ikke være opdyngtet i saa uhyre Mængde. I Tankerne skændte jeg paa Landmændene paa Amager, men een af de Tilstedeværende underrettede mig om, at det Arbejde, herfra at hente Gjødning, var forbundet med saa mange Vanskeligheder og saa store Ubehageligheder for Folkene, at disse, ved at fæste sig bort, ofte betingede sig, ikke at hente Gjødning fra Kulen, saa at mangen Landmand, der gjerne foretog sig dette Arbejde, nødes til at lade det fare. Saavidt jeg forstod var Sagen denne, at Gjødningen kun for oven har dannet en tynd og tør Skorpe, men derimod neden under endnu er

flydende, fordi man ikke kan faae Vandet afledet. De, der skulle læsse Gjødningen paa Vognene, maae derfor faae i denne uhumste Materie indtil midt paa Benene, hvilket ikke Enhver vil underkaste sig, og hvorfor altsaa ikke enhver kan lade hente Gjødning fra Kulen.

Var Gjødningen derimod tør og fast, saaledes som den maatte lidt efter lidt blive, naar Fugtigheden afledtes, blev dette Arbejde ikke værre end mange andre, og den her opdyngede uhyre Mængde Gjødning, der da kunde hentes af enhver Landmand, vilde ikke allene have den største Indflydelse paa Jordernes Forbedring paa Amager, men endog paa mange af de Jorder, der ligge paa den anden Side af Byen, naar nemlig Landmændene der, ikke mere kunde faae den forønskede Gjødning fra Byen selv, eller naar denne sidste een Gang steg til sin virkelige Værd og kom til at koste saa meget, at den længere Transport fra Kulen kunde svare Regning.

Derfor mit Die ikke har bedraget mig, og at Kulens Bund ikke ligger saa dybt, at den jo kunde faae Afløb, om blot til den ene Ende, saa forekommer det mig, at man vel i Tiden, naar Kulen dog engang bliver tom, kunde raade Bod paa det Onde, der nu standser Gjødningens Benyttelse, ved at anlægge skjulte Vandledninger, saaledes som man ofte bruger dem under Moserne. Fugtigheden vilde igjennem Jordsmonnet synke ned i disse, afløbe og Gjødningen ene blive til-

bage, og i saadan Forfatning, at den uden Nøie eller Vækel kunde læses paa Vognene.

At opfinde et Middel, hvorved denne Gjødningforraad kunde benyttes som den burde, og at fjerne de nærværende Hindringer herfor, er sikkert en Gjenstand af saamegen Vigtighed, at den fortjente Opmærksomheden af een eller anden tænkende Mand, der maaskee, ved at være i dens Naboelag, noiere er bekendt med Sagen, og derfor rigtigst kunde bedømme den.

Nedens vi opholdte os her, kom en Vogn, af en usædvanlig Dannelsse, kjørende tæt forbi os, og paa mit Spørgsmaal erfoer jeg, at det var en Vogn, som Hr. Statsraad Viborg havde ladet indrette, for dermed at transportere Renovations-Gjødning fra Børnehuset. Vognen var saa vel lukket, at man ikke ahnede hvad den indeholdte, da den ikke engang ved Lugt røbede det. Den var udvendig gandske reen og kun Baghjulene vare noget tilsmurte. Vi fulgte Vognen hen paa en Græsmark, og da Karlen, der kjørt den, ved at dreie paa et lille Spil, som stod oven paa Dækselen, borttog et Skud i Bunden paa Vognen, strømmede nu den tynde Gjødning ud deraf, mellem Baghjulene, og da han i det samme lod Hestene gaae frem, kom den til at ligge i et smalt Beed hen oven paa Grønsværen, saaledes som vi pleie at lægge Pluddertørvæn. Den Gjødning, som var saaledes udlagt for et Par Dage siden,

var allerede temmelig tør og havde antaget en mørkebrun Farve.

Det vilde maaskee være hensigtsmæssigt saaledes at behandle, i det ringeste en stor Deel af Byens Gødning, der paa denne Maade hurtigt vilde komme i den Forfatning, at den siden kunde pulveriseres og forsendes til Overgødning. Hvo tænker ikke herved paa Pariserne: Pondrette!

Statsraad Viborg havde i Sinde at lade denne Gødning tørres og knuses, og dernæst at blande den med Gyps eller maaskee med Kride, da han formodede at det Gødningsmiddel, som Engellænderne saa meget anpriser, og hvorom der er talet i Landoec, Tidender: "Patent Gyps", maaskee bestod af disse Bestanddele.

Vi gjorde endnu en Tour i en Have, hvori Statsraad Viborg dyrker forskjellige officinelle Planter, hvorom jeg for Resten ikke kan sige Dig videre, da jeg her var i et terra incognita, end at adskillige Sorter syntes at trives særdeles vel.

Med Dagens Helding toge vi Afsked med vor forbindtlige Vert, og jeg formoder at Du, kjære Ven, ligeledes er tilfreds med, at jeg for denne Gang tager Afsked med Dig.

i August 1815.

Andet Brev.

Her har Du atter, kjære Ven, et Brev — et Brev fra Marcelline paa fire Sider — vil Du maaskee sige, men jeg maae da forsikre Dig, at Du slipper ikke saa let, og at en landoeconomist Skribent ikke saa snart standser sin Pen, naar den først een Gang ret er kommen i Løbet, at Du kunde slippe med et Brev paa fire Sider. Du maae allermindst vente dette i Dag, da jeg agter, i Tanken, at lede Dig til Skæferiet paa Estrum og derved til Frederiksborgs nye og gamle Ladegaard, hvor der er saa meget at see for en lærelysten Landmand, at een Dag, som vi tilbragte der, langt fra ikke er tilstrækkelig, til nysigtigt at tage alt i Diesyn. Naar man imidlertid har Lyst til at spørge om enhver paafaldende Gjenstand, saaledes som jeg, og at man tør henvende sig med sine mangfoldige Spørgsmaale til en Mand, der med ligesaa megen Ufortrødenhed, som Sagkundskab, uafsladelig besvarer dem, saaledes som Hr. Justitsraad og Stutimester Nielsen stedsse behagede at gjøre, saa kan Udvekslingen af en stor Mængde Ideer vist nok finde Sted paa een eneste Dag.

Jeg kjender intet saa mærkværdigt og lærerigt Holsbrug, som det der, under Justitsraad

Nielsens Beskyrelse finder Sted paa Skæfergaarden, paa nye og gamle Ladegaard ved Fredensborg. Her see vi i det Store udført saa mange af de Foretagender, hvis Iværksættelighed undertiden fortsnyede, undertiden fordomsfulde Landmænd nægte. Her see vi Brakfrugter paa maaskee mere end Hundrede Tønder Land, og Heste, Qvæg, ja selv Faarene staldforede Sommeren igjennem!!

Jeg er, som Du seer, paa Veien til at begynde midt i min Fortælling. Det er paa Tiden at jeg vender om, at jeg begynder paa det rette Punkt, og rækkende Dig Haanden beder Dig følge mig paa min lille Tour.

Det var nogle Dage efter hiin Tour til Amager, midt i August, at jeg i Selskab med nogle gode Venner begav mig paa Veien til Fredensborg, hvor vi efter Aftale skulde møde Justitsraad Nielsen, og Touren gik herfra til Skæferiet ved Esrum. Raskt kjørende tilbage lagde vi Veien i kort Tid, og befandt os snart paa Skæfergaardens Marker. Jeg saae her noget nær den største Kartøffelager, jeg nogensinde har seet, og det var mig en sand Glæde at see Kartøflerne i fuldkommen frodig Væxt og saa vel rensede, at man kun sjældent saae en Ufrudtsplante pippe frem imellem dem, uagtet den Sort Kartøfler, her avles, ikke har en saa stor Top, som de, jeg andensheds har seet, og altsaa ere vanskeligere at holde rene. Den Forsatning, hvori jeg fandt dem, vidnede

følgelig saameget mere om den Flid, som Justitsraaden havde anvendt paa at behandle dem vel, for saaledes at opnaae Jordens fuldkomne Brakning. Kartøflernes Afgrøde tjener til Vintersoder for Gaarene, og da disse tribes godt derefter, saa have vi her et nyt Bevis i det Store, paa dette Soders Gavnlighed.

Læt ved Gaarden, paa en Høi, nøde vi en særdeles skøn Udsigt. Til Venstre, den deilige Esrum Sø, med dens skovbegroede Bredder; ligesor, Kattegattet; til Høire, den skaanske Kyst, med Kullens nøgne Granitbjerge. Midt i frugtbare Marker, omringet af Overskud paa alle Sider, og af Naturskønheder, som veksende frembøde sig for mit forskende Øie, hvorhen det vendte sig, bødte dette tilsidst og uden Mishag paa hine søde Steenmasser, hvorfra den djerpe Palnatokke styrtede sig, for ikke at bære Navnet af en Ridding. En Orken er aldrig mindre rædselsfuld, end naar man fra Overskudighedens Skjød betragter den, og det var med sandt Velbehag at jeg, kaster mit Blik paa hine nøgne Bjerge, mindede mig selv om, at — Ceres's De — det skønne Sjælland var min Hjemstavn. —

Det første, der faldt mig i Minne, da jeg traadte ind paa Skæfergaarden, var en Tromle, der adskilte sig fra dem, jeg hidindtil har seet, derved, at den egentlig bestod af to ved Siden af hinanden gaaende Tromleklodse, som vi kunne forestille os som een i Midten gennemskjæren Tromleklods.

Saavidt man kan danne om det hensigtsmæssige ved et Rødsfab, uden at have seet det arbejde, forekom denne Tromles Indretning mig at være rigtig. Saaledes som vore Tromler ellers ere indrettede, ville de gjerne flæbe i alle Vendinger, og maae uundgaaeligen flæbe, alt mere og mere eftersom de ere længere, da den ene Ende af Valtseren skal gennemløbe et stort Stykke af Cirkelens Peripherie, medens den anden er ubevægelig, som Centret, og kun dreier sig om sin Arel, uden at forandre Plads. Ved derimod at overskjære Tromlevaltseren i dens Midte, fremkommer to Valtser, af hvilke den nærmest Peripherien, mere uhindret kan tage sit hurtigere Løb, medens den anden og Centret nærmere, bevæger sig langsommere. Den Fortred, som Tromlen gjør, ved at flæbe i Vendingerne, tilintetgjøres vel ikke gandske her, ved, men maae dog meget formindskes.

Hele Faareflokken, omtrent 1000 Stykker af Væddere, Moderfaar, Gimmere og Lam, stode paa Stald og foredes med Spergel. Først paa Sommeren havde Justitsraaden givet dem — om jeg ellers ikke feiler — grøn Rug, senere Kløver, men deres egentlige Foring havde dog Sommeren igjennem bestaaet af Spergel. Denne er maaske af alle de Foderplanter, vi dyrke, den fortrinligste, med Hensyn paa Faarene. Da jeg saa den her værende Flok af Spanske Faar, havde de endnu i dette Aar aldeles ikke været paa Græs, men da Spergelen var nær ved at være opforet, sagde

Justitsraad Nielsen, at de om en Uge eller to skulde lufkes ud.

Her have vi da endelig, paa Fædrelandets Grund, et saare mærkværdigt Exempel paa, at Gaarene kunne staldfores med fuldkommen Held, naar deres Foring kun er indrettet saaledes, som den bør. Stor Roes og hver Landmands Tak tilkommer den Mand, der har givet dette lysende Exempel. Den blotte Tanke — at staldfore saa betydeligt et Antal Dyr — vilde være afkrænkende for mangfoldige Landmænd; thi regne vi saaledes som almindeligen, fem Gaar paa et Qvæggshoved, saa see vi her 200 Qvæggshoveder staldfores!!

Mit inderlige Ønske ved Synet af dette vigtige Foretagende var, at intet Uheld i de første Aar maatte ramme Gaareflokken; thi af hvilken Art dette end monne være var jeg overbevist om, at det skulde tilskrives Staldforingen. Hvad har man ikke drømt angaaende Hornqvægets Staldforing, og mon den Mand, der tildeels frembragte hine Drømme, mindre skulde røre sig i Anledning af dette saa usædvanlige Foretagende? Sikkerlig ikke!

Hvor mange Fordomme ere ikke for Resten herved paa een Gang overvundne. Jeg vil ikke engang tale om at man een Gang troede, at Merinos Gaarene ikke kunde bestaae uden, som i deres Hjemstavn, at gjennemvandre Riget fra den ene til den anden Ende. Man blev dog endelig overbevist om, at de ikke behøvede længere Vandring

ger end paa vore Overdrebe, og at Ulden ikke tabte i sin Kindhed, skøndt vi ikke havde Bjerggræsning at tilbyde dem. Derimod paastaar man endnu, at grønt Foder ikke er tjenligt for Faarene, og at Staldforingens indspærrede Forsatning er aldeles upassende for dem. De, der ansee Staldforingen af Hornkvæget for en Tadretning, der formædelt sin Unaturlighed fortjener at forkastes, maae naturligviis finde, at der gjøres endnu mere Vold paa det muntre og springende Faar, end paa den phlegmatiske Koe. Men hvad ville de sige, nu da vi inden for vore egne Grændser kunne fremvise et saa mærkværdigt praktisk Exempel paa Mueligheden af at kunne staldfore endog de største Faarestokke.

Og hvilken heldig Virkning vil ikke dette eneste Foretagende have paa hele Skæfergaardens Drist. Man erindre hvad Følger det maae have, nu at vinde den, ellers for det meste tabte Sommersjødning af 1000 Stykker Faar; at kunne bruge denne til Frembringelsen af nyt Foder og derved bringe Jorderne i stedse høiere Kraft; at kunne bruge denne Sjødning netop paa den Maade, der aarlig er den hensigtsmæssigste, og just paa den Alger, hvor den kan virke meest vedholdende til det Heles Fremme; hver skønsom Landmand overveie dette og takke, om ei med Ord, saa dog i Hjertet den Mand, der gav os dette store og folgebærdige Exempel.

Jeg bør for Resten ikke undlade at sige Dig, at Faarestaldene vare aabne paa begge Sider, hvor

der befandtes Kolde, i hvilke Gaarene kunde gaae ud efter Behag, medens de, under Tag, ikke vare udsatte for Soel og Regn, hvoraf, især den første plager vore Gaar, hvad enten de ere tvirede, eller førede i Kolde, dog mere i det første end i det andet Tilfælde, fordi Gaarene her dog nyde een, skjøndt ringe Skygge af Koldens søndre Side, og desuden efter deres Sædvane kunne samle sig og, stikkende Hovederne under hverandre, noget skjule dem for de Soelstraaler, der ellers umiddelbart falde derpaa.

Fra Stalden ned til Esrums Søe løber en Wei, ad hvilken Gaarene daglig gaae til Vanding, vist nok mindre for at drikke, end for at gjøre sig nogen Bevægelse; thi Gaarene drikke lidet eller intet, naar de saae grønt Foder.

I Stalden hang smaa Knipper af Malurt, hvoraf Gaarene ofte nappede. Denne Vurt og Carde benedecte anseer Justitsraaden at være meget gavnlig for Vedligeholdelsen af Gaarenes Sundhed.

Kort, Justitsraad Nielsen havde intet forsømt for at bringe Sagen til et heldigt Udfald. Gaarene, især de voksne, havde ogsaa et meget sundt Udseende og vare trivelige og uldrige. Vædderne vare endog fuldkommen fede, hvorom jeg senere end mere har havt Leilighed at overbevise mig.

Spergelen er endog en herlig Plante for Svinene. Jeg saae i det ringeste et Par Stykker,

der tilhørte Forvalteren paa Skæfergaarden, hvilke, efter hans Forsikring, ikke havde faaet andet end Spergel, og vare fuldkommen fede. Vist nok vare de af en meget trivelig Race, men burde vi ikke alle stræbe, at forskaffe os en saadan, og endelig forkaste disse langbenede og storknoklede Dyr, som man endnu saa ofte finder, og hvis Flæsk bliver langt dyrere for Landmanden, end om han holdte en mindre og triveligere Race, da hine, af et ligestort Quantum Foder, levere mindre Flæsk, end disse.

Læt ved Gaarden var der faaet et Stykke Et. Hans Rug, hvorom jeg for Resten ikke kan sige Dig videre, end at den allerede den Gang var afhugget et Par Gange. Næste Aar vil jeg derimod kunne fortælle Dig noget mere i denne Anledning, da jeg selv har faaet et lidet Stykke. For Resten troer jeg, efter det man har sagt mig, at denne Slags Rug fortjener Opmærksomhed, med Hensyn paa visse Forhold. Dog synes jeg at det Foder den leverer det første Aar, i hvilket den uden Skade kan — og, som nogle paaastaae, endog bør afhugges, ikke er meget betydeligt; kan den derimod taale at afædes af foldede Gaar, saa vil den Rytte, den kan forskaffe Landmanden paa denne Maade, ikke være ubetydelig, og den vil da vore med utroelig Kraft, ved Virkningen af den Gjødning, som Gaarene tabe, medens de afæde den.

Som Beviis paa, hvor meget Skindet kan bedrage, lod Justitsraad Nielsen to meget store Væder af Marstræcen trække frem, og fortalte os i den Anledning, at uagtet han forrige Sommer havde givet dem den bedste Græsning, han havde, og om Vinteren et Foder, der vilde have været tilstrækkeligt til en Koe, bleve de dog ikke fede, og tilføjede i den Anledning, at en Bønde, som ved at see saadan en stor Væder, fik megen Lyst til at faae Tillæg efter den, bad om at maatte laane den. Forgjæves blev der sagt ham, at han der- ved kun vilde forværre den ret gode Race, han havde. Hans gjentagne Begjering blev endelig indrømmet, og Bønden glædede sig næste Aar over sine store Lam. Slagteren, der skulde kjøbe dem, var dog mindre tilfreds, fordi de ikke vare ret fede. Næste Aar blev dette Onde værre, og Slag- teren gav betydeligt mindre for de store Lam, end han før havde betalt for de mindre. Sagen end- tes med, at Slagteren det tredje Aar slet ikke vilde kjøbe Lammene, fordi de vare skindmagre, at Bøn- den nu indsaae sit Misgreb, tilfod det og bad om at faae en spansk Væder, for at komme tilbage til den Standpunkt, han ikke burde have forladt. Jeg har ofte bemærket, at flere Landmænd lige- ledes have ladet sig henrive af Ønsket om at eie en Gaareflokk af stor Race, uden at spørge sig selv om de ogsaa kunne fodre den, og om det Foder, de i alt Fald gave den, bragte saa stor en Indtægt i deres Lomme, som om dette samme Foder var

givet til en mindre, men triveligere og uldrigere Art. Flere have formodentlig derfor gjort samme Erfaring, som denne Bonde.

Da vi endnu samme Dag agtede at bese faabel Stutteriet paa gamle, som den forædlede Dværgstamme paa nye Ladegaard, saa maatte vi nu stige paa Vognen, uagtet jeg ved Spørgsmaal gjerne havde søgt at blive noget mere bekendt med Detaillen paa Skæfergaarden.

En Hr. Rosenstand er her Justitsraadens høire Haand. Jeg er deels ved Samtale, deels ved Nærringer af Justitsraaden bleven overbeviist om, at denne Mand ikke allene med Ivertager sig af Sagen, men heller ikke er indtaget af saadanne Fordomme, der ofte gjøre en ellers dueilig Landmand uskikket til at lede Forretningerne i et Nolsbrug, der temmelig fjerne sig fra den af Forfædrene foreskrevne Vej. Ved Samtale, som jeg deels selv har havt med Hr. Rosenstand, deels har hørt ham føre med en anden Landmand, er jeg f. Ex. bleven overbeviist om, at han ikke alleneste — hvilket var hans Pligt — har søgt at bidrage til et heldigt Udfald af Faarestokkens Sommerstaldforing, men at han endog selv yndede denne Fremgangsmaade, fordi han erkjendte dens Værd, og ønskede den gode Sags Fremme.

Paa Veien til Frederiksborg kjørte vi forbi det gamle Eserum, som man siger har faaet sit Navn deraf, at der over Indgangen til dette forhenværende Munkeløster var anbragt en latinsk

Inskription, der begyndte med — St. Romæ — som Bønderne læste for S Rom, og saaledes gav det sin nærværende Benævnelse.

Læt herved kjørte vi forbi Begyndelsen af den Canal, som Regjeringen har ladet grave fra Esrums Søe til Dronningmøllen, for derpaa at transportere Gripskovs store Brændemassa til Kjøbenhavn. Dersom min Hukommelse ikke bedrager mig, staaer denne Skov paa et Areal af 12000 Edr. Land.

Synet af denne Canal vakte Erindringen fra min soundne Ungdoms glade Dage. Jeg minder des høor mange Glæder jeg har nydt i denne skønne Egn, og ogsaa Dit Billede, min Ven, var indsluttet i min Phantasies Drømmerier.

Underveis havde vi en venstabelig Disput, som foranledigedes ved Skæfergaardens saa vel rensede Kartoffelager. En Landmand af Selskabet og jeg, havde nemlig forskjellig Mening om den bedste Maade at rense Kartoffelageren. Han gav Harven Fortrinnet, eller paastod, at den i det ringeste forrettede Rensarbeidet ligesaa godt, som Erstirpatoren; jeg var derimod af den modsatte Mening, og fik nu oven i Kjøbet Justitsraad Nielsen til Godstander, der, foruden theoretiske Grunde, førte et praktisk Beviis lige for mine Øine, i hans rene Kartoffelager. Forudsat altsaa, at disse Jorder ere meget fulde af Ukrudt, især Rod ukrudt, — hvilket de nok neppe ere, da de af Naturen ere maadelige, og først ved senere 3te Bind 1ste Hefte.

Kultur satte i Stand, hvorved Justitsraaden dog nok har søgt at hindre Ufrudtet fra at modnes og kaste Frøe — er det uimodsigeligt, at Haven kan fuldkommen rense Kartoffelageren, naar den bruges i det rette Øieblik, det vil sige: medens Ufrudtet er meget smaat, og man da fortsatser at harve saalænge til alt er oprevet, eller tilhøylet med Muld. Ere Jorderne derimod, ved egne eller Forsædres Misgreb, eensang opfyldte med alle Slags Frøe, der i stor Mængde kommer frem: paa den velbehandlede og gjødede Kartoffelager; nødes man, ved andre uopsættelige Arbeider, til at tøve noget længe med Kartoffelagerens Rensning; vil man endelig, om endog med nogen mere Kraftanstrengelse for Arbeidsdyrene, rense den saa hurtigt som mueligt, da troer jeg at Exstirpatoren dog fortjener Fortrinnet. Under saadanne Omstændigheder vilde man maaskee nødes til at harve en halv Enees Gange, da derimod et, i det høieste to Strøg med Exstirpatoren, vilde til fuldkommen Tilfredshed og meget hurtigt ende Arbeidet. Skjondt vi saaledes ikke ubetinget kunde blive af samme Mening, glædedes vi dog derved, at vi paa mere end een Maade kunde naae det for Landmanden vigtige Øiemæed — Brakfrugtmarkens fuldkomne Rensning.

Da Samtalen atter faldt paa Faarene, spurgte jeg Justitsraad Nielsen, om en Vaastand af Hr. Morel de Windé vel kunde være grundet. Han har nemlig anmærket, "at de skønneste

Lam fremkom ved Parring af Væderlam med gamle, dog endnu kraftfulde Faar, og at flere Eiere af Faarestokke, der vare omhyggelige for at forbedre disse, opofrede Væderlammene, i det de tillode dem i denne spæde Alder, efter Behag at parre sig med gamle Faar. Justitsraaden bekræftede ikke allene denne Hr. Morel de Binde's Paastand, men tilføiede endnu, at der ved saadan Parring, fremkom langt flere Vædder, end Gimmerlam. Denne Bemærkning af to Mænd, der begge have Leilighed til at paaagte store Faarestokke, under deres egen Ledning, ere i mine Tanker høist mærkelig. Her efter skal altsaa Umodenhed og Overmodenhed — om jeg saa maae udtrykke mig — aale det skønneste Afkom, og endog af Hankjønnet, hvortil — jeg veed ikke med hvad Ret — man ofte har troet større Kraft udfordres! Var dette Phænomen ikke en Gjenstand, værdig næiere Undersøgelse og Forklaring, hvis det ellers altid finder Sted, og kan forklares?

Efter vor Ankomst til Frederiksborg havde Justitsraaden den Godhed at vise os Hengsterne, der stedse staae paa Stald. Du maae ikke vente at jeg her skal fortælle Dig noget om Sjællands Carthorse, Klepperten Nvadrat; om den modige Palnatoke, værdig til at bære Narhundredets Helt paa Kampens Dag; om Lystig og Fornæstelig, der, som en Vind fare hen over Jorden, i det de neppe synes at berøre den; om de

Kjønne spanske Hengster, som Stutteriet har tilkjøbt sig af et af de Regimenter, der laae her i Krigens Tid; eller om den sneehvide Baldur, med hvist Fader denne ædle Stamme, der nu igjen har skudt mægtige Grene til alle Sider, naar var uddød. Baldur var sin gamle og afsmægtige Faders sidste Spire, hvortilmod denne — nu selv Olding — seer sig omringet af et talrigt Afkom. Ja vor Konge har endog i Aar foræret, blandt flere udvalgte Hengster, to af Baldurs Sønner til Keiseren af Østerrige. Selv alt for lidet Hestekjender til at turde videre end med sandt Velbehag betragte disse deilige Dyr, kan jeg ikke sige Dig andet, end — reis hen og see dem; det vil ikke fortryde Dig.

Hopperne vare paa Græs, men Justitsraaden sagde mig, at han haabede næste Aar ogsaa at kunne staldfore disse, saaledes som han i Aar havde sat i Værk med Plaggene. Hvilken uhyre Mængde Gjødning vil han ikke paa denne Maade samle, og hvilken gavnlige Indsyndelse vil denne ikke have paa Ladegaardenes Produktion! Hvo, der blot nogensunde veed at beregne det Tilkomende af det Nærværende, kan let forestille sig hvilke usædvanlig kjønne Afarøder Ladegaardenes Marker, under saadanne Omstændigheder, om nogle Aar ville frembyde, da de nærværende allerede ere saa udmærket kjønne. Ja kan forsikre Dig, at jeg, naar jeg taaer Henson, saavel paa Jordernes naturlige Bestaaffenhed, som paa Aals-

brugets Størrelse, aldrig har seet saa tilskyndende gode Afgrøder, som dem, der i Aar stode paa Ladegaardenes Jorder. Man bør aldrig sammenligne sinne Jordlodder med Gædemarker paa nogle Hundrede Tønder Udsæd — her var f. Ex. en ypperlig Havremark paa henved 300 Tdr. Land — da hine langt lettere kunde bringes til at give rige Afgrøder, end disse, der fordrer saa stor Anstrængelse og saa stor Capital. Dette Agerbrug nærmer sig den Høide, hvorhen — som Thæer siger — kun den rationelle Agerdyrker bringer det, og hvorfra han, tiltalende de ubestemte, frugtsomme eller maaſkee ligegyldige Landmænd, kan sige: See, jeg er ved Maalet; følg mig! —

Den øvrige Deel af Formiddagen spadserede vi i den af Justitsraad Nielsen selv anlagte Have, der er mærkkelig derved, at den kan dyrkes med Ploven, i Stedet for Spaden. Du vil heraf slutte, at den ikke er gjennemskjæren af mange Tværgange, der vilde være til Hinder for Pløiningen og gjøre idelige Forpløininger nødvendige. En Gang, der snør sig rundt om Haven, tilbyder imidlertid en meget behagelig Spadseretour, da den paa den ene Side løber igjennem et Buskæt, og paa den anden mellem Rader af Frugttræer og Bede af Kjøkkenurter, hvis frodige Væxt vidne om en omhyggelig Cultur. I Buskættet har Justitsraaden reist to simple Monumenter, paa nordisk Viis, af uhugne Kampestene, det ene for

Abildgaard, det andet for Hirschnach, Stifteren af Landhuusholdningssekskabet, og mon denne Mand ikke med større Ret fortjener dette simple Minde, som en Medborgers Taknemmelighed satte ham, end de Marmorstøtter, som Nationerne saa villig reise for deres saakaldte Helte, ofte kun! Svøber for Mennekeslægten?

Ja Hirschnach, Du fortjener denne Mindesteen! og desuden bør Du boe i Mindet af hver Dansker, der sniffer Fædelandets Glid! Ikke kunde vi glemme, hvor megen Gavn Landhuusholdningssekskabet har stiftet, og ikke kunne vi tvivle paa den Fordeel, som det danske Agerbrug i Fremtiden vil høste af dets fortsatte og fornyede Bestræbelser. Er end dets nærværende Periode — saaledes som dets Præsident Hr. Etatsraad Collin selv nylig ved en Leilighed udtrykte sig — ikke den lysfeste, den vil worde igjen hvad den har været! Har Liv og Virksomhed — sikkert tildeels svækket ved Krigens Trængsler — ikke allerede paa ny begyndt at udbrede sig derfra? Skulde vi ikke dette Selskab Bestræbelsen for at skaffe os et Lovbud, hvorved vi i Fremtiden turde haabe at see Fred paa vore Jorder? Skulde det blive staaende stille paa denne paa ny saa hæderlig betraadte Bane? Sikker ikke! Det vil med utrættelig Glid stræbe at opdage Manglerne ved vort Agerbrug, og de Waand, der indskrænke den danske Landmands frie Raadighed; og ere de først een Gang fundne, vil dets Forestillinger til en

faberlig Regjering ikke udeblive og heller ikke for-
feile deres Hensigt.

I det vi gik forbi Justitsraadens talrige Bie-
stader, vendte han sig til mig med disse Ord: Her
tøt jeg intet vise Dem, da De saa nylig har
seet Pastor Bruuns Bieavl.

I Lysthuset hænger Afbildninger af nogle af
de til den Tid bedst dannede Subjecter af nye La-
degaards Dvægstamme. Den første Koe, Stam-
memoderen, har med Kette her en Plads. Naar
saadanne Malerier ere troe Copier efter Naturen,
have de megen Interesse, da de efter nogle Aars
Forløb ere en sand Maalestok, ved hvis Hjælp man
kan udfinde, om en Race er gaaet frem, og i
hvilket Forhold; om den er blevet staaende paa
samme Punkt, eller endog er gaaet tilbage.

Ved at betragte Uldprøver, som Justitsraa-
den forelagde os i en Uldprøvebog, overbevistes vi
om, at Faarestokken paa Esrum ikke har tabt i
Uldens Finhed, siden den er kommet fra Spanien.
Der gjælder Stammen, Nigretti, for at være den
fineste, skjøndt Justitsraad Nielsen har forsik-
ret mig, at han paa sin Tour i Spanien, fandt
en anden finere, men mindre, og maaskee derfor
ubekjendt Faarestok. Da vi nu havde Leilighed,
ved de forelagte Prøver, at sammenligne Uldens
Finhed af Nigretti, saaledes som den bragtes fra
Spanien, med dens nærværende Tilstand, faldt
det os ikke vanskeligt at opdage, at den nu var
finere, end da Faarene indførtes. Vil man end

sige, at Justitsraaden formodentlig hester de skøn-
 neste Prøver i Bogen, saa maatte det samme jo
 ogsaa forhen have havt Sted, og man vil des-
 uden let indsee, at der ved Indkjøbet i Spanien,
 ikke blev sparet Flid, for at faae af de bedste Sub-
 jekter, da derfra skulde udspringe den Race, som
 senere kunde udbrede sig over vort Land og gavne
 det. Kjender man noget til den Forsatning,
 hvori Merinos leve i Spanien, bliver det ogsaa
 høist sandsynligt, at de hos os, saavel som hos
 andre Nationer, til hvem de derfra indføres, maae
 kunne modtage Forædling, naar man ikke vil an-
 tage, at disse ædle Dyr allerede i deres Hjem —
 Spanien — ere i den fuldkomneste Forsatning.
 De ere der i store, man kunde næsten sige, uover-
 seelige Flokke. Escorial Flokken, som Fredsfor-
 sten kjøbte, kort førend den Catastrophe indtraf,
 hvorved han, tilligemed den Kongelige Familie
 faldt i fransk Fangenskab, bestod dengang, efter
 offentlige Blade, af 30,000 Stykker, og Hertu-
 gen af Infantado eiede en anden Flok, som talte
 80,000 Stykker og var den største i Spanien.
 Da det nu vel ikke er tænkeligt, at man, i saa
 store Faareflokke, der desuden stedse, i Følge det
 milde Climat, græbse, og aarlig gennemvandre
 Riget, kan anvende den Opmærksomhed paa Pas-
 ringen, som kan finde Sted ved et mindre Antal,
 hvor man nemlig kan passe, at den allerbedste
 Bædder kommer til at springe de allerbedste Faar,
 hvorefter — især naar dette forfættes i nogle

Generationer, maae fremkomme bedre og bedre Lam, saa er det høist rimeligt, at den ægte Race har forbedret sig hos os, hvor man neppe har undladt at anvende den største Omhu paa disse ædle Dyr. Naar en privat Mand, der eengang har anskaffet sig en ædel Gaareflokk, blot næie vil passe, at han stedse udvælger den skønneste Vædder til at springe det fineste og uldrigste Gaar, vil han sikkert aldrig komme til at klage over, at hans Gaareflokk forringer sig. Hvor dette sidste har været Tilfældet, vil man sikkert finde Aarsagen dertil i den Omstændighed, at man har betjent sig af forædlede — ikke fuldkommen ædle — Væddere, hvis Forfædres Feil da have gaaet i Arv til Efterkommerne. En saadan Vædder af blandet Race, kan ofte have hele Udseendet af en ægte Byrd, saavel med Hensyn paa Uldens Finhed, som Mængde, men man bør dog ikke bruge den til Springvædder, fordi det fremmede Blod dog vil haandthæve sin Ret og vise, at der endnu til sliddige Generationer er en Draabe deraf. Selv den, der ikkun har et forædlet Skæferie, skulde dog stedse søge ædle Væddere fra saadanne Steder, hvor han er vis paa at finde dem, naar det ellers er ham om at gjøre, at see sin Gaareflokk tiltage i Uldrigbed og især i Finhed.

Om Eftermiddagen kjørte vi ad den, fra Frederiksborg til nye Ladegaard, under Justitsraad Nielsens Opsyn anlagte ypperlige Landevei. Saavidt jeg veed, skulde denne vei, som an-

dre, været anlagt af Amtets Bønder, efter Ligning paa Hartkornet. Justitsraaden foreslog for Bønderne, at han ene vilde paatage sig Arbeidet, og da de samtykkede deri, maae de vist have kunnet beregne, at Arbeidet paa denne Maade vilde staae dem mindre kostbart, end naar de selv havde forrettet det. At Veien ogsaa paa denne Maade blev hurtigere færdig, end den vilde have blevet paa den sædvanlige Maade, er høist sandsynligt.

Kun Tyrene, noget Ungkvæg, Arbeidshestene og en stor Deel Plagge af Stutteriets Tillæg fandt vi her paa Stald. Køerne stode derimod i Løir, medens Kalvene gik løse hos dem og pattede.

Hensigten med dette Qvæg er, at optrække en Stamme, der herfra skal udbrede sine Grene til Landets forskjellige Egne. Her er Qvæg af forskjellige Racer, saavel større som mindre Sorter, saa det er at haabe, at naar Antallet bliver saa stort, at man engang kan begynde at sælge, vil enhver kunde finde Subjekter, der ere overeensstemmende med hans Ønsker og hans Forhold. Den Landmand, der staldfører, eller eier rige Græsgange, vil kunne finde Marskvæg eller dog stort Holsteensk Qvæg, da paa den anden Side, den der ikkun har maadelig Græsning, vil forefinde mindre og for ham mere passende Køer og Tyre.

Justitsraad Nielsen har forfikkret mig, at han ikke blot har taget Hensyn paa Formerne af det Qvæg, der i Begyndelsen indkjøbtes, men og

for paa dets Melkrighed, og at Kærne paa Nye Ladegaard i Almindelighed make godt, ofte meget stærkt, hvilket de overmaade, og for deres Alder stedse stor. Kalve synes at bevidne, om ellers Justitsraadens Forsikring skulde behøve Bekræftelse.

Med Hensyn paa Dvægets Former, hylder Justitsraaden det samme Princip, som den berømte engelske Farmer Backwell. Han stræbte nemlig at give ethvert Huusdyr, saavel Hornkvæg, som Faar, dog især det første en saadan Dannelse, at de Stykker, som man anseer for de bedre paa dem, vare i den størst muelige Mængde forhaanden, medens de mindre gode eller flette Stykker formindskedes saa meget mueligt. Kumpesstykket og Bryttet, som man anseer for at være blandt de bedste paa en Stud, maatte være saa store som mueligt paa Backwells Dvæg, da derimod Hovedet og Benene skulde være særdeles smaa. Backwells Dvæg fik herved den forunderligste Dannelse og lignede kun lidet de almindelige Sorter. Knoklerne maatte i det Hele være saa smaa som mueligt, ikke allene fordi de veiede meget, uden at indeholde Mæring, men og fordi han fandt at det grovknoklede Dvæg fordrede mere Foder for at blive fedt, end det, der med fine Knokler forbandt en fin og løs Huud. Ved stedse at parre Moder og Søn, Fader og Datter, Broder og Søster, naar de besad disse gode Egenskaber i en fremstikkende Grad, naaede Backwell sit Ønske saa fuldkomment, at hans Dvæg, hvoraf

han kun folgte Hankjønnet, for dog stedse at have det bedre end andre, betaltes med uhyre Priser, vist nok med saadanne, der aldrig kunne erholdes uden i det rige Engelland, hvis Landmænd desuden have en vis Higen efter at udmærke sig og overgaae deres Jevnlige; en Attraae der, saavidt jeg veed, forgjeves søges i andre Lande.

Pf Backwells Fremgangsmaade vil man see hvor urigtigt de domme, der mene, at Racerne ikke kunne bestaae i sig selv, og at de vilde forældes og forgaae, om ikke fremmed Blod indbragtes i Familierne, hvorfor de ikke undlade at skaffe sig en Tyrkalo eller en Bødder af en Andens Tilleg. Denne Fremgangsmaade kan imidlertid kun da være rigtig, naar de derved erholde et Dyr, der besidder større Guldkommenheder, saadanne især, der kunne modveie de Lyder, som det Dvæg man eier besidder. Har den tilkjøbte Tyr disse samme, og i større Grad end den selv tillagte, saa er det vist, at de nu skulde fremkomme i høiere Grad, end om man havde beholdt sin egen Tyr. Krydsningerne ere kun gavnlige under det her anførte Tilfælde, og udfordre desuden et skarpt Blik og megen Sagkundskab.

Med Hensyn paa Nye Ladegaards Dvægstamme, søger Justitsraad Nielsen her at frembringe een eller flere constante Racer, der foruden Melkrighed ogsaa skulde have saadanne Former, der passe til Diemedet og ere overeensstemmende med Theorien. Jeg har i nogle Aar haft Leiligh

hed at betragte det dervedende Qvæg, og troer at kunne skønne, at Racerne blive mere og mere constante. Jeg forstaaer herved, at man kan see, at denne eller hiin Kalb er falden af denne eller hiin Koe, der atter er i Slægt med denne eller hiin, som man kan udpege. Der er især en Race fint Qvæg, om jeg saa maae udtrykke mig, fordi den er smaaeknølet og finhudet, hvoraf man kan kjende hvert enkelt Subjekt. Jeg troer at det netop er denne samme som Justitsraaden især nyder, og som han anseer for at være den, der hidtil opfylder de fleste af hans Fordringer. Kommer Du til Nye Ladegaard, saa glem ikke at lade Dig vise Mr Koen, Du vil derved blive mere tilbøjelig til at tilgive Jupiter, fordi han, da hans elskede Jo endelig skulde bære Skikkelsen af et Dyr, omfaktede hende til en Koe. Kan en Koe ogsaa være smuk, er et Spørgsmaal, som saare mange vist nok ikke Landmænd have gjort mig, og jeg siger da stedse: gaae til Nye Ladegaard og hent Svaret.

Saavidt jeg veed er Kærnes Antal nu henved 80 Stykker. Hvor stort det kan blive, med Hensyn paa Staldrum, veed jeg ikke, men med Hensyn paa det, der kan produceres, og om nogle Aar vil blive produceret paa Nye Ladegaards Marker, kan det vist endnu blive langt større. I Aar lader Justitsraaden den sidste Mark rense for Steen og Stod, og de ere da alle under Ploven.

Af de unge Tyre er der allerede et Par Gange solgt ved offentlig Auction, og den ene Gang, da jeg selv var tilstede, solgtes alle de, der bleve frembudne, dog ikke til meget høie Priser, hvilket vel ogsaa kan være ligegyldigt, da Hensigten, saavel med denne Qvægskomme, som med Skæferierne paa Esrum og Jagerspris, dog egentlig er, at udbrede disse bedre Racer til alle Landets Egne. En meget høi Pris kan, naar denne ikke i Forveien bestemmes, men fremkommer derved, at Kjøberne overbyde hverandre, ene være kjerkommen for den, der seer paa det almene Bedste, ved den Betragtning, at den udtrykker Landmændenes Overbeviisning om, at de her frembudne Dyr besidde saadanne Fortrin, at de ved deres Besiddelse kunde forskaffe sig større Fordele, end ved de almindelige af samme Art. Have Racerne først een Gang erhvervet sig denne Agtelse mellem Landmændene, og ere disse først een Gang komne paa den Punkt, at de virkelig kunne vurdere disse Fortrin, og da besidde Egne til det første Udlæg, saa ville de saare hurtigt udbrede sig, uden at man ved Præmier eller deslige behøver at opmuntre dertil.

Jeg har allerede sagt Dig, at der paa Nye Ladegaard er baade stort og smaat Qvæg. Af den første Slags blev i Aar slagtet en gammel Tyr, som var fedet med Kartoffer, og vejede, efter Juftiterraadens Forpækring — 80 Lispund, en Vægt,

Hvortil et indenlaust Creatur sjelden bringes; ikke fordi det vel kunde naae denne, men fordi vort Dvæg oftest slagtes inden det faaer Tid til fuldkommen at udbille sig, og man sjelden vil gibe det saameget det behøver, for at naae denne Vægt.

Da vi gjorde en Tour omkring i Marken, havde jeg den Fornøielse at see et Par Tyre, som Justitsraaden havde den Godhed at lade afrette for mig, tilligemed to andre, spændte for en Plov, at arbejde paa en stor Brakmark. Samme Dags Aften gik de for en Vogn til mit Hjem, og have siden den Tid forrettet meget Arbeide for mig.

Mørket begyndte at falde paa, inden vi toge Afsked med vor ligesaa gjæstfrie Vert, som ufortrødne Ledfager. Ved Afskeden trykkede jeg hans Haand, ønskede ham Held til at naae det høie Maal, han har sat sig, et Maal, som han med sine Kundskaber, sin Utrættelighed, og med en Legemsbygning, der synes at kunne trodse et Gæfel, ei vil forseile.

Skjøndt mit Brev er blevet vidtsloftigere, end jeg havde foresat mig; skjøndt det næsten har overskredet de Grændser, et saadant tør tillade sig; skjøndt jeg følgerig, uden at være bekjendt med Din Deeltagelse, for hvad der angaaer Landoeconomien, maatte befrygte at være faldet Dig til Besvær, er jeg dog vis paa at have glemt mere end een Gjenstand, der fortjente at berøres. Indtrykkene af de mangfoldige interessante Gjenstande,

der i saa kort et Tidrum fremstillede sig, for-
trængte det ene det andet, og da jeg først efter
nogle Maaneders Forløb har fundet Leilighed til
at meddele Dig, det jeg saae, saa maae Du und-
skyldte disse Mangler.

November 1815.

Om løsgaaende Lyre.

Blandt flere Lovbud, som den senere Tid til Landmandens Held har seet fremkomme, bør vi med sand Taknemmelighed erindre det, hvorved det blev forbudt, at lade Væddere gaae løse. Uden denne ligesaa kraftfulde, som korte og for den simple Landmands Forstaaelige Placat, vilde Aalen af finuldede Gaar stedse have været meget usikker; thi et Vædderlam faldet efter en uædel Vædder, men paa et ædelt Gaar, fremviser ikke altid sin uædle Oprindelse, der dog ved dens Efterkommeres Lyder kun alt for meget bekræfter sig. Naar en Landmand altsaa var uheldig nok til at bruge en saadan Bastard til Springvædder, vilde han derved i kommende Generationer see sin ædle Gaareflokk saare forringet. Vor Tak være derfor ofret de ædle og oplyste Mænd, som vi skyldte det nærværende store Gode, at see vore finuldede Gaareflokke beskyttede mod Blanding med den slette danske Race. Vel er det sandt, at løsgaaende Væddere endnu ofte findes paa Markerne, men dette har ikke meget at betyde, hvor ingen finuldede Flokke findes, og disses Eiere ere ved fornøden Opmærksomhed paa deres Gaareflokk og ved de høie Optagningspenge —

en Lønde Havre — fuldkommen sikrede. Endnu forrige Eftersaar hendte det, at en fremmed Vædder indfandt sig ved min Gaareflo, der under Vogt græssede paa mine Stubbe; men da Drenge havde Ordre at passe nøie paa, om en saadan skulde komme, og desuden havde Løfte om en vis Betaling, naar han bragte en fremmed Vædder, saa blev denne strax optagen, Eieren udfunden og Værdien af en Lønde Havre betalt. Jeg lovede imidlertid, at naar Vædderen ikke kom igjen, skulde Optagningspengene ved Vinterens Begyndelse tilbagebetales Eieren af den optagne Vædder. Denne holdte sit Løfte, som jeg mit, og denne Begivenhed efterlod end ikke Spor af Ubillie mellem os. Her see vi den velgjørende Virkning af denne kraftfulde og tydelige Forordning, ved hvis Hjælp vi uden Rettens videre Mellemkomst selv kunne skaffe os den fornødne Tryghed for vore finstbede Gaareflokke.

Men var det ikke ligesaa ønskeligt og ligesaa overensstemmende med Landmændenes Løb, at et lignende Lovbud fremkom med Hensyn paa løsgaaende Tyre? Vi ville kaste et Blik paa det Gavn og den Skade, der ved Tyrenes Frihed fremkommer, og see, hvorvidt disse have hinanden.

Det er hver Landmand bekjendt, at naaet Hornqvæg, Gaar, Sviin, Gjæs o. s. v. vandte

frat om paa Eored, løslades ogsaa Tyrene, hvorefter Landmanden vinder den Fordeel, at hans Tyr, uden videre Røgt i nogle Uger fødes paa egne og Naboers Stubbe, da den derimod om den nær ved Gaarden tæredes, i det ringeste skulde nogle Gange om Dagen flyttes, og om Matten rimeligviis tages paa Stald, hvorved var noget lidet Arbeide.

Ved at have nævnet denne ene Fordeel, om den maae kaldes saaledes, troer jeg ogsaa at have anført alle dem, der kan fremkomme ved at slippe Tyren løs med det øvrige Qvæg, med mindre man ogsaa burde nævne den: at en gammel og forfulden Koe, naar Tyren gaar løs, dog snarere bliver begjerlig, end om dette ikke var Tilfældet.

Men paa hvormange og forskjellige Maader lider ikke derimod, saavel Tyrens Eier, som hver anden Landmand Skade derved.

Er en saadan løsladt Tyr eet Aar gammel, springer den allerede, ja er den vel foret sseer dette, som Erfaring har lært mig, i en endnu tidligere Alder. Herved svækkes Tyren, der endnu er langt fra at være udvoxen, saare meget, og er som oftest uovelig, som Springtyr, naar den har naaet en Alder, hvori den egentlig først er i Stand til, at avle fuldkommen frastigt Afkom og i flere Aar at tjene, som Springtyr.

Men det er ikke allene den halvvoxne Tyr, der alt for meget svækkes, ved for tidlig at springe,

ogsaa den fuldvoorne Tyr kommer i samme Tilstand, da den paa Eored undertiden finder, i for kort Periode, alt for mange tyrgale Kæer, og springer disse alt for ofte. Enhver opmærksom Landmand veed, at en rask og kraftfuld Tyr kun behøver at springe een Gang, for at befrugte en Koe, og meer er altsaa unødvendigt, og med Hensyn paa Tyren, og selvfølgelig paa Tillæget, skadeligt. Paa Eored derimod, hvor Koe og Tyr ere overladte til sig selv, springer Tyren, især om den er ung og fyrig, maastee ti Gange een og den samme Koe, inden hendes Begjerligheds Periode er forløben. Han ofrer altsaa til een Koe, hvad maastee kunde have befrugtet ti, og er ofte, naar dette nogle Gange har været Tilfældet, saa svækket, at andre Kæer, han senere springer, ikke befrugtes, hvorfor vi ogsaa ofte høre Klage over, at denne eller hiin Koe er løben over; et Tilfælde, som er langt sjeldnere i de Aalsbrug, hvor Tyren, naar Koen Begjerligheds Periode indtræffer, ledes til denne og kun da kommer til hende.

Hvorvidt den Bemærkning er rigtig, som for Resten berømte Landmænd, der især have gjort Nægavlen til Hovedsiemeed, have pitret: at nemlig Afkommet bliver kraftfuldere og skønnere, naar Hundprene kun i Parringens Dieblis kommer til Hundprene, og saaledes ved Nyhedens Tilskæller drives til den yderste Kraafanstængelse, vo-

ber jeg, som ubekjendt med denne Sag, ikke at bedømme, men anmærker blot, at dersom hiin Paastand virkelig bekræfter sig ved Erfaringer, kan heller ikke i denne Henseende noget være skadeligere for Huusdyrenes Forædling, om just ikke Forplantelse, end den Frihed, hvormed Tyren fra Kals af banker om imellem Hjorden.

Men langt skadeligere, eller i det ringeste meer i vinesaldende er Tyrens Efteraarsfrihed for Hunddyrene. Hvad er vel Aarsagen til, at vore Kæer ere saa smaa mod dem fra andre Egne? For en stor Deel udspringer dette fra den flette Foring, men ogsaa for en Deel og ofte fra den alt for tidlige Parring. En velforet Qviekalv kan blive begjerlig og lade sig springe, naar den er tre Maanedes gammel. Det er een Gang haendet hos mig, da nemlig en saadan Kals blev sprungen af en tre Maanedes gammel Tyrkals, med hvilken den gif i et Indelukke. Den blev drægtig og fælvede da den omtrent var Aar gammel. Dette er imidlertid ikke sædvanligt, men som vist kan man antage, at en velforet Qviekalv kan blive begjerlig, naar den er et halvt Aar gammel, og selv almindeligen forede, naar de ere omtrent et Aar gamle. Skjøndt jeg vel ikke troer, at en fuldkommen velforet Qviekalv behøver at være meer end et, til et og et halvt Aar gammel, for, uden Skade, at kunne springes, saa anseer jeg dog som

afgjort, at Qvierne, saaledes som de i Almindelighed opfædes hos vore Bønder, ikke bør komme til Tyren, førend de ere to Aar gamle. Men er Tyren løsladt med det øvrige Qvæg paa Stubben, bliver der ikke meer Spørgsmaal om Qvierens Alder, og alle de, der i dette Tidrum ere begjærlige, springes og blive da, om de ere for unge, kun smaa, og ligeledes Affkommet ringe.

Vel tage mange Bønder saalidet Hensyn paa den Tid eller Alder, hvori deres Qvier springes, at de meget mere ansee det første Dieblif, hvori de blive drægtige, som det bedste, fordi de derved snarest mueligt faae nogen Gavn af dem; men naar denne tidligere eller alt for tidlige Benyttelse kjøbes med en kedvarende ringere, hvis Tab langt overveier hiins Fordeel, saa er denne Fremgangsmaade urigtig.

Andre og egentlig de mere oplyste Bønder og Landmænd, der for Resten ikke vilke forlade Fælledegræsningen paa Stubbene, see med Misforstaaelse, at Tyrene følge det øvrige Qvæg, ligesom at deres Qvier springes for tidligen, og det er disse, der naturligviis ønske, at Tyrene ligesaa vel som Bødderne maatte stedse holdes bundne.

Den løsladte Tyr er imidlertid endnu i flere Henseender skadelig, og fornemmelig naar Tælen er om at forbedre vor nærværende Qvægrace.

Hvor saare magtpaaliggende dette er vor faderlige Regjering, derom vidner blandt andet Indretningerne paa Frederiksborgs nye Ladegaard.

Men hvormeget hindres ikke dette Niemedes Opnaaelse ved de løsgaaende Tyre! Mangen skjon og melkerig Koe springes nu paa Vored af et usset Dyr, som en Grille, ofte for Farvens eller en sjelden Aftegnings Skyld, har udfaaret til Springtyr, medens en anden Tyr, af ædel Stamme, staaer ubenyttet paa Raboeherregaarden, blot fordi Koen skulde bringes til denne, og maafee nogle Mark betales. Velbekjendt med vore Algerdyrkere tør jeg forsikre, at kun Faa kunne paatage sig den Umage, at bringe deres Kær til en god Tyr, naar de uden videre kunne faae dem sprungne af en slettere. De forstaae desuden ofte ikke at skjelne mellem den bedre eller slettere, og tage intet Hensyn paa den enes fortrinligere Former. Mange Landmænd staae jo endnu i den Formening, at røde Kær fortjene Fortrin for sorte eller braagede, og at store Knokler og fremfor alt, ikke tynde Been, tyde, ligesom visse underlige Former, der ikke lade sig beskrive, paa en melkerig Race. Naar hiin Forkjerlighed til den røde Farve indskrænker sig til Dyr af ellers lige gode Egenskaber, da er herimod vel intet at sige, kun at Farven ikke betales alt for dyrt; men naar en vanstabt rød Tyr nyder Fortrinnet for en vel-

dannet, men fort, da tyder dette paa stor Daarffab, Staae derimod, efter mit og mange andre Landmænds Ønske, Tyrene stedse bundne, saa vil allerede den Landmand, som selv ikke eier Tyr, overlægge, til hvilken af de forskjellige og nærmeste Tyre han bør trække Koen, og da han nu med Visshed veed, efter hvilken Tyr Kalven er falden, saa vil han, ved at sammenligne denne med sin Naboes, efter en anden Tyr, snart skjønde hvilken der bør nyde Fortrinnet, og Forædlingen vil da gaae frem, med i det ringeste stærkere Skridt, end under de nærværende Omstændigheder.

Gladelig er ogsaa Tyrenes Efteraarsfrihed i den Henseende, at de indbyrdes kæmpe, naar to af omtrent lige Styrke møde hinanden, hvorved ikke sjelden hænder, at den ene ødelægges af den anden, og da stærke Knokler her give Udslag, saa bliver som oftest Seieren paa dens Side, der mindst burde have den, og Kalven arver da Faderens svære Knokler, der, om de end engang i Tiden kunne nyde Beensuppe, dog ikke erstatte den manglende Kjødsuppe.

Den løsladte Tyr er ogsaa undertiden frugtelig for Menneffene, især for Gruentimmer, der vanskeligere undløbe den og lettere skræmmes, og vi see ofte, ikke uden lønlig Frygt, en saadan

Tyr med Sjæl for Panden. Taber han denne, bekræfter han sikkert sit gjenbundne Syn ved en eller anden Udaad, og man er endda lykkelig nok, om han kun paa en Jordvold eller et Steendige aflægger Prover paa sin, af frygtelige Brøl geleidede, Forbitrelse.

Jeg kan derfor ikke undlade at ansee et Forbud mod løsgaaende Tyre, som i enhver Henseende saare gavnlig.

Men om vor Regjering maatte i sin Wiisdom finde disse Ytringer grundede og nogen Opmærksomhed værdig, kunde da ikke, med Hensyn paa Dværgstammens Forædling, endnu tages en anden maaskee virksom Forholdsregel? Jeg mener aarligt Syn paa Tyre, ligesom paa Hengster, geleidet af Belønninger for et vist Antal udmærkede Subjecter?

Den, der holder en veldannet Tyr, tillagt paa en melkerig Koe, og lader den springe saa stort et Antal, som mueligt, gabner sikkerligen Landoeconomen ligesaameget, som den, der holder en seilfri Hengst, og fortjener, som mig synes, ikke mindre at belønnes!

Her nærmere at fremsætte mine Tanker om den Grundvold, hvorpaa disse Dyr's Bedømmelse burde grunde sig, vilde kun være Ubestendighed mod Mænd, der i denne Henseende ere mig saa saare overlegne, og som, Regjeringen velbeftjendte, sikkerligen vilde worde raadspurgte ved en

saadan Indretning. Jeg tilføier derfor intet videre, end at Tyre, der belønnes, rimeligviis vilde søges, om just ikke i den Grad, som belønnede Hengster, saa dog altid nok, for at fremme Udbredelsen af en forædlet Qvægstamme. Indskrænkes denne end for en Tid til Herregaarde og andre større Avlsbrug, saa vilde den dog i Fremtiden lidet efter lidet udbrede sig til de mindre Avlsbrug.

Strandmøllen, i Januar-1816.

Joh. Chr. Drewsen.

Erindringer

i Anledning

af det fra Landhuusholdnings-Selskabet til Rentekammeret indgivne og i Statstidenden No. 76 for 1816 indrykkede Forslag om Markfred,

af

Thomas Martinus Braem Galslied,
Sognepræst for Hyllested, Værdsløb og
Holskeiborg.

Det kan ikke modsiges, at den Grundsætning: Hver skal skaffe sin Nabo Fred, eller: Ingen maa ved Ufredelighed eller Fornærmelser opkaste sig til Fiende af sit Medmenneske jo er unægtelig sand og rigtig. Men det kommer nu an paa, hvorledes dette bedst kan blive mueligt og udføres af en Regjering, som maae betragte alle sine Undersaatter, som sine Børn, sætte sig ind i sine Børns baade Fuldkommenheder og Svagheder, og overeenstemmende hermed indrette Alt saaledes, at det kan blive Enhver efter Omstændighederne saa fordeelagtigt, som mueligt.

Uden Udskiftning bliver Ingen raadig over sin Jord, men uden Markfred naaer intet Agerbrug Fuldkommenheder; ere Sandheder, som behøve intet Beviis.

Jeg kjender ifkun disse 4 Maader at skaffe Fred paa: Bogtning, Loiring, Hjemmesoring eller Goldsoring og Hegn.

Alt alle er ingen flattere end Bogtning, og allerhelst af Børn. Børn ere Børn, og tage Leeg

baere, i Stedet for Vogtning, og Kreaturet gaaet, hvor det vil. De trænger til megen Eavn; naar Solen skinner varmt, saa sover de, og Kreaturerne ere overladte til dem selv. De have ingen Erfaring, kan derfor ikke forestille sig Skadens Betydelighed og ere ligegyldige. De have liden Opdragelse og Retsfølelse, følger derfor ifkun egen Magelighed, og allene det, Utaf og Hug tænder dem til. — Naar man saa erindrer den Skade, Forsømmelse og det Dagdriveri, de vænnes til ved denne Vogtning, hvorved de ofte deres hele Liv blive til Statens vrangvillige og døde Klodse, saa maatte man ønske, at al Vogtning af Børn aldeles blev forbuden, som unyttig og henfigtløs. — Vogtning af Gamle er ikke stort bedre. Naar Kvæget bisser, Faarene og Lammene gjøre sig lystige, saa ere den Gamles Been alt for troløse endog med Vogterens bedste Villie; Ja vare endog raske Folk at faae til Vogtere, saa synes en alt for stor Tunghed eller Magelighed at være i Folkets Blod, til at man i Almindelighed skulde faae ret paalidelige Vogtere af dem. Og saa om Ratten, hvad da? Naar Hestene har arbeidet i Dag, og skal arbejde i Morgen, hvo skal da vogte dem om Ratten? eller skal de staae hjemme og have lidet eller Intet for Landen? Nei! Sid aldrig Vogtning engang være tilladt, men bestandig forviist fra Agerbruget.

Tsiring er ikke stort bedre; dersom man kan træffe et ærligt Menneske til Røgter, der idelig

vil eftersee Tøir, Ledinger, Tøirpæle og Hovedslag, som vil tøre og vande i ordentlig Tid, efter Græsningens Bestaffenhed, og aldeles ikke lade Kreaturene mangle; vil dertil omgaaes Kreaturene godt, saa de ei ere bange for ham og han uden Besvær kan faae fat paa dem, naar de ere løse, da kan det nok gaae an indtil Høsten er forbi; men fattes noget af dette, saa er ingen Fred; de rykker sig da løse, kommer i Uvaner, saa de aldrig staae bundne uden ved smertelige Midler. — Skal de staae tørede i Vored, saa er det skadeligt for Kreature og Eier. For Kreaturene, som fryser, bliver forkjølede, magre, omløber og nedtrampet Græsset, i Stedet for at æde, hvis det staaer bundet; men som sjelden er Tilfældet. — For Eieren, som faaer Græsset nedtrampet, Kreaturet sygt og magert, eller som oftest tillige, ved at komme løst, faaer sine og Naboers Græsbejter ødelagte; saa Tøiring i Vored er høist skadeligt, dertil usikkert. I kolde, regnfulde og blæsende Nætter kan man altid være vis paa, at nogle om Morgenens ere løse, og kan ikke andet, saa skal Tøirpælen op.

Hjemmeforing eller Grønforing er unægtelig et sikkert Middel til at skaffe Naboen Fred; men lad nu sliq Grønforing, foruden at være den bedste Maade til Fred, saadant Ugerbrug endog være det bedste af Alt, (da derved samles Gjødning for Jorden hele Aaret, lad endog derved, som i Belgien, $\frac{1}{2}$ af Jorden aarlig, skjøndt tyndt, blive

gjødet, lad Jorden endog derved være i saadan Stand, at man ei synderlig bekymrer sig om Sædskifte, fordi Alt groer frødigt i den saa behandlede Jord) kan dette Agerbrug dog sieblikkelig indføres hos os? — Dertil hører: a) Kundskab om sammes Fortrinlighed. b) Hoverisfrihed, da denne Cultur unægtelig fordrer flere Hænder. c) Lyst og Villie, men heraf fattes meget endnu. Hørend Stavnshaandets Løsning, og Hoveriets Bestemmelse, var Landmanden snarere Læg, end Menneſter. De brøde sig ikke om at have, ei heller havde Sædekorn til Foraaret og Fødekorn til hele Sommeren, hvilket de fik hos Herskabet, og betalte igjen med Aabod om Efteraaret; hvad derfra var tilovers, skulde anvendes til at slukke Sorgen ned med, og gjøre Mennesket gandske dyrt og ufornuftigt. — Hvor utroelig Landmanden end er forandret til det bedre siden den Tid, saa anseer jeg det dog for plat umueligt, at saae saadant Agerbrug indført endnu, og paa een Gang. Meget af det Gamle hænger endnu ved ham. Han tænker ikke, men skal see med sine Øine. Da Præster i Førstningen benyttede Udskiftningen, fik de i Skilling i Offer til Straf; men saasnart han saae Fordelene for Øine, saa vilde Enhver have udskiftet; da man begyndte at saae Kløvers frøe, saa loe han, at man var saa naragtig at ville saae Græs; men saasnart man saae Fordelen, saa saæde Enhver. — Til at indføre sligt Agerbrug skal der d) tænkes og beregnes, at man har

Vinterforing nok, indtil det grønne kan slaas i
 Marken; at man har Grønt nok, Folk nok; at
 disse flere Omkostninger blive rigelig erstattede ved
 Jordens frodige Væxt og Afgrøde, Kreaturenes
 bedre Tilstand, mere Mælk, federe Smør og Ost
 &c. &c. Men alt dette er det umueligt, at Ager-
 dyrkeren endnu er i Stand til. — Til siebliklig
 Indførelse overalt behøvedes altsaa Kongebud,
 men hvad vilde det nytte, naar Menneſkene ei
 vare i Stand til at udøve det? — Men hvad
 behøvedes dog Kongebud for hver Mand til Grøn-
 foring? Var det ikke nok at give dette Bud: Hver
 Mand ſkal ſtaffe ſin Naboer Fred, ligemeget hvor-
 ledes. — Men hvad vilde følge? Den oplyſte,
 virkſomme og formuende Agerdyrker valgte Grøn-
 foring hjemme og virkelig ſikkrede ſine Naboer
 Freden, men han nød den ikke igjen. Hans Na-
 boers Mangel paa Kundſkaber om det Bedre, paa
 Høverifrihed, paa Lyſt og Villie formedelſt. For-
 domme, paa Tænksomhed, nødvendige Beregnin-
 ger og Indretninger vilde gjøre det umueligt for
 ham at følge ſamme Plan, han valgte Tøring og
 Vogtning; men ere diſſe utilſtrækkelige, ſom til-
 forn er viiſt, ſaa blev den oplyſte grønforende
 Agerdyrker ingeniunde igjen ſikkret Freden. Men
 vilde man ſige: Jo viiſt! Det har ingen Nød.
 Man kan tage op, lade Skaden betale, Opbrin-
 gerpenge gives tilligemed Skades Erſtatning;
 man ſkulde nok lære Vedkommende at være fredes-
 ligere. — Vel! Skønne Ord paa Papiret; men
 ſte Vindſ 1ſte Hefte.

forestil dig nu, som saaledes tænker: Da dine Creature fores hjemme, saa har du sjeldnere Anledning til at komme i Marken; dine Naboer, som vogter og tæirer, ere, eller kommer der jævnlig. Saa snart de seer dig komme, ere de strax færdige med at bringe alting i Orden, sørend du maastee kommer og seer; thi sjelden er hver Lod overstuelig fra Haugen eller Gaarden af. Eller kan du idelig eller som oftest være i din Mark ved Nat, ved Dag? Kan du have stedse Vidner med dig til at bevidne, at de og de Andres Creature have været i din Mark, har forøvet den og den Skade? Og da der ere ingen Skjelgrøvter eller Bolde, om du end ogsaa kommer og vil tage de fremmede Creature op, saa lade de sig dog ikke tage af dig, som en fremmed; hvad vinder du saa med alt dette? Du maatte holde Mennesker beständig, som Skildvagter i din Mark, og fik du, ved at have Folk nok tilrede til at overskue din Mark og tage op, for en Tid Fred, saa varede det ikke længere, end til de troede at have Fred, og blev mindre paapassen, saa var det det samme igjen; og det ikke med een Nabo, men i Almindelighed i det ringeste med 3 Naboer, ofte endog med det dobbelte Antal, som handlede directe imod din Plan, og hvilken daglig Plage? — Dersom du har dine Folk i Marken i Arbeide, saa ere de enten af samme Tænkemaade som Bonden, og da bliver de ved deres Arbeide, og lade de fremmede Creature gjøre den Skade de vil,

eller i det høieste gaaer, naar de seer dig, for at jage dem bort. Eller og, hvis du kan faae dine Folk omstøbte, hvortil hører meget, saa maae de hver anden Stund forlade deres Arbeide, faaer lidet eller Intet udrettet, for i det høieste at udjage; thi uden 3 Folk, naar intet Hegn er, lade de sig neppe tage, og endda vanskeligt nok. — Der, som det nu er Bønder allene, som boer i en Omkreds, saa ere de lige flogne. Det blev det evige Vored. Eller blev endog en enkelt flogere end de andre, hvad hjalp det dog? Langt mindre end den Oplyste kunde han fremvirke noget. — Oldermand, til at optage og tage vare; de vilde kun kunne være et Steds, og det med en Samling af Folk og Politiebetjente, hvor bekostelige, og hvilken Mængde overalt? Hvem skulde lønne dem? Kunde de udrette Alt, og mon de og stedse vilde det? — Skal her altsaa blive Fred, skal her fremvirkes noget til det Bedre i Almindelighed, saa maae det skee ved

Hegn. Men, vil man sige: Det er jo at forsvare sig selv, hvorfor skal jeg dog bruge Rødværge, Regjeringen maae skaffe mig Fred, derfor udreder jeg mine Skatter og Udgifter? Vel! Men dersom nu dine Medmennesker ere ikke anderledes, dersom der ikke kan handles anderledes, dersom du selv, som oplyst Regent ikke kunde handle anderledes, dersom det dog er bedre, at døde Græster holder Skildvagt, naar der dog skal være Vagt, end levende Mennesker, saa er det

Intet andet for dig og den oplyste Regent at gøre, end foranstalte Hegn. Dette kan sees af Enhver, eftersees og paatales af Øvrigheden og forskaffe Fred, endogsaa kun nogenledes vedligeholdet. Sviin kan ikke vænnes til noget, og holdes af noget Hegn, de burde være aldeles fredløse. Disse Skovbrodere strider gandske mod Agerbrugers Natur. Deres Ringning er det samme som ingen. Saalænge Næsen er rim, og det varer kun saa Dage, ere de lidt rolige, ofte end ikke det, thi naar de ikke kan rode med Snuden foran, hvor Ringen sidder, da endog roder de med Siden. De kan desuden let fødes hjemme ved suur Mælk, Valle, allehaande Affald, Kløver, Ufrugt i Høgen. Vilde nogen have dem nogle Dage efter Høsten i Marken, for at opsamle det spildte Korn, fik han selv see til hvorledes han fikrede sine Naboer Freden; men stedse skulde de være saaledes fredløse, at hver Mand, paa hvis Jord de fandtes, Sommer eller Vinter, ringede eller uringede, skulde være betettiget at dræbe dem, og kunde de optages, da gjælde 1 Tønde Havre til Gattigkassen, foruden Opbringerpenge og Skades Erstatning. — Heste, Kvæg og Faar kan blive inde endog ved et mandeligt Hegn. Faar, som ellers ofte klages paa, er et meget roligt Dyr. Mine Faar have i flere Aar ikke gaaet ud af min Mark, undtagen naar løse fremmede Hunde en enkelt Gang har forjaget dem; men kjober man fremmede Faar eller Lam, saa søge de gjerne Hjemmet.

Disse maae da kobles til et gammelt Gaar, som
 er vant til Lodden. End ikke Bædre, saaledes
 koblede, løber noget Steds bort; alleneſte, at
 Koblingen ſkeer med en Allen lang Træleding, thi
 da kan de hverken qvæles eller ſnæres. Hegn er
 da det eneſte, ſom for Tiden kan ſtaffe Fred, ſom
 Ørigheden kan holde over, ſom foranlediger de
 færreſte Omſtændigheder, og hver Mand beſt kan
 være tjent med. Hegn at opgrave, burde da
 være et almindeligt Lovbud for Enhver inden en
 vis Tids Forløb, og ſiden at vedligeholde. Til
 den Ende ſkulde de befalede Synsmænd de beſtemte
 Gange Foraar og Efteraar ſyne alt Hegn overalt,
 hver i ſit District; men udsatte for en betydelig
 Mulkt, hvis de ei gjorde det, og tillige tilholde
 de Skyldige at hegne. Deres Foretagende ſkulde
 de indberette, og tillige Hvo der havde efterladt
 at hegne, da diſſe ſtrag ſkulde bringes dertil.
 Indberetningen ſkulde ſkee til Stedets Politimester
 og Amtmanden, eller til en Sogne-Commiſſion
 og Herreds-Direction, ſom ſkulde have Udpantningsret,
 og hvis Foranſtaltninger ſkulde efterſees hvert
 andet eller tredie Aar af en dertil af Kongen
 beſtattet Mand, da Mangler paa det ſkarpeſte
 vilde blive Directionerne tilregnede. Derſom
 ſaa Culturen ſteeg her i Landet, ſom den
 Belgiske, og man ikke behøvede Hegn, for at
 frede, (ſom viſt vilde ſkee, da de enkelte Oplyſtes
 Foretagender kunde have Fred, beſtues og Forde-
 lens blive indlyſende for den ſimpelſte Forſtand)

faa kunde disse gamle Volde, som med Tiden selv vilde nedsynke, intet skade. De kunde endog ikke allene sease være et sikkert Skjel imellem Lodderne, men og, beplantede med Pile og andre Trær, give et fortræffeligt Brændsel. Men fra dette for Tiden fredstfende Hegn skulde være gandske for- skjellig:

Freden selv, som Enhver skulde forskaffe sin Raboe, og det uanseet af hvad Slags og hvorledes hver Mands Hegn var. Derfor skulde og Enhver, som optog fremmede Creature paa sin Lod, baade have Opbringerpenge og Skades Erstatning. Opbringerpenge, fordi Kreaturet ikke kunde optages uden Golt og megen unyttig Sinfelse og Tidsspilde for sine Raboers Ufredeligheds Skyld, og desuden Skadeserstatning, hvilke begge Dele neppe burde være ubetydelige, første Gang vel mindre, men anden Gang dobbelt, i det ringeste Opbringerpengene. Her maatte ogsaa bestemmes en sikker Fremgangsmaade med Creature, som ei kunde optages. At en ond Raboe skulde have sin Glæde af at hans uskyldige Raboe skulde ligesom drilles af hans vilde Creature, ved forgjæves at søge dem optagne, er dog for meget. Hegns-Forordningen giver vel Tilladelse til at dræbe Kåar og Ebin, naar Kornet er stude i Ax, men det er dog aldeles ubilligt, at en ond Raboes vilde Creature skulde have Rettighed til fri Græsning andre Mærets Tider paa anden Mands Lod, fordi de ei kunde optages. Det blev da nok altsaa nødven-

digst at bestemme, at naar en Flok Faar og Lam, hvilken Aarstid det end var, beviistlig ikke kunde optages, Lodeiermand da havde Ret til at dræbe een eller flere af dem, paa hvad Maade han kunde. Store Creature af Heste og Qvæg formodes dog at kunne optages af flere Folk, maae de . se dobbelte Opbringerpenge, tredobbelt, om 3 behøvedes og saa fremdeles. Anden Gang igjen det dobbelte af dette, o. s. v.

I dette Anførte er nu besvaret, og synes det i Avisen 1) a, b, at maatte bortfalde.

c, angaaende Huuslodder, da er der slet ingen større Bønskelighed med dem, end med enhver anden. De burde have deres smaa Lodder indhegnede, som enhver anden, ifkun sørges for, at Loddens Figur blev en nogenledes ligesidet Firkant, for Hegn at spare. Hvis de alle tilhøbe havde en Gaardmands Lod, saa maatte den forst almindelig indhegnes, hvilket de alle maatte tage Deel i; men naar saa siden hver for sig skulde indhegnes, saa maatte de Andre, som stode paa Udhegnet og havde faaet opgravet for saa godt som Intet, igjen efter Maal hjælpe enhver Anden med de samme Fæne. Men hele Feilen ved Huuslodderne er dette: at Husene gemeenlig ere i Byen, og Lodderne ved Markeskjel. Dette er en ødelæggende og tidfortærende Skik. Det var stort Gavn, at Husene fik Jord ved Udskiftningen, ellers havde de blevet Slaver af Gaardmændene; men de kan ifkun have halv Rytte af deres Jord, ved at være saa langt borte fra den, og ved 3

Gaenge at gaae ud at malke og flytte spildes saare lægen Tid.

2) At Enhver paa alle Aarets Tider har Optagnings-Ret, ligesom Enhver ligeledes skal staae sin Naboe Fred, synes mig tydelig afgjort i Hegn- og Jordordningen, men der gøres ikke Brug af den, og deels kan der ikke gøres Brug af den, formedelst de mange Modificationer, Forordningen indeholder, der gjør Opøringerpengene til Intet og Skadeserstatning til Lidet, naar nogen Feil er ved Hagnet; og hvor let kan ikke dette skee? og foranrsage Disput? Hegn og Optagning skalde være 2de meget forskjellige Ting, som forhen vrist.

a) Sviin ere og foran ommeldte.

b) Modificationerne burde og gandske bortfalde efter det Foregaaende.

3) Kan aldeles ikke finde Sted, deels som noget, der nu vilde lede til mangfoldige Tvistigheder, deels synes Uret, da hver skal holde halvt Hegn; og fik han mere formedelst noget Udhegn, burde han allerede haat og søgt Godtgjørelse derfor strax; eller efter Forordningens Bydende indhegnet sin Lod, og derved faaet Godtgjørelse. Heller ikke behøves, saa længe varigt Hegn kan bidrage til at affaste Møget, og til blot at have halvt Hegn mod nogen Naboe.

An m. Skjøndt Udgiverne hverken samstemme i Meninger med Forfatteren af Foranstaaende, ei heller finde sig tilfredsstillende ved Fremstillingssmaaden; har man dog, for at undgaae Forfatterens Mistanke om Partiskhed, især da Stykket angaaer den vigtige Sag om Markfred, ikke villet nægte det Indrykkelse.

Udgiverne.

Jafvigte Julii Maaned modtog Redacteurens nedensstaaende Beretning om Foringsmaaden med grøn Sæd, men fandt intet Navn eller Datum under den. Efterdi den indeholder Vidnesbyrd om praktiske Forsøg og tildeels yttre Meninger, som ikke stemme overeens med Udgiernes Erfaringer, forekom det ham nødvendigt, at kunne meddele Læserne Forfatterens Navn og Efterretning om Stedet, hvor Forsøgene vare anstillede, efterdi et anonymt Vidne er det samme, som slet intet Vidne, og en Mening, som modsiges, eller dog synes at modsiges Andres Erfaring, vel bør opgive sin Autoritet, paa det den, der ønsker det, kan henvende sig til den, der har yttret samme, for at erholde næriere Underretning om alle de Omstændigheder, under hvilke sli en Mening har faaet Tilværelse. Af denne Aarsag betjente Redacteuren sig af Udgiernes forbeholdne Ret, og tilbagesendte Manuscriptet med Begjering, om at Hr. Forfatteren vilde paategue sit Navn og Opholdssted, hvilket Hr. Professor Wegtrup, som Indsender, nu har havt den Godhed at foranstalte.

Herved er og vundet det Lyd i Sagen, at man seer, Forfatteren bruger al sin Sæd til Commerstalsforing, hvilket af hans korte Beretning slet ikke er tydeligt.

Saa meget troede Undertegnede at burde forudstikke, for at oplyse den, efter Kartoflernes Historie paa Cronborg Amt, tilføiede Anmærkning.

Redacteuren.

Foringsmaaden med grøn Sæd.

Rug og Hvede.

Den 17 Maj 1815 begyndtes hermed at sommerstaldfores; Rugen blev skaaren, og blandet 2 Dele med 1 Deel Byg-Haffelse, og dermed foret i 8 Dage, for at vænne Køerne lidt efter lidt til det grønne Foder, hvorefter der gaves Rug alene, indtil den havde sat Nr*), hvorefter man saa begyndte at fore med Hvede; begge Sædearter giver gunstigt velsmagende og feed Mælk, men Køerne give ei det Maal, som ved at sættes i Løir paa fri Mark, f. Ex.: Efterat 2de Køer, hvoraf den ene var 12 Aar, og den anden 9, havde kalvet begge i Begyndelsen af Maj, og i 14 Dage var foret med Rug, malkede de fra 12 til

*) Naar Sæden er gaaet i Nr og bliver gunstigt i Stikken, taber den endeel af sine Bædder og Køerne tabe endeel af deres Mælk.

13 Potter Mælk daglig, men da disse bleve udsatte i Tøir paa en Mark, besaaet med Raigræs og Kløver, gav de den 9de Dag derefter 19 Potter Mælk begge.

Byg

Svarer omtrent, naar det gives grønt, til ovennævnte Sorter Sæd, dog har jeg bemærket lidt Fortrin, da det giver mere Mælk.

Havre.

Efter Havren malkede Køerne mindst, og jeg bemærkede at deres Excrementer vare mere flydende, end efter formeldte Sædearter; formodt den lette Fordøielse formoder jeg, at der et gaves Tid, til at trække den fornødne Næring til at samle Mælken, endvidere bemærkede jeg, at Fordøielses-Medstaberne bleve svækkede, og at Køerne tabte deres Vedlyst, hvilket dog efter mædestyrkende Midlers Brug og Overgange til en anden Føring igjen frembragtes.

Vikter

Er efter min Bemærkning en god Slags Sæd til at staldfore med, da Køernes Mælkning ikke allene tog betydelig til, men kom de paa fri Mark udsatte Køer nærmest i Mælkens Mængde.

Boghvede

Er ligeledes en fortrinlig Sædeart til Staldføring. Køerne æder den med ligesaa megen Be-

gjerlighed, som de æde Bifferne, fremfor nogen af de andre Sædearter. Køerne malkede efter Boghveden indtil den havde affloreret ligesaa godt, som efter Vikker.

Melken efter Rug, Hvede og Byg svarede omtrent i Fedmen til hverandre, efter Havre havde den tabt noget af sin Fedme, og efter Bifferne, hvor Quantiteten forøgedes, havde den tabt en betydelig Deel af sin Fedme; efter Boghvede, Føring blev Mælk uatter noget federe, men da samme var nærved at sætte Kjøerne, antog Melken en mere feed, men mig forekommende slimagtig Konsistens. Melken efter disse forskjellige Sædearter havde altid mere Fedme hos sig, end den efter ovenanførte 2de Græs Køer, dog har jeg bemærket i flere Aar, at Køer udsatte paa en længe hvilet Bakke, som i mange Aar ei var dyrket, gav en ligesaa feed Mælk, som de med Sæd staldforede Køer.

Uagtet Staldene ere temmelig godt forsynede med Trækuller, kunde den bestandige Uddunstning af saa mange Creature, i alt 35 Køer, dog ikke andet end beklumre den giennemstreifende Luft, og det bestandige Stillestaaende maae efter al Formodning have været Aarsag i en Deel af de Sygdomme, som flere af de Køer vare besængte med, medens de stode paa Stald, som viste sig deels

allerede om Sommeren og langt ud paa Vinteren,
f. Ex. Bylder og Lamhed i Benene (1) ic. *).

Forsøg at fore med Kaalraber og Kartofler.

Koen No. 35, 11 Aar gl., havde kælvet
i Juni Maaned, og indkom fra Eored d. 1ste
November tilligemed alle de andre, der havde væ-
ret ude fra September Maanedes Begyndelse.

Ovenanførte Koe malkede Dagen efter den
var kommen paa Stald 3 Potter Mælk, men efter
at den var blevet foret i 14 Dage med den mig
tilstaaede Winterforing, der bestaaer af $1\frac{1}{2}$ Ekp.
Mælk, 6 Pund Høe, 12 Pund Byghalm, mal-
kede den $4\frac{1}{2}$ Pot Mælk; efter denne Tid gav jeg
den 24 Pund raa Kaalraber hakkede og blandet
med Byghalmhakkelse, tilligemed 6 Pund Høe,
den 5te Dag malkede den $3\frac{1}{2}$ Pot, jeg forøgede
nu Quantiteten med 8 Pund Kaalraber foret paa
samme Maade, hvorpaa den malkede, 6te Dagen
derefter, 5 Potter. Nu fik Koen 16 Pund Kaal-
raber kogte til en Velling, og blandet lunket med
Hakkelsen, den fik tillige de før ommeldte 6 Pund
Høe, hvorefter den 6te Dagen derpaa gav kun

*) Mueliaen fordi det var fremmed sammenkjøbt Kvæg
paa Veiterbroe, som ei var vant til den Forings-
maade.

4 Potter Melk; Portionen forsøgede jeg nu med 8 Pund Kaalraber, hvorved den tillige fik sine 6 Pund Høe, og af Haffelsen saa meget der vilde lade sig blande med den kogte Masse, som dog ei maatte blive anderledes end at det bares i en Spand af det Kar, hvori det blev blandet, her efter malkede Koen $5\frac{1}{2}$ Pot. Nu prøverede jeg at give Koen Kartøfler istedet for Kaalraber, den erholdt 1 Skp. givet i 4 Portioner, hele, tillige med heelt Foder bestaaende af 6 Pund Høe og saa meget Byghalm som den kunde fortære; efter 8 Dages Foring paa denne Maade malkede den 4 Potter, da nu en Skp. Kartøfler efter Priserne i Staden fandtes for bekostelig, forsøgedes ikke Portionen dermed, og Koen blev igjen foret paa sædvanlig Maade med Mast, Høe og Halm. Melken efter de kogte Kaalraber fandtes federe, end den efter raa, Melken efter Kartøfler fandtes meget tyndere, end den efter raa Kaalraber, som ogsaa Melken efter Mast findes meget tyndere, end den efter Kartøfler. (2)

Hyltegaard paa Bøndløv Mark,
d. 16 Junii 1816.

Mangold,
Forpagter hos Bogholder August.

Disse Bemærkninger fra en ung opløst Mand, som i flere Aar har studeret Lægevidenskaben, og siden efter har appliceret sig til Land-

væsenet, giver jeg mig den Frihed, med Hr. Mangolds Tilladelse, at tilstille m. Hrr. Udgi-
vere af Landoec. Tidender til behagelig Afbetjening,
da mueligen Ingen har havt saa megen Erfaring,
som han, med at fore med grøn Sæd af alle Slags,
tillige at anstille Forsøg med hvilke Fodervæxter,
som give meest og bedst Mælk, fordi paa Gaarden
alt beregnes allene til Fordeel for Meieriet, for
at udbringe den største muelige Indtægt af Køerne,
hvis Mælk affattes i Byen, som Mælk, affkummet,
og som Fløde, dernæst fordi det ei var mueligt at
holde 35 Køer og 9 Heste paa en Bondegaaards
Aul^{*)}, med mindre man afbenyttede at afhugge
Sæden grøn, og at kjøbe Vinterfodret, som skeer
efter Eierens Ønske indtil videre. Det vil glæde
Enhver, om Kleres Erfaring tilføies, for at op-
lyse de forskjellige Fødemidlers Virkning paa Mæl-
ken, hvorved ogsaa Køens Alder, og hvorlange
efter Kælningen, maae komme i Betragtning.
Meest oplysende fremstilles Sagen ved at følge den
Fremstillingsmaade, som findes i Hermstedts
Archiv der Agr. Chemie 6 B. S. 22. Hans
Forsøg med 3 Køer A. B. C., var saaledes:

*) Underteegnede forede sidste Aar 24 store Nærsøhoeber,
200 Gaar, 6 Heste og 20 Gvlin paa 75 Ed. Land,
uden at nedhugge Sæden, og uden at
kjøbe Vinterføder.

Foder. Foc. Alder. Mælkning. Gør. Eftsam. Specif. Produkt af 100 Fed Mælk.
i 4 Dage.

ge om Dagen. men. Gødheb, Gør. Df. Mælk. Gør.
Morg. Midd. Aft. Summa v. Mælk mod Mælk
Sl. 5. Sl. 12. Sl. 8. 1000.

Grøn Sløber [A. 5 Mar 10½ 8¼ 7½ 26¼ 1/0270 6 16 5 73½
paa Stald, til B. 7 10 8 7½ 25½ 1/0272 7½ 17 5 70½
Matten Dne; C. 9 8½ 7 6½ 22 1/0274 7½ 17½ 5 69

Berefter i 4 Dage: Byg [A. 5 8 6 5 19 1/0250 4½ 14 3 78½
Balm faaren B. 7 7½ 5 4½ 17 1/0250 4½ 15 3 77½
i Dæffe med C. 9 7½ 4½ 4 16 1/0252 5 15½ 3 76½

¼ Dragflid; Berefter i 4 Dage: grøn [A. 5 15 12½ 10½ 38 1/0274 8½ 18½ 6 67
ne Mælk B. 7 13½ 11¼ 8¼ 32½ 1/0275 9 19 6 66
fænger, til C. 9 12½ 10¾ 8 30¾ 1/0276 10 20 6½ 63½
Matten Gør.

Af Følgende erfareð, at Melken af en ung Koe paa 5 Aar er ei saa feed, som af den paa 7 eller 9 Aar, at Halm giver lidet og maadelig Mælk, mat i Smag, at grøn Klover giver god Mælk, men Maistængler giver den fedeste Mælk, af Smag mild, sød og sødeagtig. Vore Apothekere ere de Mænd, hvis Stilling i de mindre Stæder, hvor de sædvanligen have Jordbrug, og tillige deres videnskabelige Dannelse, sætte dem bedst istand til at oplyse den angivne Spøjspunkt, og at berige den med deres Jagttagelser.

Begtrup.

Til

de Landee. Tidender.

(1) I flere Aar har Undertegnede staldforet, og ikke engang altid høvt Leilighed, til at lade Kvæget gaar ud til Vands, og dog har jeg aldrig mærket til noget af de omhandlede Sygdomstilfælde. Kun i indeværende Sommer har en gammelagtig Koe undertiden høvt et ubetydeligt Krampeanfælde i Benene, hvilket dog ikke er usædvanligt, hvor der tæres og neppe kan antages for en Følge af Staldforingen. Andre Landmænd, som bruge at sommerstaldfore, vide, saavidt jeg har hørt, ikke af Sygdomme blandt Kvæget, saa at 3te Bindes 1ste Hefte.

der hos Forfatterens Kær formodentligen har været andre Aarsager til hine Sygdomme.

B. F. K a n n e.

(2) Der hører vist meget til at anstille mange sammenlignende Forsøg af den Natur, som de ovenanførte, og at anstille dem saaledes at de blive fuldkomment instructive og overbevisende for Andre. Det kan ikke forlanges af den private Mand, og tør vist ei ventes af Rogen, som har en anden Syssel, end Agerdyrkningen allene. Des mere bør man vide Forfatteren Tak for den gjorte Begyndelse; men ogsaa bør man ønske, at han engang, efter flere Aars Erfaring, vil meddele os sine Forsøg med større Omstændelighed og Bestemthed. — Hvo læser vel hine Bemærkninger, uden at spørge f. Ex: Hvorledes ere Prøverne gjorte i Henseende til Melkens Fedme? Hvor meget var Melken efter den ene Foderurt federe, end den efter en anden? Hvorledes stod Raigræs og Kløver der, hvor der tværedes? Hvor stort et Areal forbrugtes i en given Tid? Hvor meget malkede Køerne mindre efter Havre, end efter Byg? Hvilke mæststyrkende Midler brugtes? I hvilken Periode af sin Væxt var Havren, da den brugtes? &c. &c.

B. F. K a n n e.

d. 4 August 1816.

Ved en Feiltagelse af min Afskriver, som jeg lod afcopiere Hr. Mangolds private Brev til mig, blev ikke hans Ravn tilføiet, og Datum, som nu er tilføiet. Efterretningen forekom mig meget interessant, da jeg aldrig veed Exempel paa, at nogen har aflaaet al sin Eed grøn til Sommerstaldføring, og havt Leilighed til at erfare Forskjellen mellem at fore med grøn Rug, Hvede, Byg, Havre, Vicker m. v. i Sammenligning med Foderarter og Græs. Naar en liden Fæstald skal modtage meer Qvæg end den er bygget til, og naar Sammenstrab af Qvæg kjøbes paa Vesterbroe, under Ravn af Læfser, som kan have af Dribten, af Forvæmmelse med Hensyn til Foder, Pasning, og Vanding, medbragt Sygdomstok i Livet, er det vel temmelig naturligt, at slikt snarere ytrer sig paa Stald, end paa Græs. Kjøbes et Par Heste fra Jylland, ere de ofte udsatte det første Aar for Sygdom i Kjøbenhavn, indtil de blive vante til Foringsmaaden og bestandig at staae inde; i deres Hjem ere de vante til lidet Arbeide, meget Høe, og at gaae paa Græs om Sommeren; i Kjøbenhavn det Modsatte, svære Læs, meget Kjørne, lidet Høe, meget Stillestaaen. Kan det ikke være ligeledes Tilfældet med

Qvæget; at grøn Havre, og meget Havrehalm skader Qvæget, og gjør dem matte i Benene, er bekjendt.

ærbødigt

Begtrup.

P. S. At Melk efter Mælk er tyndere end efter Kartøfler vil egen Erfaring lettelig overbevise om. Ved det saa kaldte Skillingsøl udpines aldeles Kraften af Mælken, og den er nu langt fra ikke saa god, som før Krigen, og ingenlunde at sammenligne med private Folks egen Mælk; man seer derfor at Kjøbenhavns Omegn i den senere Tid foretrække Oliemeel og Drank for Bryggernes udpinede Mælk. I en Skp. Kartøfler er der 3 Pd. virkelig Meel, i Qualitet bedre end Hvedemeel, det kan der ingenlunde være i Mælk, hvoraf den sidste Kraft er udkogt med Skillingsøl.

Til behagelig Afhøjsning vedlægges Kartøffelavlens Historie paa Cronborg, Amt.

Desuden tillades det mig at bemærke, at Mangold er givet med afdøde Skotlænder Horns Enke, og at hun er bekjendt i meer end 20 Aar fra sin Erfaring i Melkeoeconomien, som hun selv allene forestaaer, fra hende hidrøre vel egentlig Mandens Bemærkninger; hun forstaaer den Kunst uden Melkekammer og Kjelder, som der ikke skal være paa Hyltegaard, at standse Melken i 26 Ti-

mer fra at blive suur, ved Hjelp af Potaske opløst i Vand; der kommer deraf, saavidt vides, en Episestkeefuld, i hvert Fad Melk, derved kan de sælge den hele Melkning til Kjøbenhavn. At Melkoeconomien ei bestyres slet, kan vides deraf, at 35 Køer, deraf 4 Qvier, som kælvede første Gang, gave fra 1ste Maj 1815 til 1ste Maj 1816 = 47886 Potter Melk, som udbragtes i Melk og Fløde til 10181 Rbdlr., og af disse 35 Køer var Forpagtningsafgiften 6546 Rbdlr. 52 ø.

Bidrag til Kartoffelavlens Historie paa Eronberg-Amt.

Med toende Bønder fra Churpsalz, Faderen Marcus, og Sønnen Philip Mai, som omtrent i Aaret 1765, efter Regjeringens Foranstaltning, og paa dens Bekostning bleve etablerede paa Brunmark, en Lyngmark, mellem Byen Keersrup i Lilsø Sogn, og Søeholmen i Næminderød Sogn, er Kartoffelavlens først bleven indført *). Bonden Niels Olsen i Nyerup var den første af Landets egne Børn, som begyndte at dyrke dem, først i sin Hauge, og siden i sit Bønge. Samme Niels Olsen, som siden efter blev Gaardmand i Nyerup, foreslog de andre Byemænd paa fælleds Mark, Udskiftningen var den Gang ikke foretaget, at indfredede et Stykke Jord til denne Avl. Dette skete, og hver Mand dyrkede nu Kartoffer i et Stykke Jord paa den indfredede Rod. Man kjendte ei anden Maade at dyrke dem paa, end at grave Jorden, og derpaa med Spaden, eller Halken at gjøre et Hul, hvori man lagde Kartofflen, og siden med Halken hyppede Jorden omkring den. Men det varede kun et Par Aar, da man siden pløiede Jorden, og efter den lagde

*) Vil vel sige: i Sjælland; thi i Jylland ere de tidligere indførte.

Kartoflerne i Rader. Atter efter nogle Aars For-
løb blev Kartoffelspløven opfundet, og det gik nu
baade let og beqvemt med Dyrrningen. Alle andre
Byer i Sognet fulgte snart Rørup Byes Exem-
pel, indfredede et Stykke Jord, hver ved sin
Gaard, og Dyrrningen var almindelig, endog
førend Udskiftningen.

De Arter af Kartofler, som dyrkes, ere
Sommer, eller tidlige Kartofler, og smaa Vinter-
Kartofler, med hvid Blomst. Sommerkarto-
flerne ere tjenlige til Optagning sidst i Juli,
eller først i August. Aalen af dem har i de
senere Aar meget tiltaget, formedelt Misvæxten
paa Rugen, deels ogsaa formedelt deres fordeel-
agtige Affætning til Helsingør og til Søefarten,
da de betales meget dyrt, ligesom de tidlige grønne
Arter. Vinterkartoflerne affættes til Helsingør,
Geværffabrikken og Fisterleierne, og ere hver
Mands Hode om Vinteren, i det mindste een Gang
om Dagen, og for den fattige til alle Maaltider.
At Kartoffelavlens saa langsomt har udbredt sig,
er af Mangel paa Fred for Sviiin, som det burde
paalægges enhver at holde inde hele Aaret, der-
næst Mangel paa Leilighed til sikkert at bevare
dem Vinteren over for Frost, da man mangler
tore Jordkjeldere, thi da vilde der blive lagt flere,
man kjender ei allene deres Nytte til Brød, men
endog som Foder til Sviiin og Cmaalecture.

I Aaret 1802 lagde jeg Sommerkartofler
i en Skp. Bygland, de optoges sidst i Juli, og

den sidste Dag i Juli Maaned besaaedes samme Jord med Bodtselste Koer; bemeldte Stp. Land gav mig først 6 Edr. Kartøfler, og om Efteraaret 1 Ed. 6 Skpr. Koer.

Af hollandske Kastaniekartøfler har jeg i 3 Skpr. Bygland avler 24 Edr., Aaret derefter i samme Stykke 15 Edr., og paafølgende Aar i samme Stykke Jord 28 Edr. 10 Skpr. Kartøfler lagdes hver Gang i de 3 Skpr. Land.

Af de store Vinterkartøfler, hvis Blomst er stærk Lilla Couleur, har jeg paa 15 Skpr. Bygland, efter $8\frac{1}{2}$ Ed. avlet 150 Edr.; og i 17 Skpr. Bygland, efter 9 Edr., avlet 222 Edr., foruden 28 Edr. Sommerkartøfler og røde Kartøfler, tilsammen 250 Edr. Det er $12\frac{1}{2}$ Ed. paa 1 Skp. Bygland, eller 1000 □ Allen*). Kartøflerne vare skaarne i smaa Stykker med 1 á 2 Pine, undtagen de hollandske Kastaniekartøfler, hvoraf de mindste vare affondrede, for at lægges.

De lange røde Kartøfler give ituskaarne det største Produkt, 30 af dem have givet mig 6 Skpr. Forvalter Schneider paa Grev Schimmelmanss Gevæhrfabrik har forsikret mig, de skulde være fortrinlig stikkede til Brændeviinsbrænding.

*) Et nyt Beviis for, hvor tykt Byget almindelig saaes, til Lab ved Udsæden og ligeledes ved Afgroden. Her er beregnet 1 Ed 6 Skpr. Byg paa 1000 □ Allen, itedet for 5 á 6 Skpr., som efter min Erfaring er tilstrækkeligt.

B. J. Moune.

Af Turnips (Koer) har jeg paa 6 Skpr. Bygland avlet 28 Ldr., dermed foret 2 Koer, hver Koe daglig 2 Skpr. Melken var lige saa overflødig, som efter det bedste Høe, og Smørret fedt og guult, som Maimaanedsmør. Paa 1 Skp. Land avlede jeg $11\frac{1}{2}$ Ld. Koer, og har dermed fedet 4 Aar. Nogle af Koerne veiede 9 Pund. Den rette Tid at saae Græs har jeg befundet at være 14 Dage før St. Hansdag; skulde Jordlopperne æde dem op, saaes atter først i Juli.

i Liffjoh.

R. A. Liebe.

Hr. Liebe er Kirkesanger i Liffjoh Sogn, til hans Bolig er henlagt 2 Skpr. 2 Skr. ufrit Hartkorn, bestaaende af 5 Ldr. Ngerland og 4 Ldr. Eng. Ved hans mangeaarige Flid, forenet med Eftertanke og planmæssig Fremgang, er bemeldte af Naturen ei begunstigede Jordlod, uden forsaavidt at der er meget Engbund til den, saa særdeles vel opdyrket, at Manden kan holde to Koer om Sommeren paa Lodden, som skaldfores, og fore fire om Vinteren. Ved Kartoffelavl en er Lodden sat istand, og formedelst hans Bestræbelser i den Henseende erholdt han af det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab dets 3die Guldmedalje. Bemeldte Efterretning er en Extract af Hr.

Liebe's Indberetning til Selskabet, da han modtog Præmien i Marts 1806. Siden den Tid har han fortsat sine prisværdige Bestræbelser, og gjort adskillige Forandringer i sit Jordbrug, f. Ex. at han lader sin Klover kun staa et Aar, og derefter tager Vintersæd, som hans Naboe, Eier af en dobbelt Bondegård, ligeledes følger. Hvilket bemeldte Hrr. med Taknemmelighed berettede at have lært af Hr. Drewsens velstrevne Bog, hvis Veiledning Hr. Liebe stræbte bogstavelig at følge.

Indsenderens Anm.

H. S.

D. W. har haft den Godhed at anmode mig om Bidrag til Deres meget yndede og gavnlige Landoeconomiske Tidender, De tillader at jeg sender Dem, hvad jeg formaaer. Da jeg ei selv har Jordbrug, maae jeg lade Andre tale i mit Navn, og kan kun afgive mig med at være Referent. Ved at anføre sit Navn paalægger man sig selv og Redacteuren Baand, man er emfindtlig paa egen og Meddelernes Begne for Critik; Ilgesom Redacteuren for at sige sin Formening. Ere Navnene borte, bortfalder al Personlighed, og man holder sig til Facta og Raisonnement, som da ei kan støde; man kan da give Svar eller Antikritik, uden at opvække et gabende Publicums Opmærksomhed.

B.

Om Brakmarkens Benyttelse med Bikker, i Almanakken 1816.

En Landmand, som sætter stor Priis paa Brakningen, formedelst den Forraadnelse Planterne, og den Stjærhed Jorden derved faaer foruden Hvilen, der egentlig ikkun her finder Sted, da Jorden slet intet bærer; men som heller ikke er døv for den grundede Indvending, at man saaledes taber al Produktion af Marken i dette Aar, har i Almanakken 1816 med Fornoielse læst om Brakmarkens Afbenyttelse til Bikker enten som grønt Foder, eller som Høe. Mange, som heller ikke kunde finde sig i dette Tab, have prøvet at besaae Brakmarken med Bikker, men de have ladet dem modnes og det er da intet Under, at de ere bleve fjede deraf, og nu ibrigen fraraade det. Nei skal Bikkerne ikke for meget udtære Jorden, da er det vist, at de maae nyttes inden de bære Frugt, Kjendt det anførte Exempel om Sancthansurten ikke kan antages for adæquat, men som Indsenderen anseer for et Argumentum ad hominem; thi ellers kunde man ogsaa af Hyacintviblen bevise, at Planterne behøve ikkun blot Vand for at blomstre.

Ikke desto mindre er der opstaaet hos ham nogle Tvivl, som han hermed vil fremsætte for

den ærede Forfatter, ikke for at nedrive, men for at overbevise om Forslagets Gavnlighed, eller rettere oplyses om dets Iværksættelighed. Den Brev, om frisk Gjødning er god til Baarsæd, vil Indsenderen ikke opholde sig ved; men naar det derpaa hedder: "naar Jorden er tilberedet, saaer du Vikker", da havde han ønsket, at der var bleven tilføjet, hvorledes Jorden skal tilberedes. Skal uden nogen Pløining Gjødsken spredes paa de uharvede Furer, da er den vanskelig at sprede, og den friske Gjødning vil under Harvningen forstyrre Sædens Jevnhed; og skal der først harves, før Gjødningen paaføres, da vil kun lidt af Sæden komme i Jorden. I begge Tilfælde vil desuden Gjødsken deels bortdunste ved Sol og Vind, deels være til Hinder, naar de afhugne Vikker skal rives sammen. Men skal her pløies, før man saaer, da vil een Pløining vælte Græsskorpen om, hvilken det vilde være unyttigt at betro Sæden, og skal her pløies 2 Gange, hvad Arbeide med Brakmarken er da sparet? Dette Spørgsmaal kunde man endog gjøre ved den ene Pløining, der foretages bekvemmere, ved at pløie Gjødske ned om Sommeren, end ved at pløie til Vikker om Foraaret, da der er saa meget andet at pløie. Overalt er Arbeidet med den rene Brak ikke synderlig for en Bønder, som derpaa holder sine Faar og Gæs, og beløber sig i det høieste til at overharve den en enkelt Gang (?). Wegen Harvning er endog skadelig,

da den fremmer Vegetationen. Og menes her Arbeidet med at bortføre Steen, afledte Vand &c, var det da godt at dette Arbeide udeblev? og hemo-
mes det ikke ved Viskesæden? Endelig savnes
Indsenderen høist ugerne Underretning om, hvoro-
ledes Jorden skal behandles efter Viskernes Afbe-
nyttelse. Er der pløiet til Visker og Jorden
efterat disse ere anvendte, bliver urørt af Ploven
indtil Vintersæden skal lægges, da frygter han
for, at Qvækgræssets Rødder ville tage Over-
haand, ligesom han ikke veed, om der i dette Til-
fælde skal pløies 1 eller 2 Gange. Men er der
ikke pløiet til Visker, da anseer han Gjødskens
næsten aldeles tabt for Vintersæden, og veed endnu
mindre, naar og hvormange Gange Brakmarken
efter Viskernes Afbenyttelse skal pløies, ligesom
han i dette Fald troer 2 Pløininger nødvendige,
hvorved Arbeidet ikke formindres.

Men dersom nu Arbeidet ikke formindres
eller fordeles; og kan det ikke nægtes, at Viskerne
berøbe Jorden nogen liden Kraft; forseiles endelig
Brakkens Hensigt, den gamle Græsskorpes fuld-
komne Forraaadnelse; er da denne Brakmarkens
Afbenyttelse i det Hele at anbefale?

Indsenderen haaber, at Ingen vil ansee disse
Tvivl og Indrøddinger for ganske ubesluede, og
da det vist ogsaa vil interessere Andre, at de paa
en tilfredsstillende Maade høves; saa har han
ikke taget i Betænkning at fremsætte dem for den

ærede Forfatter, bedende at de maatte forundes Plads og Svar i Landoeconomiske Tidender.

Imidlertid vil han uden Tilbageholdenhed meddele sine egne Tanker om dette vist ikke uvigtige Emne. Han anseer det da som en Hovedsag ved Brakningen, at Jorden ligger urørt af Ploven, saalænge mueligt er, paa det at den om Efteraaret omvendte Græsskorpe kan have Tid til at raadne, hvilket bedst skeer om Sommeren, og at man derfor ikke bør udsøre Gjødningen, førend kort før Kornhøst. En Bonde brækker gjerne i 3die, 4de eller 5te Aars Græsleie; thi giver han sin Jord ikkun 1 eller 2 Aars Hvile, da udtræder Brakkens Nødvendighed, eller rettere, da indtræder dens U hensigtsmæssighed, og en saadan Landmand maac have Forraad af Gjødning eller et Gædsliste, som nærmer sig til Vexeldrivten. Men den græsbounde brækkede Jord bør man, for ei at forstyrre Forraadnellses Processen, aldeles ikke røre med Ploven, førend Gjødsken, saa sildigt om Sommeren som mueligt, nedploies, strax efter at den er paaført. Den eneste Benyttelse af Brakmarken, som Indsenderen derfor tør raade Bonden, er denne: at hvor Marken er feed eller dog af naturlig god Bonitet, der saaer han paa de i Efteraaret temmelig dybt omvæltede og nu i Foraaret urørte og ugjødskede Furer, saa tidlig Jorden tillader det, sine Vicker stikkelig tykt, og harver dem med en skarptandet ikke for let Jern

harve paa langs og tvers meget stærkt. Vifterne
afbugges under Blomstringen, Stubben afgræs-
ses af Faar og Gjæs; Jorden ligger urørt til
den møges og pløies. Herved forstyrres ikke
Brakkens Hensigt, og Arbeidet er saa godt som
intet at regne.

Edar paa foranstaaende Stykke mod Brakmarkens Benyttelse med Bifker.

Jeg har sagt: at visse Planter — blandt hvilke Bifkerne — indtil en vis Periode af deres Væxt, gjennem deres Blade hente den største Deel Næring fra Luften. Dette er en Sandhed, hvorefter neppe nogen oplyst Mand tvivler, og som er saa almindelig erkjendt, at jeg vilde ansee hvert Ord i denne Anledning for overflødig. Kun naar jeg talede til Bønder troede jeg at burde, ved et Exempel, bekræfte en Sandhed, der maatte være dem ny, ja maaskee endog forbavsende. Jeg anførte derfor det saare paafaldende Exempel, at St. Hans Steemurt (*Sedum Telephium*) endog berøvet Roden, kan groe i en Sprække, under det tørre Loft. Det synes mig, at intet mere uomstødeligt praktisk Beviis kunde gives for ovenstaaende Sandhed. Men hvad enten nu foranstaaende Afhandlings Forfatter har kaldt Sagen i Tvivl, eller fundet Beviset urigtigt, vil han kun ansee det for et Argumentum ad hominem, og siger: at man derved, at Hyacintus kan blomstre i Vand, kunde tage Anledning at paastaae, at Planterne behøve ikkun blot Vand til at blomstre.

Denne Slutningsmaades Urigtighed er indlysende. Havde hiin Forfatter sagt, at Hyacin-

ten beviser at nogle Planter fra Vandet kunne hente den Næring, de behøve for at blomstre, — skjøndt de vist nok paa samme Tid hente Næring fra Luften — da havde han havt Ret, — lige saa fuldkommen Ret som jeg, naar jeg siger, at nogle Planter til en vis Periode af deres Væxt hente deres væsentligste Næring fra Luften — Men naar han heraf slutter, at man paa Grund af Hyacintens Evne til at blomstre i Vandet, kan lige saa godt paastaar, at Planterne — altsaa Planterne i Almindelighed — kun behøve Vand for at blomstre, da farer han vild. Skulde jeg behøve at bevise dette?

Forfatteren kunde jo med samme Røie have sagt: at da nogle Sorter Mos groe paa tørre Stene, Kløvertang (*Fucus vesiculosus*) paa vaade Stene, og nogle Svampe paa Træ, saa var Planternes Næring tørre eller vaade Stene, eller Træ.

Men det synes ikke at Forfatteren ved Hyacintens Exempel har villet sige, at Planterne leve af Vand, men snarere, at Planterne ikke fra Luften hentede indtil en vis Periode deres Næring. Vi vente Beviset for denne Paastand!

Jeg erindrer engang at have læst et Skrift: Ueber die Schädlichkeit der Klee-*baum*, af en Anonym. Denne, der ikke havde nogen Idee om, at Kloveren indtil sin Blomstring kunde gennem de talrige Blade hente den største Deel af sin Næring fra Luften, og ved sin Virkning paa 3te Winds ikke Heste.

Jorden rigelig erstatte denne det Lidet, den mueligen uddrog, erklærede Kloveravlen for høist skadelig. Han gif ud fra den Synspunkt, at saa stor en Mængde ikke kunde frembringes, uden paa Beføstning af Jordens Kræfter — thi af Intet bliver Intet — sagde han, og Meget kunde ikke frembringes af Intet. Støttende sig til dette og lignende Beviser erklærede han, som sagt, Kloveravlen for skadelig. Et halvt Seculum yngre end Skriptet, og som Landmand alt for overbeviist om den uberegnelige Fordeel, Europa har høstet ved Kloveravlen, offrede jeg denne Piece, som jeg uheldigviis læste ved Kaffelovnen, til Lucerne, og fortrød dette lige saa snart, da den meget mere fortjente at være opbevaret, som et Beviis paa, hvorvidt den menneskelige Forstand kan, ledet af Fordom, forvilde sig. Forfatteren syntes for Resten at røbe et godt Døved.

Hiin Piece var skrevet i en Periode, da Sandheder, som vi nu aldeles ikke betvivle, endnu laae gandske indhyllede i Mørke. Vi ville ikke med Forsæt lukke Dinene for det Lys, som Naturvidenskabens senere Fremskridt har tændt for os. Jeg gjentager derfor, at jeg baade theoretisk og end meer praktisk er overbeviist om, at Planterne i Almindelighed, kun i større og mindre Grad overeenstemmende med deres forskjellige Organer, men især visse Sorter, indtil en vis Periode af deres Væxt, hente en stor Deel Næring fra Luften; at Bitterne ere blandt disse; og at jeg

derfor og af endnu langt flere og maaſte viatigere Grunde tilraader, at dyrke dem i Brakmarken.

Om frisk Gjødning er god til Baarsæd, ſaaſom Byg og Havre, der ſkal give Kjærne, veed jeg ikke beſtemt, da jeg ikke ſelv har forſøgt dette, og jeg har heller aldrig ſagt det, men tvivler endog derom.

Er Talen derimod om at bruge denne til Bølgſæd, Vikker eller Vætter, der ſtulle grønne afhugges, da veed jeg med fuldkommen Viſhed, at det ikke allene er uſkadeligt, men endog gavnligt at gjøde med frisk Gjødning til diſſe, der ikke kunne drives for ſtærkt. Den friske Gjødning taber ſin førſte Veilhed, medens Vikkerne groe, og da diſſe ikke tilegne ſig noget eller ſaare lidet af dens Kraft, eller i det ringeſte paa andre Maader erſtatte Jorden, hvad de have behøvet for at voxer indtil Blomſtring, ſaa finder Vintersæden Algeren og den deri nedlagte, nu udgjærede Gjødning, i dens gunſtigſte Tilſtand for ſin Vegetation, og trives ſølgelig ſaare vel. Ja! er Jordsmonnet temmelig leret, ſkal endog den friſke Gjødning, uden Henſyn paa Vikernes frodige Væxt, ved ſin mekaniske Virkning paa Jordsmonnet, tilberede dette bedre til Vintersæden, end om man om Foråret havde gjødet med udbrændt Gjødning.

Mine Jorder ere for ſtorſtedelen ſandede, og ikke deſtomindre trives Vikkerne, ſaaede i friſk Gjødning, ypperligt, ligesom den derefter følgende

Aug. Dog allerbedst, naar Gjødningen om Vinteren er udfjært og frøet over den froøne Jord. Selv den gandske friske Faaregjødning, der ikke engang synes at være passende for tørre Sandjorder, gjør her den snffeligste Virkning.

Naar Forfatteren snffer at jeg havde givet en Anviisning til Brakmarkens Behandling inden Vifterne saades, da maae jeg svare: at jeg sandelig ogsaa gjerne havde anført, hvorledes Jorden burde tilberedes, men — dertil var virkelig ikke Plads i Almanakken. — Det er saae en egen Sag at skrive, naar man nødes til at tælle Linier og Bogstaver, og at indskrænke Tankerne, inden saare snevre Grændser. Enhver Billigtænkende vil derfor, i saadant Tilfælde, kun henholde sig til det Sagte, uden at dable, at ikke meer er sagt.

Naar Forfatteren endvidere formener, at Gjødningen skulde spredes paa den uharvede Fure, da maae jeg spørge:

Hvorfor paa uharvet Fure? Brakmarken opbrødes jo om Efteraaret og harves noaen Tid derefter, om man vil udfjøre Gjødningen om Vinteren. I modsat Tilfælde kan man jo harve om Foraaret, om dette passer bedre, og vil da ikke møde Banffeligheder ved at strø Gjødningen.

Men naar Forfatteren endvidere fortfarer: "den friske Gjødning vil under Harmoniaen o. s. v." da maae jeg tilstaae, at jeg ikke her gandske tydes

ligt forstaaer ham; dog troer jeg, at han mener, at jeg skulde ønske, man først harvede, dernæst paaførte og strøete Gjødning, og at Sæden der paa saaes og nedharvedes. Men i dette Tilfælde maatte jeg spørge, hvorved jeg kunde have givet Leilighed til en saa abderitisk Formening? Lyde da de Forslag, jeg hidindtil, især i disse Tidender har gjort til Forandringer ved vor Dyrkningsmaade, til saa fuldkommen Ukjendskab med det Praktiske, at Forfatteren derved er bleven berettiget til at formene, jeg i denne Henseende skulde være saa gandske uvidende? Hvad vilde Følgen være, om man harvede, efter at den friske og lange Gjødning var strøet og Sæden saaet? At man med Harven vilde slæbe saavel hiin, som denne i Bunkke, og aldeles forfeile sit Viemeed: "en jevn og tætsluttet Vikkeafgrøde paa Brakmarker." Jeg kunde med Rette tilraabe Forfatteren: *nodum in scipo quæris!* da Fremgangsmaaden her saa saare let kunde findes. Jeg vilde nemlig, naar jeg om Foraaret ikke havde Leilighed til at pløie en eneste Gang, saae Vikkerne paa den om Efteraaret dybt pløiede Ager, nedharve dem med en skarp Jernharve, og strøe den friske Gjødning oven paa Ageren. Her vilde den nu vist nok, efter Forfatterens Mening, ved ikke at nedpløies, tabe sine bedste Kræfter, men Thæer troer dette aldeles ikke, og jeg — om det er tilladt at sætte mit ringe Navn ved Siden af denne store Mand, — fandelig heller ikke!

Naar Forfatteren vil behage at eftersee, hvad Thæer siger, i Anledning af at strøe lang Gjødning over de saaede Væster, vil han formentlig forandre Mening og ikke længere troe, at Gjødningen vil bortdunste ved Sol og Vind, hvilket ligesaa lidet vil befindes rigtigt, som at den ved Indhastningen skulde være til Hinder. Netop denne sidste Indvending gjorde mine Folk, da jeg engang over nyesaede Væster lod strøe lang Gjødning. Jeg vidste ikke hvad jeg skulde svare dertil, da egen Erfaring fattedes og jeg for disse ikke kunde beråbe mig paa Thæer. Men da Væsterne høstedes, saa vi tydeligen, at Gjødningen aldeles ikke var i Veien, naagt jeg, saa vidt jeg kan erindre, lod Algeren trønst, inden Gjødningen blev strøet over Jorden. I modsat Tilfælde maatte Trøsten ellers allerede have trykket Gjødningen noget til Jorden. Det Sande er formentlig, at Gjødningen i Lye af de frødige Væsters Skygge saare decomponeres, og derved allerede taber meget af sit Volumen, men dens frugtbargjørende Dele tilføres Jorden deels ved Nedskylling, deels ved den Vexelvirkning, der saa umiskjendelig finder Sted, mellem Jord og Luft, under Bælgfrugternes Skygge.

At denne Lære for Resten finder megen Modstand mellem Landmændene, er saare naturligt. Fader Hægh og alle vore ældre Lærere paalagde os, at ile med Gjødningens Nedpløining. Den Torhedstilstand, hvori Gjødningen, ved at ligge

oven paa Jorden,attes, forekom Dem som Beviis for hiin Læres Rigtighed. Vi antog den paa Troe og Love, og faldt ikke engang paa at forsøge, om en forandret Fremgangsmaade kunde være uskadelig eller vel endog gavnlig. Først da Thæer ved Mecklenborgerne blev gjort opmærksom paa en anden Behandlingsmaade af Sjædningen, vovede jeg og Andre, Kjøndt med megen Mistillid, at bringe denne i Udøvelse. De første heldige Udfald overbeviste os ikke gandske, men kun en fortsat Række af heldige og stedse større Forsøg hævede endelig enhver Tvivl. Vi kunne derfor ikke give vore endnu tvivlende Brødre noget bedre Raad, end: gaae hen og gjør ligesaa! Skulle Deres Forsøg da give de modsatte Resultater af vore, ville vi sammenholde disse, og, aabne for Sandheden, enten overbevise eller overbevises. Men saalænge vore Modstandere ikke have videre at fremsætte, end det sædvanlige, paa Troe og Love antagne: „Coel og Wind bortfører Sjædningens bedste Dele“, maatte de tilgive os, at vi anderledes overbeviste, ikke kunne troe dem paa det blotte Ord, og naar de endda vedblive denne Paastand, uden at føre videre Beviis derfor, end det sædvanlige: „det er saare naturligt“, og uden at anstille Forsøg i denne Anledning, kunne vi med Rette ansee dem, som forsætliggen blinde, som Mænd, der sætte høiere Pris paa engang antagne Meninger, end de Erfaringer, de paa egne Marker uden Møie kunde indsamle.

Kun her saameget sagt, for at vise, at hvo, der ikke om Foraaret vil pløie til Vikkerne, eller, som Forfatteren af Foranstaaende, ønsker at Brakmarken maae ligge urørt til langt hen ad Sommeren, endog i dette Tilfælde kan besaae den med Vikker:

Ved den første Pløining om Foraaret, vendes des rigtig nok Grønsværen i Veiret, som Forfatteren længere hen siger, men det samme skeer jo, naar jeg efter hans Mening lader Brakmarken ligge urørt, indtil Gjødningen om Sommeren nedpløies. Men hvad kan det desuden skade, at Grønsværen om Foraaret vendes i Veiret, naar den kun tilstrækkelig dækkes med Muld; og dette vil være Tilfældet, naar man om Efteraaret har pløiet gandske let, et Par Tommer dybt, og nu pløies omtrent til fem eller sex Tommers Dybde. Herpaa har Forfatteren ikke tænkt, og siger derfor med Rette, at det vilde være unyttigt at betroe Sæden til Græskorpen. Ved denne Pløining, som jeg her indrømmer, og den Maade, hverpaa jeg vil at den skal skee, haaber jeg nu ikke blot at have tilfredsstillet Forfatteren, der endelig vil have sin Gjødning dækket, i denne Henseende, men endog med Hensyn paa Jordens Duelighed, til at modtage Vikkesæden.

Da nogle Landmænd imidlertid ville, at Efteraarspløiningen ikke skal være let, men endog til temmelig Dybde, fordi, som de sige, Græsset ellers alt for snart gjenembryder den tynde Pløi-

strimmel, og vegeterer i milde Vintre, saa vil jeg ogsaa anføre min Mening i denne Anledning. Jeg træer nemlig, at man ikke bør pløie dybt om Efteraaret, med mindre man vil saae om Foraaret, uden atter at pløie en saadan Ager. Er Pløistrimmelen end 6 Tommer tyk, vil Græsset ikke destomindre skyde igjennem, og nogle Tommer Mæld qvæler det aldrig aldeles. Ved en gandske let Pløining blottes derimod dets Rodder, og naar Ageren harvæs — hvorved tillige den Fordeel opnaaes, at det Græs, der saa almindeligen piper frem mellem to Pløistrimler, da tildækkes, — udsættes Græsrodterne derved blottede for Vinterfuldens fuldkomne Indvirkning, og hendsæ for en stor Deel. Er Efteraarspløiningen let, bliver Foraarspløiningen ogsaa mindre vanskelig, end i modsat Tilfælde, og dette bør ogsaa komme i Betragtning, og tale for den lette Efteraarspløining, naar den dybe ikke bringer reele Fordele. Der kunde vel endnu siges meer til Fordeel for let Efteraarspløining, under disse Omstændigheder, men dette kan være nok.

Forfatterens Spørgsmaal: Naar der skal pløies to Gange, hvad Arbeide er da sparet? kan kun besvares ved et andet, nemlig: hvor tidt skal Brakmarken pløies? Forfatteren er i saa Henseende ikke gandske tydelig. Man veed ikke om han vil have Brakmarken pløiet een eller to Gange om Sommeren; men meer end to Gange vil han aldeles ikke at den skal pløies. Heri ere nu

vore Meninger saa faare afvigende, at jeg ikke med Forfatteren vilde vove at kalde en saadan Bearbejdning — reen Brak — men vilde meget mere ansee Modfærningen — fliden Brak — for den rette Benævnelſe; herom meer i det Følgende.

Forfatterens Ytring, at Gaar og Gjaes faare leiter Bonden Arbeidet paa Brakmarken, paaser aldeles til vore Brakmarker i deres sædvanlige og faare feilfulde Tilstand, i hvilken de, som sagt, aldrig har givets Navnet af rene Brakmarker; men aldrig kunde han tydeligere lægge for Dagen, hvilket urigtigt Begreb han har om Brakmarkens Hensigt, end naar han fraraader megen Hævning derpaa, som fremmende Vegetationen.

Hvilken Vegetation Hr. Forfatter? Dog vel kun Ukruds-roets og Græssets? Er dette da ikke det onſkeligſte og det enſte Middel, til fuldkommen at naae Brakkens Hensigt? Man ſkulde ſandelig efter Forfatterens Ytringer troe, at Grønſværens Forraadnelse var Brakkens eneſte Hensigt, og Jordens Smuldring, tilligemed Ukrudets Udryddelse gaardske ligeegyldige Ting. Paa hiin retter Forfatteren ene ſit Viemeed, og formener at denne kun kan opnaaes, ved at lade Grønſværen ligge ſaa længe mueligt urørt. Men er dette Brakkens eneſte Hensigt, og kan den kun ſaaledes opnaaes, ſaa var det jo bedre, efter een dyb Pløining om Efteraaret, næſte Foraar at ſaae Havre, da den oppløied Grønſværderved ikke allene blev liggende urørt til langt hen ad Sommeren, men om man

vilde, i to Vintre og een Sommer. Meer herom i det Følgende.

De Spørgsmaale: "om Steen ikke skal bortkjøres og Vand afledes af Brakmarken, kan kun være gjorte paa Skramt og behøve ikke at besvares. For Resten lægge alle den rene Brak Forsvarere meer Magt derpaa end fornødent, og troe i Almindelighed derved at have bevist dens Uundværlighed. Men Sagen forholder sig langt anderledes. Vel indrømme vi, der ikke give vore Jorder reen Brak, at denne kan een Gang være nødvendig, naar Jordmonnet enten er alt for opfyldt med store Steen, eller i alt for raa Tilstand, til at kunne dyrkes med Brakfrugter. Men er Jorden engang rensat for disse Stene, behøver den rene Brak aldrig at komme igjen. Vandsæfledning, hvorpaa man ogsaa meget beraaber sig, har endnu mindre at betyde; thi er Jordmonnet virkelig vaadt, bør det lægges tørt, ved aabne eller dækkede Vandgrøfter, der endog til Vaarsæden maae holdes vedlige; men skal derimod kun den sædvanlige Vinterfugtighed bortledes, da forrette vi dette Arbeide, uden Anstrængelse, med vore Hyppclove, kunne dermed sikkert paa een Dag aabne Vandgrøfter paa halvtredsindstyve Tønder Land, og tale ikke engang derom.

Heraf uddrager jeg den Slutning, at naar en Landmand har saa mange Steen paa sin Jord, at han ikke om Efteraaret, naar alle andre Arbeider ere tilendebragte, kan faae dem opbrudte og

bortkjørte om Vinteren, nødes han til at give sin Alger den rene Brak. Er Brakmarken da saa stor, eller saa fuld af Steen, at han ikke kan fuldkommen rensse den, bær han dog bortrydde alt paa en Deel deraf, og denne Deel behøver da ikke atter en Sommer at ligge øde. Kan hele Marken derimod renses, forsvinder den rene Brak aldeles.

Spørger Forfatteren endvidere, om Brakmarkens Benyttelse i det Hele, under de af ham antagne Omstændigheder, endda er tilraadelig, da svarer jeg uden Betænkning Ja! Thi om Arbeidet end ikke formindskedes — hvilket dog netop er Tilfældet, naar Brakken skal behandles saaledes, at den kan fortjene dette Navn og opfylde sine forskjellige Niemeed — ja end noget forsøges, vilde den store Mængde Viskesoder, og den deraf frembragte Gjødnings, der, naar den gaves Jorden, saare forsøge dens Kraft, gjøre Viskernes Dyrkning i Brakmarken til et af de gavnligste Foretagender, selv da, naar disse, som Forfatteren mener, uddrage nogen liden Kraft af Jorden. Det er mærkeligt, skøndt intet Nyt, at Forfatteren, der her ivrer mod Viskernes Dyrkning i Brakmarken, ligesom aldeles ignorerer Hovedhensigten ved disse Dyrkning, nemlig ved forsøget Foderproduktion at forsøge Gjødningsens Mængde, ja endog forbedre dennes Egenskaber. Jeg har tilraadt Bonden at dyrke Visker i Brakmarken, fordi han derved vilde forskaffe sig et Produkt, hvorved Benyttelsen

af hans Besætning blev større og hans Jorders Kraft forøgedes. Forfatteren taler derimod egentlig kun om Besparelsen af Arbeidskraft, der kun er en Bifordeel ved Bikkedyrkningen, og formenter, da han ikke kan opdage hiin, at burde forkaste denne.

Ved Siden af Forfatterens Mening om Brakkens Hensigt og hvorledes Brakmarken bør behandles, vil jeg her anføre min Mening, og overlade kyndige Landmænd at dømme, hvo af os har Ret.

Brakkens Hensigt er, 1) Paa det fuldkomneste at skjorne og pulverisere Jordsmonnet; 2) At ødelægge Rod- og Frøertrudet i Ageren; 3) At blande Gjødningen med Jordsmonnet og 4) At bringe dette i en saadan Forfatning, at det fra Atmosphæren kan modtage gjødende Stoffer.

Det første Niemeed hvorfor vi brakte, kan kun opnaaes ved gjentagne Ploininger, der stedsse blive nødvendigere, jo meer bindende Jordsmonnet er. Det er end ikke tilstrækkeligt at pløie Jorden flere Gange; Harven maae følge Ploven, sønderrive den sammenhængende Ploisrimmel og knuse hver Klump; dertil de svære Brakharver. Uden dette ville Klumperne ligge som Stene i Agerne og hindre Vegetationen. Ved disse gjentagne Ploininger opnaaes ligeledes Grønsværens Forraadnelse allerstkeft, da enhver Plante, der uafsladelig forstyrres i sin Vxt, dør og forraadner, forudsat blot at Gæringsens Betingelser ikke

fattes, hvilket om Sommeren aldrig kan være Tilfældet paa Ageren.

Brakkens anden Hensigt, Ukrudets Udryddelse, kan kun fuldkommen iværksættes ved gjentagne Sommerpløininger. *Triticum repens*, *Agrostis Stolonifera* og flere andre Græsarter ødelægges kun ved gjentagne Pløininger, og ikke, som Forfatteren mener, ved at lade Kaar og Gjæs aføde Toppene. Pløb og Harve maae hjælpe hinanden at udrydde dem af den for deres Vegetation gunstige Forsatning. Hver Gang de paa nye fremspire, maae de løsribes og tildeels drages til Agerens Overflade, hvor de, udsatte for tørrende Sommerwinde, visne og døe. Paa denne Maade dræbes de i een Sommer aldeles, men ikke derved, at Jorden ligger urørt til langt hen ad Sommeren. Grøenkrudet ødelægges ogsaa kun, ved at bringes i Berørelse med Atmosfæren, da det ellers i mangfoldige Aar kan ligge roeligt i Jorden, og uden at spire, afvente Omstændigheder, der ere gunstige for dets Vegetation. Er en Ager meget opfyldt af Grøenkrud, kunne Klumper saa store som en Haand opbevare en utroelig Mængde Ukrudsfrø, uden at dette spirer, inden disse Klumper knuses af Harven, eller gjenemblødes og hendsvuldre efter Regn. Skal altsaa Brakkens anden Hensigt, Jordmonnets Rensning for Grøen og Rodkrud opnaaes, maae om Sommeren gjentagen Pløining og Harvning være; og Jorden

aldeles ikke, som Forfatteren anbefaler, ligge urørt saa længe mueligt.

Gjødningens fuldkomne Blanding med Jordsmønnet opnaaes ogsaa kun ved gjentagen Pløining og Harvning. Men da enhver opmærksom Landmand veed, at Gjødningen kun virker med fuld Kraft, naar den, smuldrer saameget mueligt, bringes umiddelbar i Berørelse med Jordsmønnets Partikler, finde vi atter, at Jorden maae ofte røres, for at vi kunne naae dette Niemeed. At nedbringe Gjødningen ved sidste Pløining, er derfor aldeles forkasteligt, naar vi nemlig ønske, at den skal vise en tilstrækkelig Virkning paa Vintersæden. Have vi paaført Mergel eller anden forbedrende Jord paa Brakmarken, er det ligeledes nødvendigt, for at denne tilstrækkeligt kan blandes med Jordsmønnet, ofte at pløie og harve, og dersom vi forsømme dette nødvendige Arbeide, ville vi først seent spore Mergelens Virkninger.

Endelig er det for det fjerde nødvendigt ofte at pløie Brakmarken, for derved at udsætte Jordsmønnet for Luftens Indvirkning og Befrugtning. Naar Jordsmønnet er klumpet, eller dækket af en haard Skorpe, kan Luften ikke tilstrækkeligen gennemtrænge det, eller træde i Vexelvirkning med dets enkelte Partikler og efterlade det frugtbargjørende Stoffer. Jo oftere vi vende Jordsmønnet; jo oftere vi under Sommerens høiere Temperatur forandre dets Overflade og smuldre

det; jo fuldkommere opnaae vi dette vigtige Die-
meed.

For altsaa tilbørligen at kunne smuldre Jordsmønnen; saavidt mueligt udrydde Rod- og Frøerudtet; paa det fuldkomneste blande Gjødningen eller den paakjorte Mergel med Jordsmønnen, og endelig, tilstrækkeligen udsætte dette for Luftens frugtbargjørende Indvirkning, bør vi i Brakkaaret flere Gange pløie og harve Ageren, og kun ved at opfylde disse Betingelser, kunne vi med Rette sige, at vi have givet vor Ager en reen Brakning. Vil man bringe sin Jord det Offer, som den rene Brak fordrer, bør man ikke forsømme det, hvorved man ene kan vente at høste den fulde Nytte deraf. Men Forfatteren af Foranstaaende vil, ad den Vej han vandrer, ikke naae dette Maal.

Hvad Forfatteren siger om Brakkens Unødvendighed, hvor Jorden kun ligger i to Aar, vil han dog neppe kunne forsvare, med mindre vi med ham ville antage, at Grønsøarens Forraandelse er Brakkens eneste Hensigt; thi da Jorden i to Aar ikke kan blive synderlig græsbunden, vilde Brakken i dette Tilfælde være hensigteløs. Men er den ogsaa unødvendig, naar vi derved stræbe at opnaae hine andre Diemeed? Jeg tvivler meget derpaa, og kan kun forandre min Mening, om Forfatteren kan bevise sin.

Naar Forfatteren atter siger: at Jorden maae ligge urørt, for at Grønsøarens Forraand-

nelse ikke skal forstyrres, da tilraader jeg ham, at
 bryde til Havre, da hans Nasse, at Grønsværens
 saalænge som mueligt, ja endog en heel Vinter og
 Sommer, kan ligge urørt, herved opnaaes, og
 hans Hovedindbending bortfalder; men naar han
 vil saa sildig som mueligt have Gjødningen udført
 og hurtig nedpløiet, formodentlig at den ikke skal
 tabe sin Kraft, da maae jeg opfordre ham, til
 at føre Beviset for denne gamle, hidtil kun paa
 Troe og Love antagne og fulgte; Paastand, om
 vi nu skulle troe og følge den. Har De, Hr.
 Forfatter, i den Anledning anstillet rene compa-
 rative Forsøg, og hvad Udfald have disse haft?
 Behag at bekendtgjøre disse; for at vi gjennem
 den Bantundigheds Laage, der berøver os det
 klare Lys, kunne, til eget og andres Held, ender-
 lig skue Sandheden straalende i sin fulde Glans,
 og tilslaae, at vi have vandret i Mørke!

Forfatteren giver til Slutningen et Raad,
 der ikke bør forkastes, der vist ofte kan med Held
 iværksættes. Hvo, der ikke paa een eller anden
 Maade kan eller vil bruge sin friske Wintergjød-
 ning til Bitterne i Brakmarken, handler formo-
 dentlig ikke ilde, ved at følge Forfatterens Raad.
 Jeg siger med Overlæg: — formodentlig —
 fordi jeg ikke selv har forsøgt dette, og altid vog-
 ter mig, for positivt at anbefale, hvad egent-
 ligen Praxis ikke har vist mig som gavnligt. Paa den
 5te Bindes 1ste Hefte.

Her foreslagne Maade, giver Brakmarken dog noget Foder, og jeg troer, at Viskerne uden Skade for Jordens Tilberedning kunne dyrkes saaledes, naar Jorden blot har saamegen Kraft, at de kunne voxer frodigen og slutte sig fuldkomment. Men dette er ogsaa en uundgaelig Betingelse for Viskeavl i Brakmarken, og det er derfor, jeg saa saare tilraader at gjøde dertil.

Dersom Viskerne ikke fuldkomment slutte sig, give de ikke Jorden den gavnlige Sommerkylde, i hvis Lye den, allerede omtalte, frugtbargjørende Bepelvirkning mellem Luft og Jord finder Sted. Uden denne skjæres ikke Jorden, men danner tværtimod en bindende Skorpe, der hindrer Luften fra at trænge ind deri, og at efterlade frugtbare Stoffer. Uden hin Kølde, dræbes endelig heller ikke det fremspirende Ukrudt, eller hvad her endnu er vigtigere, det Græs, som nyelig opbrudte Jorder i alt for stor Mængde frembringe. Naar vi altsaa med Fordeel skulle kunne saae ugjødte Visker i Brakmarken, maae dens Kraft endnu være saa stor, at den kan give en tætsluttet Afgrøde.

Viskerne maae endvidere faaes tidligen, og være høstede i Juli Maaned, for at Ageren endnu kan faae to Pløininger, hvilke dog neppe ville være gandske tilstrækkelige paa et bindende Jordmon. Men herved bortfalder naturligvis den

Benyttelse af Bikkestubbene, som Forfatteren synes saare at ynde; jeg mener til Gaar og Gjaes, i hvis Sted jeg vilde anbefale, at fore disse Dyr i bevægelse Kolde paa Bikkene selv. Herved vandtes i det mindste, at man med et ringe Udlæg og lidet Arbejde, i det man forede disse Dyr saare vel, betydeligen forøgede Jordens Kraft ved Gaarenes tabte Gjøtning.

For Resten forstyrres vist nok herved deels Brakningens Hensigter — hvilket vi allerede have vist — men Arbejdet kan rigtig nok, som Forfatteren siger, regnes, om just ikke for intet, saa dog for lidet, men Virkningen vil nok ogsaa, som oftest kun blive ringe, og naar ovenstaaende Betingelser ikke iagttages, kan Bikkavl i Brakmarken sikkert gjøre Skade, istædet for Gavn.

Til Slutning vil jeg endnu kortelig berøre, hvorledes jeg mener, at man ved Bikkavl i Brakmarken bør forholde sig, om hvis Iværksættelighed jeg haaber, om just ikke at overbevise Forfatteren, da hans og mine Meninger, om Brakmarkens Behandling, ere saa saare afvigende, saa dog hver Landmand, der, som jeg, antager, at ovennævnte Niemeeð ere de, vi ved Brakkens gjentagne Pløining og Hævning bør stræbe at opnaae.

Naar en Landmand under de sædvanlige Forhold vil brække sin Jord, opbryder han enten sin

Græsmark umiddelbar til Brak, eller saar Havre, efter een Pløining og brakker dernæst. Dette sidste er nu meget brugeligt, især hos de bedre Landmænd. Herved opnaaes nemlig det dobbelte Gode, at Kloveren, hvormed Jorden dog i Almindelighed udlægges, saaes et Aar nærmere ved Gjødning, end om den Havre, hvormed den nu optages, skulde have været taget af Jorden, inden Kloveren saaedes, og at Brakmarken, da Grønsværen allerede det første Aar, medens Havren groer, temmelig raadner, nu er langt lettere at behandle. Men hvilket han end vælger, enten umiddelbart at opbryde Græsmarken til Brak, eller først at tage Havre af den, kan jeg tun i saa Tilfælde, og paa saare løs Jord antage to Sommerpløininger, som tilstrækkelige, men anseer tre, ja paa meget leret og ureen Jord vel endog fire som gavnlige. Efter enhver Pløining bør Jorden desuden harves meer eller mindre, deels for at fjernes, deels for at Ukrudtsfrøet derved kan bringes til at groe og ødelægges ved næste Pløining, der altsaa ikke maae foretages, inden Jorden atter grønnes. Tre Sommerpløininger ere altsaa det vi ansee for nødvendigt, dog ville vi ikke heller regne flere, men ikke forglemme Harvningen, som vi, ved at dyrke Bitter, for en stor Deel kunne spare.

Skal en Brakmark besaaes med Bitter, kan den, under forskjellige Omstændigheder, behandles

paa forskjellige Maader. Opbrydes den lige fra Græsleie om Efteraaret, bør dette skee ved let Pløining og smalle Strimler, der harves om Efteraaret. Den friske Gjødning udfjøres om Vinteren — dersom man drifter sig dertil, — stræes over Jorden, og nedpløies om Foraaret ved en maadelig dyb Pløining. Herefter saaes og harves. En anden Maade er, at opbryde Marken om Efteraaret ved en dyb Pløining, om Foraaret, efter at Vikkerne ere saaede, at udfjøre og stræe den lange Gjødning over Jorden, der først nedpløies efter at Vikkerne ere høstede. Men da endnu Færre skulle have dette, vil vel den tredie Maade blive den antageligste, nemlig at pløie let om Efteraaret, dernæst om Foraaret, naar Vandet synker i Jorden, dog inden man kan pløie, at udfjøre Gjødningen, stræe den strax, og enten at begynde Foraarspløiningen med at nedbringe denne, eller ogsaa at lade den ligge til Havren er saaet.

Har den opbrudte Græsmark først baaret Havre, inden den skal brakkes, er det som oftest raadeligt at pløie dybt om Efteraaret, og dernæst nedbringe Gjødningen (man gjøde for Resten Vinter eller Foraar) gandske let, og derefter at saae Vikkerne. Herved bliver Foraarspløiningen ogsaa mindre besværlig og gaaer raskest fra Haanden.

Naar Vikkerne ere i Julii Maaned indhøstede, opbrydes deres Stubbe, uden at give Faa-

rene Tid at græsse derpaa, og de harves saameget som behøves, for at jevne Jorden. Man vil da finde, at Biskkerne have allerede skjærnet Jorden saameget, som om den havde faaet een Pløining meer, og Hærningen, der nu kan forrettes med de sædvanlige smaa Harver, bliver derfor ubetydelig, mod den, som Brakmarken ellers behøvede.

Her kunde Pløiningerne nu være endte, dersom jeg turde antage, at Bonden brugte en Exstirpator, men da alt skal udrettes med Plov og Harve, og jeg ikke med Foranstaaendes Forsætter tør mene, at det vilde være nok at overharve den en enkelt Gang, saa maae Ploven endnu een Gang i Virksomhed, inden der saaes.

Pløiningerne maae altsaa efter min Formening blive de samme i begge Tilfælde, men hvor megen Hærning spares ikke? og i det Tilfælde, at Exstirpatoren bruges — naar nemlig Jorden bruger en ikke er en Bønde, eller dog vil anskaffe sig den — kan een Pløining bortfalde, især da Biskkerne saa meget have skjærnet Jorden. Vil en Landmand derimod behandle sin Brakmark saa maadeligt, for ikke at sige slet, kun at give den to Sommerpløininger, kan dette ligesaa godt, ja endog bedre finde Sted ved Biskeavl. Det spæredede Arbejde er altsaa, om ikke formindsket Pløi-

ning, i det Tilfælde at man ene skal bruge Pløven, dog betydelig mindre Hævning.

Men hvad er den sparede Arbeidskraft mod det Fordeel, som Viskernes store Masse, af grønt Foder eller Hø, yder? Efter Taaer giver en Ager med frodige Visker, der grønne opføres, saamegen Gjødning, at et lige saa stort Areal, som det, hvorpaa de groede, dermed kan, skjøndt kun tyndt, gjødes. Ved altsaa at avle Visker paa f. Ex. 10 Tønder Land, fik en Landmand, naar hans Qvæg foredes dermed paa Stald, saamegen Gjødning, at han, foruden den Vintersæd, der saaedes efter Viskerne, endnu kunde tyndt gjøde til netop lige saa megen Vintersæd, dog gjemmer jeg, kun tyndt.

Som Landmand, maae De Hr. Forfatter, især da de bruger reen Brak, og altsaa fattes Gjødning, — derpaa er jeg vis, om De ikke uden for Deres Holsbrug har Resourcer, hvorved De erstatter det manglende — levende føle, hvad Virkning en saadan Gjødningsforsøgelse maatte have. Behag at prøve med Upartiskhed, og først da at dømme. Jeg dyrker Visker, Boghvede og Spærgel i en Deel af min Brakmark, og er nu derved i Stand til aarlig at gjøde næsten en Trediedeel af min Mark. Hvor stort et Areal kan De gjøde? Og staae ikke Produktionerne, under lige

Omstændigheder, i Forhold til Gjødsfningen? Jeg overlader Svaret til Dem selv og troer allerede at have sagt nok til Forsvar for hine Linier i Almanakken — Linier, som jeg sikkert aldrig vil angre at have skrevet.

Februar 1816.

Joh. Chr. Drewsen.

Breb til en Ben i Jylland

angoaende

Staldforing.

Dit Brev, kjæreste Ven, af 17de f. M. har jeg d. 25de f. M. rigtigt modtaget og kommer hermed til dets Besvarelse: Du spørger 1) Om jeg selv har forsøgt den, i vore Dage, af saa mange Landmænd anpriste Staldforing? 2) Om jeg ikke finder den betænkelig, med Hensyn paa Melkens Reenlighed, Kvægets Sundhed, den sildigere Begyndelse med Grøntsøder, Vintersøderets Affavn og det forøgede Arbejde, som denne Foringsmaade udkræver eller foranlediger? 3) Om jeg virkelig anseer den som fordeelsagtig i de mindre Agerbrug? 4) Og i saa Fald, om jeg dog ikke troer det næsten umueligt, at indføre den paa de større Aulsgaarde, hvor der holdes Hundrede, eller flere Høveder? —

1) Til Dit første Spørgsmaal maae jeg svare det bestemteste "ja". — Jeg har ikke allene forsøgt den; men og fortsat Forsøget i mange Aar. — I 21 Aar har jeg været Landmand og de fleste Sommer høstet enten halv, eller heel Staldforing

— Allerede fort efterat jeg 1794 havde begyndt mit landlige Liv, indførte jeg Staldforing paa min Præstegaard i Ejereby ved Frederiksborg, først halv og siden heel Staldforing og fortsatte samme, indtil jeg 1802 kom til Lyngby. Her foresandt jeg Jorden i høj Grad naturlig slet og ved 40 Aars Bortforpagtning saa udmærket, som det kunde ventes efter en, hvert Aar fornøjet, mundtlig Forpagtnings-Contract, der havde høst til Følge, at adskillige Brugere, i al deres Brugstid, aldrig havde berøvet deres Eiendomsjorder eet eneste Læs Gjødning, for at lægge det paa Præstegaardsmarken; men ideligen havde nøiedes med at tage Havre efter Havre, indtil denne omsider neppe var værd at høste. Deels af disse Aarsager, og deels fordi et nyelig tiltraadt Embede levnede mig liden Tid til at osre Agerdyrkningen nogen synderlig Opmærksomhed, brugte jeg her i de første Aaringer ingen Staldforing, og det tillige fordi jeg har omtrent $\frac{1}{8}$ Mil til den nærmeste og $\frac{1}{4}$ Mil til den yderste Ende af min Mark; Indtægter af Agerdyrkningen vare mig ei heller den Tid saa nødvendige, som de senere ere blevene der; dog begyndte jeg, ved Hjælp af en paa min Mark opført Hytte, om jeg mindes ret, i Aaret 1803 at staldfore mine Køer, hvilket jeg ikke allene uafsladeligen har fortsat til i Aar; men og tillige har ladet fjøre Grøntfoder her hjem til mine Hester, som ifflæng tøres ud om Dagen, paa de Tider,

naar alle de Folk, som kunde passe dem, ere i Marken; men altid om Natten, og naar Folkene ere hjemme, staae paa Stalden. Dog bør jeg, for at sige Alt, som det virkelig har forholdt sig, erindre, at jeg indtil Aaret 1809 lod een eller to gamle Heste staae ude, men efterat Lybene i bemeldte Aar frastjal mig 2de saadanne gamle Arbeidsdyr, hvilke jeg aldrig fik tilbage, har jeg lært, at lade sligt fare, og har nu, i det mindste om Natten, ligesaavel de gamle, som de unge Heste paa Stald og forer dem med grønt. Det vil vist, i Forbigaaende sagt, ikke vare længe, førend de idelig tiltagende Tyverier, som hver Dag blive dristigere og dristigere, lære flere at gjøre det samme, og saaledes vil ikke heller dette, i sig selv skrækkelige, Onde være uden nogle gode Følger.

Dog — for at komme tilbage til Egen: jeg tør altsaa vel sige, at jeg har forsøgt Staldforing, da jeg i 14 á 16 Aar har brugt den. —

2) Hvad Dit andet Spørgsmaal, som deler sig i flere Dele angaaer, da bør jeg positivt svare som følger:

a) Det er vist nok, at Melkens Reenlighed vil lide under Staldforingen, dersom ikke Alt tilbørligen indrettes. Dersom Stalden ikke holdes lustig og reen, og vel strøet, saa ville Køerne blive stidne og meddele en ubehagelig Smag til Melken — ja! den stinkende Luft selv vil maaflæs

endog trænge sig ind i Malkebøtterne og gjøre Melken ildefsmagende. — Det er derfor, som St. Probst Høegh allerede har erindret, nødvendigt, at der gives tilberlig Træk i Staldforingshuset, saa at Luften idelig kan forfriskes, at der daglig flere Gange gjøres tilgavnens reent, at Grebningen har et godt Affald, og at der stræves flittigt; men, naar saadant iagttages, da kan jeg og forsikre, at Melken har en fuldkommen reen og god Smag. Endog Folk, som havde den stærkeste Fordom imod Staldforing, have selv tilstaaet mig, at min Staldforingsmelk var fuldkommen reensmagende. Stulde det og skee, at et Over smurtes, saa kan al Ildefsmag forebygges, ved at vaske det, førend der males, hvilket vel og er sundt for Køen. Desuden har jeg seet en Indretning paa Frederikslund, som forhindrer Køerne fra at smøre sig, skjøndt der ei er Overflødighed af Strøelse: Spiltougene have temmelig nøiagtigt en saadan Længde, at Gjødningen falder netop i Grebningen, som er stikkelig dyb og noget dybere i den Side, som vender fra Køerne, saa at Urinen løber frit bag ved Gjødningen til den anbragte Afløbsrende; desuden bindes Køernes Haler med en Enor, som gaaer op over en Tridse, og formedelst en Træklobs, i den anden Ende, hæver Halerne lidt over Grebningen, hvoraf følger, at disse ikke kunne smøres eller vistes hid og did.

b) Og saa Køernes Sundhed vilde vist nok lide under Mangel paa frisk Luft og under Ureen-

lighed; men naar Stalden holdes lustig og reet, har jeg aldrig mærket det allerringeste til nogen skadelig Virkning for Køernes Sundhed. Ikke heller have andre Landmænd her i Egnen, som staldfore et betydeligt Antal Kreature, mærket saadant. Vel veed jeg, at Staldforingens Modstandere forsikre, at den mere indspærrede Luft, som altid maae findes endog i den lustigste Stald, det afflagne Foder, som ei løbner Qvæget et frit Valg, og den tvungne Tilstand, hvori det holdes, ikke kan andet, end være skadelig for Sundheden; men alle slige Beviser a priori gjelde Intet imod Erfaring, som siger os, at Qvæget holder sig frisk og sundt, trives godt, giver Overflodighed af Mælk og elsker sin Tilstand saa meget, at det selv trænger sig med Magt ind i sit Fængsel*). Var Talen om at bringe Qvægets Levealder til dets høieste Epidse, saa vare vore Erfaringer vel hidtil ikke afgjørende; thi man kunde sige: det var dog mueligt, at det toirede Qvæg kunde leve et Aars Tid længere, end det staldforede; men herom er jo Spørgsmaal et slet ikke, da man sædvanligen slagter Hornqvæget længe førend det har opnaaet Alderdommen. Hvad He-

*) Schwertz fortæller endog om Qvæget i Belgien, at det staaer saa tæt til hinanden, at naar 2de Koer lægge sig, er det nødvendigt, at den 3die af Mangel paa Plads maae staae, og at dette Qvæg dog befindes ved god Sundhed og trives fuldkomment efter Ønske.

ken angaaer, da er dette vel ikke almindeligst Tilfældet; men dog vilde det vel være af liben økonomisk Betydning, om selv Hesten tabte et Aars Tid af sin Alderdom, da den ikke længere taxeres meget høit. — Vilde man hertil svare, at vi, for Dyrets egen Skyld, skulde bringe dets Alder saa høit som mueligt, saa maatte jeg derimod sige: Efter denne Grundsætning at dømme, skulde vi da lade Dyret blive i sin Frihed, og slet ikke bruge det, da det vist nok vilde leve mere overensstemmende med Naturen, end naar det tøires eller holdes i Indelukket af nogensombest Art. Allermindst maatte vi slagte det. — Troe vi det derimod baade efter Fornuft og Bibel ret, at berøve Dyret sin Frihed og at bruge det til vor Tjeneste, saa begriber jeg ikke engang, hvorledes man kan ansee det for naturligere at tøre eller i Bænger at indslutte, end at staldfore det. Dyret holdes inde om Vinteren i en varm Stald og gives den Føde, som det vist ikke vilde finde under aaben Himmel. Dette er vel ei efter Naturens Orden? — Dyret bliver derved paa en Maade forkjalet. Naar Foraaret kommer, fører man det af Stalden paa Marken; Regn og Slud, og kolde Vinde gjøre neppe heri nogen Undtagelse; — endog i de koldeste Nætter maane det, ved Staldvarmen, forfølgede Dyr udholde allehaande Veirigt; — i Sommerdagene er det ikke allene udsat for Luftens øfte pludselige og stærke Afvejlinger; men plages

tillige meget stærkt af Insecterne. Efteraarets ublide Dage følge paa Sommeren og foresinde endnu Qvæget uden Lye og Beskyttelse paa Markerne. Tilforladelig! — Alt dette er ikke efter Naturens Orden; men vel saare meget mere, end Staldforingen, afvigende fra samme, hvorfor vel og Erfaring viser, at mange Hundsdyr under hine pludselige Forandringer, ofte tage Skade paa deres Sundhed, vel endog hastigt ende deres Dage*).

c) Den sildigere Begyndelse med at give Grøntfoder synes at være een af de vigtigste Indvendinger imod Staldforing: Almindeligt kan man tælle ud med Slutningen af Maj; men sjældent give Kløver eller Bikkelyng, før Midten af Junii Maaned. Altsaa 14 Dage eller 3 Uger af den bedste Tid tabte! Det er tilforladeligt intet ubetydeligt oeconomisk Tab for Landmanden! — Men hvorfor skal man lide dette Tab, fordi man staldforer? Sandt nok: Saalænge vi sukke under den ødelæggende Ufred, som standser ethvert betydeligt Skridt til Forbedring i Aalsbruget;

*) Det forekommer mig omtrent, som om Nogen vilde sige: Naar jeg først har forfjælet en Plante i Dribohuset; saa er det naturligere, at sætte den ud i Foraarets Kulde, end at lade den blive i Dribohuset, indtil Luftens Temperatur ude, nogenlunde kom i Ligevægt med den i Dribohuset. — At det havde været naturligt, at lade den staae ude bestandig, det er sandt; men, er den een gang forfjælet, saa er det vist ikke bedst passende med dens forandrede Natur, at sætte den ud i Nattefrost.

saalænge dette gruelige Onde, som nu haabes afskaffet, vedvarer, er det os vel ikke tilladt, at dyrke tidligere Staldforingsurter, end de benævnte; men, derfor staaer det dog endnu ei skrevet, at vi nødvendigen skulle lide hiint Tab af 2 eller 3 Ugers Græsmælk; thi, hvad forbyder os, at tøre ud paa den Tid, vi have Tøiregræs, indtil Kløveren eller Bikkelyden leverer os det Nødvendige til Staldfodring? Jeg har aldrig fundet nogen Banskælighed ved dette Arbejde. En enkelt Koe, som først har været tørt ud paa Græs, og siden eenlig sættes paa Stald, vil maaskee sjældent falde til Foderet; men kommer den paa Stald med Flere, og Foderet er tilbørlig ungt, fjort og godt, da æder den uden Banskælighed. At Foderet ei maae være forvoren, stibt eller opfyldt med Ukrudsplanter, som Koen ogsaa paa Tøiregræs vilde vrage, det er en folgelig Sag.

Men, lader os nu sætte, at vi fik, hvad alle brave Landmænd saa inderligen længes efter: "Fred paa Markerne", eller lader os antage en Gaard, som allerede ved overordentlig stærke Indhegninger har tilkjæmpet sig dette Gode; saa er det jo aabenbart nok, at man kan staldfore tidligere, end man er istand til at tøre ud. Jeg skal ikke her udførligere forklare mig, da jeg allerede har gjort det i Landoec. Tidender 1ste B. pag. 340, hvor jeg har vist, at man endog kan staldfore næsten hele Aaret igjennem.

d) Jeg seer, at Du frygter for Mangel paa Vinterfoder, hvor der indføres Staldforing; men tør bestemt forsikre Dig, at lige det Modsatte vil finde Sted; og dette er begribeligt nok; thi mine fleste Staldforings-Arter avles just paa Brakmarken, som ellers afgav slet Intet og følgerlig sparer jeg mine Kløver- og Græsmarker for Høestængen, uden at give noget andet Stykke til Priis. Vel veed jeg, at der gives Mogle, som svare mig, at de tøre deres Kreature paa saadanne udmarvede Agre, som umueligt kunde yde en Høestgrøde, at de derfor i det mindste tabe for Vinteren det Stykke Kløver, hvormed de begynde deres Staldforing, og ydermere spørge: hvortil de skulle bruge hine tørre Agre, dersom de indførte Staldforing istedet for Tøring? Men Saadanne maatte jeg svare, at det upaatvivlelig er en slet Deconomie, at sulte sit Næg paa en mager Græsgang i den bedste Aarstid, for at kunne oversøde det om Vinteren. "Sommersult," siger Jyden "er værre, end Vintersult" — og han har tilforlidelig Ret. — Man maatte dog vel heller tabe lidt Vinterfoder, for at undgaae saa stort et Onde — og dog vil selv det ringeste Tab ikkuns finde Sted i Indbildningen, naar man ikke indskrænker sig til at tænke paa det eneste første Aar; thi Staldforingen vil, formedels den forøgede Gjødning, allerede i det næste Aar, afgive mere Vinterfoder, end man før avlede, og denne Forøgelse vil aarlig

tiltage saa stærkt, at man snart skal nødes til flere Kreatures Anskaffelse, eller til at sælge Foder.

"Hvortil man skulde bruge sine magre Jorder, som ikkun frembyde et usselt Tsiregræs? Dette Spørgsmaal er let at besvare: De ville ved Hjælp af Staldforingen snart gjødskes, dyrkes og altsaa forsvinde. Indtil dette skeer, kan man enten lade dem ligge ubrugte; det henvisnende, forraadnende Græs vil vist ikke skade; men forbedre dem, eller, hvad der vist er bedre: de kunne pløies, besaaes med Spergel e. d. l. og anvendes til Gaarefolding. — Forlæggen kan man just ikke let blive med disse Jorder. —

e) "Men det forøgede Arbeide, som Staldforingen forarsager, er det ikke betænkeligt? Intet mindre. — Paa min Gaard gjør det næsten ingen Forskjel. — Jeg holder hidtil 9 Køer og 4 Heste. Dersom jeg tsirede dem, maatte jeg dog nødvendig holde en Dreng til dette Arbeide — og af denne Dreng kunde jeg vist ikke vente megen anden Gjerning; nu derimod holder jeg en gammel Mand, der allerede i 1802 var Almisselem. Han slaaer Staldforingskurterne, tsjrer dem til et paa Marken opført Huus, forer Kvæget, holder Stalden reen og til Middag eller Aften hjembringer, hvad jeg bruger til Hestene. Laae min Gaard nær ved min Mark, vilde Arbeidet endnu være lettere og bedre kunne bestrides. — Paa en større Gaard, som vilde staldfore 20 á 24 Hoveder, skal jeg ikke nægte, at der vilde udfordres

en rørig og nogenlunde rast Mand til deres Røgt, og til at slaae og tilføre Foret, hvorimod et skrobligere Menneske vel kunde flytte og vande saa mange Kreature, uden Hjelp; men denne Forsøgelse af Arbejde er dog ikke saa betydelig, at den kunde affrække Noget, som erkjender Staldforingens mange Fordele.

3) Svaret paa Dit tredie Spørgsmaal: "Om jeg anseer Staldforingen som nyttig i de mindre Avlsbrug?" — vil Du nu let gjette. Ja vist anseer jeg den som fordeelagtig, og det i en meget høj Grad. Det er upaatvivlelig vist og ved min egen Erfaring godtgjort, at man paa en Tønde velgjødet og veldyrket Land af maadelig Bonitet kan staldfore 3 Kvæghoveder fra Midten af Junii til Høstens Ende. Det skulde vel være vanskeligt, uden Staldforingens Mellemkomst, at tæire Et paa den samme Tønde Land. Det er ligesaa vist, at jeg holder Kvæget bedre ved Huld, end om jeg tæirer det paa ret godt Græs. Videre har jeg ligesaa megen Melk af enhver staldforet, som af enhver tværet Koe, forudsat at Omstændighederne for Resten ere lige; — jeg sparer mine Gædemarker, for at nedtrampes og opædes af Kreatturene; jeg staaer ikke saa meget borte, for at disse stjæles eller malkes af Tyse; — jeg behøver ikke at søge efter dem, høre ilde af mine Raboer, hvis Markfred de have forstyrret, eller at løse dem, fordi de ere optagne; jeg sparer en Deel Tværræb, samt har fortere Malkevei, og endelig er det vist, at jeg for hver Koe

samlers maanedlig mere, end eet stort Læs seed og god Gjødning, hvoraf atter følger, at jeg kan gjødste mere Jord, end jeg uden Staldforing var istand til, og altsaa avle en rigere Afgrøde, og det ikke blot fordi jeg samler Sommergjødningen; men og fordi mit Qvægtal forøges. — Den, der staldforer alle sine Heste og Køer, er vel istand til at føde 3 Gange saa mange Creature, som den, der tøirer, og forøger ved Sommergjødningen sin Nødning betydeligt; men ville vi glemme denne Forøgelse og kun antage, at han føder det dobbelte Læs imod den, der tøirer; saa er det dog aabenbart, at han i det ringeste kan gjødste 2 Gange saa tidt, som Denne og avle den dobbelte Afgrøde, en Fordeel, hvilken vel ei bør foragtes af den, der har et lidet Agerbrug. — Jeg kender en Bonde, som ved Hjælp af Staldforing føder 9 Qvæghøveder og 3 Heste og føder dem til Overflodighed, ja! har Foder tilovers, og det skjøndt han kun eier og dyrker 20 Eder. Land, som ernærer ham med en Familie, der bestaaer af 7 á 8 voksne Mennesker, der alle leve vel og slæde sig anstændigt. Og dog har han ingen anden Indtægt; men store Renter og betydelige Afgifter at svare. Hvorledes han uden Staldforing blot skulde slaae sig igjennem, er ikke let at begribe. —

4) Jeg kommer nu til Dit 4de Spørgsmaal; "om jeg dog ikke anseer det for umueligt, "at indføre Staldforing paa de større Avlsgaarde, "som holde 100 eller flere Høveder?" Jo vist er

dette umueligt, dersom Gaardens Eier er bunden ved en Hoveriesforening, som forhindrer ham fra at dyrke Staldforingsurter, eller han enten mangler Formue eller Villie, til at indrette Gaardens Bygninger passende for Diemedet, eller han ikke vil holde de fornødne Kolk og Hste, eller Egnens Population er saa liden, at de udfordrende Arbejdere ikke kunne faaes, som maaskee var Tilfaeldet paa mange Steder i Aarene 1807 til 1813, eller han ikke kan eller vil gjøre Anstalter for den foresagede Næddings Udførelse. Kort sagt: dersom han mangler enten Evne eller Villie, til at udføre Sagen, da er det umueligt at iværksætte den; men denne Umuelighed er ifkuns betinget, og hæves altsaa, naar Omstændighederne forandre sig.

Hvorfor det skulde være absolut umueligt, at indføre Staldforing selv paa den største Gaard, om den og havde flere Hundrede Creature, det er nu reent ubegribeligt. — Det er sandt: man forestiller sig ofte slig en Umuelighed; men Forestillingen ligger som oftest enten i Magelighed, eller i Mangel paa Eftertanke. Jeg talede engang med en Hollænderiesforpagter, som havde 300 Rser, der gik utvirede paa Markerne. Han tilstod mig selv, at han, naar der tviredes, kunde holde 450 og at han saaledes vilde vinde i det ringeste 150 Fjerdinger Smør, som nu gik tabt. Han sagde mig endog, at han havde forsøgt det; men havde igjen maattet ophøre, fordi han fik utroie Bøgttere, som ei tilbørlig vandede Nøgget. — Skjøndt jeg

nu ikke kan nægte, at Gædeligheden allevegne, i det Hele taget, kan være slet nok; saa tør jeg dog ikke tilstaae Umueligheden af at finde i enhver Egn et Menneske, som har Samvittighed nok, for at være Opsynsmand ved nogle Hundrede Kreatures Blanding. Naar saadan en Person var fundet og da lønnedes saaledes, at Lysten til at søge anden Tjeneste ei let kunde opstaae hos ham; saa var hiin Vanstuelighed tilintetgjort. Det var vel altsaa Mangel paa Eftertanke, som gjorde at Forpagteren ansaae det for umueligt, som slet ikke var det. Maaskee han endog, om han havde været meget drivtig, selv kunde paasee hiin Blanding. Saaledes gaaer det vel og, i Henseende til at indføre Staldforing paa de større Gaarde.

Der udfordres jo upaatvivlelig adskillige Indretninger, megen Opmærksomhed, dagligt Tilsyn og en rask Drivtighed, dersom Staldforing skal indføres, vedligeholdes og lykkes paa en stor Gaard, som holder mange Creature; — er man altsaa for magelig til at paatage sig saadant, da er det bedst at lade Staldforingen fare; men det samme Raad vilde jeg og give den magelige Huusmand, som kun eier een Koe.

Der kunne og møde adskillige Hindringer, som ikke uden Eftertanke vilde overvindes, blandt hvilke jeg allene nævner som Exempler: at Røgtene af Uvillie eller Lædshed forsømme Dvægets Røgt, eller at Staldforingsmærkerne ere alt for langt borte fra Stalden. Kan man nu ikke ud-

finde et Middel til at hæve hiin Utroestkab, eller lægge en Agerdyrkningsplan, som bestemmer de nærliggende Marker til Staldforingsmarker, eller hitte paa Raad til at sætte Qvæget i Nærheden af disse; saa er det atter bedst, at opgive sligt et Foretagende.

Men, hvor drivtig Iver for Sagen forener sig med lidt Eitertanke, og ingen af de foranstaaende Hindringer frembringe Umueligheden, der seer jeg tilforladelig ikke, hvorfor Staldforing skulde mindre kunne indføres paa en stor, end paa en liden Gaard. Fordelen er endog aabenbar paa den store Gaards Side. — Vel sandt: der udfordres flere Røgttere til et betydeligt Hollænderie, end til 10 á 20 Køer; men dersom dette skal være en Indvending imod Mueligheden, saa kan jeg og med denne Indvending bevise, at ingen Herregaard kan have Hollænderie; ja! at ingen stor Gaard er istand til at drives; thi det er vist nok, at et Hollænderie paa 100, end lige paa 300 Køer kræver flere Folk, saavel Røgttere, som Malkepiger, end en Stald, som kun har 10 á 20 Køer, og lige saa vist er det, at en Herregaardsdrift udfordrer flere Arbeidskræfter, end en Bondeggaard. — Man bør her ei spørge om færre og flere; men om Forholdet imellem det Antal, som behøves, og da tør jeg vel, som anført, sige, at Fordelen er paa den store Gaards Side. — Det vil forholde sig som ved et Arbeide, der gjøres af den enkelte Haandværker, imod det,

der gøres paa en Fabrique. Under Omstændig-
heder, som i øvrigt ere lige, vil det fabrikmæs-
sigen gjorte Arbeide koste mindre Arbeidskraft og
betale sig bedre, end det Haandværksmanden frem-
bringer. Saaledes ogsaa med Staldforingen.
Paa den gandske lille Gaard skal jeg holde et Men-
neske, som slaar, samler og hjemfører Stald-
foringsurterne, røgter Kvæget og holder Stalden
reen. Har jeg kun 10 Kreature, saa er det $\frac{1}{10}$
af et Menneskes Tid og Bekostning for hvert Hø-
ved — og dog passes Kvæget ikke saa fuldkom-
ment, som det kunde skee, fordi han nu og da er
ude efter Grønt. — Har jeg 20 å 24 Kreature,
saa bruger jeg een Røgter og een Hjemfører; den-
ne sidste gjør mig ikke ret megen Tjeneste toruden
det Arbeide, han forretter til Bedste for Stalden;
thi han bør i det mindste kjøre 2de forskjellige
Gange om Dagen; dog er Forholdet noget bedre,
end i først anførte Tilfælde. Om ikke andet, saa
passes Kvæget stadigere, og derhos kan jeg bruge
en strøbeligere Mand til Røgter, fordi han bestan-
dig bliver ved Stalden. — Holder jeg derimod
100 Køer, saa ville 2 rørige, ei alt for gamle
Røgtere, og 2de raske Karle til at slaae og hjem-
føre Grønt være tilstrækkelige; men lad mig og
antage en Dreng til Hjelp; saa har jeg kun $\frac{1}{100}$
eller omtrent $\frac{1}{20}$ af et Menneskes Tid og Omkost-
ning paa hvert Hoved. Hvad jeg har sagt om
Menneskekraft, gjælder endnu meget mere om He-
stekraften: for 10, ja! for 2 Køer behøver jeg en

Hest, som ikke synderligt kan bruges til andet Arbejde; for 100 har jeg nok af 2 eller høit 3 Heste, forudsat at Staldforingsmarken er, som den vist bør være, nær ved Stalden.

Men, vil Du maaskee erindre, at jeg ikke har beregnet Opsynsmanden. — Vel! jeg skal gjerne bringe ham i Anslag; men ogsaa hans Befkostning vil være mindst for det største Hollænderie. Er Røgteren uroet, saa er Opsynet ikke mindre nødvendigt ved de 10 end ved de 300 Røer — og dog vil Een kunne føre det saavel ved disse, som ved hine; ja! endog lettere; thi har hver Røgter paa den store Gaard sine bestemte Creature at passe, og det Grønne afgives i en vis Orden og i lige Forhold, saa vil det være lettere, end hvor der kun er een Røgter, at see hvem der forsømmer at bruge sit Foder, og den Ene vil desuden paa flere forskjellige Maader hjælpe til at den Anden des lettere kan controlleres; ja! der maae endog, isald al god Følelse ei er tabt, opstaae en Kappelyst imellem dem indbyrdes, om at fore bedst og ordentligst, samt at holde sit Kvæg og sin Staldpart reuest. — Er der en Underforvalter, en Contoirist, eller Ladefoged, som interesserer sig for Sagen og kan komme daglig 2 à 3 Gange i Stalden, saa vil dette Opsyn være fuldkommen tilstrækkeligt. — Ved at gaae imellem Raderne Morgen, Middag og Aften, seer han strax om der overalt er gjort reent og tilberlig stræt, eller ved ovenomtalte Midler sørget for

Reenlighed, om de paa Vægene anbragte Vinduer eller Lemme til rette Tid ere aabnede, om der er Nogen, som ei har brugt sit Grøntfoder lige med de Andre, eller givet for store Givter, saa at Kvæget et æder op. Kort sagt: ved et Blik opdager han strax den Utroe eller Esterladne, advarer og paaminder ham — og isald sligt ikke frugter, da sørger for, at hans Plads besættes med en Anden.

Da Sygdom ogsaa kan gjøre det fornødent, at have et Par Mand i Beredskab, saa maae der naturligtviis forud være sørget for, at disse ikke mangle, naar de behøves, og sligt kan ei være bekosteligt paa en stor Gaard, som altid kan bruge nogle Extra Arbeidere.

Kan det lade sig gjøre, at staldfore 10 á 20 Køer, saa maae det ligesaavel lade sig gjøre, at staldfore 100 eller flere. — Vi behøve jo kun, at forestille os den større Herregaards Stald, som 10, 20 eller flere forskjellige smaa Stalde og sætte lige saa mange Opsynsmænd og Arbeidere, som sa. mange mindre Stalde vilde udfordre; saa have vi Mueligheden; men behøves dette end ikke; er endog et forholdsmeessigt meget mindre Antal fornødent, saa er Fordelen alt for aabenbar paa den større Gaards Side. Afkaster det allerede en betydelig Gevinst for den Gaard, der staldfører 10 Køer, og for hver Koe bruger $\frac{1}{10}$ af et Menneskes Kraft og Beføstning, samt $\frac{1}{10}$ af en Hestes Arbeide og Beføstning; saa maae det nødvendigen afgive

langt større Gevinst for den Gaard, som kunſt anvender $\frac{1}{4}$ af en Mandſ Kraft og $\frac{1}{2}$ af en Heſtes Arbeide, — ei at tale om det forholdsmeſſig lettere Opſyn. Den eneſte ſtorre Vanſkelighed, ſom jeg kan tænke mig, er: at nogle af en Herregaards Marker ere længere fraliggende fra Stalden, end en Bondegaaards; men denne Vanſkelighed kan, ſom jeg i det foregaaende har erindret, let hæves, enten derved: at man ſætter ſin Stald paa den Mark, ſom ſkal bruges til Staldforing, eller i Skjellet af 4 forſkjellige Marker. En Flyttes Stald, ſom man her og der har havt, kunde i det ſidſt antagne Tilfælde ſtaa i 4 Aar, og man vandt da, at have Gjødningsen tæt ved en af de Marker, ſom ſkulde gjødſkes. Derimod havde man en længere Transport af Melken og ſkulde maafkee vanſkeligere kunne tilveiebringe det nødvendige Opſyn, uden at holde et Menneſke juſt til denne Forretning. Jeg foretrækker derfor, efter Hr. Conſul de Conincks Exempel at lægge ſin Agerdyrknings Plan ſaaledes, at Staldforings-Numerne undtages fra Gaardens ſædvanlige Dykningsplan og alle vælges i Nærheden af Gaarden. Naar diſſe Numere da første Gang ere gjødſkede og ſiden dyrkes, afvejlende med Staldforings-Urter og Kartofler, tør man vel endog antage, at de aldrig behøve oftere at gjødſkes, dog herom har man endnu ikke tilſtrækkelig Erfaring; men, ſaa meget er viſt, at de kunſt ſaaere ſjeldent, fordi de ingen Kjærne frembringe, behøve Gjødnings.

Som jeg, med flere Landmænd, er fuldelig overbevist om, at Staldforingen aldeles ikke bør beregnes eller bygges paa Klover, der saa ofte flaaer feil, og overalt ikke giver et vedholdende, passende Staldforingsgrønt; saa antager jeg ikke heller at denne saaes paa Staldforings-Numerne. Paa disse antager jeg ifkuns: Vinterrapsød for Maj — Rug for Slutningen af Maj og Begyndelsen af Junii, Vikkehaare for Resten af Junii — Vikkebyg, med et Stænk Boghvede for Begyndelsen af Julii; jeg siger med Forsæt: et Stænk Boghvede; thi da den tidlig saaede Boghvede, de fleste Aaringer gaar bort, eller vantrives, bør man ei regne paa den, som skal bruges først i Julii. — Dernæst Boghvede og Spergel for Resten af Julii og August Maaneder og endelig Spergel allene for September, October, November og December Maaneder. — Jeg seer, kjære Ven, at Du trækker paa Smilebaandet! — Ikkuns! Jeg kunde maaſkee selv engang have gjort det samme; men enten man leer, eller ei, saa kan man dersed ikke fuldkaste Erfarings-Sandheder. At Hr. Consul de Coninck endnu d. 5te December f. A. havde og brugte grøn Spergel, det har Du læst i de foregaaende Hefter af Landoec. Tidender, og nu kan jeg tilføie, at han har udfundet og i Aar anvender en Maade, paa hvilken den benyttes som Grøntfoder, efterat Vinteren er begyndt: Han har nemlig ladet den afslaae og opsætte i smaa Stakke paa 1 Alen eller 5 Qvar-

teers Hvide, i hvilke den, da Kulden ei tillader den at gaae i Gjæring, hidtil har holdt sig aldeles frisk og tjent som Grøntfoder, ved hvis Brug Køer, som havde gaaet ude, meget betydeligen have tiltaget i Melkningen. — Flere Mars Erfaring vil afgjøre, om denne Anvendelse under alle Slags Veirligt kan finde Sted.

Skjøndt *Agrostis Stolonifera* upaatvivlelig hører til Winter, Staldforings, Urterne, og nu allerede sætte Dronninggaards nybnævnte virksomme Eier istand til at realisere min Idee om en næsten bestandigvarende Staldforing; saa venter jeg dog ikke at finde den paa de egentlige Staldforings, Numere, deels fordi den bør blive staaende, hvor den er plantet, og altsaa ei tillader den foreslagne Afvexling, deels fordi den, gjort til Høe, og henhæst i Stakke, endnu fortjener at betragtes som et Grøntfoder, da den ei har tabt sin Vegetations, Evne, og altsaa gjerne kan hjemføres fra længere borte liggende Marker, og endelig fordi den dog vel voxer fortrinligst paa Engene.

Jeg har saaledes, kjæreste Ven, som jeg haaber, opfyldt Dit Ønske, i det jeg har besvaret Dine fremsatte Spørgsmaale. At Svaret offentliggjøres vil Du tilgive, da flere, end Du, have fremsat lignende Spørgsmaale, og jeg altsaa paa denne Maade slipper for en vidtløftigere Correspondence

Hvad Du, eller maaskee Andre, kunne brevide mig, da jeg publicerer mit Svar, er: at

Jeg ikke har skrevet en fuldstændig Afhandling om Staldforing; men dette overlader jeg med For-
 nøielse til den kyndige Landmand, som allerede i
 disse Tidender har lovet os en Saadan, og jeg er
 vis paa, at hverken Du, eller nogen Anden, vil
 fortryde, at han her træder i Stedet for Din

hængsle.

B. F. Rønne.

Kyngbye d. 25 November 1815.

Blandede Bemærkninger over en lille Deel af det nordlige Sjælland.

Største Bekræftelse paa min, forhen i Landdec. Tidender, yttrede Formening: om Hvedens Fremgang paa passende Jorder her i Egnen, har jeg atter i Aar; da Brakhveden staaer saa stolt, som nogen søllandst Hvede kan staae.

Bed Siden af maadelig Hvede i samme Slags Jord, men behandlet efter Egnens brugelige Maade at saae Rug paa, og Maaden at have prøvet Hveden paa, nemlig i 3die Halm efter Byg, staaer den, som et talende Beviis for: at det er Jordens rigtige Behandling, der giver os et heldigt Resultat for Hveden. Brakken vil altsaa være en Hovedbetingelse, og en uundgaaelig Nødvendighed for disse med Ukrud saa særdeles befættede Jorder. Ved den udluftes den kolde fugtige Jord og tiltrækker ved den idelige Pløining de af Luften saa nærende Bestanddele. Ved Brak ødelægges især den over al Maade overhaandtagende *Chrysanthemum segetum*; (Morgenfrue) thi aldrig saa snart pipper den frem, før den atter begravnes.

Det er sørgeligt at see, hvorledes Egnen i Aar efter dette kolde Foraar prunker med den ellers skjønne Morgenfrue. Den fordunkler med sit gyldne Skjær baade Byg og Havre, og vor Kjers

lighed for den er saa stor, at skjøndt vi neppe see Hundrede Bygaae paa Ageren, lade vi den dog staae, og meie ikke, førend Morgenfruen atter kan udkaste Millioner modne Sædekorn, for saaledes at kunne være Efterlægten i 4de og 5te Leed et sørgeligt Minde om Forsædrenes flette Agerbrug.

Naar Nogen spørger mig: hvorledes skal vi da udrydde den? har jeg intet andet Raad tilrede: end ved Brak; men dertil svares: det har vi ikke Raad til.

Enhver veed, hvorlidt Regnemester en Bønder, til at indsee: at det øiebliklige Tab vil være en sand Binding for hans Jord i Fremtiden.

Hans Ideer ere endnu dunkle og Hovedet har han fuldt af gammel Overtroe. Fortæller man ham om Brakkens Nytte, eller om Hr. Drewsens Vexeldrivt, saa leer han hjerteligt og troer Intet deraf; men fortæl ham om Bækkemanden, der patter hans Kær, eller om de kloge Koner, der kan heve Svørret fra hans Kjerne til deres, saa troer han. Saalænge altsaa Hovedet staaer saa forkeert paa ham, vil ingen Forbedring være at vente i hans Agerbrug.

Næst efter Brakken vilde Kartøfler atter renske Jorden, og dernæst maatte den nedlægges med Klover i Byg eller Havre efter Jordens Beskaffenhed. Først da, naar Jorderne ved flere Omgange vare blevne rene, kunde, om det fandtes fornødent, Drivten forandres.

At begynde med Kartøfler paa disse urene Jorder, troer jeg ei rigtigt; da en Mængde Ufrud vil fremkomme mellem selve Kartøflerne, og af Dovenskab, eller Mangel paa Hænder, vilde det blive staaende, og Hensigten: Jordens Rensning, vilde saaledes blive forfeilet.

En Hovedting forglemme man endnu ei, og det er: fra andre Egne at skaffe sig reent Sædekorn; thi i Særdeleshed Rugen er saa besat med det slemme Ufrud, som her kaldes Skiafler, (formentlig *Rhizanthus Christa galli*) der, ved at faaes flere Aar med Rugen, næsten udrydder denne.

Paa sine Steder er Rugen i Aar, som sædvanlig bleven borte, og med hvert Aar hører man hyppigen den Klage: at uagtet Rugen endog seer vel ud i Straae, giver den kun lidt i Skjeppen; derimod i forrige Aar, siger man, da gav den anderledes.

Jeg forklarer mig Tingen saaledes: at Jorderne, der nu saa mange Aar ere drepne med Rug; i det mindste hvert 5te Aar, og da 2 Gange, ja hos Nogle 3 Gange i Ræk, endelig maae være udsømmede for de nærende Partikler, Rugen behøver til sin Væxt, giver altsaa nok, naar Jorden ellers er nogenlunde god, Straae, men ikke Kjerne.

Skulde det derfor ei være rimeligt: at lade Jorden have Ro? at den igjen kunde samle de til Rugen behøvende Næringsdele, og imidlertid faae Hvæde, hvor Jorden dertil var passende, og maa-

ſee ſiden i Driſten, hver anden Gang afveyle med Hvede og Rug?

Sandjorder, der ei meer ville give Rug, burde blot ſaaes med Boghvede, Kartøfler og Spergel.

Det er ſandt, at Rugen her til Gaarden ſtod i Fjor meget godt tilſyne, og Kjernen ſelv veiede pr. Tonde næſten 13 Lpd., og dog gav den ei meer end 4 Fold; da Hveden gav 8, og jeg kan godt regne 2 Fold ødelagt ved Kreatures Nedtrampen; thi her i Egnen vil man finde Mark, ufreden om Eſteraaret i ſin oprindelige Natur, tilſtand.

Jeg har ſtedſe lagt Mærke til, at den Jord, der bærer *Euphorbia helioscopia*, (Kiilbladet Vortreurt) kan driſtig ſaaes med Hvede, naar den ei forud er udpyntet; den derimod, der bærer *Draba verna*, (Vaar-Gjæslingblomſt) nytter det ei at byde Hveden.

Hvad Bønden i Almindelighed angaaer, da vil man ei lettelig finde ſletttere Landmand. Hans Jorder ligge uden mindſte Spor til inddeelte Marker; de drives uden Plan og Orden efter Indfald; man giver ſig ei Tid, til at pløie et Stykke heelt igjennem; men vender paa Halsveien, hvortil Ingen veed, at angive nogen fornuftig Grund. Sjeldent ſeer man Agre, men et heelt Stykke pløies udi et og bliver ſaaledes liggende, uden at man ſkal kunne ſee, enten Ryg eller Keen, end ſige Vandgrøfter. Havre, Byg, Rug, Havre, Havre; eller Havre, Havre, Byg, Rug, Havre;

eller Havre, Byg, Rug, Rug, Havre; eller Havre, Byg, Rug, Rug, Rug, Havre, er omtrent, saavidt jeg kan spore, Hoveddriften.

De pløie flet, og man kan sige: de pløie med Evinene, og høste stundom til Hælsten med samme Plovmænd.

Saalænge Bonden havde Skov at sælge, Løv at skjære, og havde desuden anden Fortjeneste ved Brændetransporter ic., anfaae han Jorden for en Biting, og pløiede kun lidt, for dog at kunne beholde Navnet Bonde; nu, da hans Skov næsten er forbi og ingen Fortjeneste meer er ved Kjørsel, dyrker han meer af sin Jord; men saalænge han ei vil aflægge sin Forbesærsel til Kjøbstaden, vil han stedse vordre en flet Landmand; thi Marken forsømmes, medens han farer til Staden med Løv; for hvilken han ei faaer meer end 2, høist 3 Rbdlr. pr. Læs; altsaa ei engang Vognleien betalt, naar han har et Par Mile at kjøre.

Dog vil jeg ei forglemme til Egnens Roes, at den engelske Plov hyppigen udbreder sig; og forekommer det mig, at De, med den engelske Plov, pløie langt bedre, end De, med den danske.

Ligeledes tiltager Kartoffelavlten.

Flere Hundrede Tønder Land fra Øst til Vest, begroede med Enebærbuske og Lyng, ligge udprægede til Landets store Tab; dog maae man tilstaae, at den fattigere Deel har for megen af den Slags

Jord og mangler Egne, til at udrebe de betydelige Udgifter, Ryddejord og Steenbrydning udfordrer.

Eggen har iblandt Andre et folgebærdigt Eksempel i Hr. Proprietair Carse i Sande, der med megen Bekostning og Dristighed lader aarlig bryde en betydelig Mængde store Steen paa sit Overdrev; desuden rydder og pløier megen Jord, der vel aldrig før har været under Plov.

Spergelen synes at være Egnens naturlige Bopæsteds; thi overalt findes den Vilde paa Markerne.

Fra den Kongelige Skæfergaard udbreder den cultiverede Spergel sig. Her blev den prøvet i Fjor og udbidet i Aar; og tør jeg uden Betænkning anprise den, som det kjereste og meest nærende Grønt til Kørs Staldforing, og som en fedende Plante for Sviin, naar de faae fuldt op, medens den er ung. Jeg har seet Spergelskæft hos Hr. Forvalter Rosenstand paa Skæfergaarden, der ei gav Hertesæk efter i Fasthed. I Fjor foredes her den meste Sommer 7 Sviin ene der med og i Aar 11, som alle staae sig vel. I Sommer havde 4 Køer paa Stald i 4 Uger paa Spergelen, hvorved de tiltoge betydelig i Vægtning; og satte atter af, naar de igjen fik anden Kost.

Al dens naturlige Tyngde kan man slutte, den maae indeholde meget Nærende; den er og dobbelt saa drøi at fore med, som andet Grønt.

Smørret faaer en behagelig Smag, men bliver noget hvidladent.

Spergelen saaes i løs Jord; og vil man bruge den til Staldforing, maae man spare en god Alger for den; den vil da groe des frodigere og blive meget drøi. 2 Gange kan den godt slaaes*). Til en Tønde Land behøves 1½ á 2 Skpr. Frøe**).

Man gjør bedst i at saae noget hver 14de Dag, for stedse at have den ung. Den taaler bedst af alt Grønt at ligge i Dyrge, thi bliver den endog varm, hindrer dens naturlige Olieagtighed dog fra at bedærves; naar den rystes fra hinanden og igjen bliver kold, æde Køerne den lige fuldt; hvilket ei er Tilfældet med andet Grønt.

Som Høe er den noget vanskelig at høste i vaadt Veir; men Køerne foretrække, efter Andres Erfaring, dette Høe for andet godt Høe.

At Spergelen vil blive noget farligt Ufrugt troer jeg ei; thi ingen Steds seer jeg den Wilde tage overhaand. Den vil i det høieste blive et godt Bundgræs, der gjør Foringen behagelig og drøi.

Som tidligere Grønt end Kløver og Vikke, havre vil den vist meer og meer finde Tilhængere, indtil maaſkee Pimpinella Saxifraga fordriver den,

*) I Gærdeleshed for Den, der ikke har Jord til Kløver eller Vikke anbefaler den sig til Staldforing.

**) 1 Skp. har hos mig været tilstrækkelig.

B. E. Rønne.

som en endnu tidligere Foderurt, der endog staaer grøn under Sneen. Paa Stæfsergaarden er i Aar alt staaet 7 Tønder Land dermed, saa man tør i Fremtiden love sig det heldigste Resultat.

Mergel findes ogsaa mange Steder, men benyttet ei. Hos os have Mergel et godt Spademaal under Jordstørpen og 3 Alen dyb; men vanskelig at bekomme for Vand; da den findes paa sin Engbund.

I Fjor gjordes Forsøg med et Par Styr. Land sidliggende, kold, lidt leerblandet Jord. Stykket var sommerbrakket og blev gjødet med 36 smaa Læs Mergel, der havde ligget exgravet i Aar, (men laae for tykt i Bunken) og derpaa staaet med Hvede.

Den i Foraaret bleve alle Sidebladene lige, som afødte paa Hveden, hvilket jeg tilskrev Kalvens ædende Kraft; da den ei var nok udlustet. Den stod syg og staae elendigt ud, endnu kort for St. Hansdag.

Det var min Agt at ompløie den og staae Byg isledet; men ved end een Gang at betragte den efter indfaldende mild Regn, fandt jeg Hjertespiren, der før var gul, nu at være bleven grøn; hvilket benaadete den. Sidst i Junii Maaned stød den mange Sideskud, der, ved den indfaldende Varme udbredte sig med den frodige Hvedes egne mørkeblaae Farve. Nu staaer den, som et Vidunder for Dem, der staae den og beløse den i sin Udsæthed.

Med Sikkerhed troer jeg derfor at kunne tilskrive Mergelen denne seent virkende Kraft; thi hverken Beliggenheden eller Jordens Bonitet vare just fordeelagtige.

Man vogte sig ellers for at ompløse sin Hvede for tidlig om Foraaret; thi det hænder sig ofte, at den, der seer maadelig ud, kan under fordeelagtige Omstændigheder blive meget god.

En nærliggende Herremand, der har megen Mergel, har ophørt at mergle, da det er for dyrt at lade den opgrave; har derimod isinde at gjøde med brændt Leer, hvilket, efter en engelsk Landmænds Beretning, endnu skal være det allerbedste Gjødningsmiddel.

Marktyverie er Mode i Egnen; at stjæle en Stud paa Stald, eller Faar paa Marken, ere Smaating og især plyndres Tvirene; lige indtil 9 Stkr. have vi mistet paa een Nat. Ingen Efterspørgsel eller Randsagning finder Sted af Frygt for Hevn. Jeg troer derfor ei den Bestjaalne burde selv være med at oplede sit bortkomne Gods, da Hevnen altid, af den slettænkende Tyv, stiles mod ham, fordi han ei taug. Naar man mistede Noget, synes mig det burde blot meldes Politiet, der, ved godvillige Assistenters Hjelp i hver Bye, burde med Kraft tage sig af Sagen, og behandle den som en almeennyttig Sag; dog — jeg vil ei rode mig ind i Jura, paa det ei de Herrer Jurister skal komme mig paa Nakken. Let vilde

det dog være for de skikkelige bestjaalne Byer, naar man var enig, at opdage nogle Tyverier, ved, en Gang imellem, under Politiets Ansørsel, saa hemmelig at slaae Cordon omkring en mistænkt Bye, og annamme da Enhver, der i Rattens Mærke kom til Byen, for at see, hvad det godt Folk handlede med. Noget vilde man vist faae at vide med Sikkerhed, som man for kun formodede.

De, som ere vantte at miste Løir, vil jeg kun give det Raad: istedet for heelt Kæbtløir at give hvert Hoved 2 Stænger, hver 3 Alen lange. Den Smule Kæb, der behøves ved Hovedet, i Midten og Enden, vil ei friste en Tyv; saaledes har jeg indrettet det i Nar, og haaber den bedste Virkning deraf.

Egnen er skjøn og Climateret sundt. Rattens gattets rene Sælufst gyder Sundhed i hver Mandes Arer. Sjældent hører man til Sygdom. Beboerne ere raske, store Folk, besjelede med samme Mod, som characteriserer Kulsvieren. Ejendomsfolk ere vanskelige at bekomme og endnu værre at beholde. Pigerne væbe, eller foregive at væbe. Karlene paatage sig helst Accordarbeide, eller lægge sig efter Prangerie, som f. Ex. ved Tisteleierne at opkjøbe Tisten, for at handle dermed; til stor Skade, især for den fattigere Deel af Beboerne, som derved maae savne denne ellers lette

og funde Kost. Dette er nok, for en stor Deel, Aarsag til Mangel paa Tjenestefolk. De, som ei paa anden Maade kan komme an, tjene.

De have store Fordringer, men ingen Kjærlighed for deres Huusbondes Arbeide. Glemme til at bande, især Gruentimmerne; stridige, yppe de gjerne Klammerie, og ere, fortelig, som Thaarup siger: altid i Fred til Krig parat.

Sønderup.

Myseosts Tillavning.

Skjøndt Endeel maaskee kunde være bekendte med Beskrivelser over Myseosts Tillavning, blandt andre med Lehnsmænd Ole Ewenstads, haaber jeg dog Landoec. Tidenders Læsere ville undskyldte en kort Underretning om den simple Maade, vi bruge her, for at tilberede denne Ost.

Det har stedse forekommet mig, at en Piece, som skrives blot om een Ting, ei kommer i saa Manges Hænder, da man troer, det egentlig ei hører til Gens Sag, hvorom den Piece er freven: Flere duelige Huusmødre ville maaskee derfor ved dette Skrifts udbredte Læsning ogsaa bemærke

dette lille Stykke, og blive opmærksomme paa Ballens gode Anvendelse i Huusholdningen, og ei troe: (hvilket man nu vil erfare) at Myseosten kun kan laves i Norge.

Ballen kan godt undværes til Svien, naar man har Svergel.

Myseosten er behagelig for Mænge, og efter de Morstes Forsikring meget sund.

Der gives 2 Slags: den søde og den sure. Den første faaer man ved at afdampe Ballen, som bliver tilbage fra Sødmeleosten; den sidste, af Ballen efter blaasuur Mælk. Methoden er meget simpel.

Naar den søde Ost med Tilfætning af Løbe er skilt fra Ballen, sættes denne paa Ilden, for at afdampes. Naar den koger, røres en Gang imellem i den med en Træpind, der er bred til Enden og flad til begge Sider. Kogningen maae vedvare uafbrudt, da den ellers bliver fornet. Kun til Slutningen, naar det Vandede næsten er bortdampet, maae flittigen røres, at ei Massen skal brænde ved Kjedelen og Osten blive svæden. Er det Hele nu saa jevnt som tyk Belling, tages Kjedelen af Ilden og Mysen optages strax i en Siebotte, eller andet Træk, og omrøres bestandig, til den bliver affjølet. Paa denne Omrøren beroer det efter vor Erfaring meest, om Osten skal blive fin og god, forudsat den ei i Forveien ved Forsommelse er bleven svæden.

Naar Ballen næsten er henkogt, tilsætte vi nogle Potter sød Mælk, som giver Mysen et kjønnere lyst Udseende, og gjør den drøiere.

Den formes beqvæmst i et firkantet Østekar, (ei for stort, for jo mindre Østene ere, jo bedre at faae tøre i paakommende fugtigt Veir). Paa Bunden af Østekarret, der maae være forsynet med Huller, lægges en fin Klud, der maae være saa stor, at den kan gaae op over Østen, for at man derved des lettere kan udtage den ubeskadiget. Den forbliver i Østekarret under Presse omtrent 24 Timer. Den hensesættes til Tøring paa et lustigt Sted; men ei i Soelstin, hvorved den sprækker.

Af 42 Pd. eller 22 Potter sød Mælk blev $3\frac{1}{2}$ Pd. almindelig Ost.

Af Ballen 36 Pd., med 2 Potter sød Mælks Tilsætning, blev velvægt $3\frac{1}{2}$ Pd. Myskost.

Det kogte accurat 5 Timer, og dertil gik, efter Tørveprisen her, knapt Tørv for 1 Mk.

S o n d e r u p.

Gammel Ost.

Den saakaldte gamle Norske Ost, troer man ligesledes flere Steder, ei kan laves uden i Norge, og dog er Intet simplere end dens Tilsætning.

Lyf Mælk samles, om man vil i 14 Dage, eller længer. Den sættes paa Ilden i en Kjedel og koges; naar den har kogt lidt, sies Osten fra, gjennem en Sigte eller et fint Sild og lægges i et Ostekar, dog uden at presses. Naar den saaledes har staaet urørt 8 á 9 Dage, omsøbes den med skoldet Langhalm og nedlægges i en Kjerding, hvor den i det mindste maae forblive 1 Aar. I denne Tid maae den stittig vendes, at ei den øverste Side skal blive tør, da Fugtigheden trækker ned i de underste Lag og beforder Forraadnelsen. Det er ogsaa godt, engang imellem at omvinde den med frisk Langhalm, af den man bruger ved Brygning. Ønsker Noget den stærkere, end den efter sin Natur er, naar Mælk er omme; kan flere Gange paahældes Rom eller fransk Brændevin.

Man kan ogsaa, ved at lægge benævnte Ost dele i et fladt Træhaande i Nærheden af Skorstensvarmen, fremkunste gammel Ost i langt kortere Tid. Den maae da staae saaledes ved Varmen 3 á 4 Uger, derpaa æltes og formes i Smaaost, og kan da bruges strax, naar de ere tørre. De revne gjerne adskillige Gange, og maae da atter æltes om.

Sønderup.

Ann. Hr. Sønderup har sendt mig en Prøve saavel af sin Nyse- som af sin gamle Ost; begge udmærket gode; dog har jeg selv i kortere Tid, og med nogen Forandring lavet gammel norsk Ost, hvorom i sin Tid skal meddeles Efterretning.

B. F. Ronne.

Et Tif, i en Hast at faae tyk Melk.

Den tykke Melk er næsten for Alle en behagelig Spise, hvormed Huusmoderen ogsaa i en Hast har et nemt Maaltid om Sommeren for en usformodentlig kommende Ven. For dem, der have kolde Melkestuer, er det vanskeligt at faae tyk Melk; jeg haaber derfor det ei vil være dem usjert at vide: at man, naar Melken er blaasuur, kan, ved Tilfætning af den Valle, der faaes ved Oslavning, faae Melken tyk paa 5 Minuter, 1 Kvartear, eller $\frac{1}{2}$ Time, efter Quantiteten, som kommer i. Til en lille Bøtte Melk behøves omtrent en god Theekop fuld, for at gjøre den tyk paa $\frac{1}{2}$ Time; dog kommer Luftens Temperatur ogsaa i Betragtning. Melken bliver meget stiv, mild og behagelig, uden Affmag; dog maae man iagttage, at den ei tillaves længe for man vil bruge den, thi den stiller sig, ved at staae, lettelig fra Ballen.

Sønderup.

Om Soia.

Soia, der blandet med brunet Smør, giver en behagelig Souce til Steg, kjendes af Enhver; men chineesisk eller engelsk skal den være, for at kunne nydes paa Rigmands Bord, og dog har

man indenlandsk Soia, der, saaledes som den laves af min Kone, efter Kjenderes Dom, ei giver den udenlandske efter.

Agaricus Campestris, den bekjendte uskadelige Skampion, der almindelig bruges til Sygning, indsamles, naar den er fremvoxen af Jorden; dog skader det ei, til dette Brug, at den er noget gammel og sort underneden, hvilket giver Soian en bruun Farve.

Skampionerne vaskes, haffes og dræsses med Salt, og kan man saaledes samle og nedlægge med Salt om man vil i 4 Uger, naar der ei er Mængde af Skampioner i Egnen. Har man nu samlet en Deel saaledes, sættes de paa Ilden i Vand og koges bestandig under luft Laag; jo længer Massen koges, jo bedre uddrages Kraften. Naar den næsten er tør, paagydes Vand igjen, hvilket flere Gange gjentaget, betager Skampionerne den naturlige Smag, som Mange ei lide. Er Kraften nok uddraget, som bedømmes ved dens stærke Smag og bruunsorte Farve, presses Saften gjennem en Sigte og siden filtreres gjennem graat Træpapir. Skulde den håndelsesviis være for tynd, kan man atter sætte den filtrerede Saft paa Ilden, og afdampe den, til den er passende stærk.

Sønderup.

Probat Raad mod Muldvarpen.

Denne impertinente Person omroder vore Agre og Urtebede uden Raade og Barmhertighed, saa man mangen Gang skulde troe, der havde været Gøien.

Hundrede Raad læser man til dens Udryddelse, men alle lige saa maadelige, som de mod Jordlopper. Hyldepinde skulle efter Røgles Formening være det probateste, men jeg finder: at man jager dem fra et Qvarteer til et andet, og gjør netop derved Udelæggelsen desto større.

At skyde dem er derimod en Radicalkur, som meget let lader sig anvende; jeg udryddede dem saaledes i Fjor her i Haverne, at ikke en eneste blev tilbage. I Aar har jeg i Haverne skudt 10, og dermed havde jeg ogsaa indtil Dato Ende paa dem. De 3 sidste bleve skudte med Vætter, af Mangel paa Hagl.

Det er ei saa vanskeligt at oppasse dem; thi Enhver vil lægge Mærke til, at de have bestemte Gange, som de 3 Gange daglig gjennemvandre, for at samle de deri faldende Orme og Insecter. Lidt før Solen har man dem om Morgenens, dernæst ved Middagstider, og, kort før Solens Nedgang. Naar man seer Muldvarpen skyde en Bunke Jord op, lister man sig sagte til og staaer, saa Winden bærer fra den; thi den lugter godt. Man holder 5te Vinds 1ste Hefte.

Bøsssepiben tæt til Jorden; (men ei i Jorden, hvorved Piben let kunde springe) ikke midt i Bunken, men i Randen af Bunken og den tilstødende Jord; det skal da aldrig feile, at den jo bliver der. Med Haanden udgraves den lettelig.

Undskyldning.

For det belobede Forsøg med frodne Kartøfler, beder jeg mig undskyldt, indtil Frost og Kartøfler atter indfinde sig; thi Svinedrengen havde imod mit Vidende forbrugt, det til Forsøget bestemte Quantum, da de laae mageligere at komme til, end de friske i Kjeldereren.

Havreholm d. 10 August 1816.

J. Sønderup.

Faarefoldning.

Danmark er et Kornland: det indeholder i sig selv Midlerne til sine Beboeres Underholdning. Disse behøve ikke, som de flittige Hollændere, at hente Brødet fra Oceanet eller Antipodernes Egne; de have det her hjemme, og de have det til Overflod. Landbrug er saaledes den nærmeste, vigtigste Næringskilde hos os. Hvad andre maae søge i Jordens Indvolde, det udbælder her i dens Skorpe. Af Korn og Kvæg kunne vi leve; Korn og Kvæg kunne vi sælge, og bør sælge saameget, at vi i det mindste bringe vor Handel til Ballance; Fabrikker mangle vi, og disses Formerelse og Forbedring vil beroe paa Landbrugets. Skal Danmark reddes fra Faltit, er dette Hovedmiddelet; skjøndt neppe useilbart, saalænge Forbud mod Luxusvarers og fremmede Fabricaters Indførsel faaues. Til og efter denne med Længsel forventede Tidspunkt er det enhver Dannemands Pligt af yderste Gode at bidrage til Landbrugets Opkomst.

En af Hovedhindringerne for denne, længe og ofte omtalt, er Savn af Markfred; og dennes værste Fiende er Faaret. Hesten holdes inde den meste Tid. Oxen holdes let tsiret, og er ikke farlig for Hegnet, naar dette er nogenlunde godt.

Svinet kan holdes — og holdes virkelig af mange inde for bestandig. Men Faaret — denne uimodstaaelige Stormløber til alle Markforstandninger — Faaret slippes tidlig ud om Foraaret; indtages sildig om Efteraaret; er vanskelig at holde i Løir; fordærver 3 á 4 Stykker hver Sommer; omtramper Kornmarkerne, flårer over Steengjærder, nedtræder Jorddiger — og baner derved Wei for Qvæget — afgraver og fordærver det levende Hegn: saa at de fleste føre den — under flige Omstændigheder billige — Klage, at Faareavlen ingen Regning svater. Man har Ket; thi Faaret betaler ikke nær den Skade, det forvolder paa Hegn og Vintersæd, eller den Mængde Løir, det fordrer, eller det betydelige Stykke Græsland, som det ei allene afæder, ja afgraver, men til Bederlag kun uforholdsmæssigt gjøder.

Dersom nu Faaret kunde holdes paa en Maade, der ei allene hævede alle disse Vanskeligheder; men endog forvandlede dette mindst nyttige Huusdyr til det allernyttigste, forholdsmæssigt meest indbringende: da vilde saadant være af største Vigtighed for Landmanden og alle de andre Stænder, som leve og trives af ham og med ham. Denne Opgave troer jeg, at Faarefoldingen er istand til at løse. Hr. Drewsens Faarefold er blandt læsende Landmænd almindelig bekjendt. Den har saadanne Egenheder, som bør gide den uadskillelig fra Kloveravl, Staldforing, Vexel-

drikt: nemmere at faae almindelig indført, især blandt Bønder, der endnu ere Menneskealdre borte fra drensens Landhuusholdning, torde maaſkee den Guld være, som nu paa femte Sommer har været i Brug paa Randlev Præstegaards-Mark, og som man først efter saa lang Probe vover at gjøre almindelig bekjendt.

Den er 5 Alen bred, 10 Alen lang og $\frac{3}{4}$ Alen høi. Erfaring har lært mig, at dette bør være dens Maximum, da en større er vanskelig for een at styde, og derved let at bride i Stykker. Den bestaaer af 6 Hovedstolper, $\frac{3}{4}$ Alen i Firkant; disse ere forenede med Lægter, eller bedre med savede Tjæl, saaledes at begge Sider og begge Ender gjøres særskilt, samles med Trænavler, for om Efteraaret lettere at kunne adskilles og hjemføres. Af Lægter ere der fem over hverandre, saaledes at Faarene kunne række Hovederne igjennem, uden at de eller Lammene dog kunne springe ud. Skraalægter befæste disse, som paa et Leed. Tvende Tværstykker, som gaae midt over Gorden, stibner denne. Paa den ene Ende er en Laage til Faarenes Ind- og Udgaaing. I hver Stolpe er et Hjul eller en Tridse af 8 Tommers Diameter indsat, saaledes at Gorden stydes paa lang &. — Forbedringer, som den for det første kunde modtage, var: en Hække udvendig til at lægge grønt Foder i, og en Sivmatte til at trække over dens ene Halvdeel, for Enden og den halve Side, til Læe og Skygge.

Denne Jold flyttes lettelig af en halsvoren Dreng, naar han sætter Ryggen midt bag til den, tager med Hænderne fat om een af de nederste Lægger, og saaledes baglænds løftende flyder den afsted.

Midten af Maj har her været dens Udsættelsestid. Paa gamle Græsagre har den med en Besætning af 12 Faar med deres Lam været flyttet 8 á 12 Gange om Dagen; paa god Klover 4 Gange mindre. Paa Græsagre har jeg kunnet begynde igjen efter 3 Ugers Forløb; paa Klover efter 2, og saaledes continueret hele Sommeren. — 12 Faar med Lam, eller 20 Faarhoveder græsses saaledes en Sommer paa almindelige Vaaragre paa 1 Tønde Land Bygsæd; paa Klover derimod paa $\frac{1}{2}$ Tønde.

Joldens Fordele ere følgende:

1) Umiddelbar Pengebesparelse: En saadan Jold, som til Nød kunde gøres af Landets eget Træ, koster med Søm og Arbeidsløn ikke mere, end Løn til saamange Faar een Sommer, og med liden Reparation varer den 10 á 20 Aar.

2) Faarene ere lettere at pæsse og malke.

3) De fare ikke — som i Løn — løse, fordærve Sæden, og spille megen Tid, for igjen at blive fangne.

4) Gørde de Jorden jevnt og bedre; hvilket ses af den Frødighed, hvormed Græsset vælder op efter Jolden, om det endog afgraves saa bart, som et Stuegulb.

5) Bøver intet Kobbyr Kæv, Orn eller Hund sig til Gaarene i dette Afstykke.

6) Endelig den betydelige, yderst vigtige Jordbesparelse. Efter gammel Stiil regnes 5 Aar paa et Hoved eller en Lunde Land; her græsses 20 å 40, eller efter et Middeltal 30 = 6 Gange saa mange. Men nedsætte vi endog saa dette til en tredie Deel, vilde Landet paa denne Maade dog kunne holde et dobbelt Antal Aar: en Gevinst af Millioner, en reen Gevinst, fordi det er en Besparelse, som intet andet Tab paa andre Maader forarsager. Men ved denne Gevinst kunne vi ikke blive staaende: En dobbelt Quantitet Uld vilde fremkalde et dobbelt Antal Fabrikker; disse tvinges til ved indbyrdes Kappen at forbedre hverandre. Ulden vilde stige i Prisen; Bonden herved vækkes til at lægge Vind paa Racernes Forædling, og disses bedre Røgt og Behandling. Hans hele Jordbrug vilde omformes. Hegnet vilde og kunde han bedre sørge for, da dettes værste Fiender ikke længer vare ham frygtelige. Vintersæden vilde han lægge tidligere, fordi han nu kunde have den i Fred. Brakfrugter maatte han dyrke, for dermed at fore Aarene For og Efteraar. (Eti løse maatte de nu aldrig være; hvilket atter forebygger Vand og andre Sygdomme) Ved Brakfrugter vilde han komme i Gang med Vexeldrift. Herved vilde igjen hans Halmvexter (Cerealier) høist betydeligt forædles. — Lykken kommer, som Ulykken, sjelden

allene; det ene Held følger det andet i Hælene; som en Kjæde hænger det ene af det andet. Paa Landmandens Velstand følger Haandværkerens, Borgerens — Statens. Hvad Gulerødderne have været for Engelland, kan Gaarene blive for Danmark. De kunne blive det samme for os, som Hornkvæget for Schweitzerne, Silde for Hollænderne. Er dette Sværmerie, da ville Danmarks Deconomer gjendride mig! men er det ikke, da staae de mig bi af al Magt, til vi engang, iførte dansk Nationaldragt af dansk Uld, kunne undvære fremmede Landes Produkter, eller betale disse.

Randlev i Hadsherred, 1816.

E. S. Blicher.

E. St. Saa gjerne Undertegnede istemmer Hr. Forfatterens Slutnings-Onske; saa lidet kunde han stemme for nogetssomhelst Ind- eller Udseels Forbud, der ogsaa maatte berøbe Fabriquerne den Spore, som fri Handel giver dem, til at forvandle deres Vahre og sælge disse for billige Priser. Ethvert Monopolium, givet enten til Enkelte eller til hele Corporationer, hindrer National Velstandens Fremme.

B. J. Rønne.

Nogle Erindringer angaaende Agerdyrknings-Redskabers Conservation.

Blandt de betydelige Udgifter ved et Holsbrug henregnes vist med Rette de mange forskjellige Agerdyrknings-Redskaber. Det er tilforladelig ingen lille Capital, der stikker i Vogne, Plouge, Harver, Tromle, Seletsier, Dækkener, Høstletter, Reeb, Stiger, Skubkarrer, Leer, Skoble, Grebe, Spader, Sække og flere mindre Redskaber, som for at undvige Widtløstighed forbigaaes. Dersom hertil endog føies de nyere og tildeels mere sammensatte Redskaber, saasom Tærsk- og Hakkelse-Maskiner, Windharper, Exstirpatorer, Hestehakker, Skuffel og Hvypp-Plouge m. v., saa bliver Capitalen meget betydelig. — Blot de ældre, førstnævnte, ville paa en gandske maadelig Bondegaard koste et Par Tusinde Rigsbankdaler — og dersom de sidstnævnte komme til, og Gaarden er noget større, ville en halv Snees Tusinde snart løbe med. — Heraf vil det derfor være indlysende, hvor vigtigt det er for Landmanden, at indskrænke og spare alt mueligt af disse Udgifter, der opsluge saa stor en Deel af hans Indtægter — og dog er næsten intet vanskeligere, end at bruge den tilbørlige Deconomie i dette Tilfælde. —

Hvilken tænksom og driftig Landmand sniker ikke at forsyne sig vel med alle de nødvendige og nyttige Redskaber, som ansees tjenlige til hans Gaards Drift? — Men, hvor let forledes han ikke af dette Ønske, til at anskaffe sig Redskaber, som sjældent eller aldrig blive brugte? — Og — hvad der endnu er værre! Hvor mange Tjenestefolk omgaaes Ugerdyrkningsredskaberne, uden at bruge den tilbørlige Opmærksomhed og Omhu? Ansees det ikke af de Fleste som en ubetydelig Sag, at det her og der i Huse ne regner ned paa de opførte kostbare Maskiner, eller at en lille indløben Feil bliver urettet itide — eller at Voldsomhed anvendes ved deres Brug? — Hvor lidet ændses det, at Vogne, Plouge, Harver, Seletøi o. s. v. ligger ude under aaben Himmel, i flere Uger eller Maanedes? — Hvor letsindigt kastes ikke Tønder, Skjepper, Huulskuffer, Truge, Sold, Kurve o. a. d. l. med Magt fra eet Sted til et andet? — Hvor uforsigtigt brækkes og fordærves ikke Spader, Leer, River, Hakker, Ører o. s. fl.? — Hvor mangt et Stykke forlægges, bortkastes, udlaanet ikke? — Selv de bedre Tjenestefolk gjøre sig ikke meget ud af saadant — men ansee det for en Sag af ringe Betydning — ja! der findes vel endog saa høibonder, der tænke som Bonden, der skjendte meget alvorligt paa sin Kari, fordi han, en Nat over, havde ladet et Sæt Skagler ligge ude i Duggen. — Det synes for Mængden, ikke at kunne

komme i Betragtning, om et Agerdyrkningsfredsskab lider noget, eller om et saadant, naar det er af ringe Værdie, kommer til Skade, eller bortkastet; thi man erindrer ikke, at mange smaa Tab udgjøre et stort Forlud, naar de sammenregnes i en Hovedsum, ligesom det just er de mange smaa Fordele, der udgjøre den hele Hovedindtægt. — Men dersom man betænker, at de almindeligt brugelige Agerdyrkningsfredskaber paa en maadelig Bondegård vist have en Værdie af et Par Tusinde Rigsbankdaler, og at de, ved en skjodesløs Brug, i 6 Aar ere opslidte, sonderbrudte eller bortkastede; men at de derimod ved omhyggeligere Brug, endnu kunde gjort Tjeneste to Aar længere, saa fremkommer i 8 Aar et Tab af 500 Rbdlr. eller aarlig af nogle og Tredsindstyve, som for en Bonde vist er et sødeligt Tab; men — om han og kunde taale sligt, bliver det dog utilbørligt; thi det er aldeles pligtstridigt at spille og ødelægge endog det ringeste. — Dog, dette tilstaaes uden Vanskelighed af enhver tænkende Mand; men vanskelig er det, at forebygge alle mindre hensigtsmæssige Udgifter for Aulfredskaber og at holde den tilbørlige Orden med dem, som virkelig bruges.

Sligt indrømmer jeg meget gjerne; men umueligt er det dog ikke at bestemme nogle Forsigtighedsregler og at træffe nogle Foranstaltninger, som kunne formindske Tabet, om det end er vanskeligt, eller maaſkee umueligt, gandske at hæve samme.

Ikke for de ældre og erfarne Landmænd; men for de yngre og mindre Erfarne agter jeg at fremsætte nogle Regler, hvis Efterlevelse mueligt vilde bringe dem nogen Fordeel i slig Henseende.

a) Af de almindeligt brugelige Agerdyrkningsredskaber anskaffe man, især i Begyndelsen, og førend man har Øvelse i at holde streng Orden, ikke flere end de nødvendige; thi jo flere overcomplete man har, des flere staae gjerne ude, des letfindigere handler Tyendet med dem — og des sværere blive de forlagte eller borte, ved at udlaa nes. — Det er derfor ikke min Mening, at der skal være Trang paa de virkelig nødvendige, hvilket endnu er et større Tab — ei heller vil jeg fraraade den, som forstaaer at bevare sine Ting, at have nogle overcomplete Agerdyrkningsredskaber; thi det er vist særdeles nyttigt, strax at kunne sætte et andet istedet for det afnyttede eller sønderbrudne; men ligge de ude under aaben Himmel, fordi jeg har for mange, eller de af denne Aarsag ødelægges eller bortkastes, saa er Fordelen borte, og Tabet stort. —

b) I Henseende til nyere Agerdyrkningsredskaber, som ikke ere almindeligt brugelige, raader jeg den begyndende Agerdyrker, ikke at anskaffe sig samme, førend deres Brugbarhed er tilstrækkelig bevist og han tillige er vis paa, enten selv at kunne anvise sine Folk til deres Brug, eller og at han har nogen Anden i Baghaanden, som kan

og vil gjøre dette i hans Sted. — Ofte anpriser et nyelig opfundet eller udenlandsk Redskab som ypperligt, skjøndt Erfaring siden lærer, at det duer lidet eller intet, enten fordi dets Mechanisme er i sig selv slet, eller fordi den er slet udført. — Ligesom den Gamle, som oftest er imod det nye, saa er den Unge almindeligen alt for ivrig for dette. Denne er derfor gjerne strax rede, til at kjøbe slikt et Redskab og han gjør altsaa en overskudig, eller endog en unyttig Udgiwt. — Dog — lad Redskabet være saa godt, som det vil — lad det endog være saa ypperligt, som den smalste (o: engelske) Ploug; kan han ikke selv vise, eller have Nogen til at vise Folkene, hvorledes det skal bruges; saa virker han intet andet, end at det af ukyndige eller ulærvilleige Eyende henkastes som unyttigt, og at han selv beleses, som en Nyhedsjæger. Sine Penge har han bortgivet til Unytte — ja! selv til Skade og Fortred. — Jeg tør haabe, at man ei vil misforstaae mig: Det er ingenslunde min Mening, at den unge Landmand skal lade alt Nyt være uforsøgt. — Tværtimod: Han skal være meget opmærksom for at kjende, og om mueligt, indføre Brugen af alt det Nye, som er virkelig gavnligt; men han skal gjøre det med den tilbørlige Forsigtighed og derfor, førend han anskaffer sig nyemodens Redskaber, være vis paa deres Hensigtsmæssighed — og have Udseende til at kunne bruge dem. — Ellers skader han den Sag, han burde og vilde gavne. —

Vi komme nu til en vanskeligere Post, det er den, at bevare sine Agerdyrkningsredskaber fra at fordærves til Unytte — fra at ødelægges ved Uforsigtighed eller voldsom Udsærd, og fra at blive borte. — Her er det især umueligt at forebygge alt, hvad der burde forebygges; thi saa meget skal udsæres ved Andre, af hvilke Mogle ere gandske ligegyldige — Andre, som vel ellers see paa deres Herres Bedste, betragte dog den Orden, der foreses, som noget unyttigt, umueligt, tidsspildende eller i det mindste overdrevent — atter Andre ere endog besjelede af ond Villie, saa at de forglemmende den Gud, hvis alvidende Øie skuer dem paa alle deres Veie, med Forsæt stræbe at ødelægge og fordærve de Redskaber, hvis Brug ikke staaer dem an, eller udgøde deres Harme over disse, naar Mogen har fortørnet dem. — Ja! tilforladelig er her meget, som ikke lader sig forebygge; dog gjøre man hvad man kan! og man vil vist ikke stræbe forgjeves. —

c) En Hovedbetingelse er det ved denne, som ved alle Leiligheder, saavidt det lader sig gjøre, at have de christeligste, gudfrygtigste Tjenestefolk, hvilke altid have Gud og Samvittighed for Øine; thi man sige hvad man vil, saa er og bliver det dog en evig Sandhed, at Gudsfrygt er nyttig i hver Henseende. Den gudfrygtige Tjener stræber upaatvilelig efter Orden, opfylder gjerne sin Herres Villie, om denne end ikke

stemmer med hans egne Begreber, og allermindst fordærver han med Forsæt en Andens Eiendom; — thi saadant vilde stride gandske imod hans Samvittighed. —

d) Og saa vil det være nødvendigt, at have passende Huusleilighed til sine Agerdyrkningsredskaber; thi dersom den mangler, bliver det uandgaaeligt, at lade Vogne, Plouge, Harver o. d. l. raadne under aaben Himmel — og ingen Orden eller Opmærksomhed vil være istand til at forebygge saadant.

e) Er man nu en Agerdyrker, som har intet andet jordist Kald, end at passe sin Gaard og dens Drist, og det er en liden Gaard, man eier, da har det ikke megen Vanskelighed; thi da kan og bør man, som Høshonde, selv have dagligt Tilsyn med, at Tag og Fag holdes vedlige, at ethvert Agerdyrkningsredskab ideligen, efter Bruugen, hensættes, hvor det er beskyttet imod Regn, Soelskin o. s. v.; man er selv, saa at sige allevegne, og bærer Omsorg for, at Intet mishandles, som og at Intet udlaanes, uden man veed til Hvem. — Ingen Vogn, intet Seletøj eller d. l. bør nogen Nat eller Dag være ude længere, end samme bruges; Plouge, Harver, Tromler o. d. l. kunne derimod ikke lettelig hver Aften bringes under Tag; dog bør den opmærksomme Landmand, saasnart Pløie og Saaetiden er forbi, ikke lade dem blive paa Marken eller under aaben

Himmel; — men naar der gives Hvilemaaneder, enten Sommer eller Winter, anvise dem deres Plads i Huset. —

f) Er man derimod Embedsmand, eller man har noget andet Kald foruden Agerdyrkningen, at røgte; saa at man ei kan ofre Nolsbruget sin fulde Opmærksomhed, eller man driver en stor Gaard, saa at man umueligt kan være allevegne, da vil det vist ikke være let, at holde det Hele i tilbørlig Orden; dog kan der, ved gode Tjenere og især ved retskafne Opsynsbetjentes Omhu, udrettes en Deel; kun at man selv har det øverste Hovedopsyn og anordner, hvorledes der skal forholdes. Folkene være saa gode, som de ville, de behøve dog at ledes og styres, og det er dog gandske nødvendigt, at de have Regler, efter hvilke de skulle rette sig, og som bestemme Enhver af dem, hvad han har at tilsvare. — Jeg vilde derfor tilraade, at numerere Agerdyrkningsredskaberne og overlevere Enhver det, han skulde bruge, under Forpligtelse at tilsvare, hvad der var ham betroet. — At man selv har en Fortegnelse over det, som leveres i hans Hænder, er nødvendigt. Kan han læse og skrive, er det ønskeligt, at han erholder en Gjenpart af Fortegnelsen. — Kan hver Karl have et Kammer under Laas og Løkke, hvori han hen sætter de ham betroede Redskaber, er det desbedre — og endnu fuldkommnere vilde det være, om Pladsen for hvert Stykke var betegnet med samme

No., som Redskabet selv. — Paa samme Maade kunde man og betroee En alt Gavntommeret o. d. l., samt give en Anden Opsigten med Bygningernes Mangler. —

g) For at conservere sine Agerdyrkningsredskaber des længere, vilde det vist og være tilraadeligt, at man aldrig tillod deres Brug, førend de vare malede, eller tjerede, og at man jævnlig, i det mindste hvert andet Aar, lod dem overstryge paa nye. — Da adskillige af dem nødvendig maae, til flere Tider, være under aaben Himmel, er denne Forsynlighed meget vigtig, og vil bidrage betydeligt til deres Conservation. —

Ket vel veed jeg, som forhen meldt, at jeg her intet Nytt har fremsat og at jeg ikke har undervist den ældre og kyndigere Landmand om Noget, som han ei vidste; men jeg haaber dog at have talet et Ord til Nytte for den begyndende Agerdyrker og især at have lagt den yngre Opsynsmand paa Hjerte den Omhyggelighed, han skylder de Agerdyrknings-Redskaber, som hans Herre betroer til hans Varetægt. — Ja! min unge Ven! Du som i Eierens eller Forvalterens Sted her og der har Tilsyn med Gaardens Folk! Du vilde aldrig glemme, hvor meget Du ogsaa ved en rigtig og samvittighedsfuld Opsigt med hine kostbare Redskaber, kan gavne den, hvis Brød Du æder, som Du har tilsagt Troeskab, som sætter Tillid til Dig, og hvis Bedste det er Din Pligt at varetage efter den Formue, som Gud giver! — Du ste Vinds 1ste Heste.

gjøre imod Din Herre, hvad Du i hans Sted vilde, at Andre skulde gjøre imod Dig, og erindre, at den Alvidendes Vie følger Dig allevegne, og med Velbehag stuer ned paa den troe Tjener. —

Jeg har i Aar først lært at kjende den saa kaldede svenske Farve, som er saa fortrinlig til at conservere Plankeværker, Stakitter, Gable o.d.l. Da det mueligt kan gaae Flere, som det er gaaet mig, saa at de endnu ikke kjende den, troer jeg her ved denne Leilighed at burde anmeldte den, (Skjøndt den ikke egentlig skifter sig til at male Agerdyrkningssredskaber) da den er kun lidet bekostelig og dog vist i flere Henseender fortjener at foretrakkes Tjeren.

En Kjedel sættes med 16 Potter koldt Vand paa Ilden; strax, førend Vandet bliver varmt, kommes deri, lidt efter lidt, ligesom til Meelgred, under bestandig Omrøren 5 Pd. sigtet Rugmeel; naar samme har kogt en Time, blandes deri 10 Pd. fint revet godt Brunrødt, (som saaes bedst paa en Skedevands Fabrik). I nedens Vandet koger, som ovenmeldt, opløses $\frac{3}{4}$ Pd. Jern Vitriol, hvilken Opløsning hældes i Farven, dog saaledes, at Bundfaldet holdes tilbage. Farven er nu færdig og bruges saa snart mueligt, da den, ved at henstaae længe, bliver for stiv, til at paastryges med Penselen; dog kan den, i dette Tilfælde, fortyndes noget med varmt Vand.

d. 30 September 1815.

B. J. Rønne.

I Landoec. Tidenders 4de Bind 2det Hefte findes, pag. 268 og 69, i Noten, en Anvisning til Bønderfolk, om skjulte eller bedækte Bandleddingers Anlæg. Disse Bandleddingers Indretning, naar de skulle svare til Hensigten, hører iblandt de landoecconomiske Foretagender, som udfordre det tydeligste Begreb og den omhyggeligste Nøiagtighed i Udførelsen; hvis ikke Arbeidet skal være forgjæves og Bekostningerne spildte.

At imidlertid Bønderfolk mindst, i Almindelighed, kunne taale at gjøre frugteløse Forsøg, af saa bekostelige Slags, er vel uden for al Tvivl; men Folgerne af et saadant mislykket Forsøg var vel, med Hensyn til deres Indflydelse paa disse Mennefters Begreber, endnu det Allerværste der kunne møde, for at standse disse i sig selv saare nyttige Anlægs videre Udbredelse iblandt Agerdyrkere af Bondestanden.

I Engelland, hvor dette Slags Grøfter er længst bekjendt, omtrent 70 Aar, har Erfaring om sammes rigtige Anlæg, Bestaenhed og Nytte givet følgende, ogsaa uden for Engelland, bekræftede, Resultat:

Paa bjergige Marker paaſe bedækte Vandledninger aldeles ikke, Jordbunden være i øvrigt af hvad Beſkaffenhed den vil; fordi at ved Tøe-brud og ſtærk Regnſkyl ſamles Vandet pludſelig i ſtor Mængde i Fordybningen, til alle Aarets Tider; men iſær ſaa længe Jorden er froſſen; Grøften, ſom ſkulde i Øieblikket modtage og borte- lede Vandet, er bedækket med $\frac{1}{2}$ Alen Jord, ſø- gelig kan Vandet, hvis Tællen endnu er i Jorden, aldeles ikke komme i Grøften, forinden Jorden er gandske optøet; og er dette end Tilfældet, ſaa ſynter vel Vandet, men kun meget langſomt, ned i den med Steen fyldte Grøft, men her er og dets Løb altformeligt indſtrænket i Forhold til Mængden; ſaa at baade Vinter- og Vaarsfød, men iſær den førſte, herved maae lide ſtor Skade, om ikke gandske bedærves.

Det ſamme er ogſaa Tilfældet paa Marker, der vel ere mindre bjergige, men dog have Bakker og Hæie og derhos en kold Jordbund. Sne og Regnvand ſamler ſig ogſaa her i ſor ſtor Mængde til at kunne worde haſtigt nok afledet ved ſlige Grøfter; Sædplanterne maae ſølgelig forraadne, og den lerede Jordbund, ſom ſtedſe holder Vandet længe, vorder endnu mere kold og ufrugtbar.

I ſide Egne ere diſſe Vandledninger, anlagte med Steen, endnu mindre paaſende, ſiden Ste- nene i denne løſe og bløde Jordbund lade ſig for- rykke af deres Leie paa Bunden og Siderne af

Grøften, hvorved Jorden trænger sig ind imellem dem, og Vandløbet er stoppet næsten ligesaa hurtigt som det indrettedes.

Paa alle jevnside Jorder, uden Undtagelse, som kun have ubetydelige Forhøininger eller Fordybninger, derimod, ere disse bedakte Grøfter, eller Vandledninger, af megen Nytte. Her falder Sneen jævnt, og ved det pludseligste Tøveir, eller Regnskyl, bliver Vandet staaende paa Stedet, eller trækker sig i de dybere Agertender; men der ere nu de skjulte Grøfter, som modtage det fordeelte, sølgelig i Mængde ubetydelige Vand, saa betids, at det ikke, allerhøjest naar der over enhver Grøft er pløiet en ordentlig Vandsure, kunde forarsage nogen Skade.

Er Jordbunden af Naturen kold, saa vil dette Unde tillige worde afhjælpen, da disse Grøfter, ved begge Sider af Ageren, tage dennes Fugtighed i sig og lede samme saa dybt i Jorden, at hverken hindres Jordens Bearbeidning til den behørige Tid, ei heller tager Sæden Skade. Af samme Grund ere de fortrinlig nyttige paa Jorder, som have Kildevæld, og anbragte i samme Linie, hvor Kildebandet har sit naturlige Løb.

Er nu Markens Overflade saaledes beskaffen, at skjulte Vandledninger ansees passende for samme; er Jordbunden selv af den Godhed, at den kan ansees at fortjene Beføiningerne ved Anlægget,

og ere Stene, til sammes Indretning, i behørig Mængde og Størrelse forhaanden, saa udføres Arbeidet efter følgende meest almindelige og til Hensigten svarende Plan:

Grøften graves i det mindste $1\frac{1}{2}$ Alen dyb, og $1\frac{1}{4}$ Alen breed i Bunden.(?) Dens øverste Bredde behøver intet bestemt Maal; kun at dens Sider kunne staae saalænge indtil Stenene ere lagte. Hvor Vandtrækket er stærkere end almindeligt, som ved Kildevæld, kan Grøften graves noget dybere og bredere. Men mindre dyb eller bred bør den ingenlunde være, hvis den skal medføre den tilsigtede Nytte; da Stenene, for at give Vandet det nødvendige Løb, bør lægges i det mindste 1 Alen høit(?) og i den fulde Bredde, og ikke kunne lægges vedhørligen, hvis Grøftens Bredde var mindre; heller ikke kunde man, især naar Jorden var noget løs eller blød, pløie hen over den paa en mindre Jorddybde end $\frac{1}{2}$ Alen, siden Hestene, om ikke Ploven, under dyb Pløining, vilde træde den øverste Vandgangens Bedækning for nær og efterhaanden gandske forstyrre den; ligesom det og følger af Tyngdens Love, at jo mere lodrette Grøftens Sider ere, eller endog mere, om de danne 2de spidse Vinkler af 80° med dens Bundflade, jo mindre bliver de øverste Stenes Tryk paa de underste, og ere folgelig desmindre udsatte for, at forrykkes af deres Leie.

Naar Grøften saaledes er gravet og Stenene havees ved Haanden, saa nedlægges først de største Stene, som ikke, naar de kunne havees, bør være under 10 Tommer i Gjennemsnit, saa at 3 jevn- sides kunne udfylde Grøstens Bredde i Bunden, og med de meest fremsaaende Kanter fast til hin- anden, saaledes at de beholde saamegen Nabning imellem hverandre, som mueligt, uden dog at kunne forrykkes. Ere de langagtige, eller flade, sættes de paa Kanten skraaet opad, da de ved at ligge paa Gladen ikke kunne give fornøden Nab- ning til Vandtrækket. Paa dette Lag kommer nu et andet, hvis Stene kunne være lidt mindre, men dog ikke smaa, og ligesom det Første maae lægges saa aabent og tillige fast, som mueligt.

Derpaa fyldes Grøften, indtil $\frac{1}{2}$ Alen under Jordens Overflade, med smaa Stene, som kunne lægges tæt, uden dog at pakkes, for at Jorden ikke let skal trænge ind imellem dem og de dog kunne modtage Vandet. Stenene tildækkes nu helst med Tang, Mos, Lyng, Rør eller Bark; derovenpaa Græstørven ombendt og endelig med Jord, noget høiere end Overfladen, da Jor- den efterhaanden, indtil den bliver fast, synker noget.

Kiis og Halm, til Bedækning, har den væsentlige Mangel, de første, at de vanskeligen lade sig saaledes sammenpasse, at Jorden ikke kan falde igjennem til Stenene, optage ogsaa et vel

stort Rum, og det Sidste forraadner og opløses saa hastigt, at Jorden allerede i 2det Aar er kommen ned imellem Stenene og Vandtrækket standses.

I Stedet for Steen bruger man paa nogle Steder Slaaentorn, Hvidtorn, Ege eller Bøgekrat, jo krumpnere jo bedre, at lægge i Bunden paa Grøvten; men noget ligere og smækrere til at lægge oven paa, og bliver dette paa den forommeldte Maade tildækket med Mos ic. og Jord. Hvor sligt Krat haves eller kan faaes i Nærheden, især Ege og Torn, som imodstaaer Forraadnelsen længst, vilke slige Vandledninger kunne lægges hurtigere, og naar Arbeidet tages med under Beregningen, med mindre Beføstning, end de af Steen, og skøndt de, efter deres Natur, ere mindre varige end disse, saa have de dog det væsentlige Fortrin, at de lade sig anbringe overalt paa baade Agre og Enge, da enhver Jordbund kan bære dem.

Vist nok ere disse skjulte Vandledningers Indretning meget kostbarere end de aabne Vandgrøfter; men lægger man Besparelsen af hvad disse koste aarlig at holde vedlige, til Besparelsen af den Jord de medtage baade til Grøvten selv og langs med samme, tilligemed Hjørnerne, hvor Ploven ikke kan komme, hvilket alt kan bruges med samme Fordeel som den øvrige Jord, hvor hine ere anlagte; saa blive de skjulte Grøf-

ter i det mindste 6 Procent bedre end de aabne, foruden at den jevne Mark langt beqvemmere lader sig dyrke, end den, som er gjennemskaaen med en Hoben aabne Grøfter. Naar de sættes godt, staae de i 50 Aar og derover, uden at behøve Reparation.

Hunshjerggaard, ved Sorø,
d. 8 October 1816.

Joh. Stephansen.

Til

Redactøren af Landoec. Tidender.

Et Par besynderlige Naturbegivenheder for: jene
formeenlig offentlig Bekjendtgjørelse:

Førligelses- og Tiende-Commisfair, Hr.
Forvalter Høier til Catrinehøst, ved Sørøe, har
et Faar, som sidste Foraar først fødte 2de meget
smaa og usle Lam, som paafaldt Manden, da
Faaret pleier at føde store Lam og i øvrigt var
rafft.

Lammene døde begge; men 8 Dage efter
denne Fødsel, fødte det atter 2de raske, store Lam,
som sædvanligt, hvilke endnu leve.

Ligeledes har Huusmand Christen Jen-
sen 8 Datter Kirstine, her i Døiringe, et
Faar, der aarlig, i 2 Aar, havde født 3 Lam;
men i sidste Foraar fødte 5 Lam, hvoraf 3 vare
ufuldkomne; af de 2 andre døde det ene og kun
et levede, som blev ualmindelig stort.

Pigen tør nu ikke beholde Faaret længere,
fordi det faaer — formange Lam. I Sandhed
en sjelden og mærkelig Klage!

Med uindskrænket Høiagtelse ærbødigt

Joh. Stephansen.

Huusbjerggaard, pr. Sørøe,
d. 21 Sept. 1816.

Til
Udgiverne af Landøec. Tidender.

Betragtning af den Opmærksomhed det frydbende Høvenegræs (*Agrostis Stolonifera*) har vundet, og efterat have overbevist sig, paa Frederikslunds Enge, ved Dronninggaard, om dets ualmindelig frodige Væxt, og her hjemme om den Graadighed, hvormed især Hestene fortære dette Græs og foretrække det for ethvert andet; har Undertegnede, i sidste Sommer, foretaget følgende Forsøg med dette Græs, hvoraf habes en betydelig Mængde i nogle gamle Grøfter.

Omtrent midt i hver af Maanederne: Maj, Junii, Julii og August oprykkede jeg en liden Haandfuld af dette Græs og lagde samme paa noget fra i Fjor, ved en da gravet Vandlednings Sider, liggende tørveagtig Jord eller Tørvesmul, og strøede noget af dette Smul oven paa samme.

Nu traf det sig, ved Fægningsen i Julii, at Jorden var meget tør og at det blæste noget stærkt; da jeg nu nogle Dage efter, kom for at see til det lagte Græs, var Jorden bortført og Græsset, som laae aldeles blottet, var blevet ganske hvidt og, efter Udseende, forvisnet. Jeg bedækkede det desuagtet atter med frisk og fugtig Jord, hvorefter det, ligesom det jeg havde lagt før og lagde efter, i de øvrige 3 Maaneder, voxte rask og havde allerede indtil midt i September udbredt sig

paa alle Sider henimod $1\frac{1}{2}$ Alen rundt uden om Stedet hvor det var lagt.

Jeg holder mig, paa Grund deraf, fuldeligen overbevist om, at det kan forplantes hele Sommeren igjennem paa Enge, naar Jorden er tilberedt, og dog voxte og udbrede sig gandske paa-faldende. Kun maae jeg beklage, at Omstændighederne ikke have tilladt, eller for Tiden tillade, mig at gjøre Forsøget i det Større.

Huusbjerggaard d. 8 October 1816.

Joh. Stephansen.

Lil

Redacteuren af Landoec. Tidender.

Under Dato 14de f. M. har en Præst i Jylland, blandt andet tilskrevet mig nedenslaaende Linier, som, efter mit Lykke fortjene at offentliggjøres, fordi de afgive et nyt Vidnesbyrd om den Længsel, med hvilken Landmænd af forskjellig Dannelsesels i de fjernere Egne, see det Dieblis imøde, da Markfred maae bygges paa et fastere Princip, end det "om Hegn", som paa mangfoldige Steder slet ikke engang kan reises: — Brevets Forsfatter skriver saaledes:

"Kartøfler kunne her ikke komme til nogen Guldkommenhed, førend vi faae suldkommen Fred paa Marken. Evinene nødte mig til at tage mine Kartøfler for tidlig op. Hese Skolke omgave Arbeiderne, imedens de optog. Hvad der ikke blev taget op første Gang, maatt jeg give til Priis. O! kunde Bedkommendes Bestræbelser, for at skaffe Landmanden Markfred, lykkes, saa vilde Mangfoldige velsigne dem. Mange Bønder indsee selv Nytten af Markfred, og ønske Intet mere, end at den Forordning maatte udkomme: at Enhver skal skaffe sin Naboe Fred. En Deel her i Sognet have forenet sig, for at holde Fred; men Vored er et Uhyre, som ikkuns kan udryddes af en Hercules. — Mener De ikke at hiin Forord-

"ning end mere kunde fremskyndes, naar Bønderne selv indkom til det Kongl. Rentekammer, med Bønnskrift desangaaende? Mogle af mine Bønder have allerede fattet denne Beslutning. Sid vi dog snart maatte faae hien Forordning! For kan Aalsbruget aldrig komme til nogen Guldformenhed ic. — Græsningen er her meget god; dog vilde Rødsfløer meget forøge den; men, Fred! Fred! — Man høster her Havren aldeles grøn, paa det at den ikke skal fortæres af de løsladte Creature. Jeg, som endnu ei kjendte til Tingen, lod min Havre modnes; men førend den bjergedes maatte jeg see løse Creature paa mine Marker. — En Mand her i Sognet, som formedelt sildig Udsæd var 8 Dage længere tilbage, maatte vogte om Daagen, og om Morgenens see sin Afgrøde ilde medhandlet o. s. v. — "

Da Brevet er en privat Skrivelse til mig, og ikke indeholder nogen udtryffelig Tilladelse, til at nævne Forfatteren, forbyder Beskedenheden mig saadant; men saavel for Brevets Ægthed, som for Forfatterens Troværdighed borger jeg, i det jeg underskriver mit Navn.

Lyngbye d. 14 November 1816.

B. F. Rønne.

Trykfeil: Side 141 Lin. 2: læs: " $\frac{1}{2}$ " af en Mandes Kraft og $\frac{1}{3}$ eller $\frac{2}{3}$ af en Hestes Arbeide."

Bor Maaden at frede paa overlades til
enhver Jordbrugers egen Raadighed,
naar han kun skaffer Andre Fred?

Den Bestemmelse i Forordningen af 29 Octo-
ber 1794: "Enhver skal tage halvt Hegn med Na-
boen, paa de Steder hvor Hegn kan reises, naar
denne paaftaaer det, har upaatvivlelig medført
megen Rytte, om endog, som Hr. Drewsen
mener, kun $\frac{1}{100}$ Deel af Hegnet i Danmark er
bleven opført, thi den har været det kraftigste
Evangsmiddel til at skaffe Fred, endog ved Lø-
ring og Vogtning, fordi de, til Hegn Uvillige,
ved Nødtugtighed heri maatte søge at tilfredsstille
den fredelskende Nabo, for at undgaar Hegns
Reisning.

Var end blot $\frac{1}{100}$ Deel opført i afvigte 20
Aar, 7 besværlige Krigsjaar iberegne, fulgte
dog ei deraf, at ogsaa kun $\frac{1}{100}$ Deel skulde opføres

3te Bind 2det Hefte.

i de følgende 20 Aar, da flere Hindringer ere borttryddede *).

) Hr. Drewsen har ved mange Noter modsaat endeel af mine Bemærkninger ved hans Forsøg om Markfred, see 3 B. 2 Hefte; men da det er mig nok at have yttret min Mening, og ikke med en Udgiver kan have, eller onsker at have, det sidste Ord, saa har jeg ikke havt i Sinde at besvare dem. Men ved denne Leilighed anseer jeg dog følgende noiere Forklaringer, ikke overflødige: Ved 7de Note: Naar Steensiden paa den halve Længde vender til mig, og paa den anden halve Længde til min Naboe, saa er de vi begge lige Fred.) 8de: Unodvendigheden af Græst ved Hegn af anførte Høide, er juridisk meent, da paa dette Sted tales om hvorledes Loven er, og ei hvordan den bør være. 9de og 10de: Det vilser dog mere Skjodesløshed naar mine Creature ere i den Grad dem selv overladte, at de springe over lovligt Hegn, end naar de overtræde Grænsen paa jevn Jord, derfor er det og billigt, at der bør bødes mere i første Tilfælde. Naar det er mig bekjendt, at min Naboe har Hvede ved mit Skjel, er det Pligt mod ham og mig selv at holde strengere Tilsyn, end om hans tilstedende Jord var Græsbund eller Længhe. At det ikke er Forordningens Princip, man skal skaffe sig selv Fred, det er forhen viist. Var dette Tilfældet, hvortil da Røsningspenge? Saa behøvede man ei at tvære eller vogte for Andres Skyld. 13de: Vil jeg gjøre mere end jeg er pligtig og reise Steendige paa min halve Længde, skjøndt Naboen kun reiser Jordvold paa sin, kan Forordningen ikke være derimod, men dobbelt Steendige kan jeg ikke være forbunden at sætte, hvor jeg ei engang var pligtig at reise enkelt, og sætte Steendige paa den hele Længdes ene Side, og lade den anden Side opføre af Naboen, enten af Steen eller Jord, er en Hegnsmaade Forordningen intet fjender til, og altsaa maae afgjøres mindelig om den skal finde Sted. At Forordningen heri burde forandres, indseer jeg dog ikke. 15, 22, 31 og 43: Det er Hr. Drews-

*) D. e.: Begge lige Ufred.

Drewsen.

Men uretsfærdig, siger man, er denne Beskæmmelse, og et Indgreb i Eiendomsretten. Er dette saa, da findes mange flere Uretsærdigheder i

sees Opposition mod Hegnspligten jeg ved Ovenstaaende søger at besvare, eller og ønsker lempet derved, at Indhegning ei skulde høre op, om end det nu gjældende Princip ophørte. Men at jeg ligesulds anseer en streng Lov nødvendig mod løs Drikt og Eweds Opgivelse paa udfæstede Lødder, eller hvor anden Landbrugsforbedring er iværksat, samt at saadan Lov ikke engang ved Vedtægt burde kunde tilfidesættes, det har jeg yttret pag. 12 og følgende.

Som Grunde for, at Ewed skulde høre op alse vegne, kunde ikke allene anføres Rugsaaden, men Kartoflers Dyrkning, og vorralt fri Haand til at dyrke hvad man vil, uden at see sin Glids Grugt tilintetgjort; thi desværre er det Stik, at naar de fleste Naboer have indhegget flaae de løs, og lade dem, som have Kartofler eller sildig moden Korn, Plantning eller deslige, værge for sit eget, der osaa som oftest taales. 19: Enkeltes Begjæmmelighed, maa ske Een af Ti Tusinde Jordbrugere, der have Staldforing, kan neppe komme i Betragtning, (?) naar der spørges om Almeenhedens Lær, saa meget mindre, som vi efter Forsatterens egen Tilskaaelse, 33 Note, trænge strax til Fred, og ikke kan oppebie den onskelige Tid, om den nogensinde kommer, da de fleste Staldforer. — 21, 23, 24 og flere: At een Rodseier skulde ligesaa let kunde opføre et Hegn, som 2de, var en besynderlig Paastand, naar Heanet skulde være lige godt, men her sigtes til enkelt Dige, som een Naboer ligesaa let skulde kunne opføre, som 2de det dobbelte. Jeg formener: at Hegn imellem Mark-Lodder, som freder blot fra een Side, er ikke værd at reise, thi begge Naboer behøve Fred, hvad end Principet bliver.

Ingen kan være ligegyldig ved Odelæggelsen af hans Korn eller Plantning, der maae være ham kjerere, end den uvisse Erstatning, om den og kan gives, der i mange Tilfælde er umulig. Stadens Størrelse, og af hvem den er stæet, skal og først bevises, og hvormange Vanskeligheder kunde ikke her

vor Lovgivning, som det dog næppe er faldet No-
gen ind at anke paa, f. Ex. den: at en Byemark

møde. Ogsaa udfordres mere Jord til tvende enkelte Hegn, end til et dobbelt, da enkelte Jorddiger ikke kunne staae saa tynde, at de kunne nøies med det halve Rum, og Grøften maae være større, deels for at hegne, deels for at afgive fornøden Jord til Di-
get. 28: Mine Spørgsmaale, der have anlediget denne Note, ere ei aldeles blottede for Bvifer. Saa vel ældre som nyere Lov og Erfaring skadsfæke: at intet uden Hegn freder fuldkomment. Derfor Hegn om Kaa- og Bihaver, Toster; og Gjerde for Rugvang, efter Loven. Det vilde vise en høist skade-
lig Ufsadighed i Lovgivningsprinciperne, og være sær-
geligt for Fædrelandsbennen, om, til Exempel, Ud-
røstning, Stavnbaandsløsning, Hoveries Indskræn-
ning, Processers Forkortelse, m. m., som i sidste 20
2 30 Aar, har faaet Fremgang i Danmark, og med
Søie er høit priset, nu, som stridende mod Retfær-
dighed og Norges Fordel, skulde afskaffes^{*)}. At man
paaberaaber sig det Gavn lige Indretninger have
medført, der vise, hvor nødvendige de ere til det
Almene Bøls Befordring, kan dette anses for tomme
Udraab?

30: Mod uvane eller rasende Skblevne Creature
fordrer man ikke, at et simpelt Hegn skal væge, og
dog kan Nyttten være stor nok, til at dække Omkost-
ningerne. 37 og 42: Disse Spørgsmaale skulle just
besvares ved den ventende Lov om Markfreden; ind-
til den Tid, besvares de ved Reglen: Staf din Nabo
Fred, eller betal Skadeserstatning og Mulkt efter
Omstændighederne. 39: Andre bør Ingen sig over,
at den Vandafledning, som skeer ved Heegnegrøfter,
regnes med blandt Hegets Fordel, skjøndt den ei
er tiltrækkelig. Noget er dog bedre end Intet, og
hviin Fordeel har man uden videre Jordspilde og Be-
kostning.

*) Forfatteren har sandelig Ret! Fædrelandets Ven maatte sørge,
om disse Indretninger, for hvilke endog sildige Elæater vilde
velstaae vore gode Færster, bleve tagne tilbage. Men vilde vi
vel klage om f. Ex. Tøllotteriet havde været tilintetgjort af
dens Haand, der skabte det?

Dremsen.

skal skiftes, naar blot een Lodseier forlanger det uagtet Enhver har sine bestemte Aagre og Engskifte i samme, og altsaa ikke kan ansees som noget Sameie eller egentligt Fælledskab, item at skadeligt Vand skal afledes over en Andens Jord, m. m. Dog have vi ei alle lige Fordeel af slige Lovbestemmelser. Den, som forsømmer sin Lods vedborlige Dyrtning, gavner Udskiftning og Hegn kun lidet, saa meget mindre, som han derved forhjædres fra at benytte Andres Eiendom.

Er Dovenskab og Ligeegyldighed Aarsag, fortjener han neppe Skaansel, men er han sat tilbage ved Vanheld, er han at beklage. Hals Hegn's Tagelse omkring Lodden, kan stundom, det tilstaaer jeg, overstige en fattig Mands Kræfter, eller bringe ham Armoden nærmere; men det gaaer da som i andre Tilfælde, naar Skyldneren ei kan præstere. Jorden sælges til en Anden, der formaaer at kjøbe den, og Staten taber neppe noget ved, at Lodden faaer en kraftfuld og drivtig Eier, og den Fattige en mindre Virketred's.

Hvilke følger derimod en forandret Lovbestemmelse, hvorved Halshegn's Principet blev afskaffet, kunde have, vilde beroe paa hvor heldig man maatte blive i Valget af de Lovbud, der skulde træde i Stedet; thi gandske at overlade Raaden at træde paa til Enhvers eget Valg, uden videre Forpligtelse, uafhængig af Loven og Naboens Villie, er vist ei raadeligt.

Endnu mindre burde en Lov om Markfred forandres derhjem; at den Lodseier, som vilde

opføre lobligt Hegn, skulde hegne allene paa sit eget. Thi han maatte da ikke blot udrede hele Beføstningen, men mistede ogsaa en saa meget større Deel af sin Jord, der gjorde lige Skyldsatte Lodder ulige i Indhold. Gik nu hiin Lod en anden Eier, der ogsaa vilde have Hegn, eller den Første forandrede sin Mening og sandt Hegn fordeeltigt, hvad gjorde han da? Deel i det første Hegn kunde han ikke faae (da det stod paa Nabøens Grund) uden hans Minde, og imod at overtage en Deel af Hartkornet. At sætte et andet Hegn tæt op til Nabøens, gik maaskee an, naar dette var enkelt Dige, med Grøften ind til Eieren, men saadant Hegn sætter neppe Noget, da det ikke sikker ham, men blot Nabøen. Derimod vilde det blive en umaadelig Flekgrøft, naar Grøften af det første Hegn vendte fra Eieren, og den anden Grøft nu blev forenet med samme. Var det første Hegn dobbelt Jordvold, med Grøft paa begge Sider, eller dobbelt Steendige, og Nabøen siden fik i Sinde at have Hegn paa sin Lod, (som han i dette Tilfælde gjerne undgik, naar Hiint maatte hegne for hans Kreatur) kom 2de i sig selv forsvarlige Hegn til at staa tæt op til hinanden.

I alle disse Tilfælde tabtes betydeligt mere Jord og mange Beføstninger, der ved halv Hegns Tagelse med Nabøen, og Opførelse i Skjellet, kunde spares, ligesom og Forstyrrelse i Skyldsætningen undgaaes.

Da Ingen bør kunne høste Frugterne af en Andens Flid, uden dennes Minde, saa er det og indlysende: at en Jordbruger ikke bør kunne have samme Nytte af det Hegn; hans Naboe har sat, som af det, hvori han selv har taget Deel, endnu mindre bør han kunne ustraffet beskadige og svække dette Hegn, eller den Plantning derpaa eller ved, som bidrager til dets Fuldkommenhed, hvilket vilde skee, naar løs Drikt var tilladt ved et Hegn, som Naboen allene havde sat.

Skulde det altsaa findes betænkeligt (som jeg dog ei tør sige det er) ved en nye Lov om Markfreden, at beholde den Bestemmelse:

"Naboe skal tage halv Hegn med Naboe, naar denne det forlanger" — da foreslaaer jeg:

- 1) At det dog, som hidtil, bliver tilladt den Lodseier, som vil hegne, at tage den halve Jord af Nabøens Grund, og sætte Hegnet i Skjellet mellem Lodderne.
- 2) At dette Hegn skal opføres saaledes, at der hegner fra begge Sider, for saavidt det stoder til Mark, Eng eller Græsningsjorder, saaledes som om Naboen havde haft Deel deri. Er det altsaa Flekgrøvt, skal Jorden opkastes til begge Sider. Er det enkelt Steendige, da maae den halve Længde af Steensætningen vende mod Eieren og den halve mod Naboen, og Bagflødningen være opsat med Løv, til at hegne som en Jordvold o. s. v. — Sættes Hegnet imellem

Skov og Mark, er enkelt Hegn nok, naar Grøften vender mod Markflodden. Sættes det ved en Vei, da synes Hegnsmaaden at bør være Loddens Eier selv overladt, da ingen i saadant Hegn nogenfinde bør tage Deel.

- 3) Et saadant Hegn sat af den ene Raboe, bør betragtes som hans Eiendom, og fredes som en Kornager. Heraf følger: at løs Drikt ved et saadant Hegn aldrig maae være tilladt, ei heller Tøiring saa nær, at Kreaturet kan beskaadige Hegnet, under Mulk og Skades Erstatning.

Denne Idee er ikke aldeles fremmed for vor Lovgivning, thi Forordning af 6te Dec. 1799, §. 13 antager: at der ved Forordning om Hegn og Fred er sørget for, at levende Gjerder kan fredes, men dette er desværre ikke hidtil skeet.

Overalt burde løs Drikt paa udfæstede Markflodder aldeles være forbuden, med mindre der findes Hegn paa begge Sider, tilhørende heelt eller halvt Loddens Eier, siden Creaturene ellers ikke med Sikkerhed kunne støres paa saalidet et Rum, uden at skade Andres Eiendom.

- 4) Men Halvdelen af det Hegn, som saaledes af een Lodseier var sat i Skjellet af begge Lodders Jord, maatte den tilstødende Raboe have Indløsningsret til, saasnart han forlangte, og betalte Værdien, det vil sige:

hvad et saadant Hegn kunde koste at opsætte, som skulde bestemmes af uvillige Mænd, efter den Bestaaffenhed Hegnet havde paa den Tid det blev afleveret, og var det beplantes med levende Gjerde, maatte ogsaa dette komme i Betragtning til Værdiens Forsøgelse. Den halve Længde, som da tilfaldt ham, skulde han fremdeles holde vedlige, og da undgik han den Evang, stedse at tsire og frede Hegnet, dog var det maaskee godt, at løs Drøv med Haar og Sviin, ved Jord, holde og levende Gjerder, i alle Tilfælde var aldeles forbudet.

5) Da Creaturene ofte tsires i uforsvarligt Kæb, saaledes at de ved mindste Anstrængelse slide dem løse, saa burde Tsirene hvert Foraar, naar Creaturene komme paa Græs, ex officio synes af Sognesogden og de udnævnte Hegns Synsmænd,(!) og siden saa ofte Rogen klagede. Befandtes Tsirene da uforsvarlige, maatte de Forsømmelige mulcteres, og andre Tsir anskaffes ved samme Evangsmidler, som finde Sted med Optagelsespenge.

6) Det Hegn, som een Gang af begge Naboe er opsat, eller den Anden erklærer at tage Deel i, maatte ikke uden begge Parter's Minde borttages, men stedse forsvarlig vedligeholdes.

Naar disse Bestemmelser bleve satte i Stedet for det nu gjældende Halshegns Princip, da

kunde det maa ske, om fornøden agtes, bortfalde. Men uden disse eller lignende Bestemmelser, vilde hiint Princip's Ophævelse have Standsning af al Hegn til Følge, og hvo tør paatage sig at bevise, at dette var gavnligt? Den foreslagne Forandring vilde nok gjøre Hegn sjældnere, men ikke gandske forhindre samme. Det Valg, den tilgrændsende Rabøe her fik, imellem at reise halv Hegn og bestandig tsire, kunde være den mindre Fornuende til Gavn, og han kunde da ikke sige at være overilet eller forceert over hans Ene; men Evangen at tsire og frede Hegnet, var og en Bevæggrund for ham til at faae Deel i dette, saasnart hans Ene tillod, og til dette Maal ber dog Hegnslovene sigte, saalænge Hegn erkjendes nyttigt, da det ved fælles Kraft og Tilsyn lettest opføres og vedligeholdes.

F. i Jylland, September 1816.

J. L. L.

I Anledning af det Kongelige Landhuusholdnings Selskabs, i Aaret 1811, opstastede Spørgsmaal:

"Vilde det være til Fremme for Agerdyrkningen
 "i Danmark, om de Indskrænkninger ophæves
 "des, som ere paalagte Bøndejord, at samme
 "nemlig ikke maae bortforpagtes uden paa Hø-
 "fjebødens og Hustruens Livstid, paa Aars-
 "maal, dog ikke fortere end 50 Aar, eller paa
 "2 eller flere Personers Levetid, samt at en
 "Bøndegaards Tillæg af Jord er foreskrevet en
 "bestemt Størrelse, som ei maae overskrides?
 "Og kunde fri Naadighed i disse Henseender
 "tilstaaes, uden skadelige Følger for Staten?"
 har jeg ogsaa føelt Kald til at sige min Mening,
 og Spørgsmaalet bør, efter mine Tanker, lige-
 frem besvares med ja! og det af følgende Grunde:

- 1) Der gives Godseiere, som finde sig bedst tjente med at beholde Godsset til Hovedgaarden, og selvfølgelig ikke overdrage Bønderne Eiendoms-Rettighed.
- 2) Der gives Andre, som gjerne solgte, men finde ingen Kjøbelyst hos Bønderne til de Priser, som Eiendommene uden Tab kunne afhændes for.

- 3) Det bliver da uden for al Tvivl, at Fæstebondestanden vedvarer, og det er ligesaa vist, at Fæstebonden, som han nu er, ikke vil gjøre noget betydeligt Skridt til Agerdyrkingens høiere Cultur's Fremme; thi hans Fæsterettighed gjælder kun for hans uviste Levetid, og for hans Enke efter ham, saa længe hun ikke gifter sig. Hans Børn kan ikke gjøre nogen i Løven grundet Paastrand til Besiddelse af Fæstegaarden efter Forældrenes Død, og derfor stæer af den meest virksomme Fæstebonde, ikke andre Forbedringer, end de, som hastigt betale sig, men da og neppe levne Haab om Binding for Efterkommerne.

Skal da Fæstejorder ikke komme til at staae længere tilbage i Agerdyrkingens høiere Cultur, end enten dens Besidders eller Statens Vel taaler, saa maae Overdragelsen have en anden Form. — Ved Arvefæste kan denne Forandring ikke ventes i Almindelighed; thi at overdrage sin Eendom for evig til en Anden, imod en bestemt aarlig Afgift, der ikke kan forhøies, og derimod vedblive Ansvarer til Staten for dens Afgifter, som ikke vides hvor mange og betydelige kan blive, det voves neppe af nogen indsigtsfuld Mand nu. Forandringen maae altsaa bestaae i, at gjøre Fæstebonden til Forpagter, og i Contracten nøie

foreffkrive ham; hvorledes han skal dyrke Jorden; thi ellers bliver han endnu ved det gamle, af Frygt for, at naar hans Forpagtnings Tid er udløben, da enten at komme til at svare en forhøiet Afgift, eller at flytte.

Dette har for længe siden den vise Lovgiver indseet, og som Følge deraf, ved 11te §. i Forordningen af 15de Junii 1792, tilladt, at bortforpagte udskiftede og fæstede Bøndergaarde paa 2 eller flere Personers Levetid, eller og paa et bestemt Antal Aaremaal, dog ikke kortere end 50 Aar. Man vilde derved give begge Parter mere fri Hænder end hidtil. Eieren kunde accordere med sin Forpagter paa hvad Maade de kunde enes til hans Fordeel, og Forpagterens Arvinger kunde da komme til at høste Frugten af hans Forbedringer, uden forhøiet Afgift i hans Forpagtningstid. Han maatte altsaa arbejde fremad med Lyst og Flid; men det skeete ikke; jeg kjender ikke een eneste saadan Forpagter, og troer neppe der ere mange her i Landet; Aarsagen mener jeg er denne: Hverken Eieren eller de, som skulde attraae saadanne Forpagtninger, indsaar det sande Gode i denne Lov; desuden kunde og burde Eieren ikke overlade sin Eiendom i Forpagtning paa saa lang Tid, uden at accordere sig en forhøiet og passende Afgift,

saamt for denne lade Forpagteren stille sig antagelig Caution. Agerdyrkningen var og er endnu hos os formeget i sin Barndom, til at Noget torde søge at tage mod Forpagtning i saa lang Tid, mindre tilstaae at svare en passende forhøiet Afgiøst, og endnu mindre forpligte sig til at dyrke Jorden efter andre Regler, end de i Egnen almindelig antagne; dertil kom endnu en uovervindelig Vanskelighed med at skaffe Caution; thi hoo vilde vel cabere for en anden i 50 Aar? Og dog maatte alt dette stee, om noget stort og godt til Agerdyrkningens Fremme skulde opnaaes. — Man maae for Resten ikke tænke at gjøre store Spring i en Hast; thi de lykkes kun sjelden; det er bedre at gaa simpelt frem, lempe sig efter Tiderne, og benytte de Fordele de tilbyde, saa naaer man Maalet engang, og naaer med Visshed Planens heldige Udførelse.

- 4) Er det i Almindelighed de formuende Mands Sønner man søger til Gæstere, vel meest for Indfæstningens Skyld, og disse gjøre da gjerne — som man kalder det — et rigt Partie, ofte uden at see hen til andre Guldkommenheder hos den tilkommende Huusmoder. Efter fuldendt pragtfuldt Bryllup, stole disse Lyffens Kjæledægger ikke allene paa den Formue de allerede har faaet mellem Hænderne, men endog maafee paa mere

efter 'Forældrene,' end disse virkelig eie.
 For det meste bliver Manden Pranger, istæ-
 det for Agerdyrker, og hans hele Digtan og
 Tragten gaaer da ud paa Enyderie, lige-
 meget enten Fordelen faaes af Ven eller
 Fiende. — Leger han ikke sat paa denne
 Næringsgreen, gaaer han dog sjelden saa-
 vidt i sit Jordbrug, at han derved gjør sit
 Formand til Skamme, og han er meget at
 undskylde, thi hans Opdragelse og Skole-
 underviisning har ikke havt Hensyn til mere.
 Gives der nogle saa gode Exempler i Eg-
 nen, da ere de vist nok af hans Jevnlige
 blevne mere dadelde end anbefalede, og der-
 fore efterligner han dem ikke. I fremmed
 Egn kommer han ei, uden engang imellem
 til et Marked eller fligt, og da er neppe Tan-
 ken i Hovedet om Agerbrug. Sjene gjør
 han ikke, thi det er under hans Værdighed.
 Som Soldat seer han Intet, da han i Al-
 mindelighed betaler den fattige Huusmands
 Søn, for at tjene i hans Sted ved Linie-
 tropperne, og kjøber sig derpaa 1 Ed. Hart-
 forn eller mere, for at undgaae Tjeneste ved
 de annecterede Battailloner, og nu har da
 Staten i ham en Agerdyrker, og hans til-
 kommende Familie et Hoved til at danne sig
 efter, hvormed begge Dele ere saare ilde tjente.
 Som oftest sidder saadan en Dogenicht og

flaaer sig dog temmelig godt igjennem, men paa Forbedringer tænker han ikke.

De Fattiges Sønner seer det ingenlunde bedre ud med, og dog er det fornemmelig dem jeg vilde, man skulde heste sin Opmærksomhed paa, og sætte sit Haab til, om en bedre Dyrkningsmaade. Deres Opdragelse og Forstandsbannelse i den unge Alder, er imidlertid ikke bedre end den Riges; men naar de blive faa gamle, at de kan bestille en Smule, mage de tjene Fremmede, og træffe da ofte at komme i Tjeneste hos en Mand uden for Bondestanden, som har revet sig løs fra den gamle Slendrian, og selgelig have de saaledes Leilighed til at lære noget mere, end et simpelt Jordbrug, men de vinde intet i Kundskaber, end ikke hos Landets første Agerdyrkere, thi de kan aldrig haabe at faae Leilighed til at praktisere til eget Vel, da de mangle Penge. En Saadan veed, han er fattig og maae vedblive at være det, indtil i det mindste han, som annecteret Soldat, kan lade sig leie til at tjene for en Kiig ved de faste Tropper, og inden han da faaer udjent, er han deels for gammel, deels fravant Bondearbeide, og deels igjen bleven fattig, saa kun et meget Faa af denne Klasse blive Gaardbeboere. Ogsaa dette veed de fra Ungdommen af, og derfor ere gjerne vrangvillige hvor de tjene, skjøn-

besluse ved hvad de see, og ødste med det de fortjene; kunde dem derimod gives Udgifter til at komme i Besiddelse af en Gaard, og de derhos paa den anden Side saae, at det, for at naae det attraaede Maal, vilde være absolut nødvendigt for dem, at forstaae meere end simpel Pløining, Saaening, Høstning &c., er der slet ingen Tvivl om, at deres hele Forhold jo vilde tage en snstelig Vending: de vilde blive flittige og troe i deres Tjeneste og derved gjøre dem deres Husbønder forbundne, samt mueliggjøre det for disse at gaae frem med stærke Skridt til det høiere Agerbrug; de vilde blive opmærksomme paa enhver nye Dyrkningsmaade de monne saae Leilighed til at see, ja! de vilde flitterlig skaffe deres Fødeegn forbedrede Agerdyrkningsredskaber, naar de i fjerne Egne havde seet saadanne, og formedelst Haabet om engang i Tiden at kunde komme til at benytte dem, havde øverbæviist sig om Nytteden deraf. Endelig vilde de forbedre deres Moralitet, for at takkes deres Foresatte, da det i Almindelighed vilde blive ved Disses Yndest, at de kunde saae Gaarde i Besiddelse. Folgerne vilde blive store og gode for hele Landet; thi der kunde gives Exemppler overalt af Mænd, paa hvem det gamle: "Han er riig og kan derfor sagtens gjøre det", ikke kunde anvendes.

Den af sine Forældres Formue opblæste Søn maatte da smukt træde i Selederne med den fattige, da ingen vilde tjene for ham; der ved sit han og Leilighed at see, og vilde han ikke bruge sine Dine med Opmærksomhed, blev hans Straf upaatvivlelig denne: at ingen brav Pige indlød sig med ham; ligesaa lidet vilde Godseieren gjøre det; begge vilde langt hellere, hver paa sin Maade, indlade sig med den fattige men flinke, raske og tænkende Huusmands Søn, der ikke havde arvet Formue, men kunns egne Hånders Kraft og erhvervede Kundskaber at stole paa. Vilde da den rige, som hidtil, foretrakkes, maatte han ligesom den fattige skaffe sig egne Fuldkommenheder, og deraf vilde opstaae en Rappelyst mellem Begge, som jeg med den inderligste Glæde over mit Fædlands Vel vilde ønske at opleve.

Man vil maaskee støde sig over, at jeg yttre den Mening, at Bondesønner som Soldat skal skaffe sig bedre Indsigter i Agerdyrkningen, end den, som undgaaer Krigstjenesten; men jeg kan ikke lade være at nære dem en Tanke; thi jeg kjender Mænd, som under Krigen har været Soldater og have desfor medelst opholdt dem i Rigets forskjellige Provindser. Disse dømme meget rigtig om de foranderlige Maader Agerbruget hift og her drives paa; men de efterligne dem ikke i

den Grad man kunde ønske og haabe; thi de blandt dem, som kunde vente at blive Gaardsbrugere, vidste, at naar saadant skeer, da fik de frie Hænder til at dyrke Jorden paa den gamle Maade; de vidste og, at enhver Afvigelse fra denne Elendighed, i enhver Egn, vilde kritiseres af enhver træben Bonde, og disses Domme ere de i Almindelighed for svage til at foragte; derfor seer de med alt formegen Ligeegyldighed de Agerdyrkningsforbedringer, som foregaae lige for deres Dine. Jeg vilde derfor ønske: at ligesom man paa den ene Side gjorde det let for den fattige flinke Knos, at komme i Besiddelse af en Bondegård, naar han havde udtjent sin Tid ved Linietropperne, saaledes skulde man og paa den anden Side gjøre det absolut nødvendigt for ham, at lære en anden Dyrkningsmaade, end den nu almindelig bruger lige; thi denne maatte ikke gandske følges. Jeg er overbevist, at den fattige Karl, som kun har egen Kraft at stole paa, vilde da lufte sine Dine op i rette Tid, og naar han da omsider kom hjem med forbedrede Indsigter, og sælgelig med forøget Lyst til Arbejde for sig og sine, da vilde enhver fornuftig Godseier hellere forpagte sin Gaard bort til saadan En paa faa Aar, mod forhoiet Afgift uden Indfæstning, end fæste den bort paa Livstid til en riig Lømmel, mod simpel

Afgibt og høi Indfæstning; thi den Første kunde, skulde og vilde, for at opfylde sin Contract, og blive i Stand til at svare sin Afgibt, forbedre Jorden efter Muelighed; gjorde han det ikke, fik han neppe Forpagtning igjen i den Egn, naar hans Forpagtningstid var udløben, og i en fremmet Egn vilde dette for en fattig, uden god Anbefaling, ligesaalidet lykkes; han kom da til at træde i Krigstjenesten igjen, og naar han derfra omsider blev affediget, da at arbejde for Fremmede; begge Dele ere ham i høieste Grad modbydelige, og der er ingen Tvivl om, han jo ret vilde anstrænge sig, for at blive i sin forbedrede Stilling. Den Sidste derimod, naar han ikke var tvungen dertil, og han lader sig ikke let tvinge, foretager ingen solide Forbedringer, da hans aarlige Afgibt, formedelsk den betalte høie Indfæstning, maae være mindre end den Førstes, og altsaa lettere at tilveiebringe. Naar derimod Forpagtning paa faa Aar blev til-
ladt, under passende Forpligtelser i Henseende til Dyrkningsmaaden, da maatte den Rige underkaste sig dem, og vilde han ei, nu saa lader man ham enten blive Selveier for sine Penge, eller annecteret Soldat for hans Trevenheds Skyld.

Men Hæste-Eiendommen vilde komme til at blomstre og Landet at juble ved den Fattiges Virksomhed.

Al foranførte mener jeg at have viist baade Nødvendigheden og Nyttten af, at Fæste paa Livs- tid tillades forandret til Forpagtning paa eet eller flere Aar, mod hvilkensomhelst Korn- eller Penge- Afgift Parterne kunde forenes om, og troer jeg da, at følgende Forpligtelser maatte nødvendig paalægges Parterne:

- a) At Bygning, Besætning og Inventarium overleveres Forpagteren ved et lovligt Syn, ligesom hidtil Fæsteren; thi ellers kan den fattige Karl aldrig vente at komme i Besiddelse af en Bondegård, og Tilladelsen til Bortforpagtning paa faa Aar bliver uden Nytte.
- b) Naar Forpagtningstiden ikke bestemmes længere end 5 Aar, da bør det ikke ved nogen Accord kunde paalægges Forpagteren at vedligeholde Bygningerne, uden for saavidt der spores af Forpagteren selv, Folk eller Creature, dog bør han opmure eller opflinde de Bæge, som nedfalde eller beskadiges, forsyne Husene aarlig med Mønning efter Egnens Skik og Brug; forrette den fornødne Rørsel og behøvende Gangarbejde til de Reparationer, som Eieren foretager, men ingenlunde til nye Bygningers Opførelse, eller de gamles Ombyggelse. Ere Jorderne enten gandske eller for en Deel indhegnede, da bør Forpagteren vedligeholde det, naar samme bliver ham overleveret ved Syn.

- c) Hovcriet til Hovedgaarden maae ingenfinde forhøies, og ligesaa lidet forandres fra Pløie eller Spanddags Arbeide til gaaende Arbeide, anderledes end Dag mod Dag: thi det hjælper ikke Bonden til sit Arbeides Befordring, at han har Hestene hjemme, naar Folkene ere borte.
- d) Da Brakfrugters Dyrkning har den bedste Følge i Agerbruget, og upaatvilelig er det første Middel til dets Forbedring, saa bør Godseieren aldeles være uberettiget til at bortforpagte sine Bøndergaarde paa ringere Tid end 50 Aar, naar han ei i Forpagtings-Contracten udtrykkelig paalægger Forpagteren aarlig at dyrke den 30te Deel af Agerjorden med Brakfrugter, og at opføre disse paa Gaarden selv, for Gjødnings Skyld. Valget kunde dependere af Forpagteren, og i Tilfælde han da dyrkede Kartoffer, ham tillades at sælge den tredie Deel af Produktet.

Men det er ikke nok at saadant bliver Pligt, man maae og sørge for, at denne Pligt naie opfyldes, og de efterladne alvorlig afstraffes, hvilket jeg formener kunne skee paa følgende Maade:

Ethvert Amt har nu, saavidt jeg veed, sit Landhuusholdnings-Selskab, og dets Forretninger deelte mellem Medlemmerne. Saaledes har Randers Amt i ethvert Herred

en Landboe-Commisfair, hvis Pligt det er, at indberette de dem bekjendte Forbedringer, som de finde Selskabets Bestyreres Opmærksomhed meest værdige.

Til denne Mand vilde jeg at enhver Gods-eier i hans Distrikt skulde gjøre siebliklig Anmeldelse over de Contracter, som i Følge af forestaaende, af ham vare indgaaede. Denne Anmeldelse skulde give Efterretning om hvor mange Tønder Land Forpagteren var overdraget, og derefter skulde Landboe-Commisfairen aarlig een Gang, enten i Julii eller først i August, omreise sit District til disse nye Forpagtere, for at overbevise sig om, hvorvidt Løvbuddet blev efterlevet eller ei. Hvad Mangler han da forefandt, skulde strax ved Sognets Hegnssyndsmænd taxeres, saaledes, at for Ex. de forsumte Brakfrugtens Værdie, efter gangbar Priis erfares, og dette Beløb som Mulkt, inden 14 Dage udredes, halv af Eier, om han er medskyldig i Forsømmelsen, og halv af Forpagter.

Vil Eieren ikke ansees for Medskyldig, bør han inden hvert Mars Junii Maanedes Udgang skriftlig anmelde sin Forpagters Efterladenhed for Commisfairen, og da betales Beløbet af Forpagteren ene. Er Eier eller Forpagter, eller begge tillige, utilfredse med det holdte Syn, da erklærer de dem strax derover i Korthed skriftlig paa Com-

missairens Forretning, og ere da berettiget til for egen Regning at lade holde et Oversyn ved 4 fra Retten udmeldte Mænd, og hvis Forretning bør være fuldført og afhjemlet inden 3 Uger efter at Commissairen har holdt sin. Hvad disse Spnsmænd da skønne at Beløbet kunne have blevet, bør af den eller de Skyldige uvægerlig betales, uden Afkortning for Dyrknings- eller Sædens Bekostning. Denne Mulct kunde tilflyde Amtets Landhuusholdnings- Fond, og som Præmie tilfalde de Forpagtere, der fortrinligst have udmærket sig, og saaledes til Agerdyrkningens Fremme gavne paa 2 Maader.

Det følger af sig selv, at Landboe-Commissairen betimelig skulde give sin Indberetning til Amtshuusholdnings-Selskabet, om Udfaldet af hans Commerreise, paa det Mulcterne itide kunne inddrives og anvendes.

- e) Den Frihed for Tjeneste ved de annecterede Batailloner, som er forundt Gaardbeboeren, maatte vedblive, og vil sikkerlig altid blive en vigtig Dreibesjeder for den Tjenesteplygtige til-at arbejde fremad i Agerbruget, og der ved undgaae Krigstjenesten.

Naar til alt dette føies: at Regjeringen ved en viis Lovgivning forskaffer enhver virksom Landmand fuldkommen Fred paa sine Jorder, saa veed jeg

intet mere at sige til det første Spørgsmaals Besvarelse; Men da jeg har sagt ja til Begge, skylder jeg og at give Grund for det Sidste, som fornemmelig bestaaer derudi:

Det kan ikke gavne Staten, at den har mange virksomme Landmænd, naar den Kraft, hvormed disse kunne virke, ikke fuldkommen benyttes. Dette skeer ikke, og kan ikke skee, saalænge en Bondegaards Størrelse har nogen bestemt Grændse; thi jeg sætter endog, at Fæste paa Livstid forandres til Forpagtning paa 1 eller flere Aar, og at det ligesaavel tillades Forpagtere af Bondejorden, som det nu er tilladt Forpagtere af Hovedgaardsjorden, at besidde saamange Forpagtninger paa een og den samme Tid, som han veed at skaffe sig, og at selgelig den virksomme Mand derved faaer al den Leilighed til at aagre med sit betroede Pund, som han kunne ønske sig, saa vil dette kun kunne siges om de Egne, hvor Hovedgaardene endnu have betydeligt Gods, men hvor derimod det meste er Selveiergods, kan saadan Leilighed ikke ofte gives, om endog det ligesaavel bliver tilladt at eie og for egen Regning at drive flere Gaarde, som at have flere i Forpagtning, da den Sidste, formødest sin Virksomhed vil søges af Godseieren, men den Første ikke af Sælgeren; denne er

det ligegyldigt hvem der kjøber hans Gaard, naar han kunns faaar den godt og ordentligt betalt. Naar det derimod tillades en Selv-
eier at forstørre sin Lod saameget som hans
Egne og Credit tillader, da kan man vente,
at han kjøber af sine Naboer saameget som
han troer at kunne drive godt, og da vil
alletider den virksomme Mand ogsaa kunne
komme i Besiddelse af de største Jordlodder;
thi han kan købe Smaaparceller af flere sig
tilgrændsende Jordlodder, hvis Eiere ere
mindre virksomme. At Staten vilde tjene
derved er vist uden for al Tvivl. Men lige-
saa got som det vilde være, naar den virk-
somme Mand herudi gaves frie Hænder,
ligesaa urigtigt ville det være, naar han
eftergaves i det mindste de Vgter og Arbej-
der for det Offentlige, som hans store Jord-
lod kunde tilkomme at udrede; han maatte
præstere alt in Natura, thi ellers bleve de
mindre Jordlodder for meget besværede, og
disse kunne have fuldt op i egne Byrder.

Man frygte ingenslunde, at de store Jord-
lodder ville formindske Folkemængden; nei!
der ville ikke gives flere, end der gaves virk-
somme Mænd til at samle dem, og da blev
der ikke formange. Desuden vil det altid
blive Tilfældet, hvad der hidtil har været det:
hvad den ene samler vil den anden adsprede.

Kuns frie Hænder til begge Dele, saa vil
Agerdyrkningen i Danmark snart blomstre,
helst nu, da intet Norge er til, som kræver
Baand paa Danmarks Kornhandel, for at
afværge truende Hungersnød blandt Klip-
pens stolte Sønner.

E. Sk. Den i Slutningen fremsatte Yttring:
"Kuns frie Hænder" er saa indlysende rigtig,
at den vist ogsaa vil bevæge Forfatteren selv,
til at forkaste de, i det Foregaaende, fores-
lagne frie Hænders Indskrænkninger, tilli-
gemed det Control-Væsen, af hvilket Intet
kan udfomme.

Redacteu ren.

Nogle Bemærkninger i Henseende til Høebjergningen.

Det er bekjendt nok for studerede Landmænd, at Høe kan høstes paa forskjellige Maader, og at en Maade er fortrinligere, end den anden, især fra visse Synsmaader betragtet; men ikke alle Tidernes Læsere have haft Leilighed til at læse de flere landoeconomiske Skrifter, som behandle denne Deel af Agerdyrkningsarbejderne. Selv Nogle af dem, som læste saadanne Skrifter, have enten havt Mistillid til de nyere, ikke ved deres egen Erfaring kjendte Metoder, eller de have dog ikke anseet en nyttig Forandring for saa vigtig, at de af den Årsag skulde underkaste sig de med dens Indførelse forbundne Vanskeligheder, eller de have ikke havt Opmærksomhed nok, for at sætte den igjennem ved enhver Leilighed, eller de have reent ud glemt, hvad de engang læste, og ere bleve ved den i Egnen sædvanlige Brug. Det er ofte gaaet mig selv saaledes, og jeg kan, af de angivne Årsager, ikke betragte det som overflødigt, at meddele Læserne af disse Blade nogle Bemærkninger i Henseende til Høebjergningen, endstjøndt jeg herom har kun lidet Nyt, at fremsøre.

Det er bitterligt nok, at den almindeligste Maade paa hvilken Høet her tillands bjerGES, er

følgende: Man flaaer Græsset eller Kløveren, udspreder det afflaaede Foder overalt paa Engens eller Ugerens Overflade (eller, hvor Afgrøden er meget slet, samler den, som det kaldes, i Strænge) lader Føret saaledes ligge, til det er næsten tørt og da vender det, enten samme Dag, eller Dagen førend det skal ribes og sættes i Stak, hvornæst man da river det sammen og opsætter det enten i stærksammentraadne, eller i løse Stakke, som efter nogle Dages Forløb føres i Huus.

Imod at behandle Kløveren paa denne Maade har Sl. Provst Høegh i sin Veivisning allerede givet stærke Advarsler og derimod tilraadet, at lade den ligge urørt paa Skaar, om den var nok saa tyk, indtil den kunde vendes og ribes. Dette Raad har jeg fulgt ligesaa det første, jeg begyndte at blive Landmand, og bestandig fundet, at jeg allerede derved havde et stort Fortrin frem for dem, der strøede deres Kløver. Selv i det anseeligste Høstveir have Disse ingen anden Fordeel, end at Kløveren i det høieste en Dag tidligere kan ribes. Derimod er deres Tab betydeligt og sikkert: — Det er ingen liden Bekostning: for hver anden eller, hvor det gaaer meget raakt, for hver tredie Slaae-Karl, at holde et Menneske til at græsse ud; dertil bruger jeg efter Sl. Høeghs Veivisning slet Ingen, og jeg har altsaa vundet 33 eller 25 Procent i Arbeids-Omkostninger. Videre taber den spredte Kløver ved Solens, Luftens og Duggens Indvirkning baade i Farve og

Kynd, imod' den, som bliver liggende paa Skaar, saa at jeg igjen har vundet adskillige Procent i Høets Godhed. Men det største, uvurdeerlige, Tab fremkommer, dersom der indtræffer ustadigt Høstveir; da regner al Gæst og Kraft ud af den spredte Klover, som ligger saaledes, at ethvert Straa og ethvert Blad, saavelsom ethvert Blomster ret kan gjenneblødes — dernæst saa skeer det ogsaa, om Regnen holder ved i flere Dage, at baade Græsset og Kloverstubbene, som staaer under Høet, skyder nye Blade og Stængler, som stige op igjennem Høet og udbrede sig over det, saa at det meget vanskeligt og langsomt tørres, hvoraf da atter følger, at, naar det omsider, nogenlunde tørt, skal kradses og rives op af sit Leie, saa erholder man ikke synderlig andet, end de brune, halvfordærvede Stængler. Bladene og Blomsterne blive derimod for største Delen liggende paa Ageren. — Hertil kommer endnu: at den, som saaledes behandler sin Klover, letteligen fristes til at lade den vende Dagen, førend den skal rives, fordi han næsten maae opgive Haabet om at faae den tør samme Dag. Men indtræffer da Regnveir, efterat den er vendt, saa bliver den, som hver Mand veed, i Bund og Grund fordærvet. Den faaer en sort Farve, er halv raaden og bød, som Bonden selv tilstaaer, ikke tæxeres saa høit, som god Halm. Kreaturene æde den ikke med Begjerlighed og trives ikke, ved at nyde den.

Lader jeg derimod, efter hiin erfarne Mand's, den danske Agerdyrkning's Faders, Raad Kløveren ligge, som den er falden for Leen, saa løber Regnen for største Deelen ned over de øverste, omtrent i een Retning liggende Straa, uden at gjen- nembløde de nederste, og jeg beholder den største Deel i god og kraftfuld Stand. Erfaring har lært mig, at om det og regner hyppigt i 9 á 10 Dage efter hinanden, saa tager Kløveren paa denne Maade behandlet ingen Skade; men jeg høster godt og sundt Høe — kuns, for alting, at den ikke vendes, førend den lige samme Dag kan rives; thi den vendte Kløver taaler ingen Regn, som mueligt kunde falde om Natten eller næste Dag, førend den blev revet. — Jeg har atter den Fordeel ved at lade ligge paa Skaar: at Græsjet og Kløverstubben ei kan voxe op igjennem det tykke Lag; men maae bøie sig under Vægten af samme, saa at Kløveren ligger løst oven paa den fremskydende nye Opvæxt og lettelig lader sig vende, uden at tabe Mængden af sine Blade og Blomster. — Men — jeg gjentager det endnu engang —: Om og Kløveren laae over Allen tykt, maae man ei lade sig friste til at lade den vende, førend samme Dag, da den skal rives, og dermed bør man tæbe indtil en Dag, som med mueligste Sikkerhed lover Tørveir.

Skjøndt jeg i flere Aar saaledes havde høstet min Kløver, var jeg dog, jeg tilstaaer det villi gen, saa ubetænksom, at jeg, uden Prøvelse

bedblev den sædvanlige Methode med mit Enghøe. Omfider spurgte jeg mig selv: "Hvorfor stræer man sit Enghøe?" Hvorfor behandler man ikke dette, som Kløverhøet?" Hvorfor bærer man ved denne Leilighed en, vist nok, unødvendig, unyttig, ja! endog skadelig Omkostning? — Jeg vidste intet Svar at give mig selv paa de første Svørgsmaale og maatte, i Anledning af de sidste, tilstaae min egen Ueftertænktsomhed. — Jeg forsøgte nu at lade Enghøet ligge i sine Staa-
rer, og fik, kort at fortælle, grønnere og bedre Høe, end tilforn. —

At jeg ikke lader det egentlige Mosegræs, naar ellers Soelstin og Tørveir holder med mig, ligge længere, end 24 å 36 Timer, fra det er slaaet, til det ribes, og at jeg altid, under de anførte Omstændigheder, har faaet grønt, sundt og ædeligt Høe af dette lidet sastrige Græs, det bør jeg ved denne Leilighed erindre, da jeg ofte har seet, at Andre have med Forsæt ladet det ligge 3, 4 eller flere Dage og derfor høstet et Høe, som hverken havde Farve eller Smag. — I Forstningen kunde jeg ikke overtale mine Folk til at troe det rigtigt, saa tidlig at ribe hiint Græs; men eengang forsøgt, da tvivles der ikke lettelligen; thi Forstjellen er saa stor, at den er paafaldende for Enhver. —

Efterat jeg saaledes har talet lidt i Anledning af den sædvanligste Maade, paa hvilken Høet bjerget her tilkands og yttret, hvorledes denne

Maade kan modtage nogle Forbedringer, som
 baade med Hensyn paa Hestomkostninger og Forets
 Godhed ere betydelige, skal jeg tilføie nogle Erind-
 dringer om et Par andre, hos os mindre bru-
 gelige og derfor af Mange lidet kjendte Høste-
 maader:

Den ene er den Klapmeyerske (saaledes kaldet
 efter sin Opfinder: Klapmeyer, som har be-
 skrevet den og bekendtgjort den for andre Land-
 mænd). Den bestaaer deri: at Græsset, eller
 Kløveren, eller hvad andet Grøntfoder det er,
 som agtes gjort til Høe, strax efterat det er slaaet,
 ribes tilsammen og opsettes i store, vel sammen-
 traadne Stakke, som saaledes blive staaende, ind-
 til de til alle Sider ere blevne ret varme, eller
 rigtigere sagt, hede, hvilket, efter Veirligets
 Beskaffenhed medtager omtrent 30 til 40 Timer,
 hvornæst de da udspredes, og paa een varm Soel-
 skins Dag blive fuldkomment tjenlige til at stækkes
 som Høe og at blive staaende, indtil de hjemfø-
 res. — Jeg har selv forsøgt denne Methode og
 fundet fuldkommen stadfæstet, hvad Hr. Klap-
 meyer lærer, at det Høe, som saaledes høstes,
 er det fortrinligste, man kan ønske sig: Det ved
 den begyndte Gjæring fremlokkede Sukkerstof gjør
 det baade angennemmere og nærerigere for Kreatu-
 ret, end det Høe, som paa andre Maader er
 høstet, saa at baade Heste og Køer (formodentlig
 og de flere hædende Huusdyr) ikke røre andet
 Høe, saalænge de kunne faae dette. Dysaa lpt.
 ste Vinds 2d. t Heste.

ledes Operationen vel for mig; men deels ved jeg, af andre Landmænds Erfaring, at den undertiden let kan mislykkes, enten fordi Folkene, som fuldføre Stakningen, ikke ere nøiagtige nok, saa at en Side af Stakken trædes mere og en anden mindre fast, hvoraf følger, at Heden eller Gjæringen ikke lige hastigt og lige jævnt udbreder sig til alle Sider, da de stærkt traadne Steder blive meget hastigere varme, end de løse; eller og fordi en indtræffende stærk Blæst kjører den ene Side af Stakken fremfor den anden, hvoraf da igjen følger det samme, og Operationen altsaa ikke fuldeligen lykkes. — Denne Methode medfører ogsaa Vanskelighed, naar den betragtes fra en anden Synspunkt: Det skeer letteligen, især i et ustadigt Climat, at der falder Regn just paa den Tid, da Stakken burde spredes, og at saadan Regn vedholder saalænge, at Spredningen ei kan udsættes til Torveiret indtræffer, efterdi den sure Gjæring da vilde begynde, og Høet fordærves. Man bliver altsaa nødsaget, til at adsplitte Stakken, imedens det regner, og da kan Høet vist ikke andet, end tabe i Godhed. At Voldsfolkene og af alle Kræfter ville sætte sig imod denne Høstemaade, behøver neppe at erindres, men er ikke en Grund, som kunde være gyldig nok til at forkaste den, naar den ellers i hver anden Henseende var at foretrække. En kraftfuld Villie, forenet med det tilbørlige Opsyn, kan og bør overvinde denne Hindring, hvor man er overbevist om, at handle

rigtigt. — Mængden af Menigmand vil altid være imod enhver nye Methode — og dersom slikt skulde komme i væsentlig Betragtning, saa maatte aldrig nogen Forbedring indføres. — Men, af de foranstøttede Årsager turde jeg ikke tilraade den Klapmeyer'ske Høstemaade almindeligen anvendt, og allermindest paa store og vidtløftige Gaarde, hvor Mængden af Høe og Vandskeligheden med at have et næagtigt Ofsyn vilde gjøre det næsten umueligt, at see Operationen lykkeligen fuldført.

Jeg kommer nu til en tredie Methode, som her almindeligen kaldes den Holsteenske, fordi den hyppigen bruges hos vore sydligtboende Brødre. Den bestaaer deri: at man strax, samme Dags Aften, da Græsset er afslaet, samler det i gandske smaa løse Stakke, hvilke næste Dag, isald det er Torveir, atter udbredes, og igjen sørend Dug eller Regn falder, samles i noget større løse Stakke, der paa nye adspredes den følgende Dag, om Veirliget giver Medhold, og igjen samles inden det dugger eller regner, ligeledes i større Stakke, o. s. v. indtil Høet er tilbørligen tørret. — Dersom indfaldende Regnveir forbyder at sprede Græsstakke, sørend de ere blevne nogenlunde visne, saa siger det Intet, om de blive staaende et Par Dage urørte; thi saa smaa Høbe tage ikke lettelig Varme og lide intet synderligt i noget Henseende, ved at staae samlede; men skulde Regnen blive ved i mange Dage, saa at Græsset i

Stakkene nærmest ved Jorden begynder at gulne, da behøves kun ligefrem at endevende dem og derved forskaffe dem en nye Plads til at staae paa. Det som før var Stakkens Top, kommer nu til at udgjøre dens Bund og Bunden bliver dens Top. — Saa snart en Soelstins eller god Torveirsdag nu tillader Udspreddningen, gaaer Operationen des hastigere for sig, og Spredningen behøver ikke mange Dage at gjentages.

Det er vist og upaarbejleligt, at man ved denne Methode erholder det skønneste og kraftigste Høe, man kan ønske sig. Den, der ikke kender det af Erfaring, tør neppe ret vel driste sig til at føre det i Huus; thi det seer ud, som i det høieste halvbisfent Græs, og ei som Høe. Det beholder sin grønne Farve hele Vinteren igjennem, ædes med største Begjerlighed af Creaturene og ernærer dem hyppeligen. Denne Høstemaade kan og meget vel udføres selv paa store Gaarde, hvor kun Kraft og Opsyn styre det Hele. Den er og indført og allerede i flere Aar fortsat paa et Par af de største Herregaarde, Sjælland eier, nemlig paa Frederiksborg, og Esrom Gaarde, hvilke bestyres af Hr. Justitsraad, Stutmester Nielsen, der ved denne Methode aarligen forskaffer det Kongl. Stutterie, Skæferie og en paa nye Ladegaard værende Qvægstamme det sundeste og fortrinligste Høe, man kan begjere.

Jeg veed aldeles Intet, som kunde indvendes imod denne Høstemaade, undtagen dette: at

den upaantviseelig forøger Arbeidet og altsaa Omkostningerne noget. Men kan jeg kun erholde Føls, og har Formue, til at gjøre Udlægget af deres Lønning, saa er denne Indvending slet ikke nogen egentlig Indvending; thi at et sundere og nærerligere Foder koster nogle Procent mere, end det mindre sunde og ikke saa kraftige, det er jo overensstemmende med Tingenes Natur og erstatter sig selv ved de færre Sygdomme, Kreaturene derved underkastes, og den triveligere Tilstand, hvori de derved sættes, hvoraf atter følger, at de yde mig et større Produkt af Mælk, Uld, Kjød eller Arbeide. Enhver som kjober sit Hæ, betaler derfor og med Fornøielse mere for godt, end for slet Hæ.

Men — da det desværre vel flere Steder gaar som her paa Amtet, at man savner Arbeidere ved Agerbruget og derfor, imod sin Villie, maae lade mangan en Forbedring fare. — da det vel og er Tilfældet med mange Landmænd, at de, især i disse pengetrænge Tider, ei kunne gjøre Udveie for den nødvendige Driøts Capital; saa tør jeg ikke nægte, at jo den anførte Hindring af Noget med Rette kan betragtes som en uovervindelig Vanskelighed. — Jeg ønsker derfor hermed at angive en Middelvei imellem denne og den almindelige Høstemaade, hvilken jeg selv i Aar har vandret, og som er saa langt fra at være mæssommeligere eller bekosteligere, end denne, at den endog er lettere og mindre bekostelig: Over-

bevilst om det fortrinlige ved hiin hollsteenske Me-
 thode havde jeg allerede engang for flere Aar siden
 forsøgt den med Kløver, og avlet hypperligt Høe;
 men det forøgede Arbeide i en Egn, der har
 saa forholdsmaæssig saa arbejdsløstne Hænder,
 gjorde mine faste Tjenestetolk saa misfornøiede med
 denne Methode, at jeg opgav den. (Kunde jeg
 uden Vanskelighed have forskaffet dem gode Hjel-
 pere, skulde jeg vist ikke givet efter) I Aar
 tænkte jeg strax ved Høehøstens Begyndelse paa,
 om det dog ikke skulde være muligt, at nærme
 sig denne hyperlige Høstemaade, uden ret meget
 at forøge Arbeidet, og meente at naaæ Maalet,
 naar jeg først lod Kløveren ligge nogle saa Dage
 paa Ekaar og derefter rev den en Dag i Smaa-
 stakke, efter et Par Dages Forløb spredte disse
 og rev dem i større Stakke, som da kunde staae
 og dampe ud, indtil de vare tjenlige til at ind-
 ages. I de samme Dage talede jeg med Sogne-
 fogden fra Herslew ved Roeskilde, som bestrykede
 mig i min Mening, da han fortalte, at han altid
 rev sit Kløverhøe paa denne Maade, især naar
 det saae ud til ustadigt Veir og at han ei fandt
 denne Methode besværligere eller bekosteligere, end
 den sædvanlige. — Jeg lod nu strax min Kløver,
 efterat den i gode, tykke Ekaarer havde ligget 3
 å 4 Dage, og endnu paa den underste Side var
 fuldkommen grøn og saftig, vende om Formiddag-
 en, og dernæst om Eftermiddagen rive i smaa
 løse Stakke paa 6 å 7 Qvarters Høide, saa snævre

i Omkreds, som man kunde faae dem til at staae, og efter et Par Dages Forløb sprede og igjen samle i større Stakke. — Da Høet stedse haves i Nærheden ved de smaa Stakkes Reisning og med Hænderne lægges sammen, er dette Arbeide høist ubetydeligt, og da man ved at bringe Smaaastakkene, naar de skulle spredes, hen til de Steder, hvor man agter at reise de større, saa er den herved forarsagede Forøgelse i Arbeidet neppe værd at nævnes; thi det bestaaer altsammen i at lægge Høet første Gang op i hine Smaahøbe; vendes og rives til større Samlinger skulde det jo alligevel, og hvad jeg saaledes gjør første Dag, det sparer jeg i Arbeide den anden Dag. — Jeg skal ikke nægte, at jeg jo havde i Sinde, at sprede selv de større Stakke igjen; men indtrædende Regnveir og Udsigt til mere Regn deels forbød det, deels gjorde mig det betænkeligt, da jeg slet ikke mærkede nogen Varme i disse temmelig grønne Høesamlinger. —

Efterat de havde staaet saaledes 8 á 10 Dage, uden at tage Hede, var det mig tydeligt, at jeg uden videre Omstændigheder kunde føre dem i Huus; og dette skeete. Iffnu saaa Stakke havde nogen Damp ved Bunden, som derfor bleve kastede ud og tørret lidt førend Indagningen fandt Sted. — Høet var grønt og nypperligt. Det blev endnu efter 8 Dages Forløb undersøgt i Huset og befandtes uden Varme, saa der er ingen Tvivl om dets Fortrinlighed. — Opmuntret ved

Arbeidets Letthed havde jeg imidlertid behandlet mit Enghøe paa samme Maade og havde ligeledes megen Anrsag til at være fornøiet med Udfaldet. Jeg havde endnu en Deel Bitter og nogen Klover, samt lidt Agergræs tilbage, som først blev slaaet fra d. 20de Julii o. s. f. — Imidlertid indtraadte, som bekjendt, det meget ustadige Veir, der har holdt ved lige til i Dag. Det regnede næsten daglig og undertiden meget stærkt; dog gaves der nu og da en Dag, som enten bragte Torveir eller saa ubetydelig Regn, at de grønne Bitter og det øvrige nedhuggede Foder nogenlunde, skjøndt ikke fuldkomment, tabte Regnvandet; jeg indsaar, at Saft og Kraft vilde regne ud af det, dersom det endnu længe blev liggende paa Skaar, og troede, ifølge det jeg havde erfaret, at det vilde være bedre sikret i smaa løse Stakke, hvorfor jeg besluttede mig, til at samle det saaledes. — Regnen forbad mig i flere Dage at sprede hvad jeg havde opsat; men til min store Fornøielse erfoer jeg, at det tørredes i Stakkene, uden Spredning, og at Regnen ikke trængte dybere i disse Smaahøbe, end at Blæsten igjen kunde drive den ud derfra. Jeg blev derved dristigere, og opsatte Bitter, som, skjøndt de havde ligget 3 Dage paa Skaar, dog vare fuldkomment grønne, fordi det regnede hver Dag — og disse bleve staaende i flere Dage, uden at tage Skade. Det klarede op et Par Timer, de bleve spredte; men maatte snart igjen samles, fordi Regnen igjen nærmede sig — og jeg er vis paa, at de, om det skal gjælde, kunne

blive tjenlige saaledes som de staae. Jeg vovede endog at rive halvvisent Algergræs, imedens det smaaaregnede, og sandt det efter et Par Dages Forløb tørt og godt. — Resultaterne af disse Erfaringer ere altsaa følgende:

- 1) Man kan med al Sikkerhed samle' halvvisent Foder i saadanne smaa Stakke, som de ovennævnte, og behøver ei engang, om man ikke vil, at sprede dem; kun i det høieste at samle dem i en større Stak, førend de indages, for at lade dem desbedre udsampe paa Marken. — Dog — selv dette er neppe aldeles nødvendigt, naar man kun ei forhafter sig med Indagningen.
- 2) At man saaledes, endog i det ustadigste Hestveir kan frelse sit Hæ fra at udbandes af hyppige Regnbyger.
- 3) At man meget hastigere, end sædvanligt, kan samle en betydelig Mængde Hæ, naar det seer ud til Regn; thi da Hæet til Smaastakkene ei skal bæres langt; men have lige ved Haanden, ei heller skal stikkes høit i Veiret; men blot lægges op med Hænderne; saa gaaer Arbeidet meget hurtigt. — Vil man tøve med at rive reent, indtil Stakkene ere satte, gaaer det endog overordentlig hurtigt. —
- 4) Endog det vanskeligste Foder, saasom Vikke og Kloverhæ kan saaledes bjerger imellem Regnbyger, saa at det ustadige Veir ikke kan forhindre Hæbjergningen.

- 5) Dersom man vil nøies med at sætte sit Høe i smaa Stakke og lade det saaledes blive staaende, indtil det hjemføres, da formindskes Høstomkostningerne betydeligt; men, om man og vil, som vist nok er sikrere, førede Smaahobene og samle dem i større Stakke, da er den forsøgede Omkostning mere, end modballanceret ved den Besparelse, der finder Sted, naar man lader ligge paa Skaar og ei græsser ud, som det kaldes. —

For at oplyse disse sidste Vittringer ville vi forsøge en ungefærlig sammenlignende Beregning imellem Omkostningerne ved den almindelige Høstemaade og den her foreslagne:

A) Ved den almindelige:

6 Karle slaae daglig 3 Edr. Land. Dagløn-
nen i Lyngbye er nu for sligt Arbeide, naar Ko-
sten ikke gives, 2 Rbdlr. altsaa 12 Rbd.

2½ qvindelige Arbeidere til at
græsse ud á 1 Rbdlr. daglig 2 Rbd. 3 Mk.

Til at vende Høet om Formiddag-
en ville vi kun antage 4
Fruentimmer, da de kunne
bruges ved andet Arbeide til
Kl. henimod 10, er . . . 2 Rbd.

Er Afgrøden stærk behøves vel
omtrent 8 Karle og 4 Fruen-
timmer til at rise og stække
det om Eftermiddagen . . . 10 Rbd.

Cum for den sædvanl. Høstemaade 26 Rbd. 3 Mk.

B) Ved den her foreslagne:

6 Karle til at slaae Høet . . . 12 Rbd.

4 Gruentimmer til at vende det . . . 2 Rbd.

Til at rive det og sætte det i smaa
løse Stakke behøves neppe 1
dygtig Karl og 3 raske Gruen-
timer en Eftermiddag . . . 2 Rbd. 3 Mk.

Cum for den foreslagne Methode 16 Rbd. 3 Mk.

Lad os nu sætte at de smaa Stakke
skulle spredes og samles til
større, saa ville omtrent, dog
ikke fuldkomment, behøves de
ovenfor antagne 8 Karle og 4
Gruentimmer, beregnede til
en halv Dags Arbejde, er 10 Rbd.

Og da balancerer Beføstningen 26 Rbd. 3 Mk.

I sidstnævnte Tilfælde behøver Indagningen
ikke at være langsummere; thi man kan godt sætte
et Læs i hver Stak; — i foregaaende Tilfælde
derimod, maae Vognene kjøre frem fra den ene
til den anden Stak, hvilken ubetydelige Sinkelse
mere end godtgjøres ved Overskuddet af 10 Rbdlr.

Jeg troer gjerne, at jeg har beregnet for lidt
i Høstomkostninger, især om Afgrøden er stærk;
men jeg har med Forsæt regnet lavt, for ei at
synes overdreven i Henseende til at anslaae For-
delen ved den foreslagne Methode. — Og dog er
den største Gevinst upaatviseelig det Fortrin saa-
dant Høe har, fremfor det der er høstet paa den

fædvanlige Maade. — En tredstidstysaarig Bonde, Gaardmand Jens Madsen, her i Lyngbye, saae i Forgaars det Høe, jeg paa den foreslagne Maade havde høstet, og forsikrede: at dersom han levede til næste Sommer, skulde han følge Exemplet, og det endskjøndt han 3 Uger tidligere paa Marken havde gjort mig Indveendinger i Anledning af den formeentlige større Uleilighed, som denne Methode kunde medføre. — Saa i sinensaldende er dette Høes Fortrinlighed — Maatte jeg ved Bekjendtgjørelsen af Forestaaende have gaaet Nogle, som behøvede den meddeelte Underviisning, skulde det inderliggen glæde mig. — At der gives mangfoldige erfarne Landmænd, som ikke trænge til mine Raad, det veed jeg; men jeg veed tillige, at de med Fornøielse ville see, at der skrives for dem, som ei ere komne saa vidt.

Jeg behøver altsaa ingen videre Undskyldning; men maae meget mere gjentage det i disse Tidender flere Gange fremsatte Ønske: at endnu flere Landmænd ville meddele os deres Betænkninger, Forsøg og Erfaringer. Hvad Nogle vide — det vide ikke Alle, og hvad der synes ubetydeligt for Enkelte, er ofte meget vigtigt for Mange.

Lyngbye d. 9 August 1816.

B. F. Rønne.

E. St. Høet, som nu bruges, er gandske fortrinligt.

Lyngbye d. 3 Decbr. 1816.

Forfatteren.

Nogle Erindringer angaaende Forpagtningers Til- og Fra-Trædelsestid.

Det er, saavidt jeg veed, gandske almindeligen antaget, at Forpagtninger af Aulsgaarde udløbe til 1ste Maj, og at de nye Forpagtere, eller Eierne selv, altsaa til samme Tid igjen betræde den Fra-trædendes Plads. — Det er ikke heller vanskeligt at indsee, hvorfor denne Aarstid er valgt: Forpagteren maatte have Tid, til at udtærsk det sidste Aars Afgrøde og at forvandle samme til Penge, hvortil man antog, at han nødvendigen behøvede alle de Maaneder, som forløbe fra Høsten til 1ste Maj — og man vilde ikke tilstaae ham, at sælge det sidste Aars Høst paa Ageren, paa det at Straaet og Høet ei skulde gaae bort fra Gaarden og Gjødningen saaledes tabes. Tilforladelig — jeg tør ikke nægte, at disse Betragtninger, med Hensyn paa Agerdyrkningen, ere vigtige; men ligesaa lidet kan det nægtes, at hiin Aarstids Bestemmelse medfører Uleiligheder, som ere langt fra at være ubetydelige: —

Det er ved Forpagtnings-Contracterne i Almindelighed bestemt, at den Fratrædende i Efteraaret skal have saaet visse Tønder Vintersæd, som ogsaa at han i Foraaret skal have lagt visse Tønder Havre, saaet en bestemt Quantitet af Kloverfrøe og pløiet til et angivet Maal af Bpg o. s. v. —

Sætte vi nu, at Forpagteren, som undertiden har været Tilfældet, tænker mindre vel, saa er det mueligt, hvad der og ofte har været virkeligt, at han pløier, saaer og harber slet, ja! at han ikke engang, ifald Udsæden ei er bestemt efter Areal, saaer saameget som han burde, hvoraf endog betydelige Uenigheder og Processer have reist sig.

Dog — vi ville ikke engang tænke paa Hine sambittighedsløse — vi ville haabe, at de ere Faa; men hvor ofte indtræffer ikke det Tilfælde, at den Fratrædende er en fattig Mand, som ei har Kraft til at dyrke vel, eller en maadelig Agerdyrker, som ikke engang forstaaer at behandle Jorden tilbørligt? — Hvor ofte gjør ikke en langvarig Vinter og et sildigt kommende Foraar det umueligt, at aflevere Markerne vel behandlede i den, ved Contracten, bestemte Tilstand? — Men hvormegat taber da ikke den Tilstrædende i alle disse Tilfælde? og — hvad taber ikke Agerdyrkingen tilligemed ham? — Næsten et Aars Afgrøde, som enten bliver slet, eller dog maadelig, fordi den er slet, eller maadeligt behandlet — det er tilforladelig intet ubetydeligt Tab. —

Hertil kommer endnu, at den Tilstrædende kunde ønske en gandske anden og bedre Nolsdrift indført, og man seer sig det første Aar aldeles standset i dette Foretagendes Udførelse — en Standsnings, der er ligesaa ubehagelig, som den er ufordeelig for ham. — At Besætningen,

ifald den følger Forpagtningen, og lettere forrindges om Vinteren, end om Sommeren, det veed Enhver — og altsaa er her igjen, under hine Forudsætninger, et stort, og i flere Aar uerstateligt, Tab at befrygte. —

Uden da at anføre mere til Beviis for min Mening, tør jeg vel yttre: at det var saare vanskeligt, om en anden Tid og Fra Trædelses Tid for Forpagtninger kunde bestemmes. —

Som vanskeligt; men ikke som umueligt, anseer jeg saadant. — Vanskeligt er det, ikke allene, fordi den Fratrædende bør have Leilighed, til at forvandle sin sidste Høst til Penge, og Gjødningen dog bør forblive ved Gaarden; men endnu mere, fordi hiin Tidsbestemmelse nu allerede finder Sted, hvilket drager til Følge, at den Fratrædende let kunde vorde forlægen i det Mellemrum, som blev imellem gammel og nye Tidsbestemmelse, samt at der maatte træffes Forening med de forhaandenbærende Forpagtere om adskillige Posters Forandring. —

Dog — umueligt troer jeg det ikke at overvinde disse Vanskeligheder: —

Antog man d. 15de Martii, istedet for d. 1ste May, som den Tid, paa hvilken Forpagtningen skulde til, og fra trædes, vilde det vel ikke være umueligt, især hvor man har Tærste, Maskiner, at have al Sæden udtorstet og solgt — og var der end en Rest tilbage, sands man vel paa

manne Gaarde Leilighed til at lade den Fratrædende Forpagter blive boende til 1ste May. Af Loe, Lade og Stald var det ei vanskeligt, at lade ham have Brug indtil Forpagningstiden var udløben. — Der blev altsaa kun tilovers at handle med ham, om hans Forpligtelse til at pløje og saae i Foraaret, og at skaffe den Tiltrædende Bolig samt Brug af den til Drioten fornødne Besætning. — Mangen Gang vilde vel dog den gamle Forpagter selv vide, at flytte bort og skaffe sig Leilighed, naar han saaledes paa taalelige Vilkaar kunde befries fra Foraarsarbeidet.

Ved denne Tidsbestemmelses Forandring var allerede en Deel vundet, da den Tiltrædende dog i Foraaret selv kunde behandle Markerne, som han vilde og som ham bedst syntes. — Imidlertid maatte han dog endnu overlade til den Fratrædende, at dyrke Vintersæden og at tage varre paa Besætningen fra Høsten til 15 Martii; det var derfor meget ønskeligere, dersom Omkøifningen kunde finde Sted ved Høstens Ende, som vel de fleste Steder kan antages at indtræffe med Augusti Maanedes Udgang — Men — hvorledes skulde sligt lade sig gjøre? Jeg vil fremsætte forskjellige Forslag, som kunde gjøre det mueligt:

Enten maatte den Fratrædende og Tiltrædende forenes om en vis Sum, hvilken den Sidste skulde betale den Første, for at beholde Høsten. Kunde den Tiltrædende ikke strax udrede Kjøbesummen, maatte han naturligviis stille Sikkerhed for Sammes rigtige Erlæggelse.

Eller og maatte det tillades den Fratrædende at stille sin Høst til Auction; dog at den Tiltrædende forbeholdtes Forkjøbs-Ret, hvilket Alternativ dog ikkun var anvendeligt, naar Eieren selv tiltraadte Gaardens Driot.

Eller man maatte lade ham sælge Sæden ved offentlig Auction, paa Vilkaar at Kjøberne, efter Overdragelse over Træverne, tilbageleverede Halmen. Høet maatte lettelig kunde faaes paa billige Vilkaar, da Forpagteren alligevel var pligtig, til at lade det blive ved Gaarden. Eller, dersom ingen Overeenskomst kunde finde Sted om noget Sligt, da maatte man kun forenes med den Fratrædende om at faae den nødvendige Besætning til Brug, og en billig Godtgjørelse for den Driot, man i hans Sted paatog sig, hvorimod han maatte beholde Boligen og alt hvad der var ham nødvendigt til Sædens Udtærkning og Salg. Den øvrige Besætning skulde derimod strax overtages af den Tiltrædende, hvem Eieren maatte see til at skaffe Bolig paa Gaarden. At ingen af de foreslagne Overeenskomster vilde finde Sted, uden Velvilje og Billighed besjelede Parterne, det er vist nok; endog til at gøre nogle Opoffelser maatte især Gaardens Eier være beredt; men een gang overvundne mener jeg og, at hine Vanskeligheder ikke oftere vilde inddræffe; thi den Tiltrædende maatte naturligtvis forpligtes til at træde paa samme Aarstid, som han havde tiltraadt, og, da han selv dyrkede til sit første Aarste Vinds 2det Hæfte.

Pøst, saa havde han og Intet at byrke ved sin Gratrædelse.

Betydelig vilde Fordelen af denne Forandring være, thi saaledes som Mange ere, arbeide de ibrigere for egen, end for andres Fordeel — og om dette ikke var; saa blev det dog en betydelig Gevinst for den Tiltrædende, at han strax, det første Aar, kunde begynde de Forbedringer, han attraaede indførte, en Gevinst der og maatte afkaste gode Renter for Gaardens Eier, om Denne ikke selv var den Tiltrædende. —

Man frygte kun ikke, at det vilde forårsage nye Vanskelighed, at finde en Forpagter, som kunde og vilde tiltræde ved Høstens Ende, naar den nu Antagnes Tid var udrunden! Nei! — naar først nogle saa Gaardeiere ved deres Exemppler havde bevist, hvad der var vundet ved Forandringen, vilde sikkerligen mange træde i deres Fodspor, og det skulde i Eftertiden blive sjældent, at finde en Forpagter, hvis Forpagtningstid ikke udrandt med Høsten. — Overalt antager jeg ikke heller, at en Eier bør opleve mange Omkøbstninger. — Efterat man har lært, hvad der er det eneste rigtige, at bestemme Forpagtningsafgiifterne i Naturalier, og efterat man har indseet, at en dærlig Agerdyrker, især naar han bruger Bøvels dibt, ideligen maae forøge Gaardens Produktion, og altsaa kan stige høiere og høiere, jo længere han bliver i Forpagtningen; saa vil man vist ikke, som forhen er seet, slutte Contracter om 6, 8 á

10 Aar, og ei binde Forpagtningstiden til en vis Persons Levetid; men slutte Overeenskomster om længere Terminer, som gjælde for Forpagteren og Dennes Arvinger, eller hvem Anden, han eller de ville overlade den, kun at tilbørlig Sikkerhed stilles, og at Afgiften stiger i et rigtigt Forhold — og altsaa ville formodentlig mange Aar henrinde, forinden man søger en nye Forpagter. —

Lynghøye d. 17 Februar 1816.

B. F. R o n n e.

Gaaer det an at lade sine Kalve patte deres Mødre? Er dette fordeelagtigt og tilraadeligt?

Det er allerede 14 å 15 Aar siden jeg hos den Kongl. Stutmester, Hr. Justitsraad Nielsen, paa Frederiksborg saa, at han lod sine Kalve patte og af ham hørte denne Brug anpriset. Han forsikrede mig, at Koen baade medens den pattedes og derefter, naar Kalven var fravænned, meget gjerne lod sig malke, ja! endog, om den, som ung Qvie ellers var uvillig dertil, just ved dette Middel almindeligen kunne tilbænnes, at staa medens den malkedes; — ogsaa gav han mig den Underretning, at Koen, ved at pattes, blev des bedre Malke-Koe, hvilket og letteligen lader sig slutte, da den saaledes oftere, og paa en naturligere Maade, stilles ved sin Mælk. — Ligeledes forsikrede han mig, at en Kalv, som fik Lov til at patte, saare sjeldent døde, og hastigere naaede et slagtefærdigt Huld, samt at den mælkerige Koe baade kunde og sikkert vilde, især i Forstningen, give et Overskud af Mælk, hvorfor den og tillige burde malkes. —

Ikke desto mindre varede det længe, inden jeg kunde overtale min Familie, til at samtykke et, i den Egn, paa den Tid, saa nyt og næsten

uhørt Forsøg. Men frygtede alt det Modsatte af hvad Hr. Justitsraad Nielsen havde sagt mig, og holdte sig overbevist om, at Frygten var meget vel grundet; man beraabte sig paa Andres Erfaringer, som, imod deres Villie, havde haft det Uheld, at deres Kær paa langtfraliggende Græsgange havde kælvet og saaledes vare blevne pattede i flere Dage &c.; man tiggede og bad mig, at lade Forsøget fare, man tilføiede, at man nu ei kunde undvære saa megen sød Mælk — fortalt: enten det var Svaghed hos den unge Landmand eller ikke, jeg lod mig overtale, og Forsøget gik i Langdrag. Først efterat jeg var kommen til Lyngby og igjen havde begyndt for Alvor at tage fat paa Agerbruget, for 7 à 8 Aar siden, besluttede jeg dog engang selv at gjøre Forsøget. Min gode Kone erklærede engang, da der ei var Trang paa Mælk, at hun nu bedst kunde undvære denne — og Ordren blev da given til Folkene: "at de skulde sætte Kalven til Koen, for at lade den patte." Alle de samme Indvendinger, som jeg havde hørt i Ejereby ved Frederiksborg, gjentoges her; men jeg lod mig ikke forstyrre i min Beslutning. "Det skal, svarede jeg, blive derved! Sæt Kalven til Koen!" — Lidt efter kom Bud ind: "at det gik umueligt an; Koen var bleven som rasende, den brølede, stampede og vilde rive Kalven ihjel!" — "Lad den det!" sagde jeg, "det faaer nu gaae denne Gang, som det vil!" Nu blev da Ungen hos sin Moder, og det faldt ikke Denne ind, at

gjøre Hiin ringeste Skade; — jeg mærkede og ikke een eneste af alle de Uleiligheder, man havde spaaet mig, — men fik i 3 Uger en Kalb, der i Sedme overgik dem, som ellers i 4 á 5 Uger havde druffet sød Mælk af Spanden.

Forsøget er siden den Tid Enesc Gange her paa Gaarden gjentaget, og kun 2de Gange, saavidt jeg mindest, er det Tilfælde indtruffet, at en Koe, og det just een og samme Koe, ikke vilde lade sin Kalb patte, men slog den med Bagsæderne fra sig, hvorfor vi maatte borttage den fra Moderen. For Resten er Forsøget altid gaaet af til fuldkommen Fornielse og er blevet efterlignet af Mangfoldige her i Egnen; saa det slet ikke er nogen Sjeldenhed her, at see Kalven dandse paa Marken omkring dens Moder. (Beviis nok: at Sagen ei er at forfaste)

Med den bestemteste Visshed kan jeg nu, overtydet ved egen Erfaring, forsikre, at Koen villigen lader sig malke, baade medens Kalven er hos den, og efterat den er afvænnet; at sjældent eller næsten aldrig nogen Kalb, som saaledes opfores, overgiver sig, som det kaldest, eller døer. (Begribeligt nok; thi den faaer sin egen Moders Mælk, og forfluger sig ikke paa en unaturlig Maade, som saa lettelig skeer, naar den, efterat have staaet en halv Dag, drikker af den fulde Spand.) Dertil kan jeg og forsikre: at Kalven altid bliver i lige lang Tid og under for Resten lige Omstændigheder sedere paa denne, end paa den

sædvanlige Maade; saa at jeg, især i de sidste Mæringer, da Kjødet var saa dyrt, aldrig bedre har kunnet realisere min Mælk. — For at oplyse dette og tillige vejlede dem, der endnu ikke have gjort Forsøget, til at bedømme, hvorvidt dette vilde være tilraadeligt for dem selv, skal jeg lide udførligere meddele min Erfaring herom og tilføie en sammenlignende Beregning:

Naar Kalben, tillagt paa en almindelig god Tyndst Koe, efter en nogenlunde god Tyr, ikke har været usædvanlig liden født, har jeg, overhovedet, havt 1 Lpd. godt fedt Kalvekød for hver Uge, den har levet. Hviere end 4 Uger mindes jeg ikke, at have ladet nogen pattende Kalb leve, og almindeligt har jeg ladet den slagte, naar den var 3 eller $3\frac{1}{2}$ Uger gammel. — Ved et rundt Tal kan antages, at slig en Kalb i Fødsningen har fortæret daglig 6 á 7 Potter Mælk — siden 8 á 9 — og tilfjældt 10 á 11. Lader os antage at 10 Potter daglig var Middeltallet; saa gjør dette ugentligen, eller for 1 Lpd. godt fedt Kalvekød 70 Potter Mælk.

Der var den Tid for ikke længe siden, da 1 Lpd. sligt Kød betaltes med 16 Rigsbankdaler og paa samme Tid gaves for en Potte Mælk 12 p . En fire Ugers Kalb vilde altsaa have været af Værdie 64 Rbdlr.; for en nyfødt Kalb gaves den Tid omtrent 4 Rbdlr. — og altsaa havde jeg i Kalvekød for de 280 Potter 60 Rbdlr., Skind og Indmad ikke beregnet. Havde jeg derimod solgt Melken à 12 p . Potten, var Indtaget

sen bleven 35 Rbdlr. og altsaa: ved at lade Kalven patte vundet 25 Rbdlr.

Dog Priserne have siden den Tid saaledes forandret sig, at der her i Egnen bliver Intet tilovers, da 1 Lpd. saadant Kalveskjød vel ikke koster over 9 á 10 Rbdlr.*), og en Pot Mælk derimod her i Lyngbye 14 §.; — derimod, hvor Melken ikke kan sælges, som den kommer fra Koen, men først skal forvandles til Smør, Ost e. d. l., der vil, naar alle Omkostninger ved Forvandlingen fradrages, neppe udfomme høiere end 6 §. for Potten — og altsaa er Værdien af de 280 Potter, som Kalven fortærede, kun 17 Rbdlr. 3 Mk. — Lad mig derimod antage 9 Rbdlr. for Lpd. af Kjødet, og for den upefsødie Kalv fradrage 3 Rbdlr., saa har jeg endnu realiseret de 280 Potter Mælk til 33 Rbdlr. — ja! lad mig sælge Kalven til Slagteren for 24 Rbdlr.; saa har jeg dog endnu vundet 3 Rbdlr. 3 Mk. — Overalt kan Enhver efter de opgivne Data lettelig beregne, hvilket der bedst svarer Regning. — Jeg kun har jeg anmærke, at Kalve, som fødes mager og smaa, fordi deres Mødre ere slet forede eller af en mindre Race, ikke ville komme til at holde den angivne Vægt; men saa kan Melken af en sliig Koe vist ikke heller beregnes til 10 Potter dagligen. —

Jeg har Intet erindret angaaende de øvrige Fordele ved denne Opdræt, hvilke Hr. Justitsraad Nielsen lærte mig at kjende, ikke fordi jeg i

*) Senere ere Kjøbpriserne endnu mere faldne.

ringeste Maade har haft Anledning til at drage dem i Tvivl; men fordi jeg ikke har haft Leilighed til, i disse Henseender, selv at anstille Forsøg, som ledede mig til paalidelig Erfaring.

At det Ovenanførte vil det være klart, at jeg anseer det for oeconomisk fordeelagtigt, og fra alle de mig bekjendte Synspunkter tilraadeligt, at opdrætte sine Kalve til Slagtning ved at lade dem patte deres Mødre; men derimod tør jeg endnu ikke tilraade Enhver saaledes at opdrætte sine Tillægskalve. — At sligt kan være rigtigt, vel endog fortrinlig tilraadeligt, naar Hensigten er, som paa Frederiksberg nye Ladegaard, at berige Egnen og Landet med en udmærket Kjød og god Dvægstamme, det agter jeg paa ingen Maade at bestride; men da hør man og saaledes som der seer, lade Kalvene blive hos Mødrene, indtil Disse efter Naturens Orden selv kaste, eller forlade dem; men dertil hører et stort Forskud, altsaa en betydelig Formue, som ikkuns saa Private eie, maaskee endog megen Opofrelse af egen Fordeel for det almindelige Bedste, hvilken ikke Alle kunne gjøre. — Tabet af et heelt Aars — ja! maaskee endog længere Tids Melk, da den Koe, som har sin Kalv hos sig, neppe bliver saa hastig lysten, som den Koe, der malkes, er et Tab, som ikkuns Faa kunne udsætte sig for. Jeg taler ikke om et enkelt Forsøg; men om at forsøge det med alle eller de fleste Tillægskalve. — Tænker man derimod ikkuns at lade Disse patte 10 á 12 Uger

eller noget længere, og troer derved allerede at forskaffe sig et udmærket godt Tillæg, da mener jeg, efter de Prøver, jeg hos Andre har seet, at man tager feil; thi Kalven, som eengang er vant til at patte og til den Glæde, at være hos sin Moder, taber i de første 3 á 4 Uger, efterat den er fravænned, inden den ret lærer at æde og forvinder sin Sorg, saameget, at det neppe forvinder i et halvt Aar, — og den bliver da slet ikke bedre, end den, der strax toges fra Moderen og drak sin Moders Mælk af Spanden. — Altsaa til Slagtning, men ej til Opdrætning, tør jeg anprise Enhver at lade sine Kalve patte. —

Sagen medfører i øvrigt ingen Vanskelighed: Har man Leilighed i Køstalden dertil, er det vist allerbedst, saalænge Køerne staae inde, at have Kalvene i smaa Afstuffer, som til visse Tider om Dagen aabnes, da enhver Kalb strax søger sin Moder, patter og igjen indelukkes, hvorved al Fare forebygges og Køen ligger reentligere; men er dette ikke mueligt, fordi der mangler Plads, saa gaaer det og meget vel an, at binde enhver Kalb saa nær ved dens Moder, at den kan patte naar den vil; kun kunde det da let skee, at Kalven, naar der ingen Opsigt er, mueligt kom til Skade, og vist er det, at den foraarsager sin Moder et ureent Leie; — ikke heller raader man da saavel, for at holde den Mælk tilbage for Kalven, som man undertiden nødvendigen maatte have. — Er Køen paa Marken, kan jeg ikke vel

tilraade andet, end at lade Kalben gaae løs ved sin Moders Side; — er Koen selv løs, kan det ei være anderledes, og er den tåret, saa vil dog Kalben, om den tåres, som den bør, saa langt fra Moderen, at den ei kan hildes i Dennes Tår, ideligen anstrænge sig for at naae hen til Koen og derved lide en Deel. —

Lynghye d. 6 Februar 1816.

B. F. Rønne.

Om Dyrkningsomkostningerne ved den store Kaalrabi (Rota бага) og dens Produkt.

Gjødningens Formerelse er en af de vigtigste Gjenstande for den praktiske Landoeconomie. Et hvert Læs Gjødning, som Landmanden bringer paa Jorden, er en udsat Capital, hvis Renter aldrig udeblive; men overeensstemmende med hans større eller mindre Speculationsevne ved Anvendelsen deraf vist nok blive højere eller lavere. Altsaa er Middelet til at formere Gjødningen — forudsat, at dennes Tilveiebringelse blot ikke koster meer end den er værd — ogsaa Middelet til at forøge Landmandens Capital; og vel at mærke, en Capital, som hverken Jld eller Vand, hverken Tyvehaand eller Fiendevold kan berøbe ham. Jeg haaber derfor at fortjene de Landmænds Tak, der, endnu ikke bekendte nok med Kaalrabiablen, kunne ønske at forsøge den, ved her at bekendtgjøre den Dyrkningsmaade, jeg nu, efter at have forsøgt forskjellige, bruger, og som jeg rimeligviis, da den opfylder alle mine Fordringer, stedse vil fortsætte. Saaledes som jeg nu gaaer frem, har jeg — efter mit Skjønnende — det mindst muelige Arbejde, uden at have mindre Afgrøder

end forhett, da jeg dyrkede Kaalrabi paa andre Maader.

Min Begyndelse var at plante Kaalrabi paa Hoppinger, som ved Hoppelploven vare oppløiede, saaledes som nogle dyrke Turnips; men herved kunde Skuffelploven ikke bruges til Rensning, Hoppelploven gjorde Arbeidet ufuldkomment og tildækkede desuden Roerne. Haandhafften maatte altsaa udrette det meste Arbeide og dette blev, som overalt Haandarbeidet, langsomt og dyrt.

Jeg forkastede altsaa denne Maade, og plantede nu, paa den flade, i Forveien gjødede, pløiede og harvede Ager, Roerne omtrent en halv Alen fra hverandre. Herved vandt jeg, at naar Ufrødet kom frem, kunde jeg med Skuffelploven tage det bort tæt op til Raderne, og kun det, der stod i disse selv, maatte med Haandhafften bortskaffes. Denne Maade var bedre og jeg fortsatte den i et Deel Aar; men Plantnings- Arbeidet syntes mig dog for vidtløftigt.

Nu besluttede jeg at saae Kaalrabierne paa den Ager, hvorpaa de skulle staae, og denne Saa-ning var naturligviis meget arbejdsparende mod Plantningen. Jeg fortsatte denne et Par Aar, men indsaae da, at hvad jeg vandt paa den ene, tabte jeg igjen paa den anden Side. Thi skal Kaalrabien blive stor, saa maae den paa Ageren saaes i Majmaaned, — naar Planterne skulle flyttes,

Da maae Krøet saaes paa Hæbede i April — hvorimod den udplantet, kommer fire til fem Uger senere fra Hæbedet paa Marken, og behøver altsaa ligesaamange Uger kortere, at holdes fri for Ukrud. Da Kaalrabien end ydermere kun groer langsomt i Begyndelsen, og altsaa ikke kan renses med Hesteredskaber, men Ukrudet derimod saare stærkt paa denne Aarstid, saa er det indlysende, at det forøgede Rensningsarbejde langt overgaaer det Arbejde, der er forbundet med den sparede Plantning.

Jeg vendte altsaa atter tilbage til denne, kun med den Forandring, at Planterne nu sættes en Alen fra hverandre og saaledes, at de staae i Rækker paa langs og tværs. Herved opnaaer jeg, først den Fordeel, at der paa en Tønde Land kun plantes 14000 Stykker, eller det Halve mod før, og at Plantningsarbejdet folgelig kun fordrer den halve Tid; dernæst at jeg kan næsten gandske holde Ageren reen med Hesteredskaber, og at endelig Optagningen ligeledes fordrer betydeligen mindre Arbejde, end om det dobbelte Antal Planter stode paa Marken.

Spørgsmaalet bliver altsaa kun, om jeg ved dette mindre Antal Planter endda kan have et lige saa stor Produkt af Ageren, som om de stode tættere? Dette troer jeg, thi de færre Planter give nu hver især betydeligen større Rodder, og hvad jeg med Visshed veed, er, at en saaledes beplantet Mark giver et tilfredsstillende Udbytte. Jeg havde nemlig sidste Sommer 232

Edr. Raastrabi å 200 Pund paa Tønde Land, uagtet Udbedringen forsamtes, hvorved nogle Hundrede □ Allen bleve ubenyttede. Antager jeg at 13000 Planter virkelig kom i Væxt og trivedes, saa veiede Køerne efter et Middeltal omtrent $3\frac{1}{2}$ Pund Stykket; men ved stærkere Gjødsning end den her anvendte — omtrent 40 Læs frisk Gjødsning paa Ed. Land — og paa bedre Jorder end mine, kunde Køerne sikkerligen have været et eller to Pund sværere. Mangfoldige der veiede 8, 10 å 12 Pund vidnede end meer herom.

Her har jeg dog kun talet om Roddernes Vægt, men Toppen, den fortræffelige Top, har jeg endnu ikke bragt i Regning. Efter mine Forsøg har jeg fundet, at Toppens Vægt er en Fjerdedeel af det Heles. Naar jeg altsaa paa en Ed. Land høstede 232 Edr. å 200 Pund = 46400 Pund, saa har Toppens Vægt været 15466 Pd., tilsammen 61866 Pund. Antage vi nu, overensstemmende med Schaer, at 350 Pund Raalstrabi er, som Foring, af lige Værd som 100 Pund Høe, saa var min Høst i Aar liig 17666 Pund Høe, eller omtrent 21 Læs Høe å 50 Lispund paa en Tønde Land. Et Udbytte der sikkert vil forekomme Enhver tilfredsstillende.

Jeg antager altsaa, at Plantningen i Rad paa langs og tværs er den, man med størst, eller i det ringeste med tilstræffelig Fordeel kan anvende, og som bliver meer og meer nødvendig, jo meer man i det Store vil aale Køer; thi unægtelig ea

den meest arbeidsparende af de her anførte Maas-
der. Ved en Beregning over Arbeidet paa en
Kaalrabiager af en given Størrelse, kunne vi endnu
nærmere erfare, hvor store Udgioterne egentligen
ere.

Fem Personer kunne plante Kaalrabi paa en
Tonde Land i een Dag, da Enhver saaer henved
3000 Planter at sætte. For imidlertid at regne saa-
ledes, at Beregningen endog ved mindre øvede Arbe-
dere kan befindes rigtig, vil jeg antage syv Personer
til at plante en Tonde Land, hvorved enhver saaer
2000 Planter at sætte, men i dette Tilfælde kunne
de gjerne være Fruentimmer, ja endog halvvoxne
Børn. Kun en Karl maae være nærværende, for
at flytte og sætte Snoren ved den ene Ende, i
hvilket Tilfælde et Fruentimmer kan flytte den ved
den anden Ende. Foruden disse Plantere behøves
en Karl og et Par Heste til at kjøre Vand, og en
Karl til at vande.

Regner jeg nu Heste og Vogn med Karl til
4 Rbdlr. daglig, og alle de øvrige Arbeidere, den
ene med den anden til 1 Rbdlr. daglig, saa koster
Plantningen, foruden Planterne, som man maae
optrække i Haven, 12 Rbdlr. Planter man i
Regn, saa bortfalder Vandingen, og Arbeidet koster
da 5 Rbdlr. mindre, eller kun 7 Rbdlr. Skuffin-
gen paa langs og tværs, 10 eller tre Gange, vil
jeg antage liig en Dags Arbeide med en Karl og
et Par Heste, endstjandot dette Arbeide forrettes i

kortere Tid; og for en Dreng til at lede Hesten; regner jeg atter 1 Rbdlr., tilsammen 5 Rbdlr.

Skuffelploven borttager, som bekjendt, Ufrus det tæt op til Planterne, og naar Skuffingen skeer paa langs og tvers, saa bliver kun lidet tilovers at borthakke. Sidste Sommer, der som hver Landmand veed, var usædvanlig gunstig for Ufrudet, som i den Grad trivedes, at f. Ex. Chrysanthemum segetum endnu i Høsten kom frem og blomstrede, betalte jeg en Kone 8 Rbdlr., for fuldkomment at rense en Tønde Land, og da Chrysanthemum endda atter kom frem, lod jeg alle Planter deraf udrydde og bortbære af Ugeren, efterat Sædhøsten var forbi, og dette Arbeide kostede mig atter 8 Rbdlr., hvilke jeg her ogsaa bringer i Beregning, endstjøndt jeg aldrig før har fundet denne gjentagne Rensning nødvendig, og kunde altsaa med Rette ansee den som aldeles tilfældig.

Optagningen skeer ved Hjælp af Thæers Kartoffelhakke, hvormed et Menneske kan uden Anstrængelse paa tre Dage udhakke Roerne, og et Andet fæste dem i Bunker, efterat Røgteren nemlig har affaaet Toppene tæt ved Roden og hjemført dem til Qvæget. Optagningen kan altsaa anslaaes til omtrent 6 Rbdlr. Afspudsning, Vaskning og, Gud veed alt hvad man har drømt, kjenner jeg ikke.

Endnu staaer Hjemtførselen tilbage, der naturligtviis ikke kan nøiagtigen bestemmes, da Arbeidet retter sig efter Afstanden, hvori Rødsten vinder 2det Heste.

frugterne skulle transporteres. Jeg lægger 5 til 6 Tønder paa et Par Heste og har altsaa i Aar høvt 40 til 50 Læs at transportere.

En Tønde Land med Kaalrabi har altsaa i Aar kostet mig 33 Rbdlr. foruden Hjemkjørsels- Arbeidet. Ikke heller har jeg talet om Pløining, Harvning og Gjødningkjørsel, fordi jeg her egentlig kun har rettet mit Niemeed paa det, som Kaalrabiavl paa Brakmarken koster meer end Brakningen selv.

Frembringelsen af et Gøder, der paa en Tønde Land kan sættes liig 21 Læs Høe, kostede mig altsaa 33 Rbdlr., og Hjemkjørselen, der i Aar var liig 12 Rbdlr. Hertil ville endnu Mange sige den formeentligen større eller mindre Svækkelse, som Kaalrabierne have tilføiet Jordemonnet, men de bør i dette Tilfælde heller ikke lade den Gjødning, som ved disses Opforing fremkommer, uden for Regningen, og Theorie og Praxis vil da bekræfte, at Jordens Frugtbarhed netop tiltager ved Roeavlen. Hvad Dvægbesætningen yder eller tiltager i indvortes Værd, vil sikkerligen være Gevinst, som Roeageren har afkastet.

Men er Kartoffelavlen dog ikke fordeelsagtigere, hører jeg spørge? og bør den Landmand, der vil avle Brakfrugter, dog ikke egentligen forlade sig paa denne Rodfrugt, der aldrig mislykkes? Kaalrabierne ødelægges dog engang imellem

af Jordlopperne, og naar de da vare Agerbrugs Hovedstøtte, saa skulde dette lide seer meget i det uheldige Aar, at det maaskee ikke i lang Tid kunde forvinde det?

Kartoflerne ere og blive, efter min Overbeviisning, den nyttigste af vore Brakfrugter, paa hvilken vi fornemmeligen maae forlade os. Men jeg troer tillige, at den Landmand, der med fuldkommen Held vil aale Brakfrugter, bør ikke indskrænke sig til eet Slags, men dyrke forskjellige Sorter, for at den Enes Plus kan dække den Andens Minus. Saaledes dyrker jeg f. Ex. aarlig Kartofler, Turnips og Kaastrabi. I Aaret 1815 var Kartoffelafgrøden hos mig overmaade stor. Turnips vare gode og Kaastrabierne maadelige, da en stor Deel gik i Frøe. I Aar, 1816, have Kartoflerne været maadelige, Turnips flette, men Kaastrabierne overmaade gode. Paa denne Maade har jeg, saavel i Fjor som i Aar, haft Foder nok til min, i Forhold til mine Jorders Udstrækning, betydelige Besætning.

Men ere end Kartoflerne, for Danmarks Landmænd, den vigtigste Brakfrugt; den der egentligen bør og kan dyrkes i det Store, hvor man endnu neppe kan tænke paa Turnips eller Kaastrabi, saa kan der dog gives flere Grunde, til ogsaa at dyrke andre Brakfrugter. Een af de vigtigste har jeg allerede nævnet; en anden er Arbeiders meer ligelige Fordeling til Aarets forskjellige Tider, og Mueligheden af endnu at kunne

bringe den ene Glagß i Jorden, naar det allerede er for sildigt for den anden.

I min Egn begynder allerede Nødvendigheden af at dyrke Roer tilligemed Kartøfler, at være indlysende. Kartøffelavlen tiltager saa stærkt, at man snart maae frygte for, at Hænder til deres Optagning ville fattes. — Hvor stor en Lykke skulde det ikke være, om lignende Frygt i flere Egne fandt Sted; thi langt fra at Brakfrugtavlen derved vilde standses, skulde den blot vise sig i en anden Form. — Der gives Bønder i Lundtofte, som able to á tre Hundrede Tønder Kartøfler, og man har nævnt mig en Mand, der ikke boer langt fra mig, og som i Aar skal have avlet 2000 Edr. Kartøfler. Ogsaa mærkede jeg i dette Efteraar, at ikke saa mange indfandt sig ved Kartøffeloptyagningen, som ellers, uagtet jeg gav 1 Mk. for Tønden, og et Fruentimmer kunde samle fra 6 til 9 Tønder.

Men fattes Hænderne om Efteraaret, saa er dette endnu ikke om Foraaret Tilfældet, og da Kaastrabierne om Foraaret fordre meer Arbeide end Kartøflerne, men om Efteraaret betydeligen mindre, saa vil det i min Egn være hensigtsmæssigt, at lægge færre Kartøfler, men plante flere Kaastrabi.

Disses Vøl kan ogsaa være hensigtsmæssigt, fordi de ere haardsøre og ikke tage Skade af Ratterfrosten. Naar man altsaa allerede maatte befrygte

at Kartøflerne fordærvedes, kan man endnu gandske roelig lade sine Kaalrabier staae, og man har intet videre at sørge for, end at de blot udrives af Jorden, paa hvilken de kunne blive liggende, indtil alt Markarbeide standses ved Frost. Selv dækkede af Snee og haardfrosne har jeg ikke mærket at de toge Skade, naar de indbragtes og optøede i Kjelderer. Jeg har endog i Aar ladet nogle Rader blive staaende paa Marken og blot tilhyslet dem med Hyppeloven. Lykkes dette, saa kunde man lade dem blive i Algeren indtil Foraaret, og da hente dem derfra til Stalden.

Kaalrabiaavl ved Siden af Kartøffelaavl bliver end ydermere hensigtsmæssig, fordi man derved bliver i Stand, til at kunne frembringe en større Mængde Brakfrugter; thi naar det allerede er for sildigt at lægge Kartøfler, da er det endnu rette Tid til at plante Kaalrabi. De Kartøfler, der lægges i Junii Maaned, give ikke nær saa stort et Produkt, som de, der under ellers lige Omstændigheder, lægges i Maj. Men fra Junii Maanedes Begyndelse til dens Midte, er Kaalrabierne bedst Plantningstid, ligesom denne endnu med Held kan fortsættes fra samme Maanedes Midte til dens Slutning. Kartøflernes Optagning begynder hos mig i Almindelighed sidst i September, og vedvarer til sidst i October. Kaalrabierne optages i November, og den ene Aavl kommer ikke i Veien for den anden.

Kartoffeltoppens og Roetoppens Benyttelse til forskjellige Tider, kan ligeledes anføres som Anbefaling for disse forskellige Frugters Dykning. Jeg begynder i Almindelighed at fore med Kartoffeltoppe 14 Dage før Optagningstiden, d. e. midt i September; thi om end Kartofflernes Vext standses, naar Toppen afhugges, saa er dog dens Benyttelse af saa stor Værd, at man gjerne kan ofre noget lidet af Roden derfor. Desuden er det kun de først afhuggede Toppe, der tages 14 Dage tidligere end Optagningen begynder; efter 8 Dages Forløb ere Toppene kun 8 Dage anticiperede, og efter disse 8 Dage er man virkelig ved den Periode, hvor Optagningen standser Kartofflernes videre Vext. Nu har man imidlertid, ved at have opforet en betydelig Deel Top, deels bortkøbt denne af Algeren, uden at dette Arbejde har været byrdefuldt; deels har man af den opforede Top høvt en betydelig Indtægt og faaet megen og god Gjødning. . . Saaledes lod jeg i sidst forløbne Efteraar med Kartoffeltoppe af omtrent fire Tønder Land, i fire Uger fore 24 Kvæghoveder og 70 Sviin, og hine gave mig i disse fire Uger 4000 Potter Mælk, der, solgte i Kjøbenhavn, indbragte mig 666 Rbdlr. Køerne fik daglig et lidet Foder Hø, men dersom jeg ikke havde dette, maatte de nøies med Halm.

Tidligere eller sildigere i October indtræffer Nattefrost, der fordærver Kartoffeltoppene, og da

er det Tid, at begynde med Koetoppens Opforing, ved hvilken Køerne maa overmaade stærkt, ja stærkere end paa Vikker eller Kløver. Altsaa ogsaa med Hensyn paa Mueligheden af, at forlænge Foringen med Grønt, fortjener Koeavlens at forenes med Kartoffelavl.

Jeg har sagt, at man ved at dyrke baade Koer og Kartofler, bliver i Stand til at udvide sin Brakfrugtaavl, og jeg kan endnu tilføie — at udvide sin Foderavl. Kartoflerne forlange Ageren ene for sig. Ingen anden Afgrøde kan samme Sommer avles paa samme Mark med dem. Allerede i Maj lægges de, og kun i September og October forlade de Marken. Ikke saaledes er det Tilfældet med Kaaalrabierne. Vil jeg om Efteraaret saae Rug til tidligt grønt Foder, da kan denne komme til fuld Væxt, og Kaaalrabierne endda tids nok i Jorden, efter at Rugen er afhuggen. Rugen, som man begynder at hugge sidst i Maj, eller først i Juni, maa være af Ageren til denne Maanedes Midte — da plantes Kaaalrabierne og da har man to Afgrøder i eet Aar af samme Ager — to Afgrøder, der begge sigte til Kvægets bedre Foring og Gødningens Forøgelse.

Skjøndt ikke ligefrem henhørende hertil kan jeg dog ikke undlade at anmærke, at Turnipsavlens ogsaa fortjener anbefaling, af næsten enhver af de her anførte Grunde, og især fordi denne Koe kan saaes saa sildigt — endog midt i Julii

— at man inden den saaes allerede kan have høstet en Vikeafgrøde af samme Mark. Ere Vikterne høstede, saa bør Landmanden kun forelægge sig disse Spørgsmaal: Trænger Du meest til Sommerfoder, til Efteraarsfoder eller til Vinterfoder? og overensstemmende med det Svar han giver sig selv, efter Vikterne, enten saae Boghvede til grønt Foder i September, eller Spergel til grønt Foder i October og November, eller Turnips til Vinterfoder.

Kaalrabien bør end videre ogsaa anbefales, fordi den af et ligestort Areal — om end mindre nærende end Kartøflerne — dog yder, ifølge sit større Produkt, mere Næring. Naar Thær f. Ex. antager, at en Tønde Land dyrket med Kartøfler, giver Roring liig 8000 Pd. Høe, saa antager han, at et lige Areal med Kaalrabi giver 11400 Pd., eller næsten en Trediedeel mere. Ved denne Leilighed maae jeg anmærke, at saavel hiin Kartøffelafrøde, som denne Røefgrøde, er et Middeltal, og maa skee forsættligen, et lavt Middeltal, som ved en hensigtsmæssig og kraftfuld Dyrkning stedse vil befindes forliden; men af Thær saaledes antaget, formodentlig for ikke at synes partisk for Brakfrugtdyrkningen. Man har seet, at jeg i Aar har høstet Kaalrabi liig 17666 Pund Høe, eller 6600 Pund meer end Thær antager, og denne Høst er endnu den høieste, jeg haaber at naae.

Raasrabi og Turnipsabi er end videre saare gaaelig ved Siden af Kartoffelabi, fordi disse Planter's forskjellige Plantnings- og Lægnings-Periode gjør det mueligt, at bruge Gjødningen langt hurtigere end ellers var gjorligt; hvor Staldforing nemlig er i Brug. Al den Gjødning, der falder til hen i Maj, kan bruges til Kartøflerne, især naar man lægger den umiddelbar ved hver Kartoffel, og altsaa ikke behøver at forsinke Pløningen ved Gjødningkjørseler. Dernæst kan al Gjødningen, der ables i de næste fire Uger, bruges til Rota båga, og den der falder endnu fire Uger senere, eller til midt i Juli, til Turnips. Sex Uger senere kan man atter udføre Gjødning til den Rug, man vil saae til grønt Foder, og man kan saaledes paastaae, at Gjødningen neppe er falden, inden den allerede virker til Frembringelsen af nyt Gjødningsmaterial.

Jeg troer saaledes at have beviist Vigtigheden og Nødvendigheden af at aale Koer tilligemed Kartøfler, omendstjondt jeg indrømmer, at disse maae endnu vedblive at være Hovedproduktet, og naar Landmændene ofte strækkes ved Tanken om Plantning og Vandring paa Ageren, samt Koernes Rensning, der med deres lille Top langt fra ikke kunne, saaledes som Kartøflerne overvinde Ufrugdet, saa kan man vel ikke ligesom kalde den ugrundet, men Enhver, der med Lyst og Kraft tager fat paa Arbeidet og gaaer frem paa den

Maade, som jeg nu bruger, vil i Gjærningen finde, at dette Skrækbillede som saa mange andre forsvinder, naar man modigen gaaer det imøde. —

Til Slutning bør jeg endnu sige Noget om min Fremgangsmaade. Jorden gjødes, pløies og harves ligesom til Kartesler, d. e. den pløies een Gang om Efteraaret og een Gang om Foraaret. Inden Plantningen lader jeg tromle, deels for at trykke Jorden noget sammen, deels for at opstaaende Klumper eller Rødder ikke skulle være Snoren i Veien. Plantningen skeer efter en med Knuder forsynet Snor. Ved den ene Ende maae være en, enten ved en Snor eller paa anden Maade, betegnet Linie, der falder perpendicular paa Plantesnorens Linie, for at den ene Pæl stedse kan sættes i denne, og saaledes enhver Fornykning efter Snorens Længde undgaaes. Planterne sættes dal ved hver Knude, og da disse komme stedse lige for hverandre, fordi Snoren ikke trækkes til nogen af Enderne, saa staae Planterne i Række paa langs og tværs. Herved maae man dog passe, at man ikke strammer Snoren den ene Gang stærkere end den anden; thi ellers forlænges den og Tværraderne forrykkes letteligen. Man bør ogsaa derfor, ikke gjøre Snoren meget lang, men heller flytte saa meget oftere. I Regnveir indtræffer desuden den Ubehagelighed, at Snoren, naar den bliver vaad, trækker sig sam-

men, men ophører Regnen og Snøren bliver tør, saa rækkes den atter, og i begge Tilfælde er det vanskeligt, at faae Raderne fuldkommen ordentlige. Godt er det derfor, at have en Snor enten af Kaggarn*) eller Svinehaar, der formodentligen ikke forandrer Længde, om den end afvæxlende bliver vaad og tør.

Dersom Leilighed tillader, er det saare gavnligt, at pløie tidlig til Kaalrabi, og naar Ufrudet da skyder frem, at lade Exstirpatoren gaae over Ageren, hvorved man da siden faaer saameget mindre Ufrud at bekjæmpe. Imidlertid følger det af sig selv, at saadant ikke kan finde Sted, om Kaalrabien skal plantes paa en Mark, hvor man først vil høste en Afgrøde Rug til grønt Foder.

Skufflingen bør paa ingen Maade opsættes, men, saasnart Ufrudet har fremvøist det andet Par Blade, foretages. Om der skal skufles to eller tre Gange, beroer paa Aargangen.

Grøet bør saaes i April Maaned paa et eller flere kraftige Havebede, og ikke saa tæt, at Planterne stærkt trykke hverandre; thi det er af største Vigtighed, at have frodige og kraftfulde Planter at udsætte. Tidligere end i April er det ikke raadeligt at saae Grøet, thi jeg troer at have bemærket, at om Planterne saae nogenlunde stærk Frost, efter at de ere opkomne, hvilket let kan finde Sted, naar de saaes i Marts, saa ville de gjerne endnu

*) Kaggarn spindes af Cocusnøddens yderste Skal.

samme Sommer styde i Grøe; hvilket naturligtvis er til stor Skade, da Roden bliver mindre og kraftløsere, ligesom Jordsmonnet, om man lod dem staae, sikkerligen vilde meer udmagres.

Den Kaalrabiart, hvorom jeg her har talet, er den sjætte Sort, som Tydskerne kalde Rota бага, og Engælænderne swedish Turnips. Det første Grøe fik jeg fra Tydskland, fra en Grøehand-
ler, som Thæer anbefalede. Men Aaret derpaa, da jeg atter forskrev Grøe, men fra et andet Sted, fik jeg en ganske anden og meget slet Sort. Denne sidste Røe var hvid, og dannede under Knolden en Mængde lange og tykke Rødder, hvorved den stod saa fast i Jorden, at man kun ved Anstrængelse kunde udribe den. Af første Grøe forplantede jeg Sorten, og da jeg nu havde gjort Erfaringen, hvor lidet man tør forlade sig paa det Grøe man forskriver, avlede jeg aarlig saameget, som jeg behøvede. En Landmand af mit Bekjendtskab, som ved en heroærende Grøehandler fik saakaldet Rota бага Grøe, havde kun alle Slags Kaal, da Planterne bleve store nok til at skjæles.

I det sidste forløbne Aar, henvendte adskillige Landmænd sig til mig, for at faae Grøe, og saavidt min ringe Forraad rakte, uddeelte jeg smaa Portioner deraf til Enhver; men da jeg langtfra ikke kunde tilfredsstille Alle, allerminst dem, der vilde drive Avlen noget i det Store, saa satte jeg

i Aar et temmelig Partie Koer til Frøe, hvoraf
jeg vil sælge alt det, jeg ikke selv behøver. Et
halvt Pund Frøe vil give Planter til en Tønde
Land og mere, og dette vil jeg sælge Enhver, der
skriftlig eller mundelig underretter mig om sit
Ønske, for 5 Rbdlr. N. B.

Strandmøllen, i November 1816.

Joh. Chr. Drewsen

Brev til S. T. Hr. D r e w s e n i Anledning af dennes Spørgsmaal: "om vi dyrke meer end een Slags rød Klover."

I Anledning af Deres Belædelheds Spørgsmaal: "om vi dyrke flere end eet Slags rød Klover; a" tør jeg, min liden Autoritet uagtet, tage mig den Frihed at meddele min bestemte Erfaring.

I Hollands Norreherred dyrkes 2 Arter rød Klover under Navn af den tidlige og den sildige.

Det har aldrig faldet mig ind botanisk at examinere dem; men efter deres forskjellige Udseende og Natur at dømme, maa det være 2 forskjellige Arter.

Mellem Mand og Mand holdes Hævd over, at Arterne ei blandes; men hos Kjøbmanden gaar de blandede i Handelen.

Den tidlige skyder ei mange Sidekud, der hæve sig næsten lodrette i Veiret. Hele Planten er lysegrøn; Blomsten hvid; Roden tapdannet, uden synderlige Sidetrevler.

Denne Art dyrkede jeg meest i Holland; fordi den meget tidligere end den anden kunde benyttes til Tøring eller Staldforing; voksede ogsaa meget hastigt frem igjen.

Tjorten Dage efterat Køerne havde gaaet et saadant Stykke over, kunde vi atter begynde forfra. Naar den staaer, uden at astoirs, er Terminen for første Slæt 14 Dage for Et. Hånddag; anden Slæt kan endda høstes i 60 Tid.

Den fylder ei nær saameget, som den sildige; men da den betids kan høstes 2 Gange, opveier den herved denne. Høet er ogsaa af den tidlige finere og lækkere for Kreaturene.

Hvad der mindre anbefaler den, er: at den næsten altid i andet Mar fryser bort ved stærk Varsfrost om Foraaret; hvilket vel tildeels kommer af dens lige Pælerod, der næsten ingen Sidetræbler har, hvormed den kan holde sig fast i Jorden og modstaae Frost.

Den sildige Art har et mere mørkegrønt Udseende; Blomsterne mørkerøde, og Roden mere trævlet end den Forrige.

Den fylder mange Sideskud, der i Begyndelsen brede sig hen ad Jorden; den blomstrer sildigt hen paa Sommeren, kan kun høstes een Gang; men giver da en overordentlig Mængde Foder, der dog er mere stridt og ei saa behageligt, som det af den tidlige Art.

Den saae jeg aldrig fryse bort, endog i den haardeste Winter.

Til Staldforing og i Vexeldrivt anpriser den første Art sig; hvor Jorden derimod skal ligge 3 Mar med Kløver, bør den sildige foretrækkes.

I Holland behandles Arterne eens; jeg havde Begge i een og samme Jord, uden at kunne kjende nogen Forskjel paa deres Væxt.

Frøet kan ei kjendes fra hinanden. Her i Egnen har jeg kun seet den sildige. Det skulde meget glæde mig, dersom denne min Erfaring maatte bekræftes af Landmænd, der have meer offentlig Autoritet end jeg.

Havreholm d. 6 October 1816.

Deres forbundne

J. Sønderup.

Et Par Ord til Hr. Auctionsdirecteur,
Ridder Lemvig.

Da de ærede Udgivere af Landoeconomistens Tidende der saa forekommende have taget mig i Forsvar mod Hr. Auctionsdirecteurens Uttring i 4de B. 2det Hefte; saa har jeg kun endnu at tilføie: at hvad man i Almindelighed siger eller foreslaaer, bør ei fornærme nogen Enkelt; allerhelst, naar Forslaget er af den Bestaenhed, at det staaer til Enhver, enten de vil afbenytte det eller ei.

At jeg totaliter vil nedrive Sjællændernes Landoeconomie, er ei min Mening; der gives vist her i Egnen mangen brav Landmand; saasom Havreholmerne, blandt hvilke jeg nu har boet 3 Aar, ere udmærkede stikkelige Landmænd, der i de senere Aar vist have gaaet betydelig fremad i Landvæsenet; dog kunde jeg paa den anden Side ogsaa udpege baade enkelte Mænd, ja hele Byer i Cronborg Amt, hvis Agerdyrkning staaer paa det laveste Trin; men det er mig ei at gjøre om personligt Uvenskab.

Jeg troer imidlertid, at en vel dyrket Hvedemark og Bygmark, der giver et smukt Resultat i Pungen, er mere Bevis paa Agerkulturens Fremme, end nogle saa Exstirpatorer, Lærskemaskiner og Haffelsmaskiner, der vel vidne om, at man vil noget Nytt; men ei, at man derfor virste Vinds 2det Hefte.

Kelig er kommen videre frem i Culturen. Jeg kjender f. Ex. en Mand i Sognet, der flere Aar har havt Hakkelsenmaskine, men har aldrig brugt den. Jeg kjender dem, der igjen have aflagt Exstirpatoren.

Ja jeg kjender paa den anden Side ogsaa mangen en brav Landmand, der ikke eier nogen af ovennævnte kunstige Maskiner, og hvis Agrikultur staaer paa et langt høiere Trin, end vores her.

Nei! lad os gaae med *Bonden* paa hans Mark; (thi den mere cultiverede Landmand taler jeg ikke om) see hans Drist; i hvilken Orden han driver sin Jord; hvad Sædskifte han bruger; bemærke Resultatet i hans Lader, og da oprigtig sige Sandhed, saa vil vi see i det Hele, hvo der staaer paa det laveste Trin.

Det er isvrigt smukt at tage sine Venners og Bekjendteres Partie, men jeg troer, man gavner sine Venner mere ved at sige dem deres Feil, end ved at smigre for dem, hvorved de for stedse blive uforbedrede.

Havreholm d. 6 October 1816.

Deres forbundne

J. Sønderup.

End eet Brev til Hr. Drewsen i Anledning af Sammes Spørgsmaal: om vi dyrke flere, end eet Slags Rødkløver.

Medens jeg opholdt mig i Sieland hørte jeg aldrig tale om Vinterkløver. Kun lagde jeg Mærke til, at ikke al Kløver kom lige tidligt frem, hvilket jeg tilskrev Jordbunden, dens Beliggenhed og Behandlingsmaaden. Men neppe gaves Leilighed, inden jeg her paa Landet spurgtes af mine Høverigjørende: "om jeg saaede Sommer- eller Vinterkløver?" Min Ansæelse som Landmand stod allerede paa Spil, og et ubestemt Svar kunde allene redde den. Hos andre gjorde jeg mig Umage for at lære, men mine Kundskaber bleve ikke udvidede. Jeg hørte ofte tale om Vinterkløver, men ingen vidste at sige mig, hvor den fandtes. I Aaret 1812 købte jeg Kløverfrø deels fra Holsteen, deels fra Holland. Men da det første udeblev og jeg fandt den passende Tid at saae, købte jeg 20 Pd. af en Bonde her paa Landet. Det blev saaet paa een Dag med det øvrige i Marken, i samme Jordart, efter eens Behandling, og ikke i een Ager, men tværs over alle Agerflisterne i den ene Side af Marken. Om Foraarret viste Kløveren sig her tættere i Bunden, end

i den øvrige Mark. Men da den øvrige Deel paa Marken voxte frem, ja da den gif i Hoveder og hele Marken var rød, stod den omtalte Kløver endnu aldeles grøn, neppe et Kvarteer høj, men med mange Sideskud. Da den iffe med den øvrige Mark var tjenlig til Slæt, blev den staaende, men da Marken anden Gang blev slaaet — forsaavidt den ei bruges til Foring paa Stald — fandt jeg, at det affatte Stykke iffe vilde lyffes til Grøe, og det blev slaaet og gav omtrent 8 store Læs, altsaa vel saameget som et ligesaa stort Areal af det andet gav, 2 Gange slaaet. Bønderne forfikrede mig nu, at det var Vinterkløver, men kunde ikke opgibe andet Skjelnemærke, end at den altid voxte sildigt frem, og trivedes i Jordsmon, hvor Sommerkløver ei vilde voxe. Hos mig selv har jeg — hvor jeg dog et Aar siden har havt den — og hos andre undersøgt den, og finder iffe Forskjel i Grøe eller Plante, undtagen: at der i Vinterkløveren findes flere purpurfarvede Graskorn, samt at Bladene ere spidre, maaskee lidet mere mørkegrønne, og at den skyder flere Sideskud, eller, kort sagt, at det er den egentlige vildtvoksende (?) røde Kløver.

Vel har jeg bestilt Grøe af Vinterkløveren til Foraaret, men jeg har hellere valgt, at afpille nogle frøfulde Hoveder, for at kunne sende Dem en lille Prøve til Forsøg, og for at være sik-

fer paa, at ingen Sammenblanding har fundet Sted.

Man har antaget, at det Grøe, hvori findes meest af purpur eller violet Farve, er det bedste. I et Par Aar har jeg faaet Grøe fra Holland, hvori ikke et eneste saadant Grøe fandtes, men bedre voxende har jeg intet høvt. Denne Kløver kom tidlig frem, voxte lige op, uden Ei-destud, og gav meget af sig. Deraf slutter jeg, at den røde Farve henhører til Vinterkløveren.

Nogle Bønder ansee det ene Slags bedre end det andet, men jeg har erfaret: at de, der behandle deres Jord vel, og saae Kløver nærmest efter Gjødning, ansee Sommerkløveren for bedst; hvorefter de, der blot skænke den udmagret og ilde behandlet Jord, vælge Vinterkløveren. Denne taaler bedre Vinterveirsligets Forandringer og giver dog et lidet Produkt i slet Jord og med slet Dyrkning, naar derimod Sommerkløveren, indført fra mildere Himmelegn og avlet i frugtbare og bedre dyrket Jord, under slige Omstændigheder vantrives.

Da jeg vælger Kløverfrø med Hensyn til det største Produkt for min Staldforing, vælger jeg ikke Vinterkløveren. Det vil sige: jeg kjober Grøe fra Holland og Holsteen, hvorfra det ikke er mig bekjendt, at den sildigvoxende Kløver hidsendes, om den og der skulde have.

På den saakaldte Winterkløver har jeg allerede bestilt Frøe, og kan nogle Pund til sin Tid være Dem velkomne til Forsøg, skal jeg efter givet Underretning sørge for, at disse komme Dem ihænde.

Kringelborg paa Falster, d. 29 October 1816.

ærbødigt

P. D. Faber.

E. Sk. Gaavel for de i dette og foregaaende Brev meddeelte Efterretninger, som for S. T. Hr. Fabers Tilbud om Frøe, takkes forbindtligst! Med Hensyn paa Frøe er jeg dog allerede hjulpen, da Hans Højvelbaarenhed, Hr. Greve af Holstein paa Holsteinborg allerede tidligere har høvt den Godhed at gjøre mig samme Tilbud.

Greven behagede desuden mundtlig at sige mig omtrent det samme om disse to forskjel- lige Kløverarter, som det, forestaaende Afhand- lingen berette.

En tredie Afhandling over samme Gjen- stand er ligeledes indløben og vil formodentlig i næste Hefte kunne bekjendtgjøres.

Drewsen.

EII

Redacteuken af Landoeconomiske Tidender!

Min Hr. Redacteur! Forskjellige Forfattere have i Deres Landoeconomiske Tidender forsøgt at besvare Spørgsmaalet: "Hvilke ere de væsentligste Hindringer for Agerbrugets Opkomst i Danmark?" —; men mig forekomme de angivne Hindringer at være saa specielle, med Hensyn til Tid, Sted og Omstændighed, at de blot kunne ansees som nogle enkelte Træk af et Heelt; og Spørgsmaalet at være endnu lige langt (?) fra sin Opløsning.

Den væsentligste, af de angivne, er: Offentlige Byrder. Det behøver vist intet andet Beviis end hvad Erfaring lærer, at de foregaaende Mariner's Naturalpræstationer og Kjørskler, m. m., have lammet Agerdyrkerens Kraft saa meget, at han høiligen trænger til Lættelse, i Stedet for end mere at vorde bebyrdet.

Vel har Hr. Statsraad Orsted, i sine Betragtninger over det nuværende Pengevæsen, søgt at bevise, at Skatterne nu egentlig ere mindre end i Aaret 1806; og paaftaaet, at hvis de vare større, saa maatte dette netop drive Agerdyrkingen fremad; men det Førstes Urigtighed er paa det nøiagtigste godtgjort i Slagelse-Nuisen No. 53

d. A., hvor det er bestemt, at af en Gaard paa 8 Edr. Hartkorn svartes, naar Skatternes Pengebelsb reduceredes til Byg, efter Capitulstaxten, i Aaret 1806 noget over 19 Edr. Byg, men i 1814 over 38 Edr.: følgelig det Dobbelte*); — og det Sidstes Ugrund behøver vel, som stridende imod Erfaring og Agerdyrkningens Historie, ikke at afbevise; især siden det tværtimod, af saa mange Landvæsenssystemers competente Bedømmere er beviist, at det, hvor Agerdyrkningen, saaledes som her, er i sin Barndom, netop har den modsatte Virkning; og man finder desværre altsformaae sørgelige Beviser rundt omkring, som stadfæste Rigtigheden.

Dertil kommer, hvad Ørsted, i bemeldte sine Betragtninger pag. 176, kalder en Ulykke, at Agerdyrkerens Produkter, hvilke han til sine Udgifters Bestridelse nødvendig maae afhænde paa Axlstorvene, ere sunkne og synke daglig langt under den Priis, de gjældte for indt. 20 Aar siden; imedens Jern, Tjære, Salt, med mange flere Colonial, Manufactur, og Fabrikvare, som han i Stedet absolut skal tilforhandle sig, ere oversteagne og daglig overstige langt disses Priis i hiint Tidrum, og imedens Byrderne ere fast

*) For 1807 vare mine Skatter, af Gaard og Embede, reducerede til Byg efter Capitelstaxt, circa 10½ Ed. Byg — for Aaret 1814 — circa 113 Edr., altsaa omtrent det femtengange dobbelte.

det dobbelte. Saaledes kjøbtes i Aaret 1806 et Skp. Jern for 13 Rd. 2 Mk., og en Ed. Byg for 3 á $3\frac{1}{2}$ Rd.; altsaa kunde 1 Skp. af hiint kjøbes for $4\frac{1}{2}$ Ed. af dette. Nu koster 1 Skp. Jern 73 Rddlr. 2 Mk., og Landmanden i Almindelighed har maattet sælge sit Byg for 6 á 7 Rddlr.; folgelig koster nu 1 Skp. Jern $10\frac{1}{2}$ Ed. Byg, som er meget over det dobbelte; hvilket ogsaa er Tilfældet med det Øvrige. Skal dette længe vare ved, saa vil Landmanden, Statens bedste Søn, fordi Staten uden ham ikke som Stat kan bestaae, synke, af Krafsløshed, under Byrden og forgaae; medens Støckjobbers, Pengesjæder og en Kræmmerklasse, af lav Egennytte og sybaritisk Svælgen gjort føleløs for Landmænds uforfærdte Lidelser, der, tjenende Staten i Opforelse og Wandel mindst, maafee, i Farens og Nødens Stund, ved Pengehandel, Agiotage og flere Kunstgreb, meest bidrog til at forstørre Nøden; vil paa hans Grav, som en anden Hydre, reise sit overmodige Hoved og af Raadhed lee, fordi han var for ensfoldig, det vil sige: ærlig, til, af den almindelige Forvirring, at tage Anledning, som den, til at samle sig Millioner paa vansmægtende og vaandende Brødres Bekostning.

I Henseende til Konge, eller Frireiser og Veiarbejde vil jeg, næst at bemærke, hvor saare tryk-kende det maae være, hvor saare vilkaarligt og ubilligt det maae synes for et enkelt Amts Jordbrugere, at de, endog i den travleste Høst og

Forveffjæringstid, samt det mæste af Efteraaret, maae ødfe Tid og Kræfter, rovede fra Agerdyrningen, paa at indrette hele Strækninger nye Chausseer paa de mindre Landeveie, imedens deres Naboer nær og fjern, i de øvrige Aar, aldeles intet forrette af sligt Arbeide: allene hen- vise til Rothes politiske Betragtninger over vort Landvæsens System, som det var 1783, pag. 216 ic., med sammes Anhang. Men dersom Bernstorff, Colbiørnsen og Rothe's Mand og Barm og Betsalenhed for Landboesagen nu er saa aldeles uddød, at ingen med ædel Driftighed vil fremstaae og vise, at Rothe's lystelige Ud- sigter svinde alt mere og mere fra Danmarks Slet- ter; at de Under han advarede imod ere, fordi hans Advarsler ikke fulgtes, indtrufne, og af denne 30 Aar gamle Prophetie, der nu, desværre, er opfyldt, gjøre Anvendelse paa Fremtiden, saa at baklende, hinanden modsirkende Plasmager- systemer ikke skulle, ved at føde Forvirring, Kraft- og Modløshed, drive Næden til det Yderste: da er det sørgeligt! Udsødelige Hæder, og Værd- lige Danneborger Lyge Rothe, dit Sprog har Sandhedens, Wiisdommens og det ædleste, Fædrelandet og dine ringere Medborgere elskende Hjertes Stempel; medens Nutidens Betsalenhed taber sig i sophistiske Labyrinter, for at forsvare Feilgreb; og dit: *sacerrima res homo miser**), er et — *pium desiderium*.

*) See Rothe's Anhang til Bogen om vort Landvæ- senssystem, som det var 1783, første Stykke, pag. 161 ic.

Man har sat Ringeagt for Religionen iblandt Hindringerne for Agerbrugets, denne aldeles profane Syssels Opkomst, uden tillige at bevise, at den virkelig almindeligviis finder Sted, og skjøndt det vel ikke kan nægtes, at Moralitet og Sædelighed ere uadskilleligen forbundne med Religiositet, og at den, der er moralsk god, ogsaa er tro, ærlig og retskaffen; saa følger dog ingenlunde deraf, at Moralitet og Sædelighed mangler overalt hvor Religiositeten ikke yttre sig i det Ceremonielle; og endnu mindre, at en Agerdyrker ikke desfor medelst skulde kunde bringe sit Agerbrug til højeste Cultur. Thi ligesom en god Mathematiker sjelden, formedelst Bevisernes Heterogenitet, tillige er sand Dogmatiker, eller Theolog, og dog ikke destomindre den bedste, retskafneste Mand og duelligste Arbejder i sit Fag; saaledes kan en Agermand, til at forrette sit Arbejde og at passe sin Dont i det Hele, være fortrinlig god, fordi han ikke siensynlig læser og beder*). Eller skulde iblandt Hedningerne ikke kunne være duelige Arbeidere og gode Mennesker? Et mærkeligt Beviis for det Sidste, er Historien om den barmhjertige

*) Her har den ærede Forfatter sammenblandet Begreberne om Religiositet og den udvortes Religions-Øvelse, hvilke ere ligesaa forskellige som: en god Mathematiker og den Pædagog, som er Mathematikeren nødvendig, for at øve sig i Mathematiken.

Samaritan! — *) At der imidlertid er et Onde tilfælde er vist; men dette har nok, som saamange flere desværre, sin Oprindelse fra Krigen. Det er en ældgammel Sætning: at Lediggang er en Rod til alt Ondt; men neppe har vel Lediggang mere funden Sted end under Krigen, og derfor Immoralitet og Usædelighed aldrig været saa udbredt før som siden. Hvad Enkelte havde lært i Stædernes Forderter, søgte Mængden, underrettet herom i ørfæsløse Timer, ved overlagte og udfunderte Rænker og Falskhed, at gjøre gjældende i den uskyldige og godtroende Landmands Hytte, og denne sodomitiske Gift, der, med saa mange Andre kun avles i Stæderne, og indtil da kun havde angrebet den med samme i nærmest Berørelse værende Omegn, udbredte sig nu, som en smittende Pest, over det hele Land og i dens Følge en Hær af Onder, der tilforn neppe kjendtes overalt af Ravn, og først efter mange Soelhyber, om vel nogensinde mere, vil kunne standses, med alle dets Ulykker, der have rokket den huslige Lyfsaligheds Grundpiller, og true med aldeles at omslynge samme. **)

*) Ogsaa Hedningen kan være besjelet af Religiositet og var det ofte. Den ædle Samaritaner, kjendte ikke Hedning, dog vildfarende i visse Dele, bevilste i Gjærningen, at han var levende gennemtrængt af Religionens fjærlige, virksomme og høimodige And. B. S. Konne.

**) Her er dog Irreligiositeten og Usædeligheden tilføjet. B. S. Konne.

At det vilde spare Agerdyrkeren megen Udgift, og derimod give ham betydelige Midler i Hænde til at ophjælpe sit Jordbrug, uden, siden Hovedaarsagen, Fælledekket, er hævet, at skade, hvis det tillodes ham selv at brænde sit Brændevin, ligesom han selv brygger sit Øl, er vel allerede sat uden for al Tvivl. Dog fortjener det at bemærkes: at Brændevinen i Smaastederne er yderst slet baade af Styrke og Smag. Rothe kaldte det i sin Tid, see hans Betragtninger paa. 79, "den sødne, irrede, ubragede og ugraderede Drif". Mon det endnu, efter 30 Aars Forløb, erbedre?!

Om Hegns og Fredstilstanden vil jeg tie, siden Dagens Blade have lært, at denne Sag bearbejdes af Mænd, hvis Navne, for deres Virksomhed og Daad i Agerdyrkerens Hæd at fremme, alt længe have fortjent Forevigelse.

Men at der maae gives andre mere almindelige og omfattende Hindringer, sees klarligen af de aldeles ubetydelige Fremskridt Bondestanden har gjort i Agerbrugets Forædling fra Udskiftningen, der paa enkelte Steder er foregaaet henved 20 Aar og derover forud, og indtil Aaret 1807; endstjøndt Vedkommende have erhholdet Understøttelse baade til Hegns Opførelse og Grundforbedrings Jværfættelse, som de væsentligste Forberedelser til et forbedret Agerbrug, og det alle Opmuntringer, Exempler, o. s. v., uagtet. Nu synes det imidlertid uden for al Tvivl, at hvis man, næst at give dråbe, til Udførelsen af alt ikke umiddelbar fordeelbringende Ngt, træne og

ængstlig mistroiske Jordbrugere deres Lodder samlet paa eet Sted, tillige havde inddeelt Lodderne selv i Kobler, eller Marker, forenkrevet Dyrkningsmaaden, et ordnet Sædskifte, efter en paa den Tid passende Plan og Alt med Hensyn til Jordernes Beskaffenhed, samt paaagtet, at alt skadeligt Vand var blevet afledet fra sumpige Steder; Stenene efterhaanden opbrudte og bortførte til Hegn, m. v.; Krat og Buske bortryddede, Tuer og Ujevnheder fort hen i Huller, eller udjevnedes paa Stedet, med meget mere; samt at dette var skeet, ikke paa een gang, men efterhaanden, fra Udskiftningen af, og dette endog under en fornuftig anvendt Tvang mod de Forsommelige: saa maatte deraf have rimeligviis fulgt, at disse Jordbrugere, som vist nok ikke ere saa, maatte have bragt deres Agerbrug til en temmelig ualmindelig Høide, i Stedet for, at de næsten staae paa samme Trin endnu, som da, og det naagtet alt hvad ibrigt paa enkelte Steder er skeet; see Conferentsraad Hansens Beskrivelse, Kjøbenhavn 1790 pag. 92 XIV 1c. Men deraf synes end videre at følge, at den Tvang, som en af de Herrer Forsfattere saameget ibrer imod, maatte, under hiin Forudsætning, været høist velgjørende, saalænge indtil Jordbrugeren havde Erfaringsbeviset, Fordelen, imellem Hænderne, thi da vilde han vist af sig selv gaae fremad; og de Steder, hvor dette let kunde været iværksat, vilde, inden saa Aar, have afgivet saa aldeles overtydende Exempler,

at disse useilbarlig maatte have virket mægtigen paa det Hele *).

Førfølge vi nu, som Lagen Sygdommen, de enkelte Symptomer i deres Udspring, saa stode vi strax paa Kilden, som de Herrer Førfattersere kun løseligen og ligesom i Førbigaaende har berørt; som, maaskee fordi den laae nærmest, mindst er bleven bemærket og af hvilken dog alle de øvrige Hindringer, med Undtagelse af offentlige Byrder og Misforholdet i Produktens Priis, der tilsidst vil gjøre Agerdyrking selv umuelig, ville findes ved en rigtig og fuldstændig Analyse, at have deres Oprindelse, nemlig: Uvidenhed hos den almindelige Jordbruger og Haandværker i alt hvad der nødvendig udfordres til et forædlet Agerbrug**).

Skal den Høverifrie Bønde — over den Høverigjørende ville vi kaste et Sørgeslor, thi om ham kan det paa ingen Maade gjælde — indføre et ordentligt Cædskifte, det være nu Vexelbruget, og til den Ende behandle sine Jorder derefter med flere Pløininger, Høvninger, m. v., saa maae

*) Er allerede besvaret i Landoec. Tidenders 2det Bind pag. 86 ic. og er her ikke gjendrevet. Udsørligere vil Hovedideen worde udført i næste Hefte.

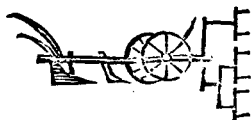
B. S. Rønne.

**) Man behage at eftersee Landoec. Tidender 1ste B. pag. 150 - 152 og 2det B. pag. 224 til 234, hvor den Sag vist ikke er betragtet som Bifag.

B. S. Rønne.

Arbeidet desuagtet ikke, for det første, meget overflødig det han anvender paa sin nærværende Dristmaade; og ligesom han ikke kan indføre et Gædsfiste, eller en Dristmaade, han ikke kjen- der, eller dog, om han og havde hørt eller læst noget derom, ikke veed hvorledes skal begyndes og udføres; saaledes kan han heller ikke lette sit Arbeide ved Brug af Redskaber, som han neppe engang kjenner af Navn. I Stedet for at den almindelige Sjællandste Plov, formodentlig sine enkelte Deles Plumphet og disses aldeles ubegre- nse Construction, fordrer 4 á 6 almindelige Bon- dehestes Kraft, maatte denne Plov, som det første og vigtigste Redskab, være af saadan Bestaffenhed, at den kun udfordrede 2 á 3 Hestes Kraft og at den endda behandlede Jorden bedre, end den nu brugelige.

Med et saadant Forspænd, hvor de 3de Heste gaar jevnfærdigt for en Ballancehamle, af Figur:

kan en Mand ploie, uden at behøve nogen Kjører; da en Bonde nu almindeligvis har 6 á 8 Heste, som kunne drage, og enten en Karl eller en voksen Dreng, som kan styre en Plov; saa kunde han saaledes ligesaa let, paa denne Maade, bruge 2de

Pløve, som nu een, og altsaa udrette det dobbelte i lige Tid; hvorved allerede meget var vundet.

Men kan nu Bonden ikke faae sig dette, det nødvendige og almindeligste Redskab anskaffet eller gjort hensigtsmæssigt, fordi han og Huggeren og Smeden tilsammen ei kjende eller forstaae at gjøre det; hvormeget mindre vil det da kunne ventes, at Hypeploven, Hestehakken, Ekstirpatoren, Planeerploven, Enghøvlen &c. &c., skulle vende almindeligen brugte; thi at en og anden Ugerdyrker, der enten forstaaer, eller ikke forstaaer sit Hverv, anskaffer sig slige Redskaber, vil kun have faare ringe og fast ukjendelig Indflydelse paa deres almindelige Brug; og hvis Manden ikke selv forstaaer at styre dem og, om de mangle noget, at afhjælpe Manglerne: hvorfra faaer han da Karle, som enten forstaae, eller have Lyst og Villie til at gjøre sig bekjendte med Gaadant? Følgen er viensynligen, at Redskaberne lægges tilside; Forsøget kalder man mislykket og, hvad der er det Værste, det har, som Exempel for Mængden, skadet i Stedet for at gavne!

At slige Redskaber forfærdiges paa flere enkelte og afsteds Steder veed vist kun Gaa; men neppe ere de at erholde til Priser passende for en Bondes Kaar? Og blive de nu brøstfældiae, hvor da faae dem igjen istandsatte, uden hos den, som forfærdigede dem af nye? Vel sandt, at der ogsaa hist og her paa Landet gives Haandværkere, som besidde Duelighed nok for, efter Model, at

3te Bind 2det Hefte. (19)

forfærdige flige Redskaber; men saa fattes Modeler og kyndige Veiledere, samt det fornødne Forstud til fortrinlig gode Materialers Indkjøb i tilstrækkeligt Forraad; og hvorfra skal dette erholdes i disse agioterende og disconterende Tider? Men havde endog dette, saa vil Manden dog standse i sin Virksomhed, af Mangel paa Affætning, fordi Ingen, eller dog saa faare saa Agerdyrkere kjende Omgangsmaaden med, eller Brugen og Nytten af flige Redskaber. I Henseende til Jordens Behandling, Sædsfættet, Dyrkning af Brakfrugter, Staldforing, Møgblanding, ic. ic., er jo Tilfældet aabenbart det samme.

Er det nu, som det synes mig, saaledes klart, at Uvidenhed er Hovedhindringen for Agerkulturens Fremgang, og skal denne Sidste fremmes med nogenlunde den Hurtighed og Held, som dens nærværende Tilstand, og det Heles Løb, synes ubetinget at fordrø; saa fortjener det formeentlig ogsaa alvorlig Opmærksomhed og kraftig Virksomhed at faae hiin ryddet af Veien.

Det gjenneffe, simpleste og virksomste Middel hertil synes mig at være Underviisning. Vel havees forlængst af: Fleischer, Høegh, Meergaard, Zeuthen, og flere, Bøger, som have saadan Underviisning til Hensigt; men Enhver fordomsfrie, som har tilstrækkelig-local Kundskab om Sagen, vil erkiende, hvad Erfaring har lært og lærer: at disse enten ikke læses,

eller ikke forstaaes, eller, hvilket synes rimeligt, ikke, som Bøger, have, eller medføre den tilsigtede Nytte eller Virkning.

Underviisninger til Biers Behandling, til Hør og Hampes Dyrkning, m. m. m., ere ogsaa forlangst, i det meest fattelige Sprog og tildeels forsynede med Kobber, udkomne og, i den meest velgjørende Hensigt, gratis uddeelte iblandt Landalmuen; Anlæg, i Overeensstemmelse dermed, tildeels tilskyndet ved Præmiers Udsættelse; men hvor finder man, ved at gjenneimreise vore Landsbyer, Magazinbehandling af Bier, eller Hør og Hampavl, med alt det Øvrige? Maaſkee neppe 2 Exempler iblandt Tusinde Jordbrugere, uden hvor det, paa et sær enkelt Sted er blevet en ligesom udelukkende Industrigreen; og mon man endog der finder det dreven til nogen synderlig Cultur? jeg tvivler meget derom. Derimod vilde Saadant formeentlig tilfulde opnaaes ved Agerdyrknings-Instituter; men nogle enkelte som haveſ af dette Slags, hvoriblandt det Elasenske og det Frederiksborgske, ere langt fra at være tilstrækkelige og maaſkee ikke aldeles passende i selve Planen.

Underviisningen, som, med Undtagelse af den almindeligste og allernødvendigste Theorie, aldeles gif ud paa en sand praktisk Dannelses, maatte gives aldeles gratis for alle og enhver, den Fattige med den Rige, af Bondestanden, og disse maatte, til at erholde en saadan Underviisning, gives lige Adgang og lige Ret. Tiden

kunde være bestemt eller ubestemt; ringere end et heelt Aar burde den ikke være; for Staten kunde den maaskee rigtigst rette sig efter Elevernes Evner og Lyst. Disſes Arbejde maatte ansees lige med deres Underhold og Underviisning; derimod fik de, for det Første, ingen Løn og maatte klare sig selv. Men mueligen kunde til Understøttelse og forholdsmæssig Opmuntring, efter Omstændighederne, gives Løn i 2det, 3die eller 4de Aar.

Regjeringen kunde velgjørende virke med Kraft og Held til saadanne Underviisningsanstalters Etablisſements, som i øvrigt ikke maatte falde den til videre Byrde, ved, iblandt Andet, at lempe Bevæbningen derhen, at Eleverne fritoges for Udskrivning til Krigstjenesten, i Underviisningsaarene; maaskee kunde den gaae videre og forandre Elevernes militaire Stilling, enten for steds, eller en vis Tid, fra en fast til en annetteret.

Dog Statens Forsvarsvæsen ligger langt over min Sphære; jeg begriber ei engang Aarsagerne til, eller endog den blotte Muelighed af, at staaende Hære og Hærdigheden i Myrden, Brænden og de grusomme, Menneskeheden vanærende, Ødelæggelser, skulle være en ubetinget Nødvendighed, for en fredelig Stat, i det oplyste og cultiverede Europa.

Men skulde dette ikke desstomindre, formejdelst den overhåandtagende umættelige Begjerlighed efter fremmed Eiendom, som Dagene vi leve

ubi, lære at være Tilfældet, og have Hina, i deres
 Anvendelse, rædsomme, dødbringende, for den
 menneskelige Opfindelsesaaend scandalsøse Jldsvælg
 og Mordbrandsredskaber, gjort det umueligt for
 Agerdyrkeren at ile, som Agerdyrkeren Quin-
 tius fordm, fra Ploven og, uden videre aar-
 lange, kunstige Forberedelser, med Mod i Bryst
 og kraftfuld Arm, at knuse den Fædrelandet, eller
 dets Eiendomme, hærjende Røver og Voldsmand;
 og kunde slige Forberedelser ikke see hjemme, i
 de forskjellige Nationaldistrikter: saa vilde jeg dog
 tillade mig at henvise til Mønsteret for Nutidens
 Stater, Staten Nordamerika, hvis næsten en
 halv Verdensdeel omfattende Kyster forsvares,
 uden at Landmanden eller Borgeren, som i Frihed
 og Lighed der ere eet, undtagen i alleryderste
 Nødstilfælde, bortrives fra sin vanlige Syssel,
 eller af nogensomhelst Naturalpræstation, eller
 anden Byrde, enten lammes eller trykkes; saa at
 Krigen kun i Grunden søles paa det Punkt, hvor
 den raser: Hvor værdige Fædrelandssøilere have
 etableret Laaneinstituter, til hvilke enhver nærings-
 drivende Undersaat, i Tilfælde af paakommende
 Uheld, eller for at fremme en og anden nyttig
 Ting, kan tye hen og, imod Hypothek, sam: bil-
 lig Rente, erholde paa Diebliffet det fornødne
 Forstod, og saaledes, i første Tilfælde, sikkre sig
 for total Ruin og igjen sættes i Stand til at op-
 rette det lidte Uheld; og i Sidste, see et nyttigt
 Arbeide, eller en fordeelagtig Plan fremmet, uden

at den beqemme Tid, ved en aandsfortærende Negociation, bortødsles: Hvilket uhyre Statslegeme især er mærkbærdigt ved, at dets Udgifter næsten allene bestrides ved Soldintrader, som hævdes og kontrolleres af saare faa dertil lønnede Bestjente; og ved, at dets Regjeringsaffaires bestrides af et neppe saa stort Personale, som der findes i et eneste europæisk Collegium; men disse Personer, som lønnes godt, opofre og deres hele Tid til Opfyldelsen af deres Embedspligter, og maae naturligviis derved, i at bestride deres Dont, erholde den allerførste Kundskab og Hurtighed. Jeg vilde derhos bemærke, hvorlunde Preussens Frederik II tilveiebragte, ved Tolden af Overdaadighedssvarer, de, til de mange Åars svære Krige han førte, fornødne Penge, uden at forhøje Landsskyllden: Skatterne af Agerdyrkerne; ja endog derhos uddeelte betydelige Summer til Understøttelse og Ophjælpning for de Landdele, der ved disse Krige havde lidt meget Tab eller Uheld.

Efter denne Afviselse henvender jeg mig igjen til Agerdyrknings-Institutterne, som jeg finder ligesaalidet at burde etableres paa Regjeringsens Bekostning, som at staae under offentlig Bestyrelse, uden hvor særegne Omstændigheder gjorde det ønskeligt, som f. Ex. ved Gørse Akademies store Ladegaard, naar dennes Jorder igjen, efter mange Åars Anvendelse til Græsning, toges under Drikt.

Derimod troer jeg, at Fædrelands- og Ager-
dyrkningsvennerne, som, hvem skal jeg nævne
først, af Greverne og Herrerne Danneberg,
Moltke, Reventlounerne, Fiel, Ahle-
feldtlaursvig, Lerche, Holstein Hol-
steinborg, Zeuthen, Neergaard, m. m.
fl., vilde være flige Underviisningsanstaltens hel-
dige Stabere.

Planen, som nok rettest burde være almin-
delig eensformig, kunde vel heldigst udarbejdes af
det ved sin Daad over al Roes ophøjede, høf-
gelige danske Landhuusholdningselskab, til hvilket
og kunde gives aarlige troe Beretninger, om den
steete Fremgang, til Offentliggjørelse. Den vilde
vel bedre lade sig til mueligste Guldkommenhed
realisere ved et middelmaadigt, eller endog lidet,
end ved et meget stort Afsælsbrug; heftere ved et
saadant, hvis Grundforbedringer vare først paa-
begyndte, eller dog kun tildeels fuldendte, end
der, hvor Jorderne allerede vare under nogen høi
Cultur. Der maatte tillige i Nærheden have
Værksted for Haandværkere til alle fornødne Ager-
dyrkningsredskabers Forfærdigelse, i hvilket Ele-
verne maatte gives Adgang, for at lære at kjende
Redskaberne i deres Oprindelse, deres Adskillelse
og Sammensætning, samt hvorledes indløbende
Feil ved samme kunne rettes, endog, for Hver som
dertil havde Lyst, at gjøre disse Redskaber i det
Hele. At den nærmeste Foresatte maatte, med
grundig Kundskab og Øvelse i Agerdyrkningsfaget,

forbinde Lyft til Virksomhed og Orden, og Haandværkerne være duelige og arbeidsomme, følger af Sagens Natur og Viemeed.

Det vilde være ønskeligt om baade Diøse og Hiin vare af Agerdyrkningss, eller Bondeslandets selv, da, som Boie siger, Erfaring har lært og lærer, at naar den umiddelbare Bestyrers Indflydelse skal være let og udrettende, maae han være af samme Et og Art, som de Mennesker han skal styre og lære. Dette vil mueligen synes lidt paradox; men er dog uimodsigeligen grundet i en fra Barndommen af erhvervet Kundskab om og Ovelse i mangfoldige Benævnelser, Manerer, Haandgreb og Sykler, der, som Sælibets, kun bedst læres i Børneaaarene, og uden hvilke Bestyreren aldrig faaer den Tillid og Agtelse, som hans Post og Indflydelse kræver. Dog slige Subjekter vilde vist letteligen være at erholde fra de foranberørte Agerdyrkningss Instituter paa Falster og i Frederiksborg, m. fl.

Jeg har forhen yttret, at Elevernes Dannelse maatte fast i det Hele være praktisk; til den Ende maatte de forskjellige Jordarter i Markerne selv opses; Blandinger foretages paa Ageren; Gravning af aabne og bedækte Vandledninger, samt Hegns Reising, af forskjellige Slags og Dimensioner, udføres paa dertil passende Steder; Lægning af Trærøe med Plantning af Stiklinger, Rødstub og Rødder, efter Arternes Natur, skee paa de dertil passende Aarstider. Det var saare

ønskeligt, om Muursteens Tilberedning og Stamp-
 eller Leerbygningers Opførelse tillige kunde iværk-
 sættes; ligesom og animaliske og vegetabiliske Gjød-
 ningsarters hensigtsmæssige Blanding og maastee
 Tilsætning af Leer, Sand o. s. v., passende for
 de forskjellige Jordsmån, for hvilke de bestemtes.
 Saaledes ogsaa i Henseende til Kreatures Rægt
 og Pleie ved Staldforing om Sommeren og Foring
 med Brakfrugter om Vinteren, med saameget
 Andet, jeg anseer for overflødigt at omtale, siden
 en velordnet Plan sikkerligen vil omfatte det Gan-
 ske. Skulde Planen iværksættes og Hensigten
 tilfulde opnaaes ved et meget stort Udsædbrug, saa
 vilde det formeentlig være hensigtsmæssigt, at
 inddele Brugets forskjellige Marker hver i ligesaa
 mange lige Dele, som Drivtsmaaden udfordrede for
 det Hele, og saaledes at dyrke enhver Mark, som
 et for sig bestaaende Landbrug. Vinding, ikke
 Lad, vilde disse Underviisningsanstalter, under
 de givne Betingelser, virke for Skaberen af sam-
 me, endog i oeconomisk Henseende. (?) Men
 hvilken Vinding for Staten, naar fra slige, paa
 mange forskjellige Steder i Landet etablerede Lære-
 anstalter efterhaanden kunde udgaae en Mængde,
 ja jeg torde fast ønske hele Landets, med saadanne
 praktiske Kundskaber om Agerdyrkningen udrustede,
 Sønnen, af den i de allerfleste, om ikke i alle,
 Henseender saa hæderværdige og vigtige Agerdyr-
 ker eller Bondestand! Lad endog Eone, Lyft og
 Villie til det Lærte at udføre hjemme være tilstæde

i ringere — ja meget ringere Grad hos Rogle end hos Andre; ere de Byrder, der, i det de trykke alt for stærk, sætte Agerdyrkeren aldeles ud af Stand til at virke og saaledes for Agerdyrkningen selv, Statens vigtigste Støtte, medføre et langt større Tab, end den Vinding eller Gavn de, paa hvilkensomhelst Anvendelsesmaade, skulde tilfigte; ere de først lettede, eller, om mueligt, for en føie Tid, aldeles hævede og Agerdyrkeren der, ved saaledes sat i Stand til at anvende den Kraft, som Naturalpræstation og uhyre Skatter betog ham, paa sin Agerdyrkning: da, og først da, vil de erhvervede Kundskaber i Udøvelsen komme tilpas og deres Virknings Vinding i saa Hær werde fast uberegnelig.

Indbildningen kan let lede vild; det er menestelig, endog med den bedste Villie, at feile: men jeg viner Mueligheden i, at saadan Bønder sønners Underviisning, ved Siden af den vort hyperlige Landsbyskolevæsen, under drivtuge Opsynsmænd, virker, vil være et kæmpestrid til forædlet Agerbrug; paa ulige kortere Tid føre til det samme Maal, som Engellands bekjendte Bounly; og føre den danske Fribonde, under en langt sikkrere, fastere og fordeelsagtigere Stilling, til samme Agerdyrkningsrang, som hiints Farmer.

Men vorder denne vigtige Sag værdiget tilbørlig Opmærksomhed, og tager man, ved at realisere den, med varm, usfortrøden Iver og Drivtig-

hed sat paa den; saa maae man tillige være betænkt paa at afhjælpe en anden Mangel, som allerede hist og her spores; men som da først vil worde tilfulde fjendelig, nemlig: Mangel paa de fornødne Arbeidere.

Det er, desværre, bitterligt nok, at Brakfrugter kun produceres meget enkelt og i det Smaa, og dog lærer Erfaring, at det kun med megen Aarsø og formegen Beføstning er mueligt at erholde den fornødne Hjælp til disses Behandling; ligesom og af samme Aarsag, ved store Aalsbrug, megen Sæd, i en vanskelig Høst, bedærves paa Marken eller kommer kun meget maadelig i Huus. Men bliver Brakfrugters Dykning og Staldforing almindelig iblandt Jordbrugere; hvorledes vil det da gaae? Naar det heldige Udfald saa gandske beroer paa Arbeidets Udførelse paa bestemt Tid; men de arbejdende Hænder, som dertil udfordres, mangle: hvad bliver Følgen?

Var det endog mueligt at erholde saa mange faste Tjenestefolk, som saadant Agerbrug fordrede paa de travleste Tider; saa vilde det vist være umueligt at have nok for dem at bestille den øvrige Aarets Tid; men vilde ikke og deres Løn og Koste sluge alt hvad Producentens Glid og Dristighed bragte ud af sin Jord?

Dagleiere ere derfor af megen Vigtighed; og det er jo allene ved Overflødigheden af disse, at det engelske Landbrug drives saa høit. Men i Engelland ere disse fast alle Indfødte, eller,

hvilket er det samme, jordløse Huusmænd; hvor for ogsaa dets Fattighæsen er af saa uhyre Omfang, at dets Fattigaftat (Poor - Rates) for mange Aar siden, beregnedes, efter Bell for et Aar til over 42 Millioner Rigsdaler, eller 7 Millioner Pund St.; hvilket da var mere end alle Afgifter til Kronen*); og i den sildigere Tid er den vist neppe bleven formindsket. Nu synes imidlertid en saadan Indretning at medføre en Byrde og et Onde, som selv i Engelland er trykkende, og kun kunde bæres der, hvor Fabriker og Manufacturer have opnaaet en saa ubegrændset Drist og Ypperlighed.

Et Middel til at erholde mange Dagseiere og, i det Hele, en forsøgt Folkemængde, uden at trykkes af hiint Onde, har Danmark, sjøndt sparsomt, allerede forlængst og hidtil anvendt med Held; men dette maae end vorde anvendt med langt mere Energie, hvis Maalet skal i Tide opnaaes; og dette er: Udparcellering i det mindre.

Det forhøier Mandens Selvfølelse at have sin egen Plet Jord og sit eget Huus, der, naar hans Arbeide ikke behøves af Andre, kan give ham Underhold og Lø. Forrige Koldinghuus Amt er derpaa et mærkeligt Exempel; og Adm.

*) See Thacrs Einleitung zur Kenntniß der Englischen Landwirthschaft, 3ter Theil pag. 72 - 82.

son siger^{*)}: En Selsøiendom, laae den endog i bare Is og Sne, vil gjøre sin Eier tilfreds i dens Besiddelse, og kjæf i dens Forsvar. Mængden af slige Smaaparceller, i Stedet for Indsiddere, maatte naturligviis forsøge Concurencen om Arbeide og følgelig bringe Daglønnen til at synke betydeligen. Den større Jordbruger kunde faae sit mere Arbeide i behørig Tid forrettet; og Arbeiderens egen Jordplet gav ham de Underholdningsmidler i Hænde; som Fattigkassen maae give Indsidderne.

Dog denne Sag er jo af flere saa udførligen afhandlet, udsiflet og beviist, at alt hvad der mere siges om samme, kun kan være Gjentaegelser.

Endelig skylder jeg, min Herre, mig selv den Erklæring, at disse Ideer ere nedskrevne allene i den Hensigt, som bidragende til Sandhedens Oplysning, at gavne, og at jeg ønsker dem bedømte fra denne Synspunkt; samt at jeg under Arbeidet fuldkommen har følt min Uformaaenhed i at behandle et Emne, som dette, med den Udførlighed, Klarhed og Kynd, som dets Vigtighed fortjener; saa at allene min Varme for Sagen, og Tillid til at en kraftigere Pen vil, med forenet Evne og Villie, give den Anseelse og Vægt, har overvundet min Undseelse ved at lade dette komme fra min private

^{*)} A Freehold, though it be but in ice and snow, will make the owner pleased in its possession, and stout in the defence of it.

Pult for Dagens klare Lys. Thi ikke kjender jeg, som selv fattig Ngermands Søn, nogen større Lykke end den, i landlig Roe og Fred med Gud, mig selv og Næsten, at aflukke Ngeren sin Glæde og være Sandhedens og Retfærdigs varme Talsmand, og naar end mægtig Lidenstka hos Een, og lav Egennytte eller Dumbhed hos Andre, gjør Vold paa denne Roe; saa er det end en Trøst, at Erfaring, og Historien, som er al Erfaringes Aabenbaring, har lært og daglig lærer, at Mennesket, lige fra Cains Tid, er svagt, kjøndt Manden lys og Manden mægtig: hvoraf synes at følge, at dette fremdeles vil vedblive at være Tilfældet lige til det Dieblif, da hele Verdensbygningen ruller sammen i sit gamle Chaos.

Skrevet i Maj 1816, paa Huusbjerggaard.

af

Johan Stephansen,
Sagfører.

P. S. I Anledning af Forfatterens Forslag om Underviisnings-Instituter, bør Undertegnede tilføie: at han anseer samme for ypperlige; men, indtil denne Frugt fremvoxer paa Fædrelands-Kjerlighedens Træ, bør man glæde sig ved de Exempler, som her og der veilede Bonden og vist ville frembringe megen Virkning. Om Parcelleringer behager man at eftersee Landocet. Tidender 1ste B. pag. 317.

Redactøren.

Om Keengjørelse hos Bier.

De fleste Bilærere raade til idelig, ja næsten maanedlig Keengjøren under Bierne og dog er det, i mine Tanker, meget skadeligt;

- 1) Thi Bierne ønske gjerne Koe, og al Puslen og Tumlen med dem er dem saare ubehageligt. De blive strax bange, især Dronningen, som løber ængstelig opad, ved den mindste Bevægelse. De forstyrres i deres Arbeide, ile omkring til alle Sider, for at opdage deres Kolighedsforspyrrer, angribe ham og søge, om mueligt, at bortfjerne ham fra deres Bolig. Denne Forspyrring vedværes længe, efter at man har rørt og bevæget Kuben, hvori de ere. Dersom nu denne Keengjøren hos Bierne skeer ofte, saa vilde disse vist ligesaa gjerne forandre deres Stade, ifald det stod i deres Magt, som enhver Fugl flytter sit Rede, naar den ofte bliver foruroliget enten under dets Bygning, eller medens den ligger paa Æg eller Unger deri.
- 2) En anden betydelig Skade, ved den idelige Rensning under Bierne, er med Siværket. Stedse have Bierne meget travelt dermed.

Det er meget svagt, især det første Aar efter at Bierne ere fattede; saa at det lettelig kan blive forstyrret, hvilket er saa meget mere begribeligt, som det tynde Vox snart bøies ved den store Varme, som Bierne have. Den Honning, som Bierne have i deres Celler til at leve af; men især de smaa Draaber, som de hensætte der daglig om Sommeren, er blot overtrukket med en meget fin Hinde, men som dog er tilstrækkelig til at holde Honningen i den Stilling, hvori Kagerne sidde; men ved den mindste Omdreining af Kagerne, vil Honningen lettelig komme til at flyde ud af Cellerne og ei blot spildes, men bestadige og forvolde megen Skade og Uleilighed. Ved 5 Minuters Bevægelse vil forødes mere Honning, end de flittige Bier kan faae erstattet igjen i 5 Dage. Nu Eggene, Larverne og Pupperne, hvo kan beregne den Skade, som forarsages dermed ved den idelige Bevægelse med Kuberne? Disse taale ikke det mindste Stød, og hvor let kan det ei tilføies dem, eller noget af alt dette komme i Uorden ved at løfte og vende med Kuben.

- 3) Men den værste Skade, som idelig Rensning og Puslen med Bier, kan give Anledning til, er den Kulde, som derved kommer ind i Kuben. Det er bekjendt, at Bierne behøve omtrent 30 Graders Varme, for at

udflække deres Eg og opvarme deres Unger. Og nu betænke man, hvor umueligt det er endog for det bedste og folkerigeste Stæde, naar der idelig aabnes ved dem, især saa at den kolige Morgen- eller Aftenluft kommer ind imellem Kagerne; thi det er i Almindelighed ved denne Tid at man pleier at gjøre reent under Bierne, eller dog efterseer Værket. Denne Kulde bliver saa meget større, som Bierne, maaſkee især Dronningerne, standses i den Bevægelse, som de gjøre med Vingerne om Dagen, eller ved deres Sammentryben tæt til hverandre om Natten, hvorved Varmen, som er dem saa saare nødvendig, bliver tilveiebragt. Et Dieblis indtrængende Kulde kan maaſkee forvolde nogle Tusinde Eggs eller Vingers Odelæggelse. Desuden vil der vel ei altid kunne blive saa rigtigten klinket ret tæt, eller Bihætten hængt saa ordentligt, som var fornødent til 30 Graders Varmes Bedligholdelse, naar man saa ofte løfter Kuben fra sit Standbædt; ei at tale om at det kan give Anledning til Nabninger, som Bierne blive kjede af at tillukke, da de mærke at det er forgjæves, og hvorved Rattsommerfugle, Gedehamser og andre Bissender desto lettere kan finde Indgang.

Jeg mener derfor at der ej burde reengjøres under Bierne uden om Foraaret,

naar Bierne allerede ere vel opvaagne og have begyndt at trække; for det Andet, naar man troede det nødvendigt, for at undersøge Biernes og Rageres Tilstand, eller for at sætte en Dragkasse under dem; og endelig for det Tredie om Efteraaret, forinden man klinede for dem til Vinter. Dette maatte da skee med al Stilhed og Hurtighed og uden at hælde Kuben det allermindste; hvilket vel bedst lod sig gjøre ved at lette Kuben stille hen paa et reent Bredt paa den varmeste Tid af Dagen og strax tilkline alle Aabninger, undtagen Flyvehullet.

Grechland.

Meddelelse af nogle Jagttagelser angaaende Svinets Frugtbarhed.

Da jeg ved at indføre en bedre Svinerace i mit Fodeland har havt Leilighed, til at sanke nogle hidtil vel ikke almindelig bekjendte Erfaringer om dette Huusdyr, saa finder jeg det for min Pligt, som Svar paa Hr. J. E. Drewsens Spørgsmaal i Landoec. Tidenders 4de B. 2.de Hefte, at bekjendtgjøre samme, saa meget mere som jeg af de endnu i Engelland yndede, nemlig Richard Witts Esq. og Major Cowtrighs, belønnede Racer har overladt i det mindste 500 Grise til Landmænd i alle Danmarks Provindser og Norge, og jeg, som jeg for sildig har lært, ved min egen urigtige Behandling er bleven skilt ved disse Svineracer. Det skulde derfor være mig kjert, om de, der endnu have af disse, ved mit Tab og de derved erhvervede Erfaringer kunde blive fligere.

Disse Svineracer ere ikke allene meget trivelige, men blive endog ved ringe Føde lettelig fede. Formodentlig har enhver, som giver sig af med at tillægge Svin, gjort den Jagttagelse, at jo federe en Grise er, des færre Grise faaer den, og des udlere ere Grisene. Hertil kommer, at en feed So er tung og ubegvem, og det hænder

derfor meget let, at den træder eller lægger sig paa en af Grisene. Skriger nu denne, saa reiser vel Soen sig strax, men det ligger i dette Dyrs Natur, at den bider den, der skriger, hvorsed den lettelig dræber denne usle Skabning. Da Svinet almindelig er meget graadigt og helstæder, hvad der er raat og blodigt, saa vil Soen snart fortære den døde Griis, og har den først ædt een Griis, saa fortærer den gjerne dem allesammen, og glemmer det aldrig. Vel kan det hændes sig, at een So af Naturen er mindre frugtbar, end en anden, ogsaa kan Skylden dertil ligge hos Ornen, men i det Hele har Erfaring lært mig, at Aarsagen til Søernes Ufrugtbarhed eller Frugtbarhedens Aftagelse hos dem, ligesom og dertil, at de ikke kunne opføde deres Grise, og endelig at de æde Grisene, almindelig er den, at man ikke sørger noksom for, de ikke blive for fede. Jeg kunde anføre adskillige Exempler, der vilde bevise dette; men jeg vil lade det blive ved et eneste. Jeg havde en Soe, som var af den ublandede fjerde Generation af de Sviin, jeg havde faaet fra Engelland. Den var 15 Maanedes, da den første Gang ved St. Hansdags Tid faredes og fik 10 Grise, som alle levede. Den faredes anden Gang midt i Februari og fik 21 Grise, hvoraf jeg lod 10 leve. Den tredie Gang, midt i Juli fik den 20 Grise, hvoraf jeg atter lod den beholde de 10. Imod mit Vidende kom den til at løbe paa Væred med min Naboes Orne, og faredes fjerde Gang

ved Nytaarstid med 13 Grise, hvoraf den ikke uden maadelig opfødte flere end 5. — I den samme Vinter var der falden megen Olden, saa at den var bleven overordentlig feed, hvilket jeg siden har anseet for Aarsagen til dens Frugtbarheds Formindskelse og dens Uformuenhed til at opføde sine Grise. Flere Erfaringer have lært mig, at naar et Sviin af denne trivelige Race først er blevet fedt, er det ikke mueligt siden at faae det magert. Mig synes Svinet i denne Henseende har megen Lighed med corpulente Mennesker. Ligeledes vil enhver have fundet, at hverken en feed Hoppe eller en feed Koe er saa ynglsom, som en mager. Det samme synes og at være Tilfældet i det menneskelige Kjon. — Den forebemeldte Soe farede atter det paafølgende Forsaar med 7 Grise, som den ikke kunde føde og som man fandt, den i een Nat havde fortæret allesammen. Da det var mig meget om at gjøre at conservere Racen, lod jeg den strax løbe igjen; men da den farede, fik den kun to Grise, hvoraf den strax aad den ene. Den anden tog jeg fra den, for at opfødes med Melk; men den var og blev en Bantrivning. Jeg maatte da af Nødvendighed slagte Soen, som nu veiede 19 Lispund.

Ved adskillige Forsøg, som jeg har gjort med at blande mine engelske Sviin med danske, har jeg ikke kunnet finde, at Krydsningen gjør disse mere ynglsomme, end de ægte ere, og efter min Overbeviisning er der kun et eneste Middel

til at forekomme Seernes Frugtbarheds Aftagelse, vedligeholde deres Eone til at opføde deres Grise, og beskytte dem for den Vane at æde Grisene, og dette Middel bestaaer i at sørge for, de ikke blive for fede, hvorhos man ei heller bør bruge nogen Soe til Tillæg, naar den er bleven over fire Aar, da Frugtbarheden fra den Alder naturlig aftager.

Med Hensyn til den heri anførte Aarsag til Frugtbarhedens Aftagelse hos Seerne, bør den Soe, der er bestemt til Forplantningen, for ikke at blive for feed, altid udelukkes fra de andres Selskab og holdes ene, da det følger af sig selv, at Tillægssoen baade som den ældste og største ved at gaae sammen med de andre vil benytte sig af sin Overmagt og sit Herredomme, og ved Truget fordrive disse, for at blive eneraadig derover. Kun derved kan der sørges for, at den ikke bliver for feed, inden den bliver drægtig, og naar den er bleven drægtig, bør der endnu mere sørges for, at den under Drægtigheden kun faaer høist maa- delig Føde, da det ligger i dens Natur, at den trives stærkest, naar den er med Grise, og Tid- tet begribeligen formindsker Rummet for Fosterne. Og saa efterat den har fareet, maae der i de første 10 á 12 Dage menageres med dens Føde, da Mæringen ellers bliver for rigelig for de spæde Grise, som deraf faae Durkløb og letteligen døe. Men efter den Tid taaler Soen, saalænge den giver Patte, saa megen søvende Føde, som den vil fortære.

H. Falkensfield.

For de Landmænd, der ikke kjende forestaaende Afhandlings Forfatter, eller hans Fortjenester af Svineavlen, tilføies, at Hr. Obersten for adskillige Aar siden lod komme Sviin af de bedste engelske Svineracer, og bidrog, ved at sælge Tillæget til Landmænd, faare meget til disses Udbredelse her. Findes disse Racer endnu kun sjelden ublandede, saa er jeg dog temmelig overbeviist om, at de bedre Racer vi have, som oftest nedstamme derfra, og ere fremkomne ved Krydsning med danske Sviin. Denne Veterans Mening fortjener største Opmærksomhed, og skjøndt jeg hidindtil ikke har villet søge Aarsagen til Søernes aftagende Frugtbarhed i den her angivne Grund, saa skal jeg dog ikke undlade at benytte mig af det givne Vink, dersom jeg skulde mærke, at Søerne af den Race, jeg nu har, ligeledes skulle begynde at blive mindre frugtbare og mindre omhyggelige Mødre. — Gid flere Landmænd, der i denne Henseende ligeledes kunne have samlet Erfaringer, vilde behage at meddele dem.

Joh. Chr. Drewsen.

Ogsaa et Par Ord om dækkede Bænd- grøfter.

Det første og uundgaaeligen nødvendige Skridt til Agerbrug — jeg siger ikke engang til forbedret Agerbrug — er skadeligt Vand's Afledning. I en Sump kunne vi vel saae, men ikke høste. Paa en Mark, der lider af overflødig Vædse, hvad enten denne hidrører fra Kildevæld, eller fra et uigjennemtrængeligt Underlag, kan Sæden nok spire og komme frem af Jorden, men dens Farve vidner snart om dens Svaghed; den gulnes, standser, døer, og end ikke et svagt Ax, langt mindre een god Kjarne kan saadan en Plante frembringe. Jordsmonnet kan være rigt paa Plantenæring; Aargangen kan være gunstig; skjønneste Afgrøder kunne dække Raboemarken; men kun Sygdom, Død og Ødelæggelse sees paa den alt for vaade Ager. Hvor vigtigt altsaa, at befrie Agrene fra overflødig Fugtighed!

Årsagen, hvorfor vore Jorder lide af overflødig Væde, er som oftest, at Kildevæld frem-
springe deri, eller at et uigjennemtrængeligt Jordlag hindrer Regnen fra at synke. Her vil jeg kun tale om den sidste Årsag, og vise, hvorledes denne ved dækkede Bændgrøfter sikkerst og mindst bekosteligen kan hæves; thi Theorien om Kildernes Opfangning vilde lede mig for vidt fra det,

der her er mit Hovedstemed — de dækkede Vandgrøfter's Anbefaling.

Naar Kildevand ikke gjør Agrene vaade, saa vil man finde, at under den dyrkede Overflade ligger et Leerlag, der ikke tillader Vandet at synke derigjennem, og dette maae altsaa efter Leerlagets Straaening glide hen ad den uigjennemtrængelige Flade og langsomt søge ned i Dalene, eller blive staaende i Agrenes Kordybninger. Hine faae da ofte Udseendet af Søer, disse af Parke.

Men dersom det uigjennemtrængelige Underlag kun lidet hælder, saa glider Vandet naturligt viis ogsaa kun langsomt ned i Dalene, og falder Regnen tillige stærkt og varigt, saa opdømmes Fugtigheden til Agerens Overflade og Jordsmonnet er da i den sørgeligste Tilstand. Denne Opdæmning til Jordens Overflade finder tidligere eller senere Sted, i Forhold til det dyrkede Jordlags Dybde. Er dette f. Ex. kun tre Tommer dybt, da opstemmes Vandet hurtigere til Overfladen, end om det var 4 eller 6 Tommer dybt, og et Jordsmon af 8 og flere Tommers Dybde lider aldeles ikke af Fugtigheden, naar det, kun tre Tommer dybe, allerede staaer under Vand, thi her skal al den nedslaaede Fugtighed fordeles i tre Tommer Jord, hist modtages den og fordeles i 6, 8 eller flere Tommer Jord; end et Beviis for Gavnligheden af at fordybe Jordsmonnet, hvor et alt for slet Underlag eller Mangel af Sjodning ikke fraraader dette.

Men om end et dybere dyrket Jordsmon, om Sommeren og i mindre vaade Aar kan sikke os mod skadelig Væde, saa ere dog Afledningsgrøfter, saavel Foraar som Efteraar, uundgaaligen nødvendige. Uden disse bliver Jorden om Foraaret alt for sildigt tør, kan ikke paa tilbørlig Maade behandles, og om Efteraaret staaer Vintersæden vaad.

Afledningsgrøfterne kunne være aabne eller dækkede. De aabne koste mindst ved Anlægget, men i Tidens Længde blive de dyrere end de dækkede Grøfter, da de forlange aarlig Oprensning og optage en betydelig Deel af Overfladen. Dette Tab af Jord bliver større, jo tættere de aabne Vandgrøfter maae være, da det derimod i denne Henseende er ligegyldigt, hvor tæt de dækkede ligge. Endelig fortjene disse ogsaa Fortrinnet for hine, fordi de bedre opfylde Siemedet — Vandsafledning. Naar nemlig de aabne Grøfter ikke kunne aflede Vand, enten fordi de ere fyldte af Sne, eller naar denne endelig er optøet eller bortskaffet, fordi deres Sider endnu ere frosne; saa virke allerede de dækkede med fuld Kraft. Løber en aaben Vandgrøft f. Ex. fra Vesten til Østen, saa vender dens ene Side mod Nord, og enhver opmærksom Landmand vil vide, at i det ringeste denne Side endnu er frosen, naar Frostens for Resten allerede er af Jorden. Men saalænge Grøftens Sider ere frosne, kan intet Vand trænge derigjennem ud af Jordsmon-

net, og Grøvten kan altsaa ikke bortlede, uden det, der fra oven af flyder ned deri. Men i hvad Retning end Grøvterne løbe, undtagen accurat fra Syd til Nord, have de een Side, der meer eller mindre vender fra Solen, og som altsaa alt for længe er stoppet.

Men ligesom de aabne Vandgrøfter sildigere træde i Virksomhed, saaledes ophøre de ogsaa tidligere end de dækkede at aflede Vand. Saasnart Frosten trænger blot en eller to Tommer i Jorden, ophører hines Virksomhed igjennem deres Sider. De kunne da ikkun bortlede det Vand, der oven ad Jorden glider ned i dem, hvilket endog ophører ved første tilstræffelige Sneee eller Sneefog, der fylder dem. De dækkede Grøfters Virksomhed er derimod uafsluttelig, saalænge Frosten ikke er trængt saa dybt, at den har naaet det uigjennemtrængelige Jordlag, hvori de ligge; i hvilket Tilfælde al Afledning ophører, saavel af aabne, som dækkede Rønder. Naar for Exempel det dybfede Jordlag er froset to Tommer dybt, saa vedblive endnu de dækkede Grøfter at bortlede den oversflodige Fugtighed fra den fire Tommer dybere liggende Jord, naar nemlig dette Jordlag har 6 Tommers Dybde. Just derfor see vi Vandet midt om Vinteren, naar alt ellers er Sneee og Is, endnu, som fra et Kildevæld, risle ud af Jorden.

Om Sommeren seer man ligeledes at dækkede Grøfter bortlede Vand, selv naar man alde-

les ikke formoder at Jorden har oversflodig Vædske. Kort, hver oversflodig Draabe bortledes af dem, da de netop ligge i den Linie, hvor Vandet nødvendigen maae glide til een af Siderne, fordi det ikke længere kan synke.

Ved Anlægget af, saavel aabne, som dækkede Vandgrøfter, begaaer man for Næsten i Almindelighed den Feil, at man leder dem langs ned ad Markens Skraaning, i Stedet for, at man bør-lade dem løbe tværs over denne. Naar nemlig en Mark er afhængende, s. Ex. mod Nord eller Syd, da bør Vandgrøfterne endelig løbe fra Ost til Vest og blot være afhængende til een af Siderne, for at kunne stikke sig ved det Vand, de fra Marken have opfanget. Herved naaer man det dobbelte Gode, at alt Vandet opfanges og afledes, og at det skeer i den kortest muelige Tid, fordi det, i dette Tilfælde, følger den Retning, som Naturens uforanderlige Love betegner det. Ere Grøfterne derimod gravne langs ned ad Bakker, i Stedet for tværs over dem, og selvfølgelig løbe i samme Retning, som Vandet, saa maae det uigjennemtrængelige Jordlag, hvorpaa Vandet glider, helde til een af Siderne, om Vandet skal hurtig komme i Grøften; men det var jo uænkeligt at dette Underlag, mellem to Grøfter, kunde være dannet som et Trug, og i dette Tilfælde kom intet i nogen af Grøfterne. Endelig maatte ogsaa Vandgrøfter, der løbe i en mindre rigtig Retning, mod Agerens Skraaning, ligge

tættere, og følgerig blive flere og kostbarere, end om de løbe fuldkommen rigtigen. Hist faldt Vandet under en spids Vinkel i dem, her derimod under en Retvinkel, eller som en perpendicular Linie paa Grundfladen.

De dækkede Vandgrøbters Dybde retter sig tildeels efter Jordsmonnet. De bør ligge, dog ikke gandske, i det uigjennemtrængelige Jordlag, thi i dette Tilfælde kunde oven over dem dannes et uigjennemtrængeligt Lag, og deres Hensigt aldeles forfeiles. Linien af dette Jordlags Overflade maae gjennemstjære den aabne Deel af Grøften, thi da maae Vandet, der følger denne, uundgaadeligen falde i Grøften. For Resten maae Grøbterne ligge saa dybt, at der i det ringeste er 6 á 8 Sommer Jord under Ploven, naar den gaaer i sin største Dybde; thi ellers kunde let en Hest træde igjennem og forrokke det Træ, hvormed Grøften nok, som oftest, bedst udfyldes. Paa den Mark, hvor jeg har dækkede Vandgrøbter, pløier jeg undertiden 8 á 10 Sommer dybt, og naar hertil kommer 8 Sommer Jord, hvormed de ere dækkede, saa er deres Overflade omtrent $\frac{3}{4}$ Alen under Jordens Flade. Lægge vi hertil, at en saadan Grøvt omtrent en halv Alen høit fyldes med Træ eller Stene, saa behøver den at udgraves $\frac{5}{4}$ Alen dybt.

De dækkede Grøbter jeg nu anlægger, giver jeg kun 5 á 6 Sommers Bredde i Bunden. De første jeg anlagde vare vel en halv Alen brede;

men ved at fylde dem indsaae ieg, at de fordrede alt formeget Brænde, uden ved deres større Bredde at kunne udrette mere, end de smallere. Man maae nemlig ikke glemme, at Vandet aldrig strømmer og aldrig skal strømme igjennem disse Grøfter, hvorfra det tværtimod, som en rislende Kilde, sagte, men stedse, naar Jorden er oversflødig vaadrinder. At gjøre dem brede er altsaa kun at skaffe sig mere Arbeide og større Omkostninger, og jeg skulde derfor give den Dannelsse, som Hr. Pastor Kønne foreslaaer — et latinsk V — Fortrinnet, for den, jeg ellers bruger, da dog hiin fordrer endnu mindre Fylding, end denne, naar kun ikke derved den Uleilighed havde Sted, at Arbeiderne, medens de grave, maatte træde paa Siderne, da her ingen Bund er, hvoraf vilde følge, at disse bestadigedes og maaskee siden glede ned og fyldte Grøften. Jeg kan derimod ikke være af S. T. Hr. Stephansens Mening, der vil, at en dækket Vandgrøft skal være $1\frac{1}{4}$ Alen bred i Bunden, og en Alen høit udfyldt med Stene. I dette Tilfælde skulde hver Landmand gyse ved Arbeidet og mangle Material til Fylding. Hiin Note, hvori Hr. Kønne talede om dækkede Vandgrøfter, forekommer mig at sige alt, hvad der i saa saa Ord kan siges om denne Gjenstand.

Grøften maae graves saaledes, at Bunden er en lige Linie, der dog holder til den ene Ende.

Dersom den Ager, hvorigjennem man graver Grøfterne, ikke oventil er fuldkommen jevn, saa maae man, hvor en Forhøining træffes, stedse grave dybere; thi Betingelsen bliver stedse, at Bunden er en lige Linie.

De dækkede Grøfter fyldes enten med Stene, eller med Grenembrænde. Vil man fylde dem med de første, da ere saadanne Stene, som dem, man sanker af Ageren, tjenlige dertil. Man lægger de største Stene i Bunden, de mindre ovenpaa, og de mindste øverst.

Grenembrænde vil dog, som oftest, blive det Material, hvoraf man kan betjene sig; thi Piiil, Poppel, Ell og deslige, groer næsten overalt, medens mange Egne savne Stene. Træ er ogsaa det mest passende Fyldingsmaterial, naar Grøfterne anlægges i Enge; thi da det kun veier lidt, saa vil det ikke, som Stenene, ved sin egen Vægt synke og forrykkes. Til de dækkede Grøfter jeg har anlagt, er ikke brugt andet end Pilebrænde.

Man kunde maafee foreskille sig, at Stene maatte være et bedre Fyldingsmiddel, end Brænde, fordi de ikke kunne raadne, og Grøfter altsaa blive varigere; men jeg har fundet anført hos Engelænderne, at de Grøfter, der fyldes med Stene, lettere stoppe sig, end de, der fyldes med Træ. Disse kunne desuden være 20 á 30 Aar, ja endog længere; thi man har fundet, at Jorden, endog efter at Træet var aldeles opraadnet og tildeelt

bortført af Vandet, blev staaende i den vante Form og lod Vandet have frit Gjennemløb. Dette kan dog kun være Tilfældet paa temmelig stærkt Leer. Min Erfaring angaaende disse Grøsters Varighed, naaer kun 6 Aar tilbage; thi i Aaret 1810 anlagte jeg de første saadanne Grøster, hvilke endnu samtligen trække.

Brændet, hvormed Grøsten fyldes, lægges ikke, saaledes som jeg har hørt nogle formene, paa tværs af Grøsten, men langs hen ad Bunden, de største Stykker nederst, det mindre oven paa, og Kvistene øverst. Efter disse lægges et Lag Halm, eller, om man boer nær ved Stranden, et Lag Tang, der blot behøver at være saa tykt, at det fuldkommen dækker Brændet; i hvilket Tilfælde ingen Jord kan falde derigjennem ned i Grøsten. Oven paa Halmen kastes den opgravede Jord, og naar man vil undgaae en Jordhugning i Ageren, hvor Renden ligger, saa maae man kaste saamegen Jord derpaa, at dette Sted i Begyndelsen er noget for høit; thi naar Jorden siden falder sammen, bliver Ageren fuldkommen jevn.

Omkostningerne ere ved dækkede Grøster kun saameget større end ved aabne, som det Træ eller de Stene koster, hvormed de skulle fyldes. Finder man Stenene paa egen Mark, eller hugger man Træet paa egen Grund, saa er det egentlig Arbejdslønnen, der kommer i Betragtning.

Denne større Udgiwt ved de dækkede Grøvter dækkes imidlertid snart, uden engang at berøre deres større Virksomhed, ved Befrielse fra det aarlige Arbeide, som de aabne Grøvter fordre, og ved Besparelsen af den betydelige Deel af Ageren, de optage, der nu ligesaavel, som hele det Øvrige, kan dyrkes.

d. 25 November 1816.

Joh. Chr. Drewsen.

Brev til en Ven paa Landet.

De har vist, Høistærede, i de offentlige Tiden, der læst den Beslutning, som er tagen af Kjøbmændene i Aalborg: "at de herefter ikke ville købe Sædevahre efter Maal; men efter Vægt."

Forunderligt nok, at saa naturlig og vigtig en Forholdsregel ikke for længe siden er tagen — Forunderligere, at den endnu ikke allevegne af de Handlende er optagen efter Aalborgernes Exempel; og end forunderligere, at den her og der har fundet Modstandere og at disse saa slet have motiveret deres Paastand: "at den ei burde indføres som offentlig autoriseret Maalestof i Kornhandelen." —

Jeg mener det vil interessere Dem, som mig, at tænke noget over denne Sag. — Jeg meddeler Dem derfor, hvad jeg i slig Anledning selv har tænkt og hørt af Andre, udbedende mig, at De til Gjengæld meddeler mig Deres Tanker og hvad De mueligt kunde vide andensstedsfra. —

At Forholdsreglen er naturlig, derom ere vi to vist nok enige med de fleste, eller maaskee alle dem, der have skrevet over Sagen, — og hvorledes var det vel mueligt for den, som bruger ringeste Estertanke, at være af anden Mening? — Det er jo bekjendt nok, at Heire og de fleste Arter af Ukrudsfæe have i Forhold til deres Udstræk-

ning (volumen) en mindre Vægt, end Sæden, og en heel Tøndesæk fuld af Havreavner, som jeg nyeligen lod veie, vog ikkuns 2 Lpd. 4 Pd., medens en Tønde Sæd veier fra 8 til 12 Lpd. — Er det nu ikke ligegyldigt, enten jeg kjøber en Tønde Heire, Tidselsroe ic. eller Honer, istedet for en Tønde godt og vægtigt Korn; saa er det meget naturligt, at jeg veier, istedet for at maale, eller endnu rigtigere, at jeg veier det maale; thi Maalet viser mig ikkuns det Kjøbtes Udstrækning — Vægten derimod antyder mig nogenlunde hvormegen Kjerne jeg erholder. — Vel sant jeg kan see, om der er Heire o. s. v. blandet i Sæden; men deels har Bedrageriet ofte vidst, at skjule midt i Sækken, hvad der ikke skulde sees, deels træffer jeg ikke lettelig, at vurdere Forholdet rigtigt, ved blot at see Blandingen. Vægten kommer her min Dom til Hjælp. — Naar jeg baade seer, maaler og tillige veier, er jeg langt sikrere, end naar jeg kuns seer og maaler. — Er og Klinten tungere, saa viser den sig igjen tydeligere for Diet — og kan jeg skjøndt ikke haller ved Vægten sikre mig imod alt Bedrag, saa er jeg dog i de fleste Tilfælde sikrere, end ved Maalet alene — og søger da naturligvis den Sikkerhed, jeg kan naa, uden at begjere den uopnaaelige. Endog paa Sæden selv er der stor Forskiel — er den tykfsallet, svang eller umoden, da indeholder den meget færre nærende Dele, end om alt det modsatte finder Sted — en Tønde Rug veier, som De veed, under

tiden kun 9 Lpd.; men den kan og veie 12 Lpd. eller derover — det er: at den i sidste Tilfælde indeholder $\frac{1}{4}$ mere i Vægt og vel langt over $\frac{1}{4}$ mere i Meel eller Næringsstof; er altsaa den førstnævnte Lønde Rug 21 Rbdlr. værd, saa er den sidstnævnte over 28 Rbdlr. i Værdi; men, hvorledes kan jeg, ved at skue og maale, her træffe det rigtige Forhold? — og hvad er altsaa naturligere, end at jeg bruger Vægten? — At ville nøies med Maalet, forekommer mig vel ikke lige saa urigtigt; men dog lignende den Galskab: at en Guldsmed vilde kjøbe mangfoldige smaa Stykker Guld eller Sølv potte eller pøle viis. — Den Sælger, som bragte ham de tyndeste og hullste Stykker, vilde da vel i Almindelighed staae sig bedre, end den, der bragte fulde Tærningstykker. —

Som det er en naturlig, saa er det og en vigtig Forholdsregel, at kjøbe Sædevahre efter Vægt, (hvorfor den og er antagen næsten overalt i det hele cultiverede Europa;) thi den ansporer Agerdyrkeren til at lægge Vind paa reent og fuld vægtigt Korn, lønner hans Nøie med en rigere Indtægt — formindsker Transport-Omkostninger, Toldafgifter ic. og vilde bidrage saare meget til en god Uffærning i Udlandet. —

Jeg nægter ikke, at der gives ædlere og kraftigere Bevæggrunde til at lægge Vind paa den bedst muelige Afgrøde; men hvor mange ere besjælede af en Tænkemaade, som føler disse Grundes

Vægt? — Tage vi derfor Mennesket, som det er, saa vil det være nødvendigt, med Hensyn paa Mængden, at tage Fordelen med i Betragtning.

Er det da i Landets Handel og Wandel omtrent ligegyldigt, enten Bonden bringer Heire og andet Ukrudsfrø eller reem Sæd til Torvs — enten han bringer slet eller vel renset Sæd til Kjøbmanden — enten hans Sæd er af en bedre eller slettere Beskaffenhed; saa fattes der upaatvivelig en Spore, som virker just paa Mængden. — Og saaledes er det dog i Sandhed, besynderligen i de mindre Kjøbstæder. Jeg mindes endnu, at jeg engang, som Præst i Ejerebye, lod bringe nogle Tønder hjemmeavlet, godt Byg til Torvs og jeg fik 1 Mk. Danst mere for Tønden, end for mit Eiendebyg, som paa samme Tid solgtes. — Jeg lod nu til Femerske Gryn formale nogle Tønder af hiint og nogle af dette, og erholdte $5\frac{1}{2}$ Skp. Gryn af mit hjemmeavlede Byg, medens jeg kun fik velmaalte 4 Skpr. Gryn af 1 Td. Eiendebyg. — Det var altsaa 1 Mk. danst for henved $1\frac{1}{2}$ Skp. Gryn, som den Tid var af omtrent 2 Rdlrs Værdi. — Kan jeg da ikke med Rette sige, at det er omtrent ligegyldigt, med Hensyn paa Indtægten, hvorledes det Korn er, som føres til Torvs for at maales? ja! er her ikke endog en Opmuntring for den uredelige Landmand, til at bringe slette Vahre, da disse, i Forhold, betales langt dyrere, end de bedre? — Jeg sætter blot at den saakaldede Knop, og andet

Ufrudsfrøe, tilligemed de svange og gylde Kjerne, som indeholde lidet eller intet Meel, i en Tønde udgjøre $\frac{1}{8}$, saa betales 7 Skpr. godt Byg, som Tønden indeholder, paa en Ubetydelighed nær, ligesaa høit, som 8 Skpr. godt og fuldvægtigt Korn! Hvad kan man gjøre mere, for at anspore den mindre betænkende Landmand, til at sælge flette Vahre?

Lad ham derimod sælge efter Vægt, og han vil strax føle, at han faaer mindre for det flette, end for det gode Korn. Han vil da mere bestræbe sig, for at naa en højere Priis og altsaa lægge Vind paa at aale renn Eed, at behandle den vel, at dyrke de bedre Sorter og lade dem blive fuldmodne. Endog en Art af Kappelyst vil anspore ham til at levere den vægtigste Eed, ligesom den nu opmuntrer ham til at bringe de fleste Tønder til Torvs.

Den Forholdsregel "at kjøbe efter Vægt" vil og, som billigt er, lønne Dyrkerne med en rigere Indtægt. Saa snart Vægt indføres istedet for Maal, vil enhver Handlende her, ligesom andens, steds, vorde mere opmærksom paa den indvortes Værd af det Korn, som veier mere, søge dette stærkere og betale det højere, end det, som veier mindre. Han vil ikke allene give $\frac{1}{16}$ mere for det, som er $\frac{1}{16}$ vægtigere; men endnu stige højere med Betalingen, fordi det er mere Kjerne, han saaledes kjøber; og altsaa faaer den, som holder sin Ager fri for Ufrud, en større Løn for sit Arbeide,

ikke alene fordi en reen Ager frembærer mere
 Godekorn, men og fordi dette som vægtigere betaa-
 les forholdsmæssigt dyrere — saaledes gaaer det
 atter den, som renser bedre, den, som dyrker de
 fortrinligere Arter og som anvender mere Flid paa
 at bringe den til Fuldkommenhed. Arbeideren
 er sin Løn værd — og han vil nu faae den ret-
 færdigere tildeelt, end hvor der blot maales. — At
 jeg her ikke gjør falske Slutninger, det stadfæstes
 ved Erfaring: Da jeg for nogle Dage siden be-
 søgte en Handlende i Kjøbenhavn, meddeelte han
 mig følgende Optegnelse af de i Amsterdam for
 October Maaned indeværende Aar gjældende Ex-
 depriser, af hvilke jeg, for at oplyse det anførte,
 hidfætter følgende:

Rhinlandsk Hvede — en Læst, som udgjør
 21½ á 22 Edr. Dansk Maal

pr. Ed. 124 Pd. — 125 Pd. — 126 Pd.

kostede — 518 — 519 — 522 Guldten

Preussisk Rug, ligeledes en Læst af samme
 Indhold

pr. Ed. 115 Pd. — 116 Pd. — 119 Pd.

kostede — 336 — 339 — 350 Guldten

Archangelsk Rug — ligeledes

pr. Ed. 115 Pd. — 118 Pd.

kostede — 336 — 345 Guldten.

En Guldten efter Dagens Cours er circa 15
 Rbmkt.

Det vil af denne Priis-Courant sees, at 1 Pd. Forskiel paa hver Lønde forøger Betalingen, især naar en vis Bægt er opnaaet, i et betydeligt Forhold, og at altsaa den, som lægger Vind paa gode Vahre, saaer en høiere Løn for sit Arbejde, end den, som nøies med at frembringe dem slettere.

Ikke heller er det ubigtigt enten for Landmanden eller de Handlende, eller Staten selv, at Transportomkostninger, Toldafgifter o. d. l. formindskes. — Bringer Bonden Ufrudsfree, eller Lønner til Tors, og saaer saa mindre for sine Vahre, saa har han transporteret hine for Intet og tabt den Værdi, de mueligt kunde have som Foring for hans Kreature; — er det Consumtions Vahre, som Havre eller Væster, han bringer, saa har han endog erlagt Afgift af det, som ingen Værdi har i Staden. — Vel synes han stadesløs, i det han sælger sine Vahre næsten ligesaa høit, som om de vare gode; men det synes kun saa; det er ikke i Virkeligheden saaledes; thi egentligen saaer han ikke mere for sit slette Korn, end det er Værd; men det er den Mand, som sælger gode Vahre, der saaer for lidet for disse. For den uredelige eller stjædesløse Bonde er der altsaa en tilsyneladende Gevinst, for Landmanden i det Hele betragtet, er der et sandt Tab.

Den Handlende kan det vist ikke, naar han selv er en redelig Mand, være ligegyldigt, om han betaler Ufrudsfree, Staller og Lønner, især

det for nærende Kjerne. Omkostningen ved at frarensse, hvad der kan frarenses, er jo et bestemt Tab, og gjør han ikke dette; saa taber han jo, ved Forsendelsen til udenrigske Stæder igjen Trans-
port, Omkostninger, Toldafgifter m. m. i det han transporterer Ufrudsfrøe &c. og erlægger Told af det, som endog nedsætter hans Handelsvahre i Priis, ikke at tale om den Bedærvelse, som slet rensed Sæd under Forsendelsen mere er underkastet, end den vel rensede. — Synes ogsaa Kongens Kasse, at vinde Consumtion af Væner o. d. l., som vel ellers frit kunde indkjøbes; saa er det derimod Statens og altsaa Kongens Tab, at de physiske Kræfter i Landet uhensigtsmæssigen opslides, og overalt maae den være meget kortsynet, eller rettere sagt: reent blind, som kan tilregne Kongens Kasse nogen Fordeel, hvor Landets Børn tabe. — Det er omtrent det samme som at regne Vandbeholdningen til Fordeel, at den Kilde, hvorfra den faaer sit Forraad, standses og formindskes i sit Løb. — Den, der tømmer Folkets, han tømmer upaatvivlelig Kongens Kasse; — den, der fylder hiin, fylder ogsaa denne; thi har Folket, saa kan Kongen fordre og fordrer vist ikke forgjæves; men har Folket Intet, saa er det forgjæves, at Kongen kræver. "Hvor Intet er, har Keiseren tabt sin Ret", siger det gamle Ordsprog, og det lyver vist ikke. —

Og nu — hvor stor vilde Fordelen ikke være med Hensyn paa den udenrigske Handel, dersom

Vægt istedet for Maal fremkalbede bedre og mere velbehandlede Sædevahre! Det er en bekjendt Sag, at danske Kornvahre de fleste Aaringer ifftuns lidet søges til Udsørsel — og det fordi de ikke kunne staae ved Siden af andre Landes Sædprodukter. I Norge og maaskee i Sverrig, hvor man nøies med Maal, uden Vægt, gaaer det da en, at sælge dem; men naar de komme der, hvor der skal veies, saa kunne de ikke staae Prøve og begjeres ikke, undtagen i et Mangelsaar — og da er Prisen dog ikke hvad den kunde og burde være. — Selv i Nar, da saa mange Lande ere hjemløgte med Misvæxt, gaae en stor Deel af vore Sædevahre til Østersøen, der igjen forsender sine egne til England og flere Steder, hvor man foredrer det bedste. — At Danmark er et Kornland, og at det, naar den tilbørlige Omhu anvendes, kan frembringe Sædevahre, som ere hyppelige, det vide vi. — At Agerdyrkningen er vor eneste rette Guldrube, det er ligesaa vist; men at denne Grube aldrig ret kan bearbeides, eller give et fuldkomment Udbytte, saalænge vor Kornhandel er indskrænket og ringe, det er mere end begribeligt nok. — Danmarks landsfaderlige Regjering ønsker vist nok ogsaa, fuldeligen oplyst ved Erfaringen, at give den al muelig Udstrækning, og saaledes at modvirke den Armod, hvori Krigen og Overdaadighedsslysten har slyttet os. Hædrede Mænd i Collegierne have selv offentlig beklaget, at vore Sædevahre i forrige Nar saa lidet søgtes;

Priserne levede derfor neppe Landmanden Haabet om at kunne fortsætte sit Arbejde og udrede sine Afgifter. — Der vinedes ingen Udflugt, til at forbedre vort forfaldne Pengevæsen. — Udenrigske Stæders Trang har forandret Omstændighederne — Regjeringens Ønske for vor Kornhandel opfyldes i Aar — en god Begyndelse gøres — Haabet smiler vort sukkende Folk imøde — Vi komme i Tour med at sælge — Andre lære at finde Veien til vore Agres Frembringelser — de indløste Penge ville have en ønskelig Indflydelse paa vor Cours — der vil blive et større Pengeomløb, de udenlandske Vahre ville synke i Priis — Regjeringen vil sættes i Stand, til at forøge sine Embedsmænds Lønning, saavel Kjøbstædernes som Landets Beboere ville see deres oeconomiske Forsætning forbedret; men, dog — hvad kan eet Aar udrette? — Levere vi ikke gode Vahre — saa vil vor Udsørsel standse tilligemed den udenrigske Trang og vi synke tilbage til vor forrige Tilstand. — Hvor vigtigt altsaa, at vi tilveiebringe saadanne Sædevahre, som kunne kappes med andre Landes — som kunne betales lige med disses — og ikke bedærves, medens de transporteres; men dertil vil, som jeg har erindret, Vægt istedet for Maal, bidrage meget. Vel sandt: Gaalønge vi ikke tøre vort Korn, vil det dog ikke kunne taale en lang Transport; men lad os begynde med at veie, istedet for at maale — lad os der ved lære at sætte Priis paa det vægtige, og at

frembringe dette, saa ville vel ogsaa de Handlende, naar Kornhandelen faaer den tilbørlige Fasthed, vide at sørge for saadant. — En Begyndelse maae gjøres; — gjøre vi den med Vægten, saa er der vel begyndt, og dette er jo, som man siger: "halv fuldendt." —

Jeg troer altsaa at man, efterat have gjort Vedkommende opmærksomme paa det naturlige og vigtige i hiin Forholdsregel, bør opfordre alle Landets Handlende til at følge Halsborgernes Exempel, hvilket jeg ogsaa, om De bifalder Forslaget, agter at gjøre, ved Trykning af dette mit Brev og hvad De mueligen behager at tilføie. —

Dernæst kunde det vist ogsaa ansees for hensigtsmæssigt, at ansøge det høi. Kongl. Rentekammer om: at Vægt, istedet for Lunde eller Skjeppemaal maatte worde den offentligen autoriserede Maalestof, hvorefter Sædevahre solgtes og kjøbtes. — Det forstaaer sig selv, at man ei kunde ansøge om en Lov, som forbyd at sælge eller kjøbe efter Maal. Naar Sælger og Kjøber vare enige, saa vedkom det jo Ingen, om de endog vilde maale Sædevahrene med Alenmaal, eller de vilde handle paa Glump. — Kun hvor det Offentlige modtog eller udleverede Sæd, eller hvor der var Strid imellem Parterne, skulde Vægten bruges — og herom var det man burde ansøge Collegiet.

Men her bør det mig vel at møde de Indvendinger, som Magelighed eller Egennytte har vidst at fremføre, skøndt de, jeg hidtil har hørt, ere

saar intetbetydende, at de neppe fordrede noget Gjendrivelse. Dog — hvo veed ikke, at den mindre tænkende Mængde letteligen lader sig blande af Andres Ytringer og derfor ofte moder selv de bedste Anordninger og Foranstaltninger med Uvillie og Modstand; thi da den ei tænker selv, tror den, uden Prøvelse, hvad Andre søge at indbilde den.

Da den Forholdsregel, at bestemme Kornets Priis efter Vægt, er saa naturlig, at kun en gammel Bane fra de Tider, da hele Landets Agerdyrkning var slet, kan hidtil have vedligeholdt Maalet; og den tillige er saa vigtig, at Enhver, der vil Agerdyrkningens Bedste, af gandske Hjerter maae ønske den hyldet; saa kan jeg ikke let hos dem, som skulle modtage Landmandens Vahre, tænke mig flere Grunde, hvorfor de ønske Maalet vedligeholdt, end Magelighed eller lav Egennytte; men da de ikke ville være disse Grunde bekjendte, saa have de opfundet andre, med hvilke de i deres Blindhed formodentlig ville søge, at afkræfte Collegiet fra at give, og de Kjøbende saavel som de Sælgende, fra at modtage en Anordning, som fastsætter Vægt istedet for Maal. —

Det er begribeligt nok, at den, der skal modtage nogle Hundrede eller Tusinde Tønder Sæd finder det mageligere, at tælle disses Tal, end at eftersee og optegne enhver Sæts Vægt og igjen at fradrage Thara, samt udregne hvad der i Tilfælde af Kjøb og Salg bliver at betale — Ogsaa forekommer det vel Nogle mageligere at flytte Maa-

let, end Vægten (naar denne ei er en Bismar) hen til det Sted, hvor Sæden skal oplægges, og overalt har man nu eengang Maalet; men skulde lade Vægten gjøre og indrette.

Ligesaa begribeligt er det, at den Egennyttige, saavel iblandt dem der kjøbe Sædevahre, som iblandt Oppebørselsbetjentene, eller disses Tienere, gjør Regning paa en stor Fordeel ved at beholde Maal istedet for Vægt.

Først er det, som jeg forhen har erindret, ikke egentligen de flette Vahre, der blive for godt betalte; men det er de gode Vahre, der betales med en alt for ringe Priis. — Mængden af Landmænd bringer enten flette eller dog maadelige Vahre til Torvs, og efter disse stemmes da de meest courante Priser. — Saaer nu den som bringer gode Vahre 1 Rbdlr. og den som bringer udmærkede 2 á 3 Rbdlr. R. V. mere, saa synes man allerede noksom at have paaafjonnet den forskjellige Værdi, og den største Deel af Kjøberne troe virkeligen, at de ere gangne høit nok, saa der er intet andet for Sælgeren at gjøre, end at flaae til, om han og veed, at han endnu ei er betalt i Forhold til dem, som levere flette Vahre; kun den enkelte klogere og listigere Kjøber indseer, at disse gode eller udmærkede Vahres Værd er større, end deres Priis og derfor ønsker han Maalet beholdt. Lad Vægten komme! da opgaaer der strax for Mængden af Kjøbere og Sælgere et Lys, som vil forandre Sagen og nøde hiin til at betale

efter sand Værdi. — Ogsaa er det nu en gammel Skik, at Bonden maaler stærkt; (paabudne Leverancer af Naturalier have maaskee endog her og der lært ham, at ansee denne Skik for en Lov, skjøndt den er tvertimod Kongens Lov) man gjør derfor ogsaa i Handel og Wandel Forskjel paa Bondemaal og ethvert andet Maal. For en halv Skp. eller mere, som flyder over Lønden er man nu hos Kjøbmanden vant, til at give et eller to Glas Brændevin og i nogle Magaziner at kalde Bonden en skikkelig Mand imod den Suurfitte, der neppe giver $\frac{1}{4}$ Skp. Overmaal. Lad Vægten komme! Da vil Overvægten vel blive nogen; men vist meget mindre. Det er tildeels Skikkens Vælde og tildeels Frygt, at der kunde gjøres Udsættelse paa Værene, hvilke have vedligeholdt Bondens meget stærke Overmaal. — Ved at dandse og springe paa Loftet, ved at stamppe med de forfroene Fodder, ved at brydes med en god Ven, ja undertiden ved at banke, støde og puffe Løndemaal, eller med Magt at styrte af Sækkens i Lønden har man ofte nok, som de Kongl. Anordninger selv, ved deres Forbud, bevidne, vidst at skaffe sig et endnu større Overmaal. Alle slige Kunster ville ikke virke meget paa Vægten. — Men, som sagt, de anførte Grunde vil man ikke være bekjendt, i det mindste ei for Collegiet, eller for hver Mand i Almindelighed. Derfor har man spurgt: om det ikke var ret at give Keiseren

Stat, og syntes meget ivrig for Kongens Kasse, sigende:

"At denne vilde komme til at tage meget ved en formindsket Af sætning af justerede Lønder, Håndtønder, Skjæpper o. s. v." — Var denne Paa stand og rigtig, saa var dog Tabet neppe værd at nævne imod den Fordeel, som vilde indflyde i Undersaattens Kasse — og er denne kun i god Stand, kan Landets elskede Fader aldrig see sin tom; men det værste er, at Indvendingen er opdigtet imod al Rimelighed; thi, om Maalet slet ikke mere bruges, saa vilde der jo, istedet for dette, kjøbes saa mange flere Ballancer, Lodder og Bismere, som koste meget mere, end hine Trækar; — men Maalene vilde ei engang afskaffes; de vilde tvertimod, hvor der handlede med Kornvahre, beholdes tilligemed Vægten; thi først da, naar der kan siges, hvorm meget et vist Maal veier, har man et nøiagtigt Forhold af Vahrenes specifiqe Værdi. — Vilde man altsaa her beregne Indretningens Antagelighed efter den Kongl. Kasses Fordeel, som saa ofte faaer Skylden, hvor den er gandske uskyldig; saa maatte man med begge Hænder gribe efter Vægten og raabe: "lad os faae den idag og ikke tøve til imorgen"; thi Justeerkammeret vil hastigen sælge saamange Ballancer, Lodder og Bismere, som det er istand til at levere, og dog vil det vedblive at sælge omtrent ligesaamange Maal, som forhen. — Jeg siger "omtrent," thi ved paabudne Leverancer (om disse

fremdeles skulde finde Sted) anseer jeg det for rigtigst: at der allene veies og slet ikke maales, undtagen for saavidt, at en almindelig Tøndesæk fuld bliver at ansee for en Tonde, og de Sædevahre, som da ere under en vis bestemt Vægt pr. Tonde, fastsæres. — Den dobbelte Beregning efter Tonde og Maal kunde let bringe en simpel Bonde i Vildrede, besynderligen i Ansynet af en Mand, som han frygtede, og som havde Haand i Hanke med ham. Ved slige Leverancer maatte det altsaa blot hedde: "pr. Td. Hartkorn udredes R. R. Lpd. R. R. Pd. Rug, Byg &c.; dog at ingen Tøndesæk fuld maage veie ringere end R. R. Lpd. a". Naar Hartkornet var saalidet, at det ei kunde udgjøre 1 Td., burde Sognefogden, efter samme Bestemmelse, reduceret til Skp. og Fk., i 2de Mænds Overværelse modtage Leverancen hjemme, slaae den sammen med det øvrige smaa Hartkorns Leverance og for det Offentliges Regning besørge det til Afleverings Stedet. Saaledes undgik man og den i høi Grad ødelæggende Kjørsel, som foretages med et Par Skpr. eller Fkr. Sæd.

Videre har man sagt: Dersom Vægt anordnes istedet for Maal, vil Kongens Kasse faae en større Udgiwt for de Sædevahre, som kjøbes til hans Majestæts Tjeneste. Man kunde her igjen spørge: Hvad er Tab for Kongens Kasse, naar Undersaattens Kasse fyldes? Har da Kongen ikke Ret, til at fordre af Denne Alt, hvad han behø-

ver til Statens Bedste? eller kan han ikke rimeligere kræve Meget, hvor der er meget, end hvor der er lidet? — Kongen skal dog vel ikke frygte for enhver Stilling's Udgiwt, om denne og er nok saa hensigtsmæssig! — Eller, man kunde sige: Dersom det er sandt, at Sædevahre efter Vægt virkelig kommer dyrere, end de, der nu kjøbes tøndevis; saa er det vel og vist, at hans Majestæts Tjeneste faaer bedre Vahre og slipper fri, for at betale Lønner og sligt, til Gode unyttigt, Litterie, hvilket jo ikke kan være Kongen ufjert; thi man vil dog vel ei antage, at han helst bruger slette Vahre. Ogsaa kan han da købe saa meget mindre et Quantum; thi man vil dog vel ikke paa-
 staae, at der bliver ligesaa meget Brød o. s. v. af 10, som af 12 Lpd; — men skulde det være Tilfældet, at Kongen før fik gode Vahre, under deres virkelige Værdie, og derimod maatte nu betale dem efter denne, saasnart Vægten indførtes; saa var dette jo intet mere end ret og billigt; men — hvo vilde tænke, end sige: paa-
 staae, at Kongen kunde ønske andet? Det maatte vel endog ansees for Majestæts Forbrydelse om Nogen paa-
 stod, at Landets Fader, som af Gud har det Kald at vaage over Alles Ret, selv vilde, at Uret skulde øves og beskyttes, for at skaane hans Kasse for Udgifter. — Dog — lad mig forlade hine Ind-
 vendinger! — de ere alt for ugrundede og blot-
 tede for alt Skin af Værd, til at kunne blande

et oplyst Collegium, der vist vil den gode Sag, om den og havde nok saa mange Modstandere. —

Jeg kommer derimod til dem, med hvilke man vil strække Kjøbere og Sælgere. De ere vel ikke saa gandske blottede for alt Skin af Rimelighed; og dog tør jeg haabe, at de ikke ere vigtige nok, for at fraraade Vægtens Autorisation:

”Det vil tage længere Tid, at veie, end at maale.” Denne er en af disse Indbendinger; — men, om og saa var, da maatte jeg svare: Har jeg først bragt mine Vahre en lang Vej til Staden, og maaskee holdt en Tid paa Torvet, saa kan vel et Kvarteers Tid ikke komme i Betragtning, for at jeg kan baade yde og nyde Ret. Hvor ofte veies ikke endog Ting af langt ringere Værdi, og hvis Veining borttager meget længere Tid, f. Ex. Høe, Halm o. d. l. — Derover klages ikke. Hvorfor? fordi man er vant dertil. Altsaa vænne man sig og til at veie Sæden! — da vil hiin Klage ogsaa bortfalde. — For Resten er det neppe engang sandt, at Veining i de fleste Tilfælde vil medtage længere Tid, end Maalen. — Ere Kjøbere og Sælgere enige om, at hver Tænde af en bestemt Vægt skal betales med en vis Priis, saa tager Hiin hvilken Sæk han vil; (Jeg forudsætter at Sælgeren angiver dem alle lige vægtige) den udtagne Sæk maales og derpaa kastes de alle, saa mange, som paa een Gang kunne veies, paa Vægtskaalen, og det vil strax vise sig om Sælgeren har angivet rigtig Vægt. — 6 á 8 Edr. Sæd

ere saaledes i en Hast veiede. Jeg troer neppe, at de kunne alle maales i samme Tidrum. —

”Men, siger man, Bonden kan ikke saa let finde ud af Beregningen og vil altsaa enten blive bedragen eller dog i det mindste troe sig forurettet.” — Jeg maae tilstaae, at jeg slet ikke indseer mere Vanskelighed her, end ved den sædvanlige Maade, da der sælges efter Maal. — Bonden har hjemme veiet, med justeret Vægt, ligemeget i hver Sæk — ja! har ikke engang ladet det komme an paa et Punds Overvægt i hver Sæk. — Nu veed han, at enhver Sæk fuld veier f. Ex. 11 Pd. 9 Pd. Han angiver, at den i det mindste holder 11 Pd. 8 Pd., og derefter sluttet Kjøbet. Vi ville antage 24 Rbdlr. for hver Sæk fuld. Hvor er da Vanskeligheden i Beregningen? Da han har veiet godt; kan han neppe have Undervægt; men om der og gaves saa stor Forskiel paa justeret Vægt, blev den neppe saa stor, som paa Tøndemaalet — og saa kunde han jo i alt Fald forud enes med Kjøberne om hvad der skulde gaae af for 1 Pd. eller for 2 Pd., om de manglede i Vægten. Imod virkelig Forurettelse maatte han kunne søge og finde Bistand hos en autoriseret Biermeister. — Overalt lære jo nu Bønderne, at regne baade i Hovedet og paa Tabellen; saa at de letteligen vilde finde ud af en Beregning, der ei havde større Vidtløftighed og Vanskelighed. — Mere forviklet er hans Skattebog, som ikke i alle sine Dele kan kontrolleres eller efterregnes

endog af en dannet Mand, der læser og forstaaer Anordningerne. Hvorfor frygter man da ikke heller for, at han ei kan komme ud af denne Berægning? Her er dog et langt større Tab tænkeligt. —

Endnu har jeg hørt een Indsæending, det er denne: "at Bonden nu maatte anskaffe sig en Vægt, for at kunne veie Sæden i Sækkene, og jeg maae svare: En Vismer kan han desuden umueligt undvære og den have virkelig for det meste i hver Gaard. Med en Firelispunds Vismer kunde han da, om det gjaldt, behjælpe sig og saaledes veie 2 Skpr. ad Gangen. Om han, eller en heel Bye, nu anskaffede sig en Tyodelispunds, var Sagen dog ikke saa betydelig og vilde snart igjen indhentes for den omhyggelige Bonde, der fik sine bedre Vahre bedre betalte. Ogsaa kunde han til eget Brug hos Huggen og Smed lade sig indrette en Ballance, med Vægtstaaer og Stene, saa at han med nogenlunde Sikkerhed kunde veie flere Sække fulde paa een Gang. —

Her har De, Høistærede! hvad jeg har hørt og tænkt over den omhandlede Sag. — De vil gjøre Dem mig og Mange forbundne, om De behager at tilføie, hvad jeg mueligt, som den der har mindre med Kornhandel at gjøre, end De, kan have forbigaaet. —

Jeg har i øvrigt den Ære at nævne mig med Høiagtelse Deres ic.

Lyngbye d. 25 November 1816.

B. F. Rønne.

Efterretning om Auction over spanske
 Faar paa Frederiksborgs Ladegaard
 d. 14 October 1816.

Anmelderen af Auctionen paa Frederiksborgs Ladegaard var ikke nærværende ved den, der holdtes paa Jægerspris over et ikke ubetydeligt Antal Væddere, Faar og Gimmere, som efter Sigende have været skjønnede og betalt med omtrent nogle og tredive Rigsbankdaler R. B. Stykket.

D. 14 October holdtes Auctionen paa Frederiksborg, ved hvilken 70 á 80 Væddere, Faar og Gimmere frembødes og samtligen solgtes. Prisen var her betydeligen høiere, da de fleste Subjecter betalt med 50, 60 til 70 Rbdlr. Stykket, saavel Væddere, som Faar, endskjondt de forrige Aar ikke kostede meget mere end det Halve af denne Pris. Det synes at Landmændene begynde rigtigere at vurdere disse ædle Dyr og maa skee tildeels at indsee, at disse bedre end nogen anden af vore Faarearter betale det Foder de fortære.

Faarene kjøbtes for en Deel af Hr. Grosserer Schartou, Eier af Alkstrup, der allerede har en Flok af henved syv Hundrede Stykker; deels af Hr. Grosserer Johansen, Eier af Mørkholm, der agter at oprette et stort Stæferie,

og deels af Hr. Justitsraad Nielsen, til forskjellige Godseiere. Vædderne kjøbtes enkelte og af forskjellige Landmænd, der vilde forædle deres Gaarestokke; men Hr. Kammerherre Lerche, saavel som Hr. Grey Reventlov og nogle andre af vore store Godseiere fik, saavidt Anmelderen kjendte, de fortrinligste Væddere. Der fortaltes ved Auctionen, at Hr. Kammerherre Lerche, hvis Gaarestok, efter Sigende, er henved 1300 Stykker, agtede at udvide denne til 3000 Stykker!!

Strandmøllen d. 30 October 1816.

Joh. Chr. Drewsen.

En uanavngiben Olding har under 1ste August 1816 tilsendt Udgiverne et Forslag til Landmænd om at anskaffe sig saamange Presenninger, som de brugte Hestvogne, for dermed, i Hestens Tid, under Hjemtjorselen, at bedække Sæde og Høe. Læs imod hastigt paa kommende Regn, samt ligeledes at beskytte Torvelæs af Høe og Halm imod den Fordærvelse, som stærk eller vedholdende Regn, endog paa en lang Wei, letteligen maatte kunne forarsage. — Af Ugtelse for en bedaget Mand's gode Villie og Opmærksomhed for vort Landbrug, troede Udgiverne, saaledes i Udtog, at burde nævne hiint Forslag, der med Hensyn paa Torvelæs, som ikke sjeldent fordærves underveis, vel fortjente Opmærksomhed. — Ved samme Leilighed ivrer den ærede Forsatter imod den Uskik, at sidde med tændt Pipe paa Sæde, Høe, eller Halm, Læs, hvilken vist maatte ønskes afskaffet.

Udgiverne.

Et Spørgsmaal angaaende Brand i Byg og Havre, m. v.

Saavidt Undertegnedes Erfaring strækker sig, tager Brand ikke let Overhaand i Byg; i Havre der imod er det vel sjældent; men dog skeer det nu og da, at den næsten reent fordærver Afgrøden. — Det er mig ikke bekjendt, om man har forsøgt Vaskningen ved disse 2de Sædearter og, i saa Fald, hvad Virkning samme har gjort. — Da det vilde være vigtigt med Hensyn paa Havren, og ikke aldeles uvigtigt i Henseende til Byget, om al Brand saaledes kunde forebygges, bruger han den Frihed til sin og Andres Belærelse, at indbyde de Landmænd, som herom maatte have nogen Erfaring, til Meddelelse af deres Kundskaber. — Ligeledes indbyder han dem, som mueligt have forsøgt Rugens Vaskning, for at forebygge den paa mange Steder overhaandtagende Røst, til at meddele os Udfaldet af deres Forsøg.

B. F. Rønne.

Kunde Sæden ikke i vanskeligt Høstveir:
ligt bjerges paa en anden, end paa
nogen af de sædvanlige Maader?

At der i vanskeligt Høstveir ikke lettelligen kan
tæntes en slettere Maade, end den sædvanlige
Sjællandske, det er vist nok. — Sæden, som
ligger paa Skaar, spirer under Skaarerne —
Alnen og Straaet blive overalt skjøre, Kjernen
falder af i stor Mængde, og det er vel undertiden,
uden Overdrivelse sandt, at Halvdeelen bliver paa
Algeren, medens den anden Halvdeel — tildeels
har taget Skade — tildeels har mistet sit smukke
Udseende. — De store stærktsammenbundne Reges,
som eengang ere blevne gjennemvandede, hvilket let-
teligen skeer, tørres ikke i flere Dage. Naar de
og for største Deelen ere blevne tørre; holder Rug-
tigheden sig dog inden i dem, saa at Regenes
underste Deel, under Tærffningen, befindes mu-
gen. — Hvor mangfoldige Kjerner, der ved
denne Høstemaade komme til Spiring, naar det
regner i nogle Dage, det er bekjendt nok. —

At den jydsk Høstemaade i vanskelige Værin-
ger har et stort Fortrin, det kan kun den nægte,
som ikke kjender Forstjællens, eller som forsætligt
vil nægte Sandheden; men dog kan jeg ikke andet,
end tilstaae: at her endnu ved denne Methode

spildes meget. — Nogle Meeg falde om og maae reises igjen, hvorved en Deel tabes — alle ere de udsatte for Regnens Indvirkninger, blive skjore og tabe en Deel Kjerner, medens de læsses og igjen affiktes, ogsaa mister Kornet tildeels sit smukke gule Udseende. Skulde det nu ikke være mueligt, at bruge en Maade, forskjellig fra begge de anførte, som baade forhindrede Kornets Epiring, og Straaets Skjorhed, samt bevarede Kornets Farve og altsaa skjenkede Haab om at bjerger den største Deel af Jordens Afgrøde i smuk og god Tilstand? Erfaring lærte mig i afvigte Sommer: at halvgroenne Vikker opsatte i Smaastakke toredes, uden at tage Varme, og bleve paa denne Maade tjenlige til Indagning. — Samlingerne vare saaledes for smaa til at Gjæringen kunde bevirkes, og Vinden, som fra alle Sider trængte ind i dem, gjorde at de toredes. — Skulde noget lignende ikke kunne anvendes paa Sæden? — Om den f. Ex. opsattes i pyramide- eller tegelformige smale Stakke? — Jeg forestiller mig, at 3 á 4 Stokke omtrent af et Meegs Høide besættes i Jorden for enhver Stat — omkring disse Stokke sættes et Par Rader smaa Meeg paa deres Rodende, dog saaledes at Toppene hælde indad, ligesom Sæden gulsættes i Ladens første Lag. — Oven paa dette lagdes, i en Cirkel, flere Lag af Meeg, med Rodenderne udad, dog altid noget skraaliggende, for at give Afsløb for Regnvandet. — Naar saadanne Stakke ikke sættes høiere, end en

Mand, staaende paa Jorden, kunde sætte dem, og ei vare videre i Omfreds, end at eet Reeg udgjorde Cirkulens Radius, skulde det neppe være mueligt, at de kunde tage Varme. Der maatte kun iagttages, at Meinig, Binding og Stafsætning skete i Tørveir — og Stakkene maatte dækkes med Kivelsen. — Maaskee Stakkene endog kunde gøres baade videre og høiere, naar en Lønde blev trukken midt op igjennem dem, saa at de beholdte Abning og Lufttræk i Midten. — Jeg ønskede over denne Idee at høre andre praktiske Landmænds Betænkning; dog vilde det endnu mere fornøie mig, om jeg maatte erfare, at Noget havde forsøgt noget lignende og ved Erfaring fundet det hensigtsvarende.

Lynghye d. 16 Decbr. 1816.

B. F. Rønne.

